MOLDOSCOPIE

Probleme de analiză politică

ISSN 1812-2566

An. 23 (2019), nr. 4 (87)

DOMENII DE CERCETARE:

- ***Ştiinţe politice***
- ***Sociologie***
- ***Mass-media şi ştiinţe ale comunicării***

CHIŞINĂU - 2019

ISSN 1812-2566

MOLDOSCOPIE

Probleme de analiză politică

An. 23 (2019), nr. 4 (87)

Inregistrată pe lângă Universitatea de Stat din Moldova (fondată la 1 octombrie 1946) din 1997 și reînregistrată din 2009
Certificatul de înregistrare: nr. 1002600043325 din 28.07.1997
Publicaţie acreditată de Consiliul Suprem pentru Ştiinţă şi Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013, reacreditată prin Hotărârea nr. 245 din 11.11.2015

Categoria C

FONDATORI:

- ✓ *Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene ,,Constantin Stere" din Moldova*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moscova „M.V. Lomonosov"*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moldova*
- ✓ *Universitatea Americană din Moldova*

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie.
Articolele apar în redacția autorilor și sunt recenzate.
Versiunea electronică: *http://uspee.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md*

MOLDOSCOPIE

ISSN 1812-2566

Political analysis issues

Year. 23 (2019), no. 4 (867)

Registered at the State University of Moldova in 1997 (founded on 1 October, 1946) and re-registered in 2009 under the Registration Certificate No. 1002600043325 of 07.28.1997. Publications accredited by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova by Decision №. 146 of 27.06.2013 and re-accredited by Decision no. 245 of 11.11.2015

Category C

FOUNDERS:

- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere" of Moldova*
- ✓ *„Lomonosov" Moscow State University*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American Universityof Moldova*

Electronic version: *http://uspee.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md*

ISSN 1812-2566

MOLDOSCOPIE
Problèmes d'analyse politique

Année. 23 (2019), pas. 4 (87)

Enregistré auprès de l'Université d'État de Moldavie en 1997 (créée le 1er octobre 1946) et ré-enregistré en 2009, Certificat d'enregistrement: no. 1002600043325 du 28.07.1997
Publication accréditée par le Conseil supérieur pour la science et le développement technologique de l'Académie des sciences de Moldova par décision nr. 146 du 27.06.2013, ré-accrédité par décision nr. 245 du 11.11.2015

Catégorie C

FONDATEURS:

- ✓ *L'Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere" de Moldova*
- ✓ *L'Université d'État Lomonossov de Moscou*
- ✓ *L'Université d'Etat de Moldovie*
- ✓ *L'Université Américaine de Moldovie*

Version électronique: *http://uspee.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md*

MOLDOSCOPIE
Проблемы политического анализа

ISSN 1812-2566

Год 23 (2019), nr. 4 (87)

Зарегистрировано в 1997 и перерегистрировано в 2009
Регистрационное свидетельство: №. 1002600043325 от 28.07.1997
Издание аккредитовано Высшим Советом по Науке и Технологическому Развитию Академии наук Молдовы решением № 146 от 27.06.2013 и решением № 245 от 11.11.2015

Категория С

УЧРЕДИТЕЛИ:
- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний им. Константина Стере Молдова*
- ✓ *Московский Государственный Университет им. М.В.Ломоносова*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет в Молдове*

Электронная версия *http://uspee.md/moldoscopie/; moldoscopie.revistestiintifice.md*

CUPRINS

SUMMARY

TABLE DES MATIÈRES		ОГЛАВЛЕНИЕ
Le compartiment SCIENCE POLITIQUE		**Раздел ПОЛИТИЧЕСКАЯ НАУКА**
Vasile ANDRIES Développement de la société civile dans les communautés rurales de la République de Moldova par le bénévolat	8	*Василе АНДРИЕШ* Развитие гражданского общества в сельских общинах Республики Молдова посредством волонтерства
Marcel BENCHECI, Adrian MUNTEANU Évolution de la dimension législative de la politique de sécurité nationale	13	*Марчел БЕНКЕЧЬ, Адриан МУНТЯНУ* Эволюция законодательного измерения политики национальной безопасности
Carolina BUDURINA-GOREACII, Vasile CUJBĂ 10 ans de "partenariat oriental": le cas de la Géorgie, de l'Arménie et de la Moldavie	21	*Каролина БУДУРИНА-ГОРЕКИЙ, Василий КУЖБЭ* 10 лет "восточного партнерства": случай Грузии, Армении и Республики Молдова
Violina DONU Politique de la Republique de Moldova dans le domaine des relations avec la diaspora axee sur le renforcement de la confiance et le role du bureau des relations avec la diaspora dans ce processus	30	*Виолина ДОНУ* Политика Республики Молдова в области отношений с диаспорой, направленная на укрепление доверия и роль бюро по связям с диаспорой в этом процессе
Petru FURTUNA, Valeriu EFREMOV Terrorisme international: concepts et classifications	45	*Петру ФУРТУНЭ, Валериу ЕФРЕМОВ* Международный терроризм: понятия и классификации
Alexander KURTSKHALIA Les causes de l'émergence et de l'évolution des conflits territoriaux dans la communauté des états indépendants: le cas de la République de Moldova et de la Géorgie	54	*Александр КУРЦХАЛИЯ* Причины возникновения и развития территориальных конфликтов в содружестве независимых государств: случай Республики Молдова и Грузии
Victor MORARU, Gheorghe RUSNAC, Ecaterina DELEU L'itinéraire de définition d'un concept: deuxième génération de migrants	65	*Виктор МОРАРУ, Георге РУСНАК, Екатерина ДЕЛЕУ* Маршрут определения концепции: второе поколение мигрантов
Valeriu MOSNEAGA, Tatiana TURCO Les migrations de main-d'œuvre et la formation d'une nouvelle perception de soi et de l'autre: étude de cas-République de Moldova	76	*Валерий МОШНЯГА, Татьяна ТУРКО* Трудовая миграция и формирование нового восприятия себя и других: case study - Республика Молдова
Andrian MUNTEANU Paramètres de la modernisation du service de l'information et de la sécurité de la République de Moldavie	94	*Андриан МУНТЯНУ* Параметры модернизации службы информации и безопасности Республики Молдова
Natalia STERCUL Le rôle de la culture politique, des valeurs démocratiques et de l'idéologie dans le processus de modernisation politique de l'état	101	*Наталья СТЕРКУЛ* Роль политической культуры, демократических ценностей и идеологии в процессе политической модернизации государства
Marek SZAJCZYK Gestion des connaissances dans l'administration publique de l'union européenne	108	*Марек Шайчик* Управление знаниями в области публичного управления европейского союза
Angela TONJOC Les défis actuels de la politique d'intégration des réfugiés dans l'Union européenne	119	*Анжела ТОНЖОК* Нынешние вызовы политики интеграции беженцев в Европейский Союз
Le compartiment SOCIOLOGIE		**Раздел СОЦИОЛОГИЯ**
Natalia COJOCARU Approches conceptuelles de l'auto-représentation les personnes handicapées	126	*Наталья КОЖОКАРУ* Концептуальные подходы к самостоятельному представлению лица с ограниченными возможностями
Natalia ZIMOVA, Egor FOMIN Retransmettre des contenus destructeurs dans les médias sociaux	136	*Наталья ЗИМОВА, Егор ФОМИН* Трансляция деструктивного контента в социальных медиа
Le compartiment SCIENCES DES MÉDIAS ET DE LA COMMUNICATION		**Раздел СМИ И КОММУНИКАЦИОННЫЕ НАУКИ**
Maria GUGULAN Convergence des médias dans la perception des journalistes de la République de Moldavie	142	*Мария ГУГУЛАН* Конвергенция сми в восприятие журналистов Республики Молдова
Mihail GUZUN, Gheorghe RUSNAC La presse entre pouvoir et société	150	*Михаил ГУЗУН, Георге РУСНАК* Пресса между властью и обществом

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚA POLITICĂ

CZU 061.2:364.46(478)
DOI 10.5281/zenodo.3587257

DEZVOLTAREA SOCIETĂŢII CIVILE ÎN COMUNITĂŢILE RURALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIN INTERMEDIUL VOLUNTARIATULUI

Vasile ANDRIEŞ
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova. Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative. Departamentul Ştiinţe Politice şi Administrative.
Doctor în politologie, conferențiar universitar
e-mail: *andriesvasile@yahoo.fr*

În Republica Moldova există peste 5000 de organizaţii non-guvernamentale, dintre care funcţionale sunt circa jumătate, iar aproximativ 40% activează în mediul rural. Începând cu 2010, a fost adoptat cadrul normativ de formalizare şi oficializare a voluntariatului, impulsionând activitatea acestor organizaţii. Totodată, din cele circa 150 de structuri care deţin statutul de instituţie gazdă, doar 36% activează în comunităţile rurale.

În condițiile depopulării crescânde şi exodului tineretului, şcoala rămâne a fi instituţia publică de bază, dar şi structura societăţii civile, menită să asigure coeziunea şi integritatea, să promoveze socializarea, spiritul civic şi participarea. Prin urmare, este important ca şcolile să oficialzeze activităţile nonformale, devenind instituţii gazdă a activităţilor de voluntariat.

Cuvinte-cheie*: societate civilă,ONG, OSC, şcoală, voluntariat, instituţie gazdă, comunitate.*

DEVELOPMENT THROUGH VOLUNTEERING OF CIVIL SOCIETY IN RURAL COMMUNITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In the Republic of Moldova there are more than 5000 non-governmental organizations, of which about half are functional, and about 40% are active in rural areas. Starting with 2010, the normative framework for formalizing and officialising volunteering was adopted, thus boosting the activity of these organizations. Meanwhile, out of approximately 150 structures that hold the status of host institution, only 36% work in rural communities.

In conditions of increasing depopulation and the exodus of youth, the school remains the basic public institution, but also the structure of civil society, meant to ensure cohesion and integrity, to promote socialization, civic spirit and participation.Therefore, it is important that schools officialise informal activities, becoming host institutions for volunteering.

Keywords*:civil society, NGO, CSO, school, volunteering, host institution, community.*

DÉVELOPPEMENT DE LA SOCIÉTÉ CIVILE DANS LES COMMUNAUTÉS RURALES DE LARÉPUBLIQUE DE MOLDOVA PAR LE BÉNÉVOLAT

La République de Moldova compte environ 5 000 organisations non-gouvernementales, dont la moitié sont fonctionnelles, et environ 40% sont activent dans les zones rurales. Depuis 2010, une série d'actes ont été adoptés, visant à officialiser et

à formaliser le volontariat. En conséquence, il existe environ 150 organisations ayant le statut d'institution d'accueil de volontairiat en délivrant une carte de volontaire. Dans le même temps, seuls 36% activent dans les zones rurales.

Dans les conditions de dépeuplement des villages et de départ massif de jeunes, la seule institution capable d'assurer l'intégrité et la cohésion de la communauté est l'école. Ainsi, nous témoignons actuellement la participation plus active de l'école aux activités de la communauté, en attirant des étudiants et des jeunes dans des activités de volontariat dans divers domaines de la communauté. De même, de plus en plus d'écoles commencent à devenir des institutions d'accueil pour le volontariat.

***Mots-clés**: société civile, ONG, OSC, école, volontariat, institution d'accueil, communauté.*

РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В СЕЛЬСКИХ ОБЩИНАХ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА ПОСРЕДСТВОМ ВОЛОНТЕРСТВА

В Республике Молдова насчитывается более 5000 неправительственных организаций, из которых функционируют около половины, а около 40% работают в сельской местности.С 2010 года была принята нормативная база формализации и официальности волонтерства, активизирующая деятельность этих организаций.В то же время из примерно 150 структур, обладающих статусом принимающего учреждения, только 36% работают в сельских общинах.

В условиях растущей депопуляции и оттока молодежи школа остается основным публичным учреждением, а также структурой гражданского общества, призванной обеспечить сплоченность и целостность, способствовать социализации, гражданскому духу и участию.Поэтому важно, чтобы школы занимались неформальной деятельностью, став учреждениями, принимающими волонтерскую деятельность.

***Ключевые слова**: гражданское общество, НПО, OSC, школа, добровольчество, принимающее учреждение, сообщество.*

În anul 1989, a fost adoptată Hotărârea Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti „Despre ordinea temporară de înregistrare a asociaţiilor obşteşti". În baza hotărârii, încep a fi înregistrate primele organizaţii non-guvernamentale, precum asociaţii culturale, naţionale şi religioase. La fel, la începutul anilor 1990 sunt constituite organizaţii specializate în apărarea drepturilor omului, asociaţii de tineret, precum şi de promovare a democraţiei. Menţionăm, că la această etapă, numărul lor, la fel ca şi ponderea era extrem de redusă.

Legea cu privire la asociaţiile obşteşti din 1996, a contribuit la creşterea semnificativă a numărului ong-urilor, precum şi diversificarea sferei de activitate. Totodată, marea majoritate activau la nivel naţional, fiind concentrate preponderent în capitală. Astfel, în 2001 doar 28% din organizaţii funcţionau la nivel local/regional, iar 14,1% aveau ca obiectiv contribuirea la dezvoltarea comunitară, prin realizarea proiectelor de reabilitare şi extindere a infrastructurii locale [9, p.10].

De regulă, în calitate de fondatori în spaţiul rural participau persoanele fizice, asociaţiile de părinţi şi administraţia publică locală. În cazul APL, este vorba de accesarea investiţiilor pentru dezvoltarea comunitară, susţinute de Fondul de Investiţii Sociale din Moldova (FISM) şi programele Agenţiei Statelor Unite pentru Dezvoltare Internaţională (USAID), posibile doar prin intermediul parteneriatelor între administraţia publică şi organizaţiile neguvernamentale.

Orientarea masivă a programelor de finanţare spre mediul rural a condiţionat creşterea numărului asociaţiilor, dar şi diversificarea domeniilor: tineret, educaţie, proiecte sociale şi de infrastructură. Astfel, în 2006 ponderea ONG-urilor ce activează la nivel local a atins proporţia celor de la nivel naţional. În 2014, se atesta următoarea situaţie: nivel naţional, regional, internaţional – 47%; regional, naţional – 18%;

regional – 17%; local / comunitar – 16%; naţional – 2% [5, p.43].

În anul 2000, fiecărei organizaţii îi reveneau în medie câte 4,4% angajaţi şi 27,3% voluntari. Totodată, pe parcursul anilor 2000,
se înregistrează creşterea considerabilă a OSC – urilor care apelează la servicii de voluntariat în diverse domenii: ecologic, educaţional, asistenţă socială, etc.

S-a înregistrat şi o creştere semnificativă a persoanelor implicate în activităţi de voluntariat. Potrivit unor studii, în 2007, circa 20% din populaţie se implica în diferite activităţi de voluntariat, în timp ce doar 15 mii de persoane erau implicate în voluntariat organizat [4].

În perioada 2005-2006, sunt constituite asociaţii specializate în domeniul voluntariatului, inclusiv pentru promovarea legislaţiei. În acest sens menţionăm Tinerii pentru Dreptul la Viaţă (TDV), AVI Moldova (Asociația de Voluntariat Internațional din Moldova), Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM), care este structura asociativă a 61 de organizații de tineret în procesul de elaborare, implementare și evaluare a politicilor de tineret.

În rezultatul conjugării eforturilor mai multor OSC, în anul 2010 a fost adoptată *Legea voluntariatul din Republica Moldova*, care oficializează şi reglementează statutul de voluntar şi cel al instituţiei gazde. Potrivit legii, **voluntariatul** este participarea benevolă la oferirea de servicii, cunoştinţe şi abilităţi sau la prestarea unor activităţi în domenii de utilitate publică, din proprie iniţiativă, a persoanei denumită voluntar. Voluntariatul poate fi desfăşurat în baza contractului de voluntariat sau în afara acestuia [1].

În 2012 a intrat în vigoare *Regulamentul de aplicare a Legii voluntariatului*, care asigură recunoaşterea experienţei obţinute în cadrul activităţii de voluntariat ca experienţă de muncă. Astfel, art.127 stipulează: la angajarea în muncă a unui candidat sau la atestarea şi promovarea unui angajat, voluntariatul prestat în sectorul public şi în cel neguvernamental, confirmat prin certificatul nominal de voluntariat, scrisoarea de recomandare şi carnetul de voluntar, va fi considerat de angajator ca experienţă de muncă, în condiţiile în care aceasta constituie criteriu de selecţie. Art.128 prevede că în cazul în care voluntarul a activat în acelaşi domeniu cu specialitatea deţinută, fapt confirmat prin carnetul de voluntar, certificatul nominal şi contractul de voluntariat, perioada de prestare a voluntariatului se va include:

a) în vechimea în muncă ce dă dreptul de a primi sporul pentru vechime în muncă;

b) în vechimea în muncă ce dă dreptul la concediul de odihnă anual suplimentar plătit pentru vechime în muncă [2].

Conform sondajului realizat de BNS în 2015, 42 la sută din totalul populației de 15 ani și peste, au ajutat persoane din alte familii sau au lucrat fără plată în folosul comunității. Activitățile voluntare într-o proporție mai mare erau răspândite printre locuitorii din mediul rural (47%) față de cei din mediul urban (36% din totalul persoanelor de 15 ani și peste). Principalele activităţi au vizat:

- Ajutor acordat altor familii în lucrul casnic 21,1%;
- Grija de copii sau de persoane dependente din alte familii 11,3%;
- Ajutor acordat altor familii la reparații sau construcții în gospodării / apartamente 8,2%;
- Ajutor acordat altor familii la lucrări agricole 26,7%;
- Ajutor (fără plată) acordat școlilor, grădinițelor, organizațiilor religioase / de caritate / culturale, ONG-lor, sindicatului, primăriei, afacerii/firmei sau unui partid 16,8%;
- Lucrul în folosul comunității 57,4%;
- Oferirea (gratuită) a altor tipuri de servicii 8,6% [7].

În opinia noastră, aceste date sunt relative, deşi chestionarea a fost aplicată pe un eşantion de 3686 de respondenţi. Principala carenţă constă în faptul că

nu s-a realizat diferenţierea voluntariatului ***formal*** de cel ***non-formal***. Astfel, activităţile voluntare izolate, prestate sporadic în afara raporturilor cu persoanele juridice menţionate la alin.(3) sau cele prestate din raţiuni familiale, de prietenie sau de bună vecinătate nu fac obiectul de reglementare al Legii voluntariatului.

Legea specifică că ***voluntar*** este orice cetăţean al Republicii Moldova, cetăţean străin sau apatrid care în sprijinul solidarităţii civice se implică în activităţi de voluntariat organizate de persoane juridice de drept public sau de drept privat fără scop lucrativ. Prin urmare, persoana trebuie să fie la evidenţa unei instituţii gazde. ***Instituţia gazdă*** este persoana juridică de drept public sau persoana juridică de drept privat fără scop lucrativ care administrează activitatea de voluntariat şi care încheie, în condiţiile prezentei legi, contracte de voluntariat. În urma încheierii contractului, individul obţine ***carnet*** de voluntar, dacă a prestat servicii de minimum 20 de ore lunar, fie ***certificat*** (mai puţin de 20 de ore).

Statutul de instituţie gazdă este acordat de Comisia de Certificare a Instituției Gazdă a Activității de Voluntariat (CCIGAV) de pe lângă Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării. Potrivit datelor din luna mai 2018, erau certificate 146 organizaţii, dintre care 53 activau în centrele raionale şi localităţile rurale.[6] Prin urmare, structurile din mediul rural, specializate în domeniul voluntariatului reprezintă circa 36% din numărul total.

Astfel, tinerii din localităţile rurale, în special cei cu dizabilități, sunt frecvent excluși de la activităţile de participare civică, deoarece nu dispun de informaţie, acces la infrastructură, sau de contacte cu instituţiile care oferă asemenea activităţi şi servicii. Insuficiența informării şi implicării în activităţi de voluntariat face ca autorităţile publice şi, de multe ori, societatea civilă să nu conştientizeze cu adevărat importanţa dezvoltării culturii participative și a voluntariatului, deși voluntariatul generează beneficii atât pentru voluntari, cât și pentru societate și țară [10].

Referindu-ne la beneficiile aduse de voluntariat tinerilor, menţionăm următoarele:

- voluntariatul este un aspect-cheie al cetățeniei active şi al democrației, precum şi al dezvoltării personale, întruchipând valori ca solidaritatea și nediscriminarea, contribuind la dezvoltarea democrației participative şi la promovarea drepturilor omului, la dezvoltarea dialogului intercultural și poate juca un rol major în combaterea prejudecăților și rasismului;
- voluntariatul este un factor esențial pentru emanciparea individuală și colectivă, pentru solidaritate, coeziune şi incluziune socială;
- implicarea în activități de voluntariat poate reprezenta un mijloc important de a dobândi aptitudinile necesare pe piața forței de muncă, precum și șansa de a ocupa poziții sociale importante în cadrul comunității;
- abilitățile și competenţele dobândite în timpul voluntariatului pot servi în calitate de experiență non-formală şi informală, atât profesională, cât şi educațională, reprezintă un avantaj suplimentar în CV-uri și în viața profesională, fiind importante pentru a-i motiva pe tineri să se implice în activități de voluntariat, pentru a genera capital social și pentru a stimula dezvoltarea societății.

În special în mediul rural activităţile de voluntariat sunt mai vizibile şi relevante, constituindu-se adevărata relaţie individ (cetăţean) – comunitate, bazată pe respectul reciproc. Forma tradiţională de organizare a comunităţii este **satul**, bazându-se pe o cultură şi morală provenită din obiceiuri şi credinţe. Sprijinul esenţial pentru comunitate îl reprezintă **şcoala,** având misiunea de a valorifica specificul cultural al localităţii şi nu doar, este un loc în care copiii îşi însuşesc cunoştinţe privind tradiţiile şi obiceiurile comunei. Între membrii comunităţii există raporturi naturale, legături vii şi apropiate. Ei sunt mai receptivi şi motivaţi să intervină în soluţionarea problemelor şi intereselor comune, fiind mai implicaţi în activităţi

ale şcolii precum concertele, serbările, spectacolele desfăşurate de copii atât în şcoală, cât şi în afara ei, sau atunci când copiii fac vizite pentru a cunoaşte specificul local [8, p.37-39].

Prin urmare, în mediul rural **şcoala** este nu doar principala instituţie ce prestează servicii educaţionale şi culturale, dar şi structura de socializare şi mobilizare civică. Astfel, în lipsa OSC-urilor la nivel local, şcolii îi revine misiunea de a deveni instituţie gazdă a activităţii de voluntariat, implicând tinerii şi nu doar în proiecte de dezvoltare comunitară, acţiuni de solidaritate socială, manifestări culturale, etc.

Obiectivul specific 3.2. al ***Strategiei de dezvoltare a societăţii civile pentru perioada 2018–2020*** prevede crearea unor structuri naţionale ale infrastructurii de voluntariat, care ar face posibilă extinderea practicilor de voluntariat la nivel regional şi local. O altă prevedere vizează p*romovarea spiritului civic și a educației civice.* Autorităţile publice centrale, locale şi OSC vor promova activ educaţia nonformală. Instituirea unor mecanisme de validare a educaţiei nonformale va contribui la creşterea eficienţei acesteia, iar prin susţinerea iniţiativelor OSC în domeniul educaţiei nonformale şi prin asigurarea accesibilităţii informaţiei vor fi asigurate oportunităţi de instruire, inclusiv pentru persoanele cu oportunități reduse [3]. În acest sens, o atenţie sporită este acordată formării cadrelor didactice din învăţământul general, care pot deveni coordonatori de voluntari în cadrul instituţiilor lor, mobilizând la acţiuni comunitare elevii şi tinerii.

Bibliografie:

1. Legea voluntariatului Nr.121 din 18.06.2010. // Monitorul Oficial Nr.179-181.

2. Regulamentul de aplicare a Legii voluntariatului nr.121 din 18 iunie 2010. // Monitorul Oficial, Nr.49-52 din 16.03.2012.

3. Legea Nr.51 din 23.03.2018 privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societăţii civile pentru perioada 2018-2020 şi a Planului de acţiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020.

4. Analiza cost-beneficiu a proiectului de lege cu privire la voluntariat. Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO). 2007, http://www.credo.md/site-doc/PolicyPaperLegeaVoluntariat_1.8.pdf

5. CHIRIAC, L., ȚUGUI, E. Organizațiile societății civile din Republica Moldova: evoluția, sustenabilitatea și participarea la dialogul politic. Mapping study. - Chișinău, 2014.

6. http://date.gov.md/ro/system/files/resources/2018-04/Registru%20evidenta%20Institutiile%20Gazda%20complet.xlsx

7. Principalele rezultate ale Cercetării statistice asupra gospodăriilor populației „Activitatea de voluntariat”, https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Voluntariat/Voluntariat_2015.pdf

8. STĂICULESCU, C. Şcoala şi comunitatea locală. Parteneriat pentru educaţie. - Bucureşti, Editura ASE, 2012, pp.37-39.

9. Studiu privind dezvoltarea organizaţiilor neguvernamentale din Republica Moldova. - Chişinău. Casa editorial-poligrafică Bons Offices, 2007.

10. Studiul „Infrastructura voluntariatului corporativ în Republica Moldova: potenţial şi cale de urmat”. TDV, 2012. [Online]: http://tdvmoldova.wordpress.com/biblioteca-virtuala/.

02.12.2019

CZU 351.86(478):342
DOI 10.5281/zenodo.3587331

THE EVOLUTION OF LEGISLATIVE DIMENSION OF NATIONAL SECURITY POLICY

Marcel BENCHECI
Republic of Moldova, Chisinau, Senior scientific researcher,
Center for Strategic Research of the Institute of Legal, Political and Sociological Research, ASM
PhD in Political Science
e-mail: *marcelbencheci@mail.ru*

Adrian MUNTEANU
Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations,
Political and Administrative Sciences
PhD student
e-mail: *andrianmunteanu@gmail.com*

By adopting national security laws, Republic of Moldova becomes a full actor of the international security system, adapting its national system to international security requirements. The state actively participates in various international operations for maintaining security and pacification. The security and defense policy of the Republic of Moldova depends directly by the components of internal policy, the process of setting up the internal legislative framework in the field, the reaction to the international challenges, terrorism, geostrategic interests, etc. The article comes with an analysis of legislative dimension' evolution of the national security policy.
Keywords:*legislative dimension, security, national security policy, defense policy, laws, state.*

EVOLUȚIA DIMENSIUNII LEGISLATIVE A POLITICII DE SECURITATE NAȚIONALĂ

Prin adoptarea cadrului legislativ de securitate națională Republica Moldova este un actor deplin al sistemului securității internaţionale, adaptându-şi sistemul naţional de securitate la exigenţele celui internaţional. Statul participă activ la diferite operaţiuni internaţionale de menținere a securității și pacificare. Politica de securitate şi apărare a Republicii Moldova depinde direct de componentele politicii interne, procesul de constituire a cadrului legislativ intern în domeniu, reacţia la provocările expuse din afara țării, gen terorism, interese geostrategice etc. Articolul "Evoluția dimensiunii legislative a politicii de securitate națională" vine cu o analiză a evoluției dimensiunii legislative a politicii de securitate națională.
Cuvinte-cheie: *dimensiune legislativă, securitate, politică de securitate națională, politică de apărare, legislație, stat.*

ÉVOLUTION DE LA DIMENSION LÉGISLATIVE DE LA POLITIQUE DE SÉCURITÉ NATIONALE

En adoptant le cadre législatif de la sécurité nationale, la République de Moldova est un acteur à part entière du système de sécurité internationale, adaptant son système de sécurité nationale aux exigences du système international. L'État participe activement à diverses opérations internationales visant à maintenir la sécurité et la pacification. La Politique de sécurité et de défense commune de la République de Moldova dépend directement des composantes de la politique intérieure, du processus d'établissement d'un cadre juridique interne sur le terrain, en réponse aux défis exposés à l'extérieur du pays, comme

le terrorisme, les intérêts géostratégiques, etc. L'article " l'évolution de la dimension normative de la politique de sécurité nationale" est livré avec une analyse de l'évolution de la dimension normative de la politique de sécurité nationale.
***Mots-clés**: Dimension législative, sécurité, politique de sécurité nationale, politique de défense, législation, état.*

ЭВОЛЮЦИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ИЗМЕРЕНИЯ ПОЛИТИКИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Приняв законодательную базу национальной безопасности Республика Молдова является полноправным актером системы международной безопасности, адаптируя свою национальную систему безопасности к международным требованиям.Государство активно участвует в различных международных операциях по поддержанию безопасности и миротворческой деятельности.Политика безопасности и обороны Республики Молдова напрямую зависит от компонентов внутренней политики, процесса создания внутренней законодательной базы в этой области, реакции на провокации из-за пределов страны, типа терроризма, геостратегических интересов и др. Статья "Эволюция законодательного измерения политики национальной безопасности" предлагает проанализировать эволюции законодательного измерения политики национальной безопасности.
***Ключевые слова**: законодательное измерение, безопасность, политика национальной безопасности, политика обороны, законодательство, государство.*

By adopting the national security legislative framework, the Republic of Moldova becomes a full actor of international security system, adapting its national security system to international one. The state actively participates in various international operations for maintaining security and pacification. The security and defense policy of the Republic of Moldova depends directly on components of internal policy, the process of setting up the internal legislative framework in the field, the reaction to the challenges from outside, terrorism, geostrategic interests, etc. The process of developing the stages of security and defense policy, requires a continuous review and adaptation to the circumstances of a constantly evolving environment.

The first stage of national security and defense policy includes the period from the Declaration of independence of the Republic of Moldova to the adoption of the Constitution of our country (1991-1994) [1, p.238]. Due to events of national rebirth, the tension of ethnic collision, the persistence of the Transnistrian conflict, the security and defense policy has a character of consolidating the statehood of the Republic of Moldova and identifying national values. During the estimated period, the security policy is characterized by the adoption of legislation in the field, such as: Law on defense, Law on armed forces, Law on military obligation and military service of the Republic of Moldova' citizens, through which were established the basis of organization and assurance of national defense. There were adopted the Decision on some ways of resolving the armed conflict in the eastern districts of the Republic of Moldova [2] and the Decision on the basic principles for peaceful regulation of armed conflict, the establishment of peace and understanding in the eastern districts of the Republic of Moldova [3]. At this stage, the security and defense policy is oriented towards asserting the Republic of Moldova as a subject of international law and as an actor of international security system by joining the state to the most important international organizations, by strengthening partnerships with the states of strategic interest. The Constitution of the Republic of Moldova determined the initiation of the process of conforming the legislation in force with its provision. The Constitution defined and strengthened the distinct character of security and defense policy of the Republic of Moldova. Article 11

of the Constitution declares the status of permanent neutrality of the Republic of Moldova and stipulates that our country does not allow the deployment of military troops of other states on its territory. After adoption of the Constitution, the Parliament of the Republic of Moldova approved the main normative acts that regulated the system of security institutions and their attributions, including the armed and security forces in an appropriate constitutional and legislative framework.

The second stage in finalizing the country's defense and security policy begins with the adoption on May 5, 1995 of the National Security Concept of the Republic of Moldova, considered an important legal act aimed at determining the security and defense policy of the Republic of Moldova. In 2008 it was repealed, and a new concept was adopted in the field. The concept of National Security from 1995 was the basis for elaboration of the state policy in the field of national security and defense. But it did not determine the national interests and mentioned only some priorities of the foreign policy coming from the national interests. During this period there was adopted the Military Doctrine of the Republic of Moldova [4]. According to its provisions the main purpose of the country's military policy is to ensure the military security of the people and the state, the prevention of wars and armed conflicts by applying the means of international law. This stage is determined by the legislation regarding the organization of the activity of the state security bodies. As a result, on October 31, 1995, there were adopted the Law on State Security [5] and the Law on State Security Institutions [6], where was excluded some shortcomings of the Concept of National Security, completed conceptually and structurally. The law on the state security organs comes with a descriptive complement to the law of the state security, establishing that the state security institutions have attributions, such as: a) defending the independence and territorial integrity of the Republic of Moldova (specific attribution to the Ministry of Defense), ensuring the guarding of the state border, the defense of the constitutional regime, the rights, freedoms and legitimate interests of the person of illegal attacks (specific attributions of the Ministry of Internal Affairs, of the Information and Security Service and the General Prosecutor's Office); b) ensuring, within the limits of their competence, the protection of the economy from criminal attacks; the prevention of extraordinary events in transport, telecommunications and vital units (attributions inherent of the Ministry of Internal Affairs, the Information and Security Service and the General Prosecutor's Office); c) combating terrorism, organized crime (attributions inherent to the Information and Security Service, Ministry of Internal Affairs), corruption (concern of the National Anticorruption Center), which undermines state security.

During this period, the distinct intentions of reforming and modernizing the Information and Security Service are observed. The annex to the Law on the Information and Security Service adopted in 1999 - "Regulation on parliamentary control over the activity of special services" - indicates the creation of a special parliamentary commission that will monitor the SIS's compliance with the provisions of the Constitution and the legislation. The legislation in force contains provisions stipulating the exercise of parliamentary control over the state's defense and security sector, such as hearing the reports in the plenary of the Republic of Moldova's Parliament, which has as legal support the Parliament Regulation (art. 108) and the Law on the security institutions of the state (art. 25).

The defense policy during this period culminated with the adoption on July 26, 2002 of the Concept of Military Reform, which represents a complex of ideas, directions, objectives, tasks, mechanisms for improving the system of military security of the state. The opportunity to launch the military reform process was conditioned by several factors. First, by virtue

of the fact that the political forces that succeeded the Government for different periods did not have a sufficient number of civilian personnel trained and experienced in the field of building the national security and defense system. Secondly, the estimated period was characterized by the deepening of economic and financial crisis in the Republic of Moldova, which conditioned the emergence of political instability within the central public institutions, which in fact diminished the military potential of the country and the Armed Forces.

The elaboration of the Concept of Military Reform was determined by the necessity of establishing a new conceptual basis for improvement of the military system of the Republic of Moldova in accordance with the defense needs imposed by the changes operated in the national and international geopolitical situation at the moment [7, p.14]. The concept provides that one of the main directions in which cooperation with other armed forces will take place is the democratic leadership and control of the armed forces [8].

The multiple deficiencies, errors and contradictions in the Concept of National Security, as well as the deficiencies of the legislative acts of strategic character that were based on the provisions of the Concept, gradually formed the opinion on its deficiency and on the necessity of elaborating a new document [9, p.24]. The concept of the National Security of the Republic of Moldova adopted in 2008 [10] represents the beginning of the third stage of the security and defense policy of our country, which also includes the adoption of the National Security Strategy of the Republic of Moldova at a three-year difference.

The third stage of the security and defense policy of the Republic of Moldova (2008-2016) is dictated by the constant changes that have taken place in the security environment, but also by the stimulation of deep reforms in the security and defense sector carried out in accordance with the standards and Euro-Atlantic practices, along with the need to streamline the management of the national security sector, to strengthen the institutional and personnel capacities, as well as the functionality of the institutions in the security sector. Also the National Security Concept of the Republic of Moldova, adopted in 2008, contained a series of loopholes, having a declarative character, limited applicability and confusedly interpreting the risks and threats to the national security of the Republic of Moldova, and the National Security Strategy, adopted in 2011. For example, in the case of the Transnistrian conflict, the presence of the Russian forces and of the Russian armament on the uncontrolled territory of the Republic of Moldova is not questioned, which denotes inconsistency in the resolution of the conflict, but also the tendency to disguise the real facts that condition the maintenance of the separatist regime in the districts of the Republic of Moldova. This document does not refer to the stationing of Russian military troops in Transnistria, but it states the evacuation of foreign troops from the territory of the Republic of Moldova [11, p. 268]. As a result, the Concept makes a distinction between the peacekeeping troops of the Russian Federation, which honors its mission, and the so-called Transnistrian army, which is presented as a serious threat to national security. The rehabilitation of the Russian military presence is all the more visible since there is no mention in the Conception of the decision of the 1999 OSCE Summit in Istanbul regarding the withdrawal of Russian forces from the territory of the Republic of Moldova and the Treaty on the Conventional Forces in Europe [12, p. 168]. The authors of the Concept of National Security of the Republic of Moldova, describe the initiative to become security producers, not abiding by this document the provisions of the European Strategy in the field of Security, Foreign and Common Security Policy, definitively rejecting the prospect of Euro-Atlantic integration, invoking participation in the consolidation of the security component of the Community of Independent States.

However, in order to become a security generator, the Republic of Moldova must rationally apply regional security trends [13]. In this Conception some basic components of a state's security, such as food security, are not outlined, and others (for example, economic security) are superficially addressed.

According to the national doctrinal views, the most important legal act of the national security and defense policy that determines the functioning of the security and defense system, the forms of national security assurance, the mechanisms and the instruments of governance of the security system is not the National Security Concept of the Republic of Moldova, but the National Security Strategy of the Republic of Moldova [14]. The elaboration of the National Security Strategy has been a distinct topic over the years in several Action Plans, including those of the cooperation between the Republic of Moldova and NATO (IPAP). But it started de facto only after the approval of the National Security Concept of the Republic of Moldova, since 2008. This process has been a long, arduous process and completed with great delay. Only on July 15, 2011 The Parliament of the Republic of Moldova approved the National Security Strategy, which is the first such document in the Republic of Moldova. The strategy has taken an approach identical to that of the European Security Strategy in the field of security, according to which "national security of a European state can no longer be viewed in isolation" and "takes into account the essential approach of national security, its multidimensional and interdependent character, determined both by the state of affairs in the political, military and public order fields in the country, as well as by the situation in the economic, social, ecological, energy, etc ". For the purpose of continuous connection of the Republic of Moldova to the international security system, together with the adaptation of the normative acts in the field of security to new international circumstances, the urgent opportunity is required in carrying out the security sector reform (RSS), which derives from the opportunity to promote a military reform or in the defense sector, comprehensive and efficient reform, which has evolved over time, to include the multidimensional concept of security. This reform strengthens military forces, police, security services, border guards, customs; through it they get a complete guide of objectives, training, responsibilities and the necessary coordination. The authorized bodies of the Republic of Moldova are aware that in order to apply all the means of ensuring security, it will be necessary to involve a diversified spectrum of institutions [15, p.23-24].

The security sector reform must be an efficient one that will ensure the evolutionary development of the state. In 2006 the discussion resulted in the signing of an Agreement that would provide the basis for promoting such a reform - the Individual Partnership Action Plan (IPAP) were signed between the Republic of Moldova and the North Atlantic Alliance (NATO). The solution to this problem was provided in the General Report on EU Activities. In Chapter V "Europe as a global partner", Section 4 "Contribution to global security", mentions the European Security Strategy and the Common Foreign and Security Policy, in particular, the Security Sector Reform (RSS). The report informed the public that on May 24, 2006, the Commission adopted a communiqué entitled "Reflections on the support of the European Community of the RSS". This statement stated that the EU supports RSS in over 70 countries. The EU recommendations in this area show the importance that the European institutions attribute to the RSS in the countries with which it has signed the Action Plans, as in the case of the Republic of Moldova. Further support for security sector reforms initiated in the Republic of Moldova becomes an important perspective for ensuring control over the Transnistrian region. On the other hand, the lack of an accepted definition in the society of the national interest can be mentioned among the most

important subjects of an approach of the security of the Republic of Moldova [16, p.372]. The national interests of a country often depend on the relationship between the national interests of the different actors in the international arena, on the competition character of these interests. In the Republic of Moldova the formation and evolution of the national interest is affected by the lack of territorial integrity of the state (as a result of the separatist tendencies in the left bank of the Dniester, with a de facto existence of a constitutional formation), the low level of democracy. The reduced capacities of the power factor in the country's democratic reform have finally curbed the promotion of national interest at the international arena. At the same time, the national interest of the Republic of Moldova is permanently suppressed by the geostrategic interest of Russia by placing the Russian military contingent in the districts on the left bank of the Dniester, by delaying its evacuation, by stimulating and supporting the unconstitutional regime there. Russia's interests and the problem of Transnistrian secessionism remain the source of insecurity in the region and the main obstacle to the European integration of the country [17, p.198]. The state policy regarding national security must be oriented both towards ensuring national interests and values, as well as on preventing and solving the problems (threats, risks, dangers and challenges) faced by a state.

The excess utilization of the principle of neutrality should coincided to an extent equal to that related to the development of national defense system. These conditions, as well as the emergence of new risks and vulnerabilities arising within the current international security system, such as hybrid warfare, the expansion of new forms of terrorism, the intensification of separatist tendencies, have determined the Government to revert to the provisions of the National Security Strategy. In other states, for example in Romania, the adoption of a new strategy takes place practically every three years [15, p.25]. The draft of the new Strategy, which is currently under review by the Presidency of the Republic of Moldova and in consultation with the Academy of Sciences of Moldova, presents new references that were not previously included in the official documents. In this draft of the Strategy, it is particularly proposed for the first time to declare that on the European continent NATO remains the political and military Alliance with the best military and technological capabilities, with the highest level of cohesion of values and solidarity of the allies, being able to ensure security and collective defense in the reference area. At the same time, the European Union, as the main economic-political structure and community on the continent, is the integrating and stabilizing factor within the European and international security system. Among the new risks and threats exposed to the national security of the Republic of Moldova, such a document for the first time includes: 1. The persistence of regional instability and conflict on the territory of Ukraine, which limits the capacity of the Republic of Moldova to promote strategic interests: European integration, the process of identification of political solutions, viable regarding the settlement of the Transnistrian conflict, in the conditions of respecting its territorial sovereignty and integrity, ensuring energy security and the commercial and economic interests of the state 2. The dynamization of military and diversionary actions, the hybrid war and the potential of expanding the instability zone on the territory of Ukraine have direct influence on elements, groups with extremist visions of the Republic of Moldova and keep the risk of extending the conflict on the territory of the Republic of Moldova. 3. Extending the external political pressures manifested by: granting economic, military and political support to the unconstitutional regime in Tiraspol; imposing artificial restrictions on access to Moldovan products on traditional markets, including blocking access of Moldovan citizens to the labor market in other countries; the application of the differentiated treatment in

relation to parts of the single customs territory of the Republic of Moldova. 4. Exaggerated dependence on energy resources, distribution networks and suppliers controlled by a single state, combined with the limited use of alternative energy resources. 5. The persistence of the increased risk of cyber attacks on information infrastructures and the strategic importance of the country [11, p.329].

The contribution of the Republic of Moldova to the consolidation of the international security system has intensified the signing of the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union, signed in Brussels on June 27, 2014. It is developing within the European Neighborhood Policy and the Eastern Partnership. Strengthening cooperation within the EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP) serves the long-term interests of the Republic of Moldova, with European integration remaining, according to the draft of the new Strategy, the irreversible strategic objective of the internal and external agenda of the Republic of Moldova. One of the chapters included in the Moldova-EU Association Agreement refers to the Security Policy. The availability of the Republic of Moldova to be involved in the arrangements of the Common Security and Defense Policy of the EU (PSAC) has been included in the Activity Program of the Government "European Integration, Freedom, Democracy, Welfare" for the years 2011-2014 [18]. The Association Agreement also provides for international cooperation in the field of the fight against terrorism. The Parties agree to cooperate at bilateral, regional and international levels to prevent and combat terrorism in accordance with international law, UN resolutions in the field, international human rights standards, refugee law and humanitarian law. The same spectrum of ideas also refers to the cooperation of the parties to prevent the use of their relevant financial and non-financial systems for the purpose of laundering the proceeds of criminal activities, as well as for the financing of terrorism.

An important contribution in the cultivation of security education, in the monitoring, expertise and advisory in the field of security policy has the think tanks, such as: Institute of Public Policy, Association for Foreign Policy, Institute for Development and Social Initiatives etc. For example, the Institute of Public Policies develops projects in the field of security: "Strengthening the capacity of the media to inform and monitor the reforms in the security sector and the process of solving the Transnistrian conflict"; Foreign Policy Association promotes Transnistrian Dialogues. Through these projects the national security institutions are advised by the civil society and the academic institutions of the profile. The Republic of Moldova participates intensely in the activity of the international security system, effectively applying the opportunity offered by IPAP and the EU to participate jointly with other partner states. In this regard, the national authorities formulate a definite position on the Common Security and Defense Policy, which is a distinct element of the Common Foreign and Security Policy of the European Union and reflects the European Union's aspirations to ensure common security through multilateral cooperation within the European Union and with the participation of external partners. The Common Security and Defense Policy is a continuation of the European Security and Defense Policy, launched in December 1998 and emerged as one of the elements of the Common Foreign and Security Policy of the European Union, which in turn was developed under the Treaties of EU. The Republic of Moldova cooperates with international security structures in the fields of conflict prevention and resolution, crisis management, counter-terrorism and non-proliferation of weapons of mass destruction. As an element of the international security system, our country participates in global, regional and sub-regional efforts to promote international stability and security through cooperation within the EU, NATO, UN, OSCE and other international organizations in the field.

Bibliography:

1. BENCHECI, M. Etapele elaborării politicii de securitate şi apărare a Republicii Moldova: provocări şi soluţii. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Chişinău: CEP USM, 2012, nr.2 (LVII), p. 237-240.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind unele căi de soluţionare a conflictului armat din raioanele de Est ale Republicii Moldova, nr.1068 – XII din 23.06.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1992, nr.6-128-1.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind principiile de bază pentru reglementarea paşnică a conflictului armat, instaurarea păcii şi înţelegerii în raioanele de Est ale Republicii Moldova, nr.1062 – XII din 16.06.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1992, nr.6-127-1.
4. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind doctrina militară a Republicii Moldova, nr.482-XIII din 06.06.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.38-39/429.
5. Legea Republicii Molodva cu privire la securitatea statului, nr.618 din 31.10.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova,1997, nr.10-11.
6. Legea Republicii Moldova cu privire la organele securităţii statului, nr.618-XIII din 31.10.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.10-11/117.
7. SPORTEL, E., FALTAS, S. Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. Chişinău: CESS, 2009. 116 p.
8. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova cu privire al aprobarea Concepţiei reformei militare, nr.1315 din 26.07.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002 nr.117
9. PÎNTEA, Iu. ş.a. Perspectivele cooperării Republicii Moldova în cadrul Politicii de Securitate şi Apărare Comună. Chişinău: Bons Offices, 2011. 48 p.
10. Legea Republicii Molodva privind aprobarea Concepţiei Securităţii Naţionale a Republicii Moldova, nr.112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.357
11. BENCHECI, M. Politica de securitate a Republicii Moldova. În: Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale „Ştiinţe politice, relaţii internaţionale şi studii de securitate”, Sibiu, România, 2012, p.328-331.
12. DUŢU, P., DINU, A. Primăvara arabă şi mediul de securitate. În: Echilibrul de putere şi mediul de securitate. Vol.I/Duţu P. (coord). Bucureşti: Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, 2011, p.166-179
13. GROSU, V. Consideraţii privind Concepţia Securităţii Naţionale a Republicii Moldova. În: Jurnal Academic, nr.9, 2008. http://www.prisa.md/rom/analize_csn_juracademic-grosu
14. Hotărârea Parlamentului pentru aprobarea Strategiei Securităţii Naţionale a Republicii Moldova, nr.153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.170-175.
15. SPORTEL, E., FALTAS, S. Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. Chişinău: CESS, 2009. 116 p.
16. BENCHECI, M., COMENDANT, V. Imaginea instituțională a organelor securității statului ale Republicii Moldova. În: Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale, ediția VIII, Sibiu, România, 2014, p. 370-378.
17. SACA, V. Aspecte statice şi dinamice ale interesului naţional. Cazul Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Chişinău, 2008, nr.2 (XLI), p.194-201.
18. Programul de Activitate al Guvernului pentru anii 2011-2014. http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=337937

4.09.2019

CZU 327(479.22+479.25+478)
DOI 10.5281/zenodo.3587339

10 ANI DE «PARTENERIAT ESTIC»: CAZUL GEORGIEI, ARMENIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

Carolina BUDURINA-GOREACII
Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale
Doctor în Științe Politice, lector universitar
e-mail: *carolina.gor@hotbox.ru*

Vasile CUJBĂ
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politiceși Administrative
Doctor în Politologie, conferenţiar universitar
e-mail: *v.cujba@yahoo.com*

10 ANI DE «PARTENERIAT ESTIC»: CAZUL GEORGIEI, ARMENIEI ȘI AL REPUBLICII MOLDOVA

Parteneriatul Estic reprezintă o tendinţă specifică estică a politicii europene de vecinătate (PEV). Prin PEV, UE colaborează cu vecinii săi din sud și est pentru a ajunge la o asociere politică și la cel mai înalt grad de integrare economică. Astăzi Parteneriatul Estic vizează consolidarea asocierii politice și a integrării economice a șase țări partenere din Europa de Est și din Caucazul de Sud: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova, Ucraina.

În acest articol ne propunem să analizăm trei țări ale Parteneriatului Estic, și anume: Gerogia, Armenia și Republica Moldova. În acest context, evoluția relațiilor economice, comerciale și politice dintre UE și fiecare țară vor fi reflectate. De asemenea, ne vom focusa pe determinarea atât a performanțelor, cât și a obiectivelor viitoare ale acestor state în cadrul Parteneriatului Estic.

***Cuvinte-cheie**: Parteneriat Estic, asociere politică, integrare economică, realizări, probleme, priorități*

10 YEARS OF «EASTERN PARTNERSHIP»: THE CASE OF GEORGIA, ARMENIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The Eastern Partnership is a specific Eastern dimension of the European Neighborhood Policy (ENP). Through the ENP, the EU is working with its southern and eastern neighbors to reach the closest political association and the highest possible degree of economic integration. Today the Eastern Partnership aims to strengthen the political association and economic integration of six partner countries in Eastern Europe and the South Caucasus: Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, the Republic of Moldova, Ukraine.

In this article we aim to analyzethree Eastern Partnership countries, namely: Gerogia, Armenia and the Republic of Moldova. In this context the evolution of economic, trade and political relations between the EU and each country

will be reflected. Also we focus to determine both performances and future goals of these states within the Eastern Partnership.
***Keywords**: Eastern Partnership, political association, economic integration, achievements, problems, priorities*

10 ANS DE "PARTENARIAT ORIENTAL": LE CAS DE LA GÉORGIE, DE L'ARMÉNIE ET DE LA MOLDAVIE

Le Partenariat Oriental représente une dimension orientale spécifique de la Politique européenne de voisinage (PEV). Dans le cadre de la PEV, l'UE travaille avec ses voisins du Sud et de l'est pour atteindre l'association politique la plus proche et le plus haut degré d'intégration économique. Aujourd'hui, le Partenariat Oriental vise à renforcer l'association politique et l'intégration économique de six pays partenaires D'Europe Orientale et du Caucase du Sud: L'Arménie, L'Azerbaïdjan, Le Bélarus, la Géorgie, la Moldavie et l'Ukraine.

Dans cet article, nous proposons d'analyser trois pays du Partenariat Oriental, à savoir: la Géorgie, L'Arménie et la République de Moldavie. Dans ce contexte, l'évolution des relations économiques, commerciales et politiques entre L'UE et chaque pays sera reflétée. Nous nous attacherons également à déterminer les résultats et les objectifs futurs de ces états dans le cadre du Partenariat Oriental.
***Mots-clés**: Partenariat Oriental, association politique, intégration économique, réalisations, problèmes, priorités.*

10 ЛЕТ "ВОСТОЧНОГО ПАРТНЕРСТВА" : СЛУЧАЙ ГРУЗИИ, АРМЕНИИ И РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Восточное партнерство - это специфическое восточное направление европейской политики соседства (ЕПС). Через ЕПС ЕС сотрудничает со своими соседями на юге и востоке, чтобы достичь политической ассоциации и самой высокой степени экономической интеграции.Сегодня Восточное партнерство направлено на укрепление политической ассоциации и экономической интеграции шести стран-партнеров из Восточной Европы и Южного Кавказа: Армении, Азербайджана, Беларуси, Грузии, Республики Молдова, Украины.

В этой статье мы намерены проанализировать три страны Восточного партнерства, а именно: Грузию, Армению и Республику Молдова.В этом контексте будет отражено развитие экономических, торговых и политических отношений между ЕС и каждой страной. Мы также сосредоточимся на определениидостижения, а также будущиецели этих государств в рамках Восточного партнерства.
***Ключевые слова**: Восточное партнерство, политическая ассоциация, экономическая интеграция, достижения, проблемы, приоритеты*

Introducere

Deceniul formatului Parteneriatului Estic ca modificare a politicii europene de vecinătate are realizările, problemele și perspectivele sale de existență ulterioară. Începând cu inițiativa poloneză și suedeză, "Parteneriatul Estic" a fost o manifestare a cooperării multilaterale, determinată în summit-urile țărilor membre, care au avut loc bienal. Până acum au fost organizate cinci summit-uri: primul - în anul 2009, la Praga, unde cele șase țări - foste republici sovietice, respectiv Azerbaidjan, Armenia, Belarus, Georgia, Moldova, Ucraina și țările Uniunii Europene au creat acest format de relații de vecinătate, care a inclus dimensiunea cooperării bilaterale și multilaterale. Summit-ul constitutiv a desemnat domeniile cheie de cooperare şi a luat decizia de a înființa platforme naționale ale Forumului societății civile.În timpul celui de-al doilea summit, care a avut loc la Varşovia în 2011, au fost abordate subiecte privind încălcarea drepturilor și libertăților politice în Belarus şi Ucraina.

Al treilea summit din 2013 a fost unul plin de controverse în activitățile Parteneriatului Estic. După

refuzul autorităților ucrainene de a semna Acordul de asociere cu UE, vecinii estici ai UE au fost împărțiți în două grupuri pe baza ambițiilor lor de integrare europeană. Ucraina, Georgia și Moldova au necesitat consolidarea cooperării, în timp ce Azerbaidjanul, Armenia și Belarus au redus la minim cooperarea în cadrul parteneriatului. Cel de-al patrulea summit al Parteneriatului Estic, care a avut loc la Riga în 2015, a confirmat păstrarea formatului și nu a recunoscut divizarea țărilor membre.Cu toate acestea, în noiembrie 2015, UE a adoptat o politică de vecinătate reînnoită, iar la sfârșitul anului 2016, UE a elaborat programul detaliat axat pe un șir de priorități și rezultate pentru țările Parteneriatului Estic până în anul 2020. Cel de-al cincilea summit al Parteneriatului Estic a avut loc la Bruxelles în 2017 și a stabilit un număr considerabil de contradicții și compromisuri care există în format. Noile provocări umanitare, de securitate și politice, cu care se confruntă Comunitatea Europeană, necesită a fi rezolvate, inclusiv prin realizarea unei interacțiuni mai eficiente cu vecinii din est.

În continuare vom face referință la trei țări membre ale Parteneriatului Estic, și anume: Gerogia, Armenia și Republica Moldova. Vom analiza astfel evoluția relațiilor economice, comerciale și politice dintre UE cu fiecare țară în parte, reflectând totodată și asupra performanțelor, dar și a obiectivelor trasate pe viitor în contextul Parteneriatului Estic.

Georgia. Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) a instituit parteneriatul dintre Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, cu scopul de a oferi un cadru adecvat dialogului politic între părți, care să permită dezvoltarea relațiilor politice, să sprijine eforturile țărilor de a-și consolida democrația și de a-și dezvolta economia și pentru a finaliza tranziția într-o economie de piață [18]. Astfel, Georgia a început cu proces simplu de integrare europeană în 1996.

În anul 2014, după semnarea Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Energetică Atomică Europeană și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Georgia, de cealaltă parte (AA), acordul a fost instituit între părți cu scopul de a promova asocierea politică și integrarea economică bazată pe valori comune și legături strânse, inclusiv prin creșterea participării Georgiei în politicile, programele și agențiile UE, cu scopul de a oferi un cadru consolidat pentru intensificarea dialogului politic în toate domeniile de interes reciproc, care să permită dezvoltarea relațiilor politice strânse. [2] Deci, Parteneriatul Estic și produsul său direct - AA / DCFTA a pus bazele unui proces de integrare europeană profund - Asociația Europeană.

După prăbușirea Uniunii Sovietice, Georgia continuă să fie afectată de efectele politice, economice și de securitate ale guvernării sovietice. Dar, indiferent de multiplele conflicte armate din Georgia, aceasta s-a dovedit a fi proeminentă în dinamica dezvoltării și s-a dedicat principiilor democrației și valorilor europene. Georgia a progresat foarte mult în procesul de elaborare a politicilor și de luare a deciziilor. Adoptarea legilor prin implicarea societății civile, asigurarea transparenței în luarea deciziilor, lupta cu corupția, simplificarea accesului la serviciil publice și a celorlalte performanțe s-au dezvoltat într-un mod democratic. Acest lucru este dovedit de fapte pe baza unor instrumente diferite de monitorizare, politici de evaluare și mecanisme de raportare nu doar din partea guvernului, ci și a sectorului non-guvernamental, organizațiilor internaționale, a țărilor partenere și a UE:

- Georgia are o serie de realizări semnificative legate de procesele de guvernare deschise [15];

- Consultările publice în cadrul activităților legislative sunt în creștere [16]. Toate proiectele legislative sunt publicate pe pagina web a Parlamentului; înainte de luarea în considerare a proiectelor de legi cetățenii își pot exprima opiniile care fac obiectul de revizuire obligatorie [19].

- Scorul de libertate economică a Georgiei este de 75.9, ceea ce face economia să devină a 16-a

cea mai liberă în Indexul din 2019. Georgia este pe locul 8 printre cele 44 țări din regiunea Europei, iar scorul său global este peste mediile regionale și mondiale [8].

- În ceea ce privește eficiența reglementării, economia Georgiei a menținut un impuls puternic în liberalizarea activității economice. Este nevoie doar de două zile pentru a începe o afacere și nu este necesar un capital minim [7]. Georgia se clasasează înalt în indicatorii internaționali ai mediului de afaceri și continuă să ia măsuri pentru a îmbunătăți cadrul favorabil al afacerilor.

- Mass-media este pluralistă, dar polarizată. În 2018 Indexul Global cu privire la Libertatea presei în Georgia s-a îmbunătățit cu trei locuri, ocupând acum locul 61 din 180 de țări [9].

- Există unele preocupări legate de corupție la nivel înalt, dar Georgia în mod eficient continuă lupta împotriva acestui fenomen.

- Georgia se angajează în reforma administrației publice în conformitate cu principiile administrației publice ale UE.

- Centrul Național pentru Îmbunătățirea Calității Educaționale din Georgia va deveni în curând membru al Asociației Europene pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ENQA). Calitatea de membru va permite obținerea diplomelor georgiene aprobate de sistemul educațional european.

- În sfera barierelor tehnice cu privire la comerț, Georgia continuăsă-și îmbunătățească infrastructura națională de calitate, în special în domeniul:a) standardelor și metrologiei, unde laboratorul de umiditate a fost supus unui test de evaluare reciprocă pentru a obține recunoașterea internațională ca laborator de referință valabil; b) acreditarea, în cazul în care Centrul de acreditare din Georgia se pregătește pentru punerea în aplicare a standardelor UE, inclusiv în domeniul managementului securității informațiilor, a sănătății și securitatea la locul de muncă; c) supravegherea pieței, unde Agenția de Supraveghere Tehnică și de Construcții progresează în furnizarea de servicii de supraveghere a pieței pentru o gamă largă de produse industriale, precum și produse de consum [9].

- Georgia a modificat Legea organică privind *Actele normative*, conform căreia orice proiect de lege trebuie să fie însoțit de *tabelul de corespondență*, care demonstreazărespectarea și apropierea de legislația (standardele) UE [17]. Este extrem de important să subliniem faptul că, pe baza actelor juridice (directivelor) ale UE referitoare la procedurile de azil și protecția internațională, Georgia a fost inclusă în lista țărilor de origine sigure [3] de către douăsprezece state membre ale UE după ce Georgiei i s-a acordat intrarea în spațiul Schengen fără vize. (O țară este considerată de origine sigură pe baza situației juridice, aplicarea legii într-un sistem democratic și circumstanțele politice generale).

Problema *Identității Europene* definește în mod semnificativ imaginea, esența și statutul țării. Nu este suficient să fie schimbate șitransformate standardelele politicilor guvernamentale, economice, protecția drepturiloromului și a libertății umane. Unul dintre criteriile de bază pentru o țară europeană o reprezintă identitatea europeană. Georgia este o țară cu identitate și aspirație europeană. Aceasta se datorează caracterului istoric, fermității interioare a poporului Georgian.

Totodată, integrarea europeană a Georgie este condiționată de UE - modul de abordare a acesteia se referă la armonizarea legislației. Interpretarea prevederilor AA / DCFTA arată că adevăratul sens al armonizării legislației este reflectată în: 1. Transpunerea legislației și standardelor europene în legislația din Georgia; 2. Implementarea și aplicarea standardelor europene în practica georgiană; 3. Stabilirea unei practici administrative la nivel european.Unificarea acestor trei piloni ai apropierii legislației poate transforma Georgia din postura de țară post-sovietică la una care a ales procesul de integrare europeană. Este

esențial să se analizeze integrarea europeană nu doar la nivelul declarațiilor politice, dar și al declarațiilor decidenților politici sau a legiuitorilor.

În concluzie, vom menționa că în ciuda progreselor insuficiente în anumite domenii ale evoluției sale, Georgia continuă în mod intenționat procesul de asociere politică și integrare economică cu UE și menține stabilitatea europenizării, în pofida presiunii împotriva dezvoltării din partea Rusiei. Exact acest fapt specifică ferm că Georgia este un stat de asociere europeană.

Armenia. Originea relațiilor dintre UE și Armenia datează din anul 1996 când părțile au semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC). Intrat în vigoare în 1999, APC a stabilit cadrul juridicde cooperare într-un spectru larg de domenii: economie, politică, energie și mediu, educație și turism, politică internațională [14]. În anul 2004 Armenia s-a implicat în Politica Europeană de Vecinătate (PEV), iar din 2009 relațiile dintre Armenia și UE au avansat în continuare în cadrulParteneriatului Estic care constituie o dimensiune specifică a PEV. În anul 2019, cu ocazia celei de-a zecea aniversări a Parteneriatului Estic, se înregistrează progrese semnificative în relațiile UE-Armenia într-o serie de zone cheie.

Referindu-ne la *relațiile economice*, vom remarca că UE este un important partener comercial pentru Armenia. Potrivit datelor Comisiei Europene, aproximativ 26,7% din exportul Armenieieste destinat pieței UE. Armenia exportă către UE în principal materii prime, mărfuri industriale, băuturi și tutun. Armenia importă din UE mașini și echipamente de transport, produse industriale și substanțe chimice [6]. UE a implementat o serie de programe destinate dezvoltării agriculturii - ENPARD (Programul European de Vecinătate pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală), dezvoltarea IMM-COSME (Competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii). În plus, este parafat acordul EU-Armenia privind spațiul aerian comun destinat creării oportunități de afaceri și unui mediu favorabil consumatorilor în zonă.

Cu privire la la *relațiile politice* menționăm că UE a promovat în mod constant dezvoltarea sistemului politic democratic, buna guvernare și sistemul judiciar independent, punerea în aplicare a măsurilor anticorupție, respectarea statului de drept, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale din Armenia.

Acordurile de readmisie și de facilitare a eliberării vizelor au contribuit într-o măsură mai mare la facilitarea contactului dintre persoane. Acordul de facilitare a eliberării vizelor vizează înlesnirea procedurii de acordare a vizelor Schengen pentru cetățenii armeni în ceea ce privește taxa de viză, lista documentelor solicitate și termenul de solicitare a vizelor [13]. Armenia, pe de altă parte, a eliminat în mod unilateral obligativitatea de a deține vize de scurtă ședere pentru cetățenii UE (inclusiv Marea Britanie și Irlanda) începând cu 2013. Acordul de readmisie a asigurat cu succes mediul bine gestionat și sigur pentru mobilitatea cetățenilor [12]. În plus, programele Erasmus Mundus și Erasmus + sunt o poveste masivă de succes care sporesc contactele dintre oameni și aduc beneficii tangibile și experiență colosală pentru tineri.

Noul cadrujuridic privind relațiile UE-Armenia servește Acordul de Parteneriat Cuprinzător și Consolidat (APCC) semnat la Summit-ul Parteneriatului Estic de la Bruxelles din 2017 și a început să fie aplicat provizoriu din 2018. Dacă APC a subliniat cooperarea, atunci APCC evidențiază integrarea în anumite domenii sectoriale.APCC stabilește o agendă largă și consacră cooperarea în chestiuni legate de securitate și politică externă, sănătate, educație, tineret și cultură; integrare. Armonizarea treptată cu legislația și reglementările UE din 2004 includ sectoarele: politica economică, energia, agricultura și dezvoltarea mediului rural, ocuparea forței de muncă și politica socială. APCC a pus bazele pentru

îmbunătățirearelațiilor comerciale în cadrul OMC / GATT.

Pe viitor, prioritate în relațiile dintre Armenia-UE o constituie implementarea APCC, care, în anumite situații, ar putea fi destul de dificilă din cauza costurilor economice pentru Armenia și statutului său de membru în cadrul Uniunii Economice Euroasiatice (UEE) și a cadrului de reglementare și a politicilr elaborate de UEE.

Liberalizarea regimului de vize este prevăzut în mod clar în APCC. Armenia în mod unilateral a ridicat obligativitatea de deținere a vizelor de scurtă ședere pentru cetățenii UE [11]. Între timp, acordul de readmisie a fost implementat cu success, ceea ce înseamnă stabilirea mediului pentru o mobilitate sigură și bine gestionată. Prin urmare, există o reală speranță că UE va arăta voință politică, un dialog deschis de liberalizare a vizelor și de lansare a regimului fără vize Schengen cu Armenia.

În concluzie vom remarca că UE și Armenia trebuie să se străduiască să intensifice legăturile comerciale care vor fi reciproc avantajoase pentru ambele părți. Ajunsă la cea de-a zecea aniversare a politicii Parteneriatului Estic, pot fi marcate progrese semnificative în relațiile UE-Armenia, iar calea este pavată pentru extinderea și avansarea relațiilor.

Moldova. Parteneriatul Estic se bazează pe dimensiunea bilaterală și multilaterală. Dimensiunea bilaterală a Parteneriatului Estic include relațiile UE cu țările partenere individuale. Trei dintre cele șase state partenere - Ucraina, Georgia și Moldova au semnat acorduri de asociere (AA), inclusiv înființarea așa-numitei zone de liber schimb aprofundat și cuprinzător (DCFTA). La 1 septembrie 2014 a început aplicarea provizorie a AA cu Moldova și Georgia. Partea politică a Acordului cu Ucraina a fost introdusă la 1 noiembrie 2014, în timp ce punerea în aplicare a DCFTA a început la 1 ianuarie 2016 [4].

În ceea ce privește dimensiunea bilaterală, Moldova a realizat cele trei obiective majore stabilite în 2009 la Praga: asocierea politică, integrarea economică și liberalizarea vizelor. În plus, pentru perioada următoare, Republica Moldova își va concentra eforturile asupra implementării depline a Acordului de Asociere și asupra îndeplinirii tuturor acordurilor bilaterale și sectoriale semnate cu UE până în prezent. De asemenea, în cadrul DCFTA în 2018 exportul produselor din Moldova către țările UE a crescut până la 69%, iar importul - până la 50%. Ponderea companiilor exportatoare din UE este de aproximativ 70%, în special miere și caviar.

Dimensiunea multilaterală a Parteneriatului Estic include relațiile UE cu țările partenere. Activitățile principale se desfășoară la nivel de reuniuni ministeriale, dialoguri ministeriale informale, reuniuni ale unor înalți oficiali etc. Reprezentanții Republicii Moldova participă activ la diferite activități și încearcă să implementeze toate angajamentele asumate în cadrul acordurilor semnate în domeniu.

Astfel, concentrându-se pe prioritățile-cheie și pe rezultatele tangibile, Summitul Parteneriatului Estic de la Riga din 2015, a confirmat consensul de a intensifica acțiunile în cele patru domenii-cheie prioritare ale dezvoltării economice și ale oportunităților de piață; consolidarea instituțiilor și a bunei guvernări; conectivitate, eficiență energetică, mediu și schimbări climatice; mobilitatea și contactele interumane [10]. În același timp, “20 de obiective pentru 2020” aprobate începând cu 2017 au fost, în general, structurate în funcție de domeniile prioritare ale cooperării identificate la Summitul de la Riga. Cu toate acestea, trei aspecte sunt mai importante: angajarea cu societatea civilă, emanciparea femeilor și echilibrul între genuri și comunicarea strategică.

Mai jos vor fi subliniate cele 20 de obiective, principalele rezultate și priorități pentru Republica Moldova:

1. Un *angajament structurat* cu o gamă mai largă de organizații ale *societății civile*. Acest lucru va permite guvernelor partenere să implementeze mai

bine procesul de modernizare, utilizând potențialul de inovare al OSC-urilor. Autoritățile moldovenești ar trebui, de asemenea, să se concentreze mai mult pe cooperarea locală, implicând astfel societatea civilă în activități comune la nivel local.

2. Egalitatea de gen și nediscriminarea. Aceasta va asigura accesul deplin al societăților din țările partenere, în conformitate cu Planul de acțiune al UE privind egalitatea de gen 2016-2020, cu Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW) și cu principiile antidiscriminării. În acest sens, Moldova trebuie să ratifice Convenția de la Istanbul.

3. Comunicări strategiceconsolidate, mai clare și personalizate. Acestea vor continua să sprijine pluralitatea și independența mass-mediei în țările partenere. Un punct cheie care-i lipsește guvernului Moldovei în acest sens se referă la fenomenul de dezinformare și propagandă.

4. Mediul de reglementare și dezvoltarea Intreprinderilor Mici și Mijlocii (IMM-urilor). Pentru Republica Moldova este important să fie create condiții favorabile pentru IMM-uri.

5. Lacune în ceea ce privește accesul la finanțare și la infrastructura financiară. Moldova se confruntă cu probleme privind criza politică și financiară. Este încă dificil pentru ca țara noastră să câștige încrederea oficialilor europeni.

6. Noi oportunități de angajare la nivel local și regional. Rata șomajului în mediul rural moldovenesc este destul deînaltă.

7. Armonizarea pieței digitale. Membrii Parteneriatului Estic se concentrează pe reducerea tarifelor de roaming cel puțin în cele șase state membre.

8. Comerțul și implementarea DCFTA. Pentru toate bunurile și serviciile moldovenești care vin pe piața UE trebuie să existe o eliminare completă și imediată a tuturor taxelor la import și interzise taxele la export. De asemenea, este extrem de important să se monitorizeze fluxurile comerciale din Moldova către UE pentru unele produse agricole (în special produse de origine animală, produse din cereale) [1].

9. Statul de drept și mecanismele anticorupție. La nivel național, Moldova trebuie să consolideze statul de drept.

10. Punerea în aplicare a reformelor judiciare cheie. Mai multe traininguri pentru judecători sunt necesare la nivel local și național.

11. Implementarea reformei administrației publice. Republica Moldova a adoptat și revizuit deja de mai multe ori legea privind administrația publică locală (APL). Cu toate acestea, este important să fie consolidată durabilitatea reformei APL.

12. Securitatea. Oficialii moldoveni se străduiesc să combată amenințarea hibridă.

13. Extinderea rețelei trans-europene de transport (***TEN-T***). Organele competente din domeniu trebuie să actualizeze siguranța rutieră națională.

14. Alimentarea cu energie. Până în anul 2020, construcția conductei de gaz Iași-Ungheni-Chișinău trebuie să fie finalizată și pusă în funcțiune.

15. Eficiența energetică, energia regenerabilă și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. Autoritățile moldovenești trebuie să asigure independența legii.

16. Mediul și adaptarea la schimbările climatice. Acest document necesită ca toți membrii Parteneriatului Estic să revizuiască și să pună în aplicare legislația națională în conformitate cu tratatele internaționale privind mediul și schimbările climatice.

17. Parteneriate pentru liberalizarea regimului de vize și mobilitatea persoanelor. Acest obiectiv a fost realizat.

18. Tineret, educație, dezvoltare de competențe și cultură - Tineri pentru tineri."TineriiAmbasadori Europeni"reprezintă o inițiativă de succes. Această inițiativă face parte din rețeaua „Tinerii Vecini Europeni" (YEN) creată de proiectul finanțat de UE „Vecinătatea DESCHISĂ – Comunicare pentru un

Parteneriat mai Puternic: conectarea cu cetățenii din Vecinătatea Estică”.

19.Școala Europeană a Parteneriatului Estic. Prima Școală Europeană a Parteneriatului Estic a fost deschisă în septembrie 2018 la Tbilisi, Georgia. Aceasta va oferi studenților din cele șase țări partenere din Est ale UE un program academic inovator, încurajând în același timp schimburile și cooperarea multiculturală. La Chișinău Școala Europeană nu afost încă deschisă.

20. Cercetarea și integrarea inovării a Parteneriatului Estic în sistemele și programele UE pentru cercetare și inovare. Valorificarea statutului de ţară asociată este una din cele mai importante şi actuale acţiuni pentru preluarea și transpunerea în practica națională a cerinţelor şi standardelor general acceptate la nivelul UE în domeniul cercetării și inovării. Drept instrument de bază pentru realizarea acestui scop serveşte Spaţiul European de Cercetare – un spaţiu de cercetare unificat, deschis spre lume, bazat pe piaţa internă, în care cercetătorii, cunoştinţele ştiinţifice şi tehnologia circulă liber şi prin intermediul căruia Uniunea Europeană şi statele sale membre îşi consolidează bazele ştiinţifice şi tehnologice, competitivitatea şi capacitatea de a aborda, în mod colectiv, marile provocări.Totodată, angajamentul elaborării Foii Naționale de Parcurs pentru Integrarea Republicii Moldova în Spațiul European de Cercetare 2019-2021 este prevăzut înSL1. din Capitolul 24 ”*Cooperarea în domeniul activităților de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrative*” al Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană în perioada 2017-2019, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1472/2016 [5].

Următorul Summit al Parteneriatului Estic va avea loc în a doua jumătate a anului 2020 sub auspiciile Președenției Germaniei în cadrul Consiliului UE. Aceasta va marca sfârșitul implementării celor 20 de obiective pentru 2020. Încă nu avem o imagine clară a ceea ce va urma după 2020 și, prin urmare, suntem în faza de lansare a unei reflecții asupra viitorului Parteneriatului Estic. Va fi o premieră pentru Parteneriatul Estic.

Întrucât Parteneriatul Estic rămâne a fi o inițiativă de succes, pentru următorii ani prioritățile Republicii Moldova sunt:

- să nu se limiteze doar la cooperarea sectorială;
- să identifice obiective pe termen mediu și lung care vor deveni priorități politice;
- să consolideze coeziunea dintre țările Parteneriatului Estic;
- să încurajeze cooperarea în domeniul securității energetice, care ar conduce la dezvoltare;
- să diversifice și să răspândească serviciile publice, cum ar fi e-guvernare și serviciile electronice, care urmează a fi fortificate;
- să consolideze serviciile de asistență.

Concluzie

Parteneriatul Estic este un parteneriat orientat către cetățeni, ferm focusat pe ceea ce este important pentru ei. Inițiativa își propune să atingă economii mai puternice, guvernare mai bună, conectivitate mai consolidată și societăți mai democratice. Au fost încheiate acorduri amiabile de asociere și zone de liber schimb aprofundate și cuprinzătoare cu Georgia, Moldova și Ucraina, iar cetățenii acestor țări beneficiază, de asemenea, de călătoriile fără viză pentru șederi de scurtă durată în UE. 125 000 de împrumuturi au fost acordate întreprinderilor din Parteneriatul Estic, dintre care jumătate sunt în moneda locală și s-a contribuit la crearea a peste 30 000 de locuri de muncă în regiune. Comerțul extern a crescut cu fiecare dintre cele șase țări ale Parteneriatului Estic, care împreună constituie al 10-lea partener comercial al UE. De accea, considerăm că Parteneriatul Estic trebuie să aibă continuitate pentru a promova promisiunile și a realiza obiectivele asumate în cadrul acordurilor încheiate cu fiecare țară în parte în cel mai scurt timp.

Bibliografie:

1. 2019 Index of Economic Freedom. [on-line] https://www.heritage.org/index/country/georgia#rule-of-law (vizitat 20.04.2019).

2. Acordul de Liber Schimb cu Uniunea Europeană. [on-line] http://dcfta.md/eng/dcfta (vizitat 14.07.2019)

3. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Article 1. [on-line] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02) (vizitat 13.07.2019)

4. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection, Annex I [on-line] https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=en (vizitat 10.07.2019).

5. EEAS content. [on-line] https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_me (vizitat 27.06.2019).

6. ERA. [on-line] https://mecc.gov.md/ro/content/era (12.06.2019).

7. European Commission, Armenia, retrieved 20 May 2019. [on-line] http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-andregions/countries/armenia/ (vizitat 01.07.2019).

8. Index of Freedom 2019. [on-line] https://www.heritage.org/index/country/georgia (vizitat 10.06.2019).

9. Joint staff working document association implementation report on Georgia, European Commission, Brussels, 30.01.2019. [on-line] https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2019_association_implementation_report_georgia.pdf (vizitat 13.07.2019).

10. Joint staff working document association implementation report on Georgia, European Commission, Brussels, 30.01.2019. [on-line] https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2019_association_implementation_report_georgia.pdf (13.07.2019).

11. Joint staff working document Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results [on-line] https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_f1_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf (vizitat 12.06.2019).

12. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia; Visa-Who needs a visa to travel to Armenia, retrieved 20 May 2019. [on-line] https://www.mfa.am/en/visa (vizitat 02.06.2019).

13. Official Journal of the European Union, Agreement between the European Union and the Republic of Armenia on the readmission of persons residing without authorisation, 31 October 2013.

14. Official Journal of the European Union, Agreement between the European Union and the Republic of Armenia on the facilitation of the issuance of visas, 31 October 2013.

15. Official Journal of the European Union, Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Armenia, of the other part, 9 September 1999.

16. Openness in Georgia: Open Government Partnership. Publicat pe data de 19 Septembrie 2017. [on-line] https://www.transparency.ge/en/post/openness-georgia-open-government-partnership (vizitat 14.07.2019).

17. Openness in Georgia, Transparency International Georgia, Open Government Partnership (OPG), 2017. [on-line] https://www.transparency.ge/en/post/openness-georgia-open-government-partnership (13.06.2019).

18. Organic Law of Georgia on Normative Acts, 22.10.2009, 17 (1), 17 (2), 17 (5). Annex 1. [on-line] https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90052?publication=26 (consolidated version in Georgia) (vizitat 16.07.2019).

19. Partnership and cooperation agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Article 1, PCA. [on-line] https://www.fdfa.be/sites/default/files/atoms/files/138_Agreement%20in%20English.pdf (vizitat 13.07.2019).

20. Regulations of the Parliament of Georgia, 06.12.2018. Article 102(9), 107(3). [on-line] https://matsne.gov.ge/document/view/4401423?publication=3. (vizitat 09.07.2019).

20.07.2019

CZU 323.1(478)
DOI 10.5281/zenodo.3587351

POLITICA REPUBLICII MOLDOVA ÎN DOMENIUL RELAȚIILOR CU DIASPORA ORIENTATĂ SPRE CONSOLIDAREA ÎNCREDERII ȘI ROLUL BIROULUI RELAȚII CU DIASPORA ÎN ACEST PROCES

Violina DONU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe sociale,
Specialitatea „Teoria, metodologia și istoria politologiei: instituții și procese politice",
Doctorandă
e-mail: *violina.mardari1@gmail.com*

Principalele caracteristici migratorii care influențează dezvoltarea pe termen lung a Republicii Moldova sunt următoarele: absența unui echilibru vizibil în tendințele migratorii actuale; impactul negativ a scăderii demografice; potențialul uman și material a membrilor diasporei. În ultimii ani, putem urmări o atenuare a nivelului de încredere al diasporei moldovenești față de autoritățile din țara de origine. Prin urmare, este necesar să se întreprindă măsuri concrete pentru a remedia situația, Biroul Relații cu Diaspora ar trebui să-și asume un rol de bază în acest sens.

Lucrarea analizează procesul de elaborare, reglementare și implementare a politicii de stat a diasporei Republicii Moldova, iar Biroul pentru relații cu diaspora este poziționat în centrul acțiunilor și inițiativelor în acest domeniu, deținând rolul principal în elaborarea unei strategii eficiente pentru redobândirea încrederii diasporei. Autorul formulează un set de recomandări în acest sens.

Cuvinte-cheie*: implicarea diasporei, strategia de consolidare a încrederii, dezvoltare locală, bune practici, strategie de comunicare, revenirea diasporei.*

POLICY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE RELATIONS WITH THE DIASPORA FIELD ORIENTED TO CONSOLIDATE THE TRUST AND THE ROLE OF THE OFFICE FOR RELATIONS WITH THE DIASPORA THROUGHOUT THE PROCESS

The main migratory characteristics that influence the Republic of Moldova long-term development are the following: the absence of a visible balance in the current migration trends; the negative impact of demographic decrease; the human and material potential of the diaspora members. In the last years there has been an attenuation of moldovan diaspora trust level towards its country of origin authorities. Therefore, it is necessary to undertake concrete steps to rectify the situation The Diaspora Relations Bureau should assume one of the basic roles in this regard.

The paper analyzes the process of elaboration, regulation and implementation of the Republic of Moldova diaspora state policy and the Diaspora Relations Bureau is positioned in the center of actions and initiatives in this field, holding the main role in the development of an effective strategy for regaining diaspora confidence, The author formulates a set of recommendations in this regard.

Keywords*: diaspora engagement, trust building strategy, local development, good practices, communication strategy, diaspora return.*

POLITIQUE DE LA REPUBLIQUE DE MOLDOVA DANS LE DOMAINE DES RELATIONS AVEC LA DIASPORA AXEE SUR LE RENFORCEMENT DE LA CONFIANCE ET LE ROLE DU BUREAU DES RELATIONS AVEC LA DIASPORA DANS CE PROCESSUS

Les principales caractéristiques des flux migratoires qui affectent le développement à long terme de la République de Moldova sont les suivantes: l'absence de tendances migratoires visibles et constantes sur le marché; l'impact négatif du déclin démographique; le potentiel humain et matériel pour les membres du groupe. Ces dernières années, nous avons pu observer une atténuation du niveau de confiance de la diaspora Moldave envers les autorités du pays d'origine. Il est donc nécessaire de prendre des mesures concrètes pour remédier à la situation, les relations du Bureau avec la Diaspora devraient jouer un rôle fondamental à cet égard.

Ce document examine le processus de développement, l'environnement réglementaire et la mise en œuvre de la Politique de l'état de la diaspora de la République de Moldova, le Bureau pour les relations avec la diaspora, il est situé au centre de l'action et des initiatives prises dans ce domaine, avec le rôle de chef de file dans l'élaboration d'une stratégie efficace pour regagner la confiance de la diaspora, et l'auteur fait une série de recommandations à cet égard.

***Mots-clés**: engagement de la diaspora, stratégie de renforcement de la confiance, développement Local, bonnes pratiques, stratégie de communication, retour de la diaspora.*

ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ОБЛАСТИ ОТНОШЕНИЙ С ДИАСПОРОЙ, НАПРАВЛЕННАЯ НА УКРЕПЛЕНИЕ ДОВЕРИЯ И РОЛЬ БЮРО ПО СВЯЗЯМ С ДИАСПОРОЙ В ЭТОМ ПРОЦЕССЕ

Основные миграционные характеристики, влияющие на долгосрочное развитие Республики Молдова, заключаются в следующем: отсутствие заметного баланса в текущих миграционных тенденциях; негативное влияние демографического снижения; человеческий и материальный потенциал членов диаспоры.В последние годы мы можем наблюдать снижение уровня доверия молдавской диаспоры к властям страны происхождения.Поэтому необходимо предпринять конкретные меры для исправления ситуации, Бюро по связям с диаспорой должно взять на себя основную роль в этом.

В документе рассматривается процесс разработки, регулирования и внедрения государственной политики диаспоры Республики Молдова, а Бюро по связям с диаспорой расположено в центре действий и инициатив в этой области, занимая ведущую роль в разработке эффективной стратегии восстановления доверия диаспоры. Автор формулирует набор рекомендаций по этому вопросу.

***Ключевые слова**: участие диаспоры, стратегия укрепления доверия, местное развитие, лучшие практики, коммуникационная стратегия, возвращение диаспоры.*

Odată cu obținerea independenței Republicii Moldova și deschiderea hotarelor, din cauza situației economice precare, tot mai mulți cetățeni au ales să plece peste hotare. Astfel, politica Republicii Moldova față de diaspora include următoarele componente: ”atitudinea față de emigrație; atitudinea față de comunitățile moldovenești, migranții în scop de muncă peste hotare (problema reîntoarcerii și reintegrării); problema mobilității și caracterul circular al migrației de muncă; atitudinea față de diaspora moldovenească în curs de stabilire” [16, p. 23-24].

Putem afirma că anume cadrul privind reglementarea forței de muncă a servit drept „teren” pentru construirea politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora. Primii pași în acest sens au fost constituirea organelor consultative cu diaspora ca o modalitate de colaborare și comunicare eficientă cu cetățenii moldoveni de peste hotare.

Treptat, odată cu schimbarea paradigmei de

dezvoltare, în politica Republicii Moldova față de diasporă apar inițiative care încurajează implicarea comunităților în procesele socio-economice la nivel naţional şi local, respectiv, valorificarea potențialului uman al diasporei. Astfel, Strategia naţională de dezvoltare „Moldova 2020”, a condiționat perceperea diasporei ca actor al politicii externe și partener al Guvernului, fiind adus în prim plan rolul remitențelor pentru economia națională, precum și necesitatea elaborării programelor de susținere a revenirii diasporei.

Instituirea Biroului relații cu diaspora a constituit un „eveniment” remarcabil pentru cetățenii de peste hotare, un pas al autorităților „în întâmpinare”. Obiectivele strategice ale instituției sunt: asigurarea unui cadru de politici coerent și comprehensiv prin integrarea pe orizontală a responsabilităților autorităților publice și implementarea abordării transversale și integrate a politicilor destinate diasporei în Guvernul Republicii Moldova; consolidarea capacităților diasporei prin dezvoltarea asociațiilor sau comunităților, implementarea programelor de formare pentru reprezentanții diasporei; consolidarea eforturilor pentru dezvoltarea țării prin desfășurarea programelor economice, sociale și educaționale și creșterea participării cetățenilor, indiferent de locul lor de reședință, la dezvoltarea socio-economică, educațională și culturală a RM; dezvoltarea continuă a comunicării și dialogului cu asociațiile diasporei și comunitățile de moldoveni din afara țării.

Diaspora percepe, în general, BRD ca o „portavoce”, fapt ce este adevărat, dar, în viziunea autorului, văzută doar sub acest aspect, instituția ar pierde mult din importanță, or are un rol central pentru politica de recâștigare a încrederii diasporei. Proiectul pe termen lung de constituire a relației de parteneriat între guvern și diasporă se bazează pe comunicare și încredere reciprocă, atunci când ambele părți simt că derivă lucruri utile.

Premisele constituirii diasporei Republicii Moldova și primii pași privind politica de stat în acest domeniu

Diaspora în calitate de temă a cercetării științifice apare la începutul sec. XXI în Republica Moldova. Primele încercări de a analiza procesul de formare a diasporei moldovenești au fost întreprinse de autorii Margarint A. și Morozan A. [14], care au indicat rolul migrației de muncă pentru constituirea comunităților de moldoveni peste hotare, făcând referință și la activitatea autorităților în vederea susținerii cetățenilor din țările gazdă. Tot atunci apare și lucrarea lui Kabachenco P. [49] care recunoaște importanța internetului pentru formarea rețelelor transnaționale în diasporă.

În anul 2011 autorii Moșneaga V., Moraru V., Rusnac Gh., Țurcan V. [17] despre migrația de muncă a moldovenilor în Italia, o cercetare complexă efectuată pe teritoriul ambelor țări, folosind metoda interviului și studierea statisticilor, mai ales pe marginea subiectului integrării cetățenilor Republicii Moldova în societatea italiană. De asemenea, în lucrarea cercetătorilor Moșneaga V., Moraru V., Rusnac Gh. [50] dedicată analizei proceselor de migrație și politicii Republicii Molodva în acest domeniu, perioada 1990-2011, un loc aparte îl are analiza politicii față de diaspora, Prin metoda interviului este analizată reintegrarea migranților de muncă reveniți acasă.

Condițiile și premisele de constituire a diasporei Republicii Moldova sunt elucidate și în lucrarea lui Moșneaga V.: „Становление молдавской диаспоры и миграционная политика Республики Молдова”. Autorul relatează inclusiv despre factorii care au impulsionat dezvoltarea unei politici distincte ale statului față de diaspora.

În viziunea lui Moșneaga V., procesul de stabilire a diasporei moldovenești a fost unul de durată din mai multe considerente: ”în primul rând, cercetările sociologice arată că cetățenii aveau intenție de reîntoarcere, deoarece plecau peste hotare doar în scop de muncă; în al doilea rând, practica a arătat că cea

mai mare parte a *migranților* în scop de muncă, din anumite motive, rămâneau peste hotare mai mult decât planificat inițial, devenind *emigranți* în scop de muncă; în al treilea rând, integrarea în societatea gazdă a emigranților moldoveni în scop de muncă nu avea un caracter clar din cauza statutului acestora, de multe ori ilegal; în al patrulea rând, apariția noilor canale de pătrundere și aflare pe teritoriul UE (înlocuirea vizei turistice cu contractul de muncă), a favorizat emigranții moldoveni aflați de mult timp pe teritoriul statului gazdă să pretindă la cetățenie (de ex., în Portugalia)" [16, p. 19-20].

Prin urmare, putem afirma că politica față de diasporă are la bază stabilirea unui cadru legal privind reglementarea migrației forței de muncă. În anii '90, au fost aprobate mai multe legi care asigurau dreptul la migrația în scop de muncă și reîntoarcerea în țară: Legea cu privire la migrație (1990); Legea cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova (1994); Legea cu privire la actele de identitate din sistemul național de pașapoarte (1994); Legea privind migrația de muncă (2008); Planul de Acţiuni privind stimularea reîntoarcerii lucrătorilor migranţi moldoveni de peste hotare (2008–2011); Strategia națională în domeniul migrației şi azilului (2011-2020); Planul de Acțiuni privind susținerea reintegrării cetățenilor reîntorși de peste hotare pentru anii 2014–2016.

În scopul coordonării activității organelor de stat ale Republicii Moldova în vederea susținerii diasporei moldovenești, elaborării programelor de acțiuni comune, stabilirii căilor de cooperare între statul moldav si comunitățile moldovenești peste hotare, la începutul sec. XXI, pe lânga Guvern, au fost constituite organele consultative: 1) Consiliul coordonator pentru susținerea persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare (instituit prin Hotarîrea Guvernului nr.1322 din 29 decembrie 2000, modificat prin Hotarirea Guvernului nr.1317 din 13 decembrie 2005), scopul căruia este coordonarea activității organelor administrației publice centrale în domeniul respectiv. Din componența consiliului făceau parte viceminiștrii afacerilor externe, educației, justiției, culturii, finanțelor, afacerilor interne, directorul general al Biroului Relații Interetnice, consilierul Președintelui Republicii Moldova; 2) Consiliul coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare (instituit prin Hotarârea Guvernului nr.228 din 24 februarie 2005), compus din reprezentanții organelor administrației publice centrale ale Moldovei și din presedintii organizatiilor etnoculturale obștesti ale diasporei moldovenești, din Ucraina, Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Letonia, Germania şi Franța [18, p. 90].

Funcția de coordonare a procesului de promovare a politicii de stat privind susținerea diasporei moldoveneşti era realizată de Biroul Relatii Interetnice.

La acea perioadă, cadrul normativ din Republica Moldova ce reglementa politica statului față de diasporă includea, de asemenea, următoarele acte: Decretul Președintelui Republicii nr.1638-II din 30 august 2000 „Privind susținerea persoanelor originare din Moldova, domiciliate peste hotare, și colaborarea cu acestea"; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la unele măsuri de susținere a persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare, nr.1322 din 29 decembrie 2000"; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la Consiliul coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare, nr.228 din 24 februarie 2005"; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la aprobarea Regulamentului Consiliului coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare, nr.511 din 1 iunie 2005"; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la la aprobarea Programului de acțiuni pentru susținerea persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare (diaspora moldovenească), pe anii 2006-2009, nr.809 din 10 iulie 2006" [18, p. 100].

În baza clasificării lui Brinkerhoff, care distinge cinci roluri în care statul se manifestă în relația cu cetățenii săi de peste hotare, autoarele Turco T. și Svetlicinaia R. în lucrarea „ Political, legal and institutional aspects of the policy of the management of diaspora in the Republic of Moldova" caracterizează politica Republicii Moldova față de diaspora, după cum urmează: 1) rolul de reprezentare - în ultimii ani, o serie de documente strategice au a fost adoptat în scopul extinderii cooperării între guvernul Republicii Moldova, autoritățile locale și centrale, societatea civilă și diaspora; 2) rolul de intermediere – constituirea Biroului relații cu diaspora în octombrie 2012 și dezvoltarea unor programe ca „Guvernul mai aproape de tine" contribuie la implementarea abordării comprehensive și integrate a politicii față de diaspora (*the whole-of-the-Government*); 3) rolul de donator – au fost lansate programe de atragere a remitențelor și expertizei din partea diasporei, precum: PARE 1+1; Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET); Diaspora Engagement Hub; 4) rolul de partener – diaspora este implicată direct în formarea politicilor publice și poate să inițieze propriile proiecte de dezvoltare iar Zilele Diasporei și Congresul Diasporei constituie o platformă pentru discuții și întâlniri între guvern și reprezentanți din diaspora; 5) rolul de suport - poate fi exprimat prin recunoașterea meritelor diasporei cu premii de stat și diplome pentru promovarea culturii și imaginii țară în străinătate, păstrând tradițiile și cultura națională [45, p. 28-31]

Prin politica Republicii Moldova față de diasporă, este urmărit obiectivul de a încuraja parteneriatele cu guvernul și sectorul privat din țara de origine, valorificând potențialul uman al acesteia și contribuția la dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova. Autoarea Rusu R. analizează eficiența relației Guvern-diasporă prin intermediul: coerenței, cooperării și capacității [39, p. 109].

Strategia naţională de dezvoltare „Moldova 2020", adoptată prin Legea nr. 166 din 11 iulie 2012 urmărește schimbarea paradigmei de dezvoltare prin înlocuirea modelului inerțial de creștere economică, și anume, consumul de remitențe, cu un model dinamic bazat pe atragerea de investiții și crearea unor condiții adecvate de muncă și trai în Republica Moldova. Documentul aduce în prim plan rolul major al remitențelor pentru economia națională, precum și pericolul reîntregirii familiilor de migranți în afara hotarelor țării. Cu toate că în text termenul *diaspora* apare expres doar o dată, strategia aduce în prim plan capitalul uman al țării, or diaspora reprezintă o resursă insuficient valorificată. Autorul consideră că anume în acest document sunt puse bazele integrării diasporei în strategiile naționale de dezvoltare pentru Republica Moldova, aspect conturat ulterior în trinomul *Diaspora-Migrație-Dezvoltare*.

Programul de activitate al Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democraţie, Bunăstare" (2013-2014) a inclus în premieră domeniul diaspora în aspectele dezvoltării sociale, economice și culturale a țării, cu elaborarea unei ample politici de stat pentru susţinerea diasporei. Unul din cele șase obiective de guvernare prevede expres „Intensificarea interacţiunii cu diaspora şi protejarea drepturilor şi intereselor cetăţenilor Republicii Moldova stabiliţi cu traiul permanent peste hotare."[22] realizat pe două dimensiuni: consolidarea cadrului instituţional necesar pentru promovarea eficientă a politicii externe/sporirea interacţiunii cu diaspora şi protejarea drepturilor şi intereselor cetăţenilor Republicii Moldova stabiliţi cu traiul permanent peste hotare [22].

În acest sens, este promovată importanța prestării serviciilor consulare calitative și extinderii numărului de misiuni diplomatice/instituției consulatului onorific peste hotare pentru intensificarea dialogului bilateral, mai ales, cu statele care au o prezență semnificativă a diasporei Republicii Moldova. Asigurarea legăturii diasporei cu țara de origine este realizată prin informarea TV/radio la nivel international, susținerea și consolidarea asociațiilor diasporale, implicarea acestora în

procesul decizional și elaborarea politicilor naționale. Obiectivele în programul de guvernare creează premise atât pentru includerea domeniului diaspora în politicile naționale de sănătate publică, cât și eleborarea programelor destinate diasporei în vederea promovării patrimoniului național în țările de destinație.

Ulterior, Programele Guvernului pentru perioadele 2015-2018 [23] și 2016-2018 [24] includeau câte un capitol întreg dedicat diasporei. Dacă primul document includea 16 direcții de activitate în acest domeniu, în al doilea, au fost reduse la 11 acțiuni prioritare.

Rolul Biroului relații cu diaspora pentru coordonarea politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora, constituirea relațiilor de încredere și comunicarea eficientă cu aceasta

Una din cele mai importante realizări ale politicii de stat în domeniu a devenit instituirea Biroului relații cu diaspora prin Hotărîrea Guvernului nr. 780/2012. BRD este subdiviziune a Cancelariei de Stat, în subordinea directă a Prim-Ministrului. Misiunea BRD este de a coordona politica de stat în domeniul relațiilor cu diaspora – formată din cetățenii originari din Republica Moldova și descendenții lor stabiliți permanent sau temporar peste hotare. Strategia de organizare și funcționare a instituției combină trei modele de lucru cu diaspora, recunoscute internațional: modelul circumscripției, axat pe răspunderea la nevoile diasporei, modelul absolvenților, care dezvoltă oportunități și se încadrează în conceptele migrație și dezvoltare și modelul explorator, care vine să consolideze elitele profesioniste din diasporei în scopul de a acționa ca agenți ai transformării în țara de origine [29].

Instituirea Biroului a fost condiționată de doi factori. În primul rând, la solicitarea membrilor diasporei formulată în Rezoluția Congresului al IV-lea din 2010, la care au participat 110 delegaţi din 31 de ţări, evenimentul având drept scop stabilirea unor relaţii de parteneriat între Guvernul Republicii Moldova şi diasporă, consolidarea societatăţii civile şi oferirea unor perspective de revenire acasă. [28] În al doilea rând, menționăm că în anul 2012 în Republica Moldova a început să fie implementată faza I a Programului Pilot Comun „Integrarea Migrației în Strategiile Naționale de Dezvoltare", finanțat de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare cu participarea OIM, PNUD și UN Women. Proiectul a avut drept scop abilitarea guvernelor implicate și a partenerilor Echipei de Țară a Națiunilor Unite (EȚNU) să elaboreze o abordare specifică contextului, participativă, holistică și bazată pe dovezi față de migrație și dezvoltare (M&D) la nivel național.

Printre realizările fazei I este și crearea BRD în cadrul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova, dar figurează și altele, precum: elaborarea unei foi de parcurs pentru integrarea chestiunilor ce țin de migrație și diasporă în elaborarea și implementarea politicilor și programelor guvernamentale în domeniul reducerii sărăcii și dezvoltării; desemnarea persoanelor responsabile de domeniul M&D în toate ministerele și în birourile autorităților publice centrale; evaluarea și capacităților EȚNU de a analiza și a consilia Guvernul Republicii Moldova în domeniul M&D și identificarea necesităților de instruire a EȚNU; publicarea a mai multor studii în domeniul M&D - Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Cartografierea Diasporei, Studiu privind remitențe și dezvoltare etc. [25]

În faza II a programului (februarie 2014 – martie 2018) au fost atinse următoarele rezultate: aprobarea Strategiei Naționale "Diaspora 2025" prin HG 200/2016 și Planul de acțiuni (2016-2018) privind implementarea acesteia; aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare prin HG 724/2017; inițierea lucrărilor de elaborare a Strategiei Naționale de Dezvoltare 2030; revizuirea Programului Național PARE 1+1 în vederea implicării diasporei; elaborarea și aprobarea Mecanismului de

coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării prin HG 725/2017; evaluarea comprehensivă a Sistemului Informațional Integrat „Migrație și azil” (SIIAMA), împreună cu Biroul pentru Migrație și Azil al Ministerului de Interne; conceptualizarea și testarea unui sistem inovator rentabil pentru transferul remitențelor prin intermediul Oficiului Poștal Național din Moldova, în parteneriat cu omologii instituției de peste hotare, pe un coridor de plată (Italia-Moldova); realizarea unui studiu de fezabilitate privind dezvoltarea și implementarea opțiunilor alternative de plată, transfer de bani / remitențe în Republica Moldova; promovarea diasporei / turismului nostalgic în Moldova, în colaborare cu Guvernul; conceptualizarea împreună cu BRD a cadrului global de M&E pentru M&D și integrarea migrației care include indicatori calitativi și cantitativi de progres și impact, baze de date, metodologii de colectare a datelor, roluri și responsabilități, repere de performanță și ținte specifice pentru monitorizarea și evaluarea procesului de integrare a M&D.

În acest context, Republica Moldova a fost invitată să participe în calitate de **țară asociată** în cadrul fazei III a Programului, cu durata de 4 ani (1 noiembrie 2019 – 30 octombrie 2023), având următoarele obiective: țările gazdă și de origine, inclusiv migranții, beneficiază de acces echitabil la sănătate, educație și servicii sociale și o mai bună integrare în piața muncii; instituțiile publice responsabile la nivel național și local abordează efectiv problemele legate de migrație în sectoarele sănătății, educației, ocupării forței de muncă și social; perceperea globală, regională și națională asupra beneficiilor pentru dezvoltare a politicilor migraționale sunt îmbunătățite și mai multe țări încep să adopte astfel de politici.

Revenind la BRD, menționăm că instituția dezvoltă un dialog continuu cu diaspora moldovenească, cu cele peste 248 de organizații diasporei (asociații non-guvernamentale, grupuri de inițiativă, centre culturale, institute de cercetare, cluburi sportive, grupuri de interes profesional, etc.) din 35 de țări. Odată cu crearea acesteia, prin Dispoziția nr. 58/2013 „a fost luată decizia de a consolida capacitățile instituționale la 31 de ministere, birouri și agenții pentru dezvoltarea politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora și asigurarea interacțiunii eficiente între instituțiile guvernamentale și cooperarea lor cu diaspora. Autoritățile administrative centrale au inclus în propriile regulamente descrierea funcțiilor și atribuțiilor în domeniul relațiilor cu diaspora și au desemnat 62 de persoane la nivel de conducere și tehnic (viceministru/vicedirector, șef de direcție) responsabile de promovarea și realizarea politicii în domeniul diasporei, lista lor fiind pe larg diseminată în țară și peste hotare” [28].

Ulterior, Dispoziția a fost abrogată prin HG nr.725/2017 cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, prin care a fost instituit Comitetul interministerial în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, iar ministerele şi alte autorităţi administrative publice centrale au desemnat persoanele responsabile de promovarea şi realizarea politicii statului în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării (*punctele focale pe DMD*). [12] Mecanismul presupune, convocarea pentru prima dată a autorităților publice locale în vederea promovării conceptului DMD. Mecanismul și-a propus să instituie persoane responsabile de diaspora (cu titlu de recomandare pentru APL) în fiecare localitate din Republica Moldova.

Astfel, BRD a desfășurat mai multe sesiuni de instruiri pentru APC și APL. De asemenea, în 2018 a fost elaborat un Ghid cu instrucțiuni metodologice privind utilizarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul DMD [48], iar în 2019 o Matrice de indicatori pentru măsurarea implementării abordării integrate în acest sens privind integrarea politicii DMD la nivel de raion / municipiu în conformitate cu cadrul național. Pentru prezentarea Ghidului și matricei au fost organizate sesiuni de instruire privind consolidarea capacităților de elaborare și

implementare a documentelor de politici/strategii de către Comitetele raionale/municipale în domeniul politicii naționale DMD.

Menționăm că „prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 49 din 16.01.2018 cu privire la comanda de stat privind dezvoltarea profesională a funcționarilor publici, în anul 2018 se stabilește organizarea cursurilor de dezvoltare profesională „Diaspora, migrație și dezvoltare" de către Academia de Administrare Publică. Astfel, în primul semestru al anului 2018 Departamentul dezvoltare profesională al Academiei a realizat 2 cursuri de dezvoltare profesională cu durata de 16 ore, unde participanții – funcționari publici/persoane responsabile de domeniul diasporei, migrației și dezvoltării – au identificat tendințele migraționale la nivel național și local, au consolidat cunoștințe în materia reintegrării cetățenilor reveniți de peste hotare și alte aspecte-cheie pentru integrarea eficientă a migrației în dezvoltarea locală. De asemenea, participanții la activitățile de dezvoltare profesională și-au dezvoltat abilitățile de a planifica și gestiona bugetele sensibile la migrație, de a colecta și organiza corect datele locale privind migrația și de a organiza companii, inclusiv online, pentru motivarea și implicarea migraților în dezvoltarea localității." [43, p. 544]

Prin HG nr. 724/2017 a fost aprobat Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare [11]. Astfel, până la etapa actuală au fost realizate următoarele acțiuni: organizarea activităților de informare atât în diasporă cât și în țară, inclusiv, la nivel local privind avantajele reîntoarcerii și posibilitățile de reintegrare (BRD, MSMPS, ANOFM, MAEIE, ODIMM); organizarea activităților de informare privind reforma sistemului de pensii (MSMPS, CNAS); organizarea unor evenimente de consolidare a diasporei cum ar fi congrese, forumuri etc. (BRD); acordarea suportului informațional prin intermediul ASP - ghișeul unic, pentru a facilita (re)integrarea cu succes a cetățenilor RM reîntorși de peste hotare (ASP); promovarea istoriilor de (re)integrare cu succes a cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare (BRD); promovarea istoriilor de (re)integrare cu succes a cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare (MAEIE, ODIMM, ANOFM); antrenarea cetățenilor Republicii Moldova de peste hotare în măsuri active și pasive pe piața muncii; cofinanțarea afacerilor în mediul rural (ODIMM, MADRM); recunoașterea și echivalarea calificărilor obținute și perioadelor de studii efectuate peste hotare.

Autoritățile publice din Republica Moldova responsabile de implementarea politicii de susținere a reîntoarcerii cetățenilor de peste hotare sunt: BRD, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, ANOFM, MECC, ASP, ODIMM. În anul 2017 a fost elaborat conceptul Mecanismului interinstituţional de referire pentru integrarea migranţilor reîntorşi de peste hotare (MIR), al cărui scop este adaptarea şi aplicarea bunelor practici în domeniul migraţiei de revenire, identificării nevoilor migranţilor şi a soluţiilor pentru provocările apărute în lucrul cu cetăţenii reveniţi.

În vederea stimulării reîntoarcerii migranților moldoveni au fost implementate cu succes mai multe activități, cum ar fi: proiectul pilot „PARE 1+1", Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET); canalizarea remitențelor în investiții (prin Programul de stat de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici şi mijlocii pentru anii 2009 – 2011; Strategia de susținere a sectorului întreprinderilor mici şi mijlocii pentru anii 2012 - 2020 şi Planul de acțiuni de realizare a acesteia pentru anii 2016 – 2020); Programul de furnizare a asistenței migranților reîntorși, alături de alte categorii de persoane vulnerabile pe piața muncii (crearea în Republica Moldova a patru Centre de Dezvoltare a Carierei SYSLAB, parte a proiectului „Antreprenoriat inovativ pentru angajare durabilă", implementat de Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare în Republica Moldova); înființarea rețelelor interinstituționale pentru

reintegrarea migranților reveniți în patrie și crearea birourilor de reintegrare în cadrul agențiilor teritoriale ale ANOFM; Programul de Reîntoarcere şi Reintegrare Voluntară Asistată, implementat de Organizaţia Internaţională pentru Migraţie începând cu anul 2006; Proiectul „Migraţie şi dezvoltare locală". [41]

O altă acțiune prioritară a fost aprobarea și implementarea Strategiei naţionale „Diaspora-2025" şi a Planului de acţiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia [10]. Aceasta reflectă angajamentul Guvernului Republicii Moldova în a dezvolta relațiile cu cetățenii, care sînt plecați peste hotare sau stabiliți în afara ţării şi este primul document strategic al Guvernului care are drept scop promovarea și respectarea drepturilor tuturor cetățenilor țării, indiferent de locul în care se află.

Strategia vine să soluționeze următoarele probleme: lipsa încrederii diasporei în procesele politice și economice ale țării care generează scepticism la inițiativele Guvernului în domeniul DMD; lipsa unui cadru institutional și de politici coerent și comprehensiv pentru toate părțile implicate, atît la nivel național, cît și la nivel local; lipsa de capacități și experiență a asociațiilor diasporei pentru a motiva și angaja cetățenii în activități de voluntariat sau dezvoltare a comunității; absența programelor de educație financiară nu facilitează investițiile din partea diasporei.

Cele 4 obiective ale Strategiei sunt: 1) Elaborarea și dezvoltarea cadrului strategic și operațional al domeniului DMD; 2) Asigurarea drepturilor diasporei și consolidarea încrederii; 3) Mobilizarea, valorificarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei; 4) Implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova.

În Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2019-2020 sunt planificate mai multe activități în ceea ce privește politica pentru diaspora, dintre care unele s-au mai desfășurat anterior, ca: elaborarea Planului de acțiuni pentru anul 2020- 2021 cu privire la implementarea Strategiei naționale „Diaspora–2025"; implementarea Programului DOR; organizarea Zilelor Diasporei; realizarea Programului Diaspora Engagement Hub, precum și altele noi, și anume: consolidarea cooperării dintre Guvern și diasporă prin crearea unui Comitet bilateral Guvern– Diasporă; implementarea Programului DAR 1+3; asigurarea conversiunii permiselor de conducere moldovenești de către statele UE; asigurarea dreptului la vot al alegătorilor din afara țării, inclusiv prin majorarea numărului secțiilor de votare pentru diasporă, astfel încît să reflecte distribuția geografică a cetățenilor din diaspora; diminuarea termenelor de eliberare a documentelor de identitate și a actelor de stare civilă prin eficientizarea/implementarea de noi sisteme electronice; diminuarea taxelor consulare prin modificarea cadrului normativ în domeniu.

În faza de elaborare, în luna august 2019, Planul a fost supus consultărilor în spațiul public. Este interesant faptul că în rezultatul consultării cu unii reprezentanți ai diasporei, la recomandarea acestora, a fost exclusă activitatea privind elaborarea și aprobarea Legii diasporei. Nu putem să deducem exact procentajul membrilor diasporei pentru care o astfel de lege nu prezintă interes, dar ar fi recomandabilă demararea în viitorul apropiat de către BRD a unui amplu proces de consultare cu diaspora pe marginea acestui subiect și, la necesitate, informarea asupra beneficiilor (dacă vor fi identificate) legii.

În general, evenimentele politice din Republica Moldova influențează procesul de consolidare a diasporei. Alegerile devin de fiecare dată o sursă de mobilizare pentru aceasta. Diaspora este activă mai ales pe rețelele de socializare, creând grupuri de inițiativă precum „Adoptă un vot ", cu circa 100.000 de membri și care au organizat în martie 2017 la Veneția, Italia, diaspora offline prin care își exprimau dezacordul față de schimbarea sistemului electoral, și trecerea la sistemul de vot uninominal / mixt [39, p.113].

Manifestarea dreptului la vot reprezintă ca o modalitate de a influența direct politicile din țara de origine.

Cert este că starea în care diaspora compară permanent societatea statului gazdă cu a celui de origine, o aruncă în două extreme periculoase: indiferență și refuz de a participa la viața țării de origine sau, din contra, atitudine reactivă care duce la dezamăgire. Începând cu 2009 diaspora se implică activ în viața politică a Republicii Moldova. Acest fapt explică creșterea de trei ori a numărului votanților în cadrul alegerilor parlamentare din 2010, ajungând până la 71 636 în 2014. Respectiv, a crescut și numărul secțiilor de votare deschise peste hotare (34 în 2009, 75 în 2010 și 95 în 2014). Un rol important pentru asta l-au avut și campaniile de informare lansate peste hotare [37, p. 87-89].

În aceeași ordine de idei, la alegerile prezidențiale din 2016 s-a înregistrat o prezență fără precedent la urne din partea diasporei. „Statistic vorbind, în ziua de 30 octombrie 2016, în cele 100 secții de votare din străinătate s-au prezentat la vot 67 205 de alegători, iar la turul II din 13 noiembrie 2016 – 138 720 de alegători, număr record în afara țării din istoria alegerilor în Republica Moldova" [2]. Electorala 2016 este și un exemplu de mobilizare fără precedent pe rețelele de socializare a membrilor diasporei prin care se îndemnau să iasă la vot.

Din contra, în rezultatul scrutinului electoral din februarie 2019, diaspora a înaintat o petiție privind încălcarea dreptului la vot prin: nedeschiderea secțiilor de votare conform criteriilor prevăzute de Codul electoral; interzicerea de a vota cu pașaportul a cărui termen de valabilitate a expirat. Noutatea acestor alegeri a fost utilizarea pentru prima dată a aplicației *diaspora.voteaza.md*. Astfel, în ziua alegerilor, orice cetățean al Republicii Moldova, aflat în afara țării, a putut vedea care este cea mai apropiată pentru el secție de votare deschisă și care este mai puțin aglomerată.

Cu toate că pentru alegerile parlamentare noi din octombrie 2019 s-a încercat soluționarea și depășirea problemelor apărute în scrutinul precedent, prezența la vot a diasporei a fost una foarte slabă, în circumscripția 50 participând doar 8.692 de alegători, motivele invocate fiind indiferența, dezamăgirea de unele acțiuni politice sau acuzând că nu au fost informați referitor la desfășurarea alegerilor.

În acest sens, menționăm că informarea diasporei este un proces amplu, care ar putea constitui obiectul unei strategii aparte de comunicare eficientă cu originarii din Republica Moldova stabiliți peste hotare. Odată cu apariția BRD această comunicare a devenit mai concentrată. Biroul s-a lansat în spațiul mediatic prin intermediul rețelelor de socializare și inaugurarea, la 8 august 2014, a portalului dedicat diasporei moldovenești *www.din.md*, al cărui grup-țintă sînt cetățenii moldoveni plecați peste hotare fie la muncă, la studii sau definitiv cu traiul [28, p. 13].

Platforma din.md urma să devină un instrument de comunicare cu diaspora prin care aceștia să fie informați despre politici, servicii publice, proiecte și evenimente de care pot beneficia. Acesta constituia un portal care unește cetățenii de peste hotare într-o comunitate virtuală, menținând legătura cu țara de origine. Pe portal au fost create trei mai rubrici: 16 *grupuri* divizate pe domenii (Agricultori, Antreprenori, Cercetare/Inovație, Caritate/Voluntariat, Studenți, Medici, Mediatori culturali, Ingineri/Constructori, etc.); *Scenarii de viață*, unde cetățenii aveau posibilitatea să afle răspunsuri la peste 100 de întrebări din 20 de teme de interes pentru diasporă; *Evenimente* organizate atât în Republica Moldova pentru diaspora, cât și cele organizate de diaspora în țările lor de reședință. Astfel, portalul era conceput ca un forum de comunicare care facilitează schimbul de experiență, idei și expertiză a membrilor diasporei în diferite domenii, mai ales, ce țin de activitatea lor profesională peste hotare [28].

BRD urmărește extinderea portalului prin crearea unei platforme de comunicare și informare în domeniul Diasporei, Migrației și Dezvoltării. Scopul noii platforme este consolidarea parteneriatelor pe domenii de interes comun (economic, social, cultural, finan-

ciar, voluntariat, filantropie) a persoanelor calificate/asociații și comunități din diasporă, Guvern, autorități publice centrale și locale, mediul academic, sectorul privat, mediul de afaceri, asociațiile de băștinași, comunitățile locale, societatea civilă. Platforma va fi interconectată cu pagini oficiale ale autorităților din Republica Moldova și organizații non/interguvernamentale care prezintă interes pentru reprezentanții diasporei și cetățenii Republicii Moldova, cum ar fi: www.gov.md, www.brd.gov.md, www.iom.md, ș.a. Ulterior, portalul nou creat va avea funcţii de: promovare, informare, comunicare, mobilizare și consolidare, instituționalizare a diasporei, participativă.

Alte acțiuni întreprinse de BRD pentru o comunicare eficientă cu diaspora sunt: elaborarea structurii și conținutului informațional al paginii web oficiale a BRD (www.brd.gov.md); dezvoltarea instrumentelor și mecanismelor de comunicare permanentă; redactarea și difuzarea comunicatelor de presă; asigurarea vizibilității diasporei și a BRD; organizarea evenimentelor publice, conferințelor de presă, briefing-urilor, interviurilor și declarațiilor de presă cu participarea conducerii Guvernului și BRD; menținerea și asigurarea funcționalității resurselor informaționale ale BRD; stabilirea și completarea permanentă a bazei de date a mass mediei locale și internaționale; monitorizarea prezenței BRD și a subiectelor ce țin de diaspora în mass media, evidența lor, fiind publicate și transmise în diasporă peste 500 de buletine informative pe diferite aspecte ce țin de migrație și diaspora; crearea parteneriatelor de colaborare cu mass media.

O metodă de susținere și colaborare cu diaspora sunt congresele persoanelor originare din Republica Moldova, desfășurate odată la doi ani. Primul Congres a fost convocat în anul 2004, fiind invitați 120 delegați din Ucraina, Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Letonia, Israel, Franța, Italia, Olanda, Canada, Grecia, ș.a., participând: conducători ai organizațiilor obștesti ale moldovenilor, oameni de afaceri, pedagogi, medici, ingineri, jurnaliști, maieștri ai artei și culturii, funcționari publici, politicieni. Congresele reprezintă o platformă eficientă de comunicare dintre Guvern şi diasporă care demontrează tendința Republicii Moldova spre stabilirea și extinderea contactelor cetățenii stabiliți peste hotare, în cadrul politicii sale interne şi externe, relațiilor interstatale. În cadrul ultimului Congres din 2018 au fost delegați 150 reprezentanți din diasporă, pentru care au fost organizate seminare tematice: Tehnici de confecţionare a iei, Diplomaţie în diaspora, Votul în diasporă ş.a.

Construirea încrederii este rezultatul unor acțiuni complexe, orientate multilateral, și anume: dezvoltarea de servicii pentru diaspora şi rețele consulare; manifestarea flexibilității și deschiderii în implementarea proiectelor commune; apelarea la expertiză și consultanță din diaspora referitor la politicile în domeniu; orientarea spre generația a II-a din diasporă; susținerea evenimentelor culturale; construirea relațiilor de prietenie cu guvernele țărilor gazdă; crearea unui climat investițional favorabil și transparent; aplicarea principiilor statului de drept.

În Republica Moldova se implementează proiecte finanțate de donatorii externi care urmăresc de cele mai multe ori să ofere suport pentru dezvoltarea unui cadru normativ și instituțional ce ar facilita implicarea și investițiile diasporei în țara de origine. Se încearcă implementarea bunelor practici de peste hotare în acest sens. De exemplu, programul mexican „Tres por Uno (3x1)" a fost transpus sub forma programului DAR 1+3, unde diaspora poate investi în dezvoltarea localității de baștină cu suportul Guvernului, APL și pertenerilor de dezvoltare.

De asemenea, în Mexic a fost constituit Consiliul Consultativ cu diaspora privitor la politicile naționale în domeniul migrației. Membrii consiliului, reprezentanți ai diasporei, pot să intervină cu critici și recomandări la adresa oricăror inițiative ale guvernului mexican. Este un exemplu relevant de guvernare comună în domeniul politicii față de diaspora și o parctică ce poate fi preluată și adaptată la realitățile din Republica

Moldova pentru a facilita constituirea climatului de încredere.

Un alt caz este Israelul unde între municipalități și diaspora se încheie parteneriate de încredere și sunt lansate diferite tipuri de programe în baza lor: facilitarea accesului la îngrijirea și educația medicală; oferirea de privilegii cetățenilor nerezidenți pentru importurile de bunuri fără taxe, repatrierea veniturilor în valută și capacitatea de a cumpăra active sau să dețină locuri de muncă rezervate în mod normal cetățenilor rezidenți.

Guvernele sponsorizează evenimente culturale în țările care au o prezență mare a diasporei. De exemplu, China, promovează învățarea „Limbii materne" prin subvenționarea lecțiilor și oferirea profesorilor. Drepturile politice constituie o prioritate pentru diaspora. De aceea, multe guverne emit legi care permit dubla cetățenie și care dau drept la vot cetățenilor peste hotare. Cetățenia dublă este un semnal că guvernul are încredere în cetățenii cu angajamente multiple privind îndeplinirea tuturor obligațiilor cetățeniei depline.

De asemenea, țările de destinație pot să perceapă mesajul de încredere mai profund, prin acceptarea faptului că diaspora dispune de expertiză ce poate impulsiona dezvoltarea țărilor de origine. Astfel, oficiile de țară ale Departamentului pentru Relații Internaționale a Regatului Unit sunt încurajate să consulte grupuri formate din reprezentanți ai diasporei pentru elaborarea planurilor de asistență.

În concluzie, menționăm că politica de stat a Republicii Moldova în domeniul relațiilor cu diaspora cunoaște o dezvoltare ascendentă, evidențiindu-se treptat pe fundalul politicii pentru migrație, mai ales, prin dezvoltarea unui cadru normativ propice. Republica Moldova a aderat la trendul internațional de integrare a diasporei în strategiile de dezvoltare, înregistrând rezultate pozitive în acest sens, astfel că la această etapă suntem pregătiți să împărtășim experiența noastră statelor ce pășesc abia pe acestă cale.

Desigur, o mare parte a progresului se datorează susținerii partenerilor externi: SDC, OIM, PNUD, care au impulsionat implementarea unor inițiative foarte bune în domeniu. Constituirea Biroului relații cu diaspora a devenit una din realizările importante ale acestui parteneriat. Instituția a preluat, în principiu, funcția de coordonare a politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora și implementează mai multe programe care stârnesc interesul membrilor diasporei și sunt orientate spre constituirea unui mecanism de stabilire a relațiilor de dezvoltare și de colaborare cu compatrioții din străinătate, de consolidare a reprezentanților diasporei și structurilor lor obștești, promovarea intereselor naționale, asigurarea dialogului între conaționalii de peste hotare și autoritățile de stat, dezvoltarea și promovarea dialogului cultural artistic tradițional.

Menținerea dialogului eficient cu diaspora devine o misiune dificilă, mai ales, din cauza schimbării de mentalitate a cetățenilor noștri integrați în țările gazdă și compararea permanentă a realității de acasă cu realitatea societății în care se află. Aspectele negative ale acestui fapt sunt: implicarea redusă în viața politică a țării de origine și așteptarea continuă a unor „schimbări majore și fabuloase" în lipsa cărora apare dezamăgirea. Inevitabil, apare o „prăpastie" între guvern și diasporă soldat cu scăderea încrederii față de autorități.

Totodată, fațeta opusă a acestui proces ar putea să restarteze relațiile cu diaspora. Cunoștințele și experiența diasporei în materie de stat de drept, democrație, tehnologii, educație, ș.a. trebuie atrase acasă, iar „pregătirea terenului" în acest sens ar fi posibilă prin dezvoltarea unei strategii de recâștigare a încrederii diasporei. Biroului relații cu diaspora poate și trebuie să-i revină sarcina de a elabora și implementa o astfel de inițiativă. În acest sens, venim cu unele recomandări:

1. reformarea Biroului relații cu diaspora – există mai multe opțiuni: a) excluderea din componența Can-

celariei de Stat și transformarea în agenție guvernamentală; b) instituirea funcției de vice-prim ministru pentru diasporă cu Biroul în subordine; c) păstrarea statutului actual al Biroului, dar divizarea în 2-3 secții (elaborarea de politici, organizarea evenimentelor, logistică și achiziții) cu majorarea corespunzătoare de staff; d) trecerea Biroului în componența MAEIE - indiferent care va fi aspectul funcțional al instituției în viitor este necesară majorarea bugetului și depolitizarea Biroului;

2. construirea în perspectivă a unor raporturi de colaborare de lungă durată cu diaspora orientate spre generația a doua de moldoveni stabiliți peste hotare;

3. aprofundarea mecanismelor de colaborare a statului cu sectorul privat pentru a atrage investițiile diasporei în țara de origine, implicarea în dezvoltarea localităților de origine, cât și facilitarea prin intermediul acesteia a activităților de export a produselor autohtone (continuarea practicii de a organiza cu suportul diasporei forumuri investiționale peste hotare);

4. lansarea programelor de suport financiar pentru asociațiile din diasporă care organizează sau participă la evenimente, concursuri de promovare a imaginii țării peste hotare, culturii și tradițiilor naționale;

5. instituirea unei rețele de consuli onorifici peste hotare ai Republicii Moldova din rândul diasporei;

6. colaborarea cu organizații non-guvernamentale de peste hotare care asigură protecția drepturilor migranților în țara gazdă;

7. constituirea unui consiliu bilateral de cooperare Guvern-diasporă pentru dezvoltarea parteneriatului strategic între reprezentanții diasporei și Guvern cu extinderea oportunităților de contribuție a diasporei la procesul de elaborare, implementare, monitorizare și evaluare a documentelor de politici strategice;

8. utilizarea metodelor inovative de comunicare online cu diaspora (aplicații, social media, platforme digitale/interactive, ș.a.).

***Bibliografie*:**

1. AVRAM, Cr. Rolul diasporei moldoveneşti în relaţiile dintre Republica Moldova şi ţările gazdă. In: Analele ştiinţifice ale USM. Științe socioumanistice. - Chișinău: CEP al Universității de Stat din Moldova, 2014, vol.II. p.174-177.
2. BERLINSCHII, Cr. Alegerile prezidențiale 2016 –prezență la vot fără precedent a diasporei Republicii Moldova. Centrul de Instruire Continuă în domeniul Electoral (CICDE). [Accesat 17.10.19] Disponibil: http://cicde.md/media/files/Articole%20din%20Buletinul%20Informativ/APr2016%20Berlinschi.pdf
3. CHEIANU-ANDREI, D. Diaspora moldovenească în Federaţia Rusă şi Italia: aspecte ale formării şi integrării. In: Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. 2013, nr.1 (161), p.104-117.
4. CHEIANU-ANDREI, D. Recenzie: Migraţie, diaspora, dezvoltare: noi provocări şi perspective. In: Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. 2017, nr. 1(173), p. 223-224.
5. CHIRVAS, Cr. Ways to attract diaspora into investment projects implemented in the Republic of Moldova. In: Competitivitatea şi inovarea în economia cunoaşterii. - Chişinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2015, vol. 4, partea I, p. 26-30.
6. CREŢU, M. Atitudinile și comportamentele diasporei redefinesc semnificațiile și rolurile mass media. Cazul moldovenilor din afara Republicii Moldova stabiliți în Italia, Federația Rusă și Spania. In: Studia Universitatis (Seria Ştiinţe Sociale). 2017, nr.8 (108), p.21-29.
7. DELEU, E. Rolul instituțiilor politice în procesul de colaborare cu cetățenii moldoveni și descendenții lor din diaspora. In: Teoria şi practica administrării publice. - Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2018, p.205-209.
8. ENACHI, A., YEPREMYAN, T. Diaspora's role in integration paths: the cases of Armenia and Moldova. In: MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). 2015, nr. 3(70), p. 79-97.
9. GOLOVATAYA, L. The role of diaspora in social-economic develop-ment. In: Relaţii internaţionale. Plus. 2014, nr.3, p.141-152.
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naţionale „Diaspora-2025" şi a Planului de acţiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia. Publicat în Monitorul

Oficial al Republicii Moldova nr.49-54, din 04.03.2016. [Accesat 17.10.19] Disponibil: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=363576

11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.724 din 08.09.2017 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorşi de peste hotare. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.335-339 din 15.09.2017. [Accesat 17.10.19] Disponibil: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=371432

12. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.725 din 08.09.2017 cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.335-339 din 15.09.2017. [Accesat 17.10.19] Disponibil: http://lex.justice.md/md/371433/

13. IAŢCO, M. O analiză asupra varietății de abordare a termenului „diaspo-ra". In: Teoria şi practica administrării publice. - Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2018, p.201-204.

14. MOROZAN, A., MARGARINT, A. Formarea diasporei moldovenești în raport cu migrația forței de muncă: prezent şi perspective. In: MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). 2006, nr.4 (XXXV), p.29-42.

15. MOȘNEAGA, V. Republic of Moldova: Diaspora and Diaspora Policy. In: Slovak Journal of Political Sciences. 2014, nr.2 (14), p.149-172.

16. MOȘNEAGA, V. Становление молдавской диаспоры и миграционная политика Республики Молдова. In: MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). 2013, nr.4 (63), p.18-34.

17. MOȘNEAGA, V., MORARU, V., RUSNAC, GH., ȚURCAN, V. Fațetele unui proces: migrația fortei de muncă din Republica Moldova în Italia. - Chișinău: Editerra-Prim, 2011. 263 p.

18. MOȘNEAGA, V., RUSU, R. Formarea diasporei moldovenesti peste hotare: esenta si specificul. In: Moldoscopie (Probleme de analiza politică). 2008, nr.1 (XL), p.91-104

19. OCERETNÎI, A. Promovarea culturii naţionale prin diasporă. In: Studiul artelor şi culturologie: istorie, teorie, practică. 2015, nr. 3(26), p. 158-162.

20. PORCESCU, S. Oportunităţi pentru comunităţile ştiinţifice din ţările de origine. In: Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos". 2008, nr. 3(10), p. 31-35.

21. PORCESCU, S., VARZARI, V. Diaspora ştiinţifică va impulsiona dezvoltarea Republicii Moldova. In: Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos". 2012, nr. 1(24), p. 50-52.

22. Programul de activitate al Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democraţie, Bunăstare". [Accesat 15.10.19] Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_guvern-ro.pdf

23. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2015-2018. [Accesat 15.10.19] Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program-guvernare-strelet-2015-2018.pdf

24. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2016-2018. [Accesat 15.10.19] Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/guvernul_republicii_moldova_-_programul_de_activitate_al_guvernului_republicii_moldova_2016-2018.pdf

25. Programul Pilot Comun „Integrarea Migrației în Strategiile Naționale de Dezvoltare" (MOMID) Faza 1. [Accesat 17.10.19] Disponibil: http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/our-work/joint-un-projects/closed-projects/global-joint-programme-on-mainstreaming-migration-into-national-development-strategies-Phase-1-.html

26. PUTINA, N. Contribuția diasporelor în dezvoltarea statelor de origine (cazul statelor din spațiul post-sovietic). In: Moldoscopie (probleme de analiză politică). 2019, nr. 1(84), p. 71-80

27. PUTINA, N. Diaspora între fenomen istoric și categorie științifică (abordare teoretico-metodologică). In: Moldoscopie (probleme de analiză politică). 2015, nr. 3(70), p. 27-40.

28. Raport Guvernul Republicii Moldova și Diaspora. [Accesat 17.10.19] Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_de_activitate_brd_2013-2014_narativ.pdf

29. Regulamentul privind organizarea șI funcționarea Biroului relații cu diaspora din cadrul Cancelariei de Stat. [Accesat 17.10.19] Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/regulamnet_brd.pdf

30. ROŞCA, L. Migrants' social integration through understanding and communication. Holistic approach. In: Relaţii internaţionale. Plus. 2017, nr. 2(12), p. 225-241.

31. RUSU, R., MOȘNEAGA, V. Diaspora as an Element of Cultural-Ethnic Cohesion. Ethnicity and Intercultural

Dialogue at the European Union Eastern Border. In: Cambridge Scholars Publishing. 2013, p. 211-228.

32. RUSU, R., TODOROVA, L. Rolul diasporei în cadrul relaţiilor internaţionale. In: Revista „Administrarea Publică". 2012, nr. 1 (73), p.117-121.

33. RUSU, R. Tendințe migraționiste în Republica Moldova. In: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale „Teoria şi practica administrării publice". Chişinău: AAP, 2015, p. 141-144.

34. RUSU, R. Aspecte teoretice privind implicarea diasporei în țara de origine. In: Teoria şi practica administrării publice. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, p. 197-200.

35. RUSU, R. Cadrul naţional instituţional şi legislativ privind diaspora. In: Teoria şi practica administrării publice. Chisinau: S.C. „Garamont-Studio" S.R.L., 2016, p. 133-136.

36. RUSU, R. Diaspora în cadrul binomului migrație - dezvoltare: aspecte internaționale și naționale. In: Administrarea Publică. 2017, nr. 4(96), p. 115-122.

37. RUSU, Rodica. Diaspora political engagement. In: Moldoscopie (probleme de analiză politică). 2015, nr. 2(69), p. 82-93.

38. RUSU, R. Provocări în menţinerea relaţiilor între diasporă şi ţara de origine. In: Teoria şi practica administrării publice. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019, p. 247-251.

39. RUSU, R. Relația dintre guvern și diaspora. In: Administrarea Publică. 2017, nr. 2(94), p. 108-114.

40. RUSU, R. The impact of Diaspora on political processes in Republic of Moldova. In: Administrarea Publică. 2012, nr. 4(76), p. 103-110.

41. RUSU, R., MALAI, A. Politici de reîntoarcere a cetățenilor: experiențe internaționale și realități naționale. In: Administrarea Publică. 2018, nr. 3(99), p. 81-90.

42. SVETLICINII, R. Experiența internațională și practicile implementate în Republica Moldova privind strategiile de reîntoarcere și reintegrare a migranșilor de muncă. In: Moldoscopie (probleme de analiză politică). 2012, nr.2 (LVII), p.42-58.

43. ȚARĂLUNGĂ, V. Necesitatea studierii fenomenului migrației prin prisma valorificării diasporei. In: Teoria şi practica administrării publice. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, p. 542-545.

44. TEJADA G., VARZARI V., PORCESCU S. Scientific diasporas, transnationalism and home-country development: evidence from a study of skilled Moldovans abroad. În: Southeast European and Black Sea Studies. 2013, vol. 13. [Accesat 20.10.19] Disponibil: http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683857.2013.789674.

45. TURCO, T; SVETLICINAIA, R. Political, legal and institutional aspects of the policy of the management of diaspora in the Republic of Moldova. In: Slovak Journal of Political Sciences. 2019, nr. 1(19), p. 25-41.

46. VARZARI, V. Conectarea diasporei ştiinţifice la sectorul de cercetare dezvoltare. In: Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos". 2014, nr. 1(32), p. 32-37.

47. VREMIȘ, M., CRAIEVSCHI-TOARTA, V., BURDELINII, E., HERM, A., POULEN, M. Extended migration profile of the Republic of Moldova. Chisinau, IOM, 2012. p.308.

48. VREMIȘ, M., TOARTĂ V. Ghid cu instrucțiuni metodologice privind utilizarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul DMD pentru măsurarea implementării abordării integrate în acest sens. Chișinău, 2018. p. 68. [Accesat 17.10.19] Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/ghid_metodologic.pdf

49. КАБАЧЕНКО, П. К вопросу о молдавской диаспоре: содействие развитию транснациональных мигрантских сетей посредством интернетаю. In: Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale. Iași: Pan-Europe, 2006, vol.I.

50. МОРАРУ, В., МОШНЯГА, В., РУСНАК, Г. Маятник миграции. Chișinău: Tipografia-Sirius, 2012. p. 200.

51. МОРАРУ, В., DELEU, E. Роль вторых поколений миграции в формировании диаспоры Республики Молдова политические и социальные последствия. In: Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. 2018, nr. 2(177), p. 25-30.

52. МОШНЯГА, В. Политика молдавского государства в области миграции и диаспоры: специфика современного этапа (по результатам социологического опроса). In: Moldoscopie. 2018, nr. 2(81), p. 86-105.

8.11.2019

CZU 323.28
DOI 10.5281/zenodo.3587357

TERORISMUL INTERNAȚIONAL: CONCEPTE ȘI CLASIFICĂRI

Petru FURTUNĂ
Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Relații Iinternaționale din Moldova, catedra Relații Internaționale
Doctor în științe istorice, conferențiar universitar, șef-catedră
e-mail: *furtunap@mail.ru*

Valeriu EFREMOV
Republica Moldova, Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”,
Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport
Doctor în filosofie, conferențiar universitar, master în drept, postdoctorand USM
e-mail: *respublica74@mail.ru*

Securitatea și stabilitatea internațională sunt amenințate de terorismul internațional – cea mai dureroasă ciumă a lumii contemporane. Având în vedere importanța acestei chestiuni, este, desigur, interesul sporit al cercetătorilor în studierea și analizarea acestui fenomen. Acest articol încearcă să revizuiască și să analizeze aspectele teoretice discutate în literatura de specialitate, în special conceptual și definiția terorismului internațional, precum și clasificările sale. Sunt subliniate diferitele abordări ale cercetătorilor cu privire la conceptul de terorism internațional, clasificarea sa pe baza unor criteria diferite și importanța acestor eforturi ale comunității politice și academice.

***Cuvinte-cheie**: terorism, terorism international, securitate, concept, criterii, clasificare.*

INTERNATIONAL TERRORISM: CONCEPTS AND CLASSIFICATIONS

International security and stability is threatened by international terrorism - the most painful plague of the contemporary world. Given the importance of this issue, it is of course the increased interest of researchers in studying and analyzing this phenomenon. This article attempts to review and analyze the theoretical aspects discussed in the literature, especially the concept and definition of international terrorism, as well as its classifications. The different scholars' approaches to the concept of international terrorism, its classification on the basis of different criteria and the importance of these efforts of the political and academic community are outlined.

***Keywords**: terrorism, international terrorism, security, concept, criteria, classifications.*

TERRORISME INTERNATIONAL: CONCEPTS ET CLASSIFICATIONS

La sécurité et la stabilité internationales sont menacées par le terrorisme international – le fléau le plus douloureux du monde contemporain. Étant donné l'importance de cette question, il va de soi que les chercheurs s'intéressent de plus en plus à l'étude et à l'analyse de ce phénomène. Cet article vise à passer en revue et à analyser les questions théoriques discutées dans la littérature, en particulier, le concept et la définition du terrorisme international, ainsi que les classifications propres. L'accent est mis sur les différentes approches des chercheurs à l'égard de la notion de terrorisme international, sur sa classification en fonction de différents critères et sur l'importance de ces efforts de la communauté politique et universitaire.

***Mots-clés**: Terrorisme, terrorisme international, sécurité, concept, critères, classification.*

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЕРРОРИЗМ: ПОНЯТИЯ И КЛАССИФИКАЦИИ

Международной безопасности и стабильности угрожает международный терроризм - самая болезненная чума современного мира. Учитывая важность этого вопроса, это, конечно же, повышенный интерес исследователей к изучению и анализу этого явления. Эта статья пытается пересмотреть и проанализировать теоретические аспекты, обсуждаемые в литературе, особенно концептуально и определение международного терроризма, а также его классификаций. Подчеркиваются различные подходы исследователей в отношении концепции международного терроризма, его классификации на основе различных критериев и важности этих усилий политического и академического сообщества.

***Ключевые слова**: терроризм, международный терроризм, безопасность, концепция, критерии, классификация.*

Terorismul internaţional a devenit plaga cea mai dureroasă a lumii contemporane. Întâlnit sub multiple forme, acesta provoacă destabilizare şi teamă. Teroriştii sunt personae care îşi îndreaptă ura împotriva celor nevinovaîi, motivația care precede actul terrorist corelîndu-se cu idealuri abstracte şi valori absolute. Sentimentul vinovăției față de victimă este înlocuit cu cel al împlinirii unei „datorii de credință”. Terorismul nu are chip. Oricine poate fi victima unui atac terrorist [1, p.37].

De cele mai multe oriacțiunile teroriste nu lovesc în forța militară a unui stat, ci în societateacivilă. Avem nenumarate exemple, precum atentatele din 11 septembrie 2001 împotriva SUA, cele de la Madrid din 2004 sau Londra 2005. Scopul acestor atentate este acela de aimplica emoțional populația, iar obiectivul major al acțiunilor de acest gen este răspîndirea fricii. Cu cât frica este mai mare, cu atât mai mare este şi presiunea asupra statului.

Terorismul nu este o noţiune nouă. Fantoma lui domină istoria umanităţii în decursul veacurilor. Acest fenomen social-politic complex, prin diversele sale forme, derulează odată cuapariţia societăţii, statelor şi claselor, fiind indisolubil legat de problemele filosofice, psihologice şi religioase ale existenţei naţiunilor şi statelor [2, p.27].

O definiţie unanim acceptată a terorismului nu există. Se admit mai multe definiţii ce evidenţiază pe larg caracterul, trăsăturile şi scopul terorismului internaţional. Cea mai simplă definiție este cea de ”scop și metodă”: astfel, terorismul este o tactică de luptă neconvenţională folosită pentru atingerea unor obiective politice. El se bazează pe acte de violență spectacular, acționate asupra unei populații neimplicate în mod direct în conflict, dar cu potential de de presiune asupra conducerii (stat, organizații, categorii sociale etc.). Scopul scontat de teroriști – producerea unui effect psihologic generalizat de panică și intimidare, argumentat de folosirea manipulative a mediei, cu scopul atingerii unui obiectiv greu de realizat prin mijloace democratice sau convenţionale.

Liga Națiunilor, în anul 1937, definea terorismul ca totalitatea actelor criminale îndreptate împotriva unui stat, făcute, sau planificate pentru acrea o stare de teroare în amintea anumitor personae, a unui grup de personae sau a publicului larg [3].

Conform lui Stout, terorismul, poate fi definit ca act de violenţă împotriva umanităţii [4, p.21-24]. Este o definiţie tradiţională care caracterizează esenţa terorismului, deoarece, cum afirmă Hoffman, acţiunea poate fi îndreptată împotriva unei etnii, împotriva unui popor. De asemenea acţiunea teroristă poate fi îndreptată împotriva unui guvern, regim politic sau împotriva unei afaceri aşa cum susţine Al.Yonach [5, p.64]. În aceeaşi ordine de idei, F.H.Gareau, de exemplu, afirmă că împotriva naţiunii este mereu îndreptată politica de insurgenţă pe care o promovează

organizaţiile teroriste, aceasta de parcă ar fi un mijloc de comunicare a violenţei.

În viziunea lui I.Bodunescu, prin terorism, ca metodă de acţiune, se înţelege practicarea terorii. El desemnează acte de natură să provoace, într-un anumit mediu, un sentiment de teamă intensă, prevestitoare a unui rău inevitabil, cu alte cuvinte, acte intimidante sub toate raporturile. Se poate adăuga că, privite în ansamblu, sînt considerate infracţiuni de terorism acele infracţiuni care, într-un caz concret, constituie ameninţări grave, cu tendinţa de a se repeta. În înţelesul noţiunii de terorism nu intereseaz ănatura mobilului acţiunii, ci metoda de executare [6, p.13].

Dicţionarele definesc terorismul prin referire la diferitele acte de violenţă prin care persoane sau grupuri de persoane atentează la viaţa, integritatea corporală sau la bunurile unor demnitari, personalităţi publice, a membrilor de familie ai acestora, ori îndreaptă asemenea acte împotriva unor grupări politice, organizaţii, instituţii sau grupuri de persoane reunite organizat, sau aflate întîmplător în localuri publice sau private [7, p.22].

Spre exemplu, în dicţionarul explicativ al etnografului şi lingvistului rus V.Dali, scopul terorismului este consemnat prin sensurile de a înspăimînta cu moartea, cu execuţia, cu aplicarea violenţei. Interpretarea cuvîntului "terorism" de către V.Dali este mai apropiată de noţiunea contemporană de "a teroriza":

1) a înspăimînta, a înfricoşa, a ţine în supunere prin ameninţări de recurgere la violenţă şi de lichidare fizică;

2) a se răfui prin acţiuni brutale de reprimare şi torturi, prin pedepsirea cu moartea, prin împuşcare etc.

Cercetătorul rus S.Ojegov specifică următorul detaliu: teroarea este aplicarea violenţei fizice, dusă pînă şi lichidarea fizică, faţă de adversarii politici [8, p.36]. O atare specificare, în opinia noastră, prin raportarea doar la adversarii politici, îngustează neîntemeiat noţiunea de terorism.

Reiese că, în caz dacă vinovatul a recurs la violenţă din motive politice nu faţă de adversarii politicici, de exemplu, faţă de "cetăţenii simpli", atunci astfel de acţiuni nu pot fi atribuite la terorism.

Legislatorii diferitelor ţări nu au ajuns la o definiţie unică a terorismului. Studiind şi generalizînd acţiunile şi semnele distinctive ale elementelor constitutive ale infracţiunilor de orientare teroristă, V.Emilianov propune următoarea definiţie a terorismului: terorismul eprezintă acţiuni, conţinînd un pericol general comise în public, sau ameninţarea cu acestea, întreprinse cu scopul de a intimida populaţia sau anumite grupuri sociale în scopul exercitării unei influenţe directe sau indirecte asupra luării unei decizii, sau renunţării la ea în interesele teroriştilor.

Se remarcă unele definiţii ştiinţifice în cercetarea fenomenului respectiv, care, într-un fel sau altul, cuprind totalitatea aspectelor terorismului. Pentru a defini terorismul trebuie să fie luat în vedere faptul că acesta poate fi perceput ca fenomen social-politic, aşa cum susţine Charters [9, p.82]. De exemplu, D.C.Rapoport, definind conceptul de terorism, îl asociază cu originea democraţiei moderne [10, p.1061]. O definiţie substanţială a terorismului este dată de M.Crenshaw [11, p.59]. În opinia cercetătorului, o definiţie de bază a terorismului trebuie să includă următoarele atribute: folosirea sistematică a violenţei antiortodoxe de către mici grupuri de conspiraţie, mai mult cu scopul manipulării atitudinilor politice decît distrugerii fizice a inamicului. Intenţia violenţei teroriste este psihologică şi simbolică, însă nu materială. Terorismul este o violenţă implicată într-o luptă pentru putere politică.

Spre deosebire de M.Crenshaw, B.Crozier, susţine că terorismul înseamnă violenţă motivată pentru scopuri politice [12, p.15]. Este o definiţie ce desparte terorismul de vandalism şi crimă non-politică. Măsuri de represiune extremă, inclusiv, tortura folosită de state pentru a opresa populaţia şi a represa disidenţii, care ar putea sau nu fi terorişti sau soldaţi de gherilă,

sunt definite ca teroare (conversă terorismului). Spre deosebire de Crozier, R.Thakrah consideră terorismul un sistem organizat de extremă şi de intimidare violentă [13, p.14].

Ch.Townsend defineşte fenomenul terorismuluica o aplicare a forţei de către cei înarmaţi împotriva celor dezarmaţi [14, p.15]. Această definiţie presupune aplicarea nu doar a armamentului ca instrument de acţiune teroristă, ci şi a metodei psihologice, exprimată prin panică şi groază răspîndite în rândul populaţiei.

Definiţia lui A.Yoder, de exemplu, este mai apropiată specificului terorismului politic. Înviziunea autorului, terorismul este nu altceva decât aplicarea forţei, de obicei în mod sistematic, cu scopul de a timora sau a intimida o populaţie sau un guvern întru schimbarea politicii.

Un element important în definirea terorismului o constituie metoda, care este bine argumentată de S.Quereshi [15, p.151] şi desfăşurată de R.Schaffert [16, p.36]. Terorismul este o aplicare a violenţei cu scopul de a crea o stare de frică. În abordarea terorismului de aceşti autori, obiectivul fenomenului este perceput ca instrument de menţinere a unui status quo asupra unui eveniment sau sitauţie creată şi de a profita în uma lor, influenţind comportamentului victimelor.

Terorismul internaţional este asociat cu o reţea internaţională de grupări teroriste. Astfel, putem întîlni abordarea multidimensională a fenomenului, ca de exemplu cea a lui M.Slann, care susţine că terorismul internaţional are o structură complexă, neuniformă şi multidimensională [17, p.83].

Spre deosebire de M.Slann, K.Oots pune în evidenţă abordarea transnaţională a terorismului, care duce nemijlocit la schimbarea vectorilor politici şi instaurarea unor regimuri de dictatură militară sau paramilitară [18, p.89].

Terorismul internaţional a devenit puternic datorită progresului tehnico-ştiinţific şi apariţiei unor noi tehnologii electronice capabile să creeze condiţii favorabile pentru dezvoltarea acestuia. Astfel fenomenul a început să fie abordat din perspectiva tehnico-ştiinţifică. O astfel de abordare face M.Shieff, care afirmă că fenomenul influenţează internetul şi lasă rădăcini de dezvoltare în mass media şi ştiinţă [19, p.102].

În prezent tot mai des se întîlnesc grupări teroriste de gherilă, sau militare, care şi-au afirmat o autoritate necesară pe plan internaţional şi care astăzi creează reţele sofisticate de terorişti în întreaga lume. Actualmente, unii cercetători consideră că, „centrul sau nucleul terorismului este situat în confruntarea acestuia cu monopolul statului în aplicarea forţei, în aserţiunea lui de a domina loialitatea şi respectul cetăţenilor faţă de stat şi prin urmare legitimitatea statului" [20, p.123].

Ministerul Apărării al SUA în 1983 definea terorismul ca aplicare ilegală a forţei sau violenţei de către o organizaţie revoluţionară împotriva indivizilor sau proprietăţii, cu intenţia de coerciţie sau intimidare a guvernelor sau societăţilor, deseori în scopuri politice şi ideologice. Aceeaşi instanţă oficială, trei ani mai tîrziu, în 1986, definea terorismul ca aplicare ilegală a violenţei sau forţei împotriva societăţii cu scopul de a o intimida, deseori din motive religioase şi ideologice [21, p.12].

Definirea terorismului internaţional ţine de complexitatea relaţiilor internaţionale. În mai multe state terorismul internaţional este considerat ca act violent împotriva umanităţii, cu aplicarea a astfel de metode ca, atentatele aeriene şi răpirea oficialităţilor. Terorismul internaţional cuprinde acte teroriste care au consecinţe la nivel global foarte clare. În special, sunt evocate cazuri cînd teroriştii atacă aeronavele cu zboruri internaţionale, forţîndu-le să-şi schimbe traiectoria zborului spre altă destinaţie întru îndeplinirea cerinţelor pe care le declară. De obicei, victime sunt diplomaţi, persoane oficiale executive, angajaţi ai companiilor internaţionale.

Unii specialişti consideră terorismul ca exportator al terorii [22, p.218]. Mai mult, teroarea nu repre-

zintă întotdeauna finalul sau rezultatul unui act sau campanii teroriste. Teroarea este definită prin teamă extremă, în timp ce terorismul reprezintă un pericol real, greu de explicat şi înţeles, imprevizibil şi neaşteptat [23, p.37].

F.C.Carlucci, Secretar al Apărării în timpul administraţiei lui G.Buch- tatăl, considera terorismul o tactică, o formă de luptă politică destinată atingerii unor scopuri politice. În opinia acestuia, terorismul poate fi înscris în categoria conflictelor de mică intensitate şi descris ca război purtat la limita minimă a spectrului violenţei, război, în care conotaţiile politice, economice şi sociale joacă un rol mai important decît în cazul clasic, purtat de puterea militară convenţională. Comapartiv cu afirmaţiile lui Carlucci, R.Dahl abordează noţiunea de terorism ca o acţiune de înfricoşare prin moarte, execuţie şi violenţă [24, p.28].

Scopul urmărit de terorism este adesea de natură politică, oricare ar fi psihologia de grup sau motivele personale ale indivizilor care recurg la acte violente. Astfel, actele violente redate de presa internaţională tocmai şi servesc ca instrument principal de manipulare şi înlăturare, în viziunea teroriştilor, a injustiţiei în societate.

În viziunea lui O`Nell şi Heaton, terorismul este tactica ultimei soluţii [25]. Terorismul se se ghidează, cel puţin, de două scopuri importante: tactic şi strategic. Aplicarea teroarei reprezintă scopul tactic, adică obiectivul imediat al grupării teroriste. Scopul strategic presupune aplicarea forţei pentru răspîndirea panicii şi temerii printre populaţie, astfel, dirijînd cu nemulţumirea publică generată de starea de teroare ce obligă guvernul la concesii politice.

Pentru a distinge caracteristicile principale ale terorismului, de exemplu, P.Wilkinson a evidenţiat cinci trăsături care îl definesc [26, p.22]:

- Are menirea de a crea un climat de extremă frică;
- Este îndreptat spre un scop sălbatic ce se soldează cu victime;
- Este implicat inerent în atacuri asupra civililor;
- Este considerat de societate ca fenomen extranormal, violin normele general umane;
- Este folosit pentru a influenţa comportamentul politic al guvernelor, comunităţilor sau al grupurilor sociale specifice.

Crearea climatului de imprevizibilitate face ca psihologia victimelor sau potenţialelor victime să devină manipulată de mecanismul acţiunii teroriste. Ca urmare al acestei idei, A.Merari consideră că folosirea sistematică a violenţei de către indivizi în serviciul obiectivelor politice, sociale sau religioase, creează un impact psihologic considerabil asupra stării fizice şi psihice ale oamenilor. Spre deosebire de A.Merari, R.Thakrah consideră că terorismul este în general un sistem organizat de extremă violenţă şi intimidare psihologică. Drept urmare, terorismul este o aplicare a forţei împotriva altei forţe [27, p.62].

O altă abordare este propusă de S.M.Khatami, care defineşte terorismul ca o acţiune violentă şi clandestină, care are intenţii pentru a atinge scopuri politice [28, p.88]. Terorismul vine în contradicţie cu valorile general umane şi poartă mereu un caracter de răzbunare pe întregul sistem social şi politic al unui stat.

Astfel, constatăm că nu există o definiţie general acceptată a terorismului internațional, dar putem deosebi, cu certitudine, implicaţiile lui în sferele politică, economică şi culturală a statului. În literatura de specialitate există diferite criterii de tipologizare şi clasificare a terorismului internaţional. Credem că astfel de clasificări dau valoare şi culoare desfăşurării procesului de conceptualizare a fenomenului în întreaga lume.

Terorismul ca fenomen nu are graniţe şi este pluriform, determinate de formele de manifestare al acestuia pe arena internatională, printer care vom evidenția, în special, *cea organizaţională, insurgentă şi sponsorizată* [29, p.36].

În altă ordine de idei, orice acţiune teroristă are motivul său, fapt, care a contribuit la elaborarea unei

clasificări, ce ar evidenţia acele tipuri de terorism, care au în esenţa lor o serie d emobile, calcule, proiecte. Propunem trei tipuri de terorism care au îmbinat pe toate acestea:

- *Terorism de drept comun* este un tip al terorismului prin care se urmăreşte realizarea unui avantaj material, cum ar fi extorcarea de fonduri băneşti, răzbunarea economică, operaţiuni de de blocare a conturilor secrete şi a tranzacţiilor comerciale, şantajul, ameninţările, răpirile etc. Acest tip de terorism constă dintr-o acţiune violentă sau intimidare îndreptată împotriva unei persoane sau grup de persoane.

- *Terorismul social* este o formă de terorism care are drept scop schimbarea orînduirii sociale într-un stat, pentru a instaura o nouă ideologie economică şi socială. Specificul acestui tip de terrorism este caracterul intern său regional, adică nu are tendinţa de a se manifesta în afara graniţelor ţării. Un aşa tip de terorism a fost răspîndit pe larg în secolul al XIX-lea în Rusia Ţaristă, SUA, Canada, Anglia şi Franţa, unde activau un şir de grupăr ianarhiste care aveau drept scop impunerea ideologiei lor în societăţilor respective.

- *Terorismul politic* are ca scop ruperea relaţiilor diplomatice, nimicirea sau înlăturarea prin agresiune din post a unor lideri politici şi şefi de state, care nu mai au capacitatea de a influenţa politica externă. Acest tip de terorism se deosebește de celelalte prin faptul că, pentru a-și menține pozițiile implică puterea politică ca instrument principal. Din acest considerent, terorismul politic este deseori confundat cu terorismul de stat. Însă diferenţa dintre terorismul politic şi cel de stat constă în modalităţile de exercitare. Tterorismul politic are loc pe verticală, ceea ce înseamnă că acţiunile teroriste încep de jos în sus, adică din mase spre guvernare, fapt care implică un mare risc al eşecului acţiunilor teroriste. Terorismul de stat, însă, este exercitat pe orizontală şi de sus înjos, adică ia amploare într-un mediu politic unde există motive de răzbunare pe egimul politic existent sau concurenţial, răzbunare pe politica promovată de guvernanţi, astfel încât să se organizeze o lovitură de stat şi să fie instaurat un alt regim politic, o altă ideologie politică. Comun pentru ambele tipuri de terorism, cel politic şi cel de stat, este aplicarea psihopoliticii, ca „armă de impunere şi menţinere a dominaţiei asupra gîndurilor şi credinţelor indivizilor de tot felul şi de dominare a naţiunilor rivale prin intermediul aşa zisei „însănătoşiri mentale". Printre acţiunile terorismului politic se numără asasinarea foştilor preşedinţi ai SUA – John Fitgerald Kennedy, ai Egiptlui – Anwar El Sadat, al Republicii Chili – Salvador Alliende, ai foştilor prim-miniştri ai Indiei – Indira şi Radjiv Ghandi, al preşedintelui Israelului – Yitzhak Rabin. Spre deosebire de alte tipuri ale terorismului, cel politic se poate manifesta sub mai multe forme care, de regulă, sunt determinate de mai mulţi factori cum sunt actorii, scopul, mediul, ţinta acţiunilor teroriste.

După clasificarea lui C.Onişor, formele terorismului politic se încadrează în cîteva categorii relevante [30, p.36]:

- Terorismul explicit sau implicit, pus în aplicare de majoritatea statelor cu regimuri totalitare;

- Terorismul exercitat de organizaţiile politice extremiste (majoritatea organizaţiilor teroriste din Europa şi din America Latină, spre exemplu, au la bază ideologi ipolitice de natură comunistă, unele de natură neo-nazistă, sau ceea ce am putea numi exclusivism sau fundamentalism;

- Terorismul practicat de persoane influente, grupuri de interese, grupuri de presiune, lobby etc.;

Terorismul Puterii Discreţionare, cunoscut ca terorism împotriva intelectualităţii şi a gîndirii libere, cunoscut şi azi în Coreea de Nord, Irak, Nigeria [31, p.36].

Dintr-o altă perspectivă, terorismul mai poate fi clasificat şi după implicaţiile sale pe scară geografică, pentru care distingem trei tipuri:

- *Terorismul naţional sau intern*, care îşi promovează scopul prin intermediul unor acte de violenţă, capabile să afecteze psihicul şi fizicul societăţii, lăsînd

o amprentă deplorabilă asupra moralităţii acesteia. Ca strategii folosite de acest tip de terorism pot fi considerate intimidarea maselor, manipularea cu psihicul acestora, exterminarea unor grupuri entice;

- *Terorismul internaţional*, exprimat prin aplicarea ilegală a forţei şi violenţei de către o reţea de grupări teroriste sau de către un grup de terorişti activ în mai multe state [32]. Reţeua de terorism sau grupul de terorişti deseori este condus şi susţinut de o ţară care sponsorizează terorismul internaţional. Ţinta acestui tip de terorism sunt liderii politici şi guvernele cărora li se aplică intimidarea şi coerciţia. Principala formă de manifestare devine pirateria aeriană, luarea de ostatici, răpirea demnitarilor politici şi agenţilor diplomatici, şantajul;

- *Terorismul transnaţional* este cea mai nouă formă a terorismului. Acest tip de terorism este practicat de terorişti autonomi faţă de orice stat din lume. Este o nouă formă radicală, care este mai mult decât o reţea teroristă, în el fiind implicaţi atât lideri politici cât şi indivizi în particluar care luptă pentru o cauză. Sub egida acestui tip de terorism activează persoane de naţionalităţi diferite cu un statut social diferit. Aceşti indivizi sunt uniţi printr-o dogmă socială, o ideologie politică, împărtăşesc o ideologie religioasă şi au aceleaşi convingeri.

Un moment semnificativ în problema tipologizării terorismului îl constitutie motivele care îlgenerează. Analizând mai multe tipuri de terorism, constatăm că motivele generării lor sunt diferite şidepind de mai mulţi factori cum sunt cel religios sau spiritual, ideologic, politic, social, militar. Un exemplu de clasificare a terorismului sub acest aspect a fost propusă de F.Scaleţchi, pe care o vom analiza mai detaliat. Aşadar, Scaleţchi destinge [33, p.104]:

- *Terorism de nuanţă fundamentalist-religioasă*. Pornind de la idea că în numele religiilor se înfăptuiesc acţiuni teroriste, acest tip este destul de agresiv și sângeros. Or, violența și omuciderea în numele credinței devine ceva sacru, ajungându-se la fanatism și lipsă de orice toleranţă faţă de cei de-o altă confesiune. Însă religia serveşte drept cortină în spatele căreia se ascund lideri politici, grupări teroriste ale căror scopuri sunt deteriorarea unui sistem social-politic. În continuare, Creştinismul, Iudaismul, Budismul şi Islamul au devenit subiecte de discuţii între adepţii acestor confesiuni. Islamul a devenit o sursă teoretică de explicare aapariţiei şi dezvoltării terorismului în secolul XXI [34]. Această idee nu are temeiuri ştiinţifice, celpuţin ele nu se găsesc în domeniul academic, deoarece terorismul conceptualizat de mediul academic, a fost determinat ca un fenomen multidimensional, supranaţional, fără identitate naţională şi fără religie. Una din trăsăturile specifice ale terorismul este capacitatea lui să apară oriunde pe glob, chiar şi într-o ţară islamică, însă acesta nu poate fi identificat cu o naţiune, civilizaţie sau cu o religie anume, cel puţin atât timp cât nu i se cunoaşte motivul de generare. Terorismul de nuanţă fundamentalist religioasă nu are o justificare morală şi spirituală, deşi el activează sub lozinci religioase.

- *Terorismul neofascist sau neonazist*. Mişcarea politică şi ideologică al extremei drepte – neofascismul – a devenit foarte actuală în Europa după cel de-al Doilea Război Mondial. Acest tip de terorism reprezintă o continuitate a doctrinei fasciste şi are drept scop afectarea mediului internaţional prin promovarea cultului violenţei, ideilor antisemiste şi discriminării pe un fundal de acţiuni violente împotriva populaţiei civile. Ideologia sa este pur nazistă şi cuprinde un spectru de idei ultranaţionaliste, nativiste, asociate cu atitudini antiliberale. Fascismul, sub toate formele sale îşi păstrează pînă în zilele noastre latura de cel mai discreditat fenomen politic al secolului XX [35, p.101].

- *Terorismul rasial*, reprezintă al treilea tip redat de de F.Scaleţchi, pentru prima dată aapărut în SUA în a doua jumătate a secolului XIX. Scopul acestui terorism este întemeiat pe o mişcare rasială îndreptată împotriva americanilor de culoare. Reprezentant al acestui tip de terorism a fost organizaţia Ku Klux Klan. În anul 1960 activitatea acesteia a fost interzisă,

însă pînă în prezent acţiunile teroriste ale acesteia menţin sentimentul de teroare şi frică printre comunităţile de culoare din SUA. Pentru numeroşi autori terorismul rasist echivalează cu rasismul propriu-zis. Rasismul este cultivat de mai multe credinţe ca inegalitatea raselor, superioritatea de ordin biologic, legitimitatea năzuinţelor hegemonice, păstrarea unui ideal de puritate sau de autenticitate [36, p.6].

-*Terorismul extremist-naţionalist* are ca scop intimidarea puterii politice dintr-un stat. Esenţial pentru acest tip de terorism este faptul că acţiunile teroriste sunt realizate sub egida ideologiei anarhiste şi nihiliste. Acţiunile poartă un caracter extrem de violent. Exemple ale acestui tip de terorism pot servi aşa organizaţii ca, Armata Secretă pentru Eliberarea Armeniei, organizaţia paramilitară Armata Republicii Irlandeze, acţiunile organizaţiei paramilitare basce ETA îndreptate împotriva autorităţilor spaniole, acţiunile de organizaţii teroriste palestiniene şi kurde.

O clasificare pe care o considerăm actuală, deşi a fost elaborată în anii 70 de colaboratorii Institutului American pentru Studierea Conflictelor, este cea a organizaţiilor teroriste [37]. Aşadar, terorismul poate fi: *diversionist,* adică terorism care urmăreşte publicitate, dobîndirea de prestigiu, discreditarea şi demoralizarea unei autorităţi, provocarea acesteia în a lua măsuri de represiune excesivă, care ar avea ca rezultat înstrăinarea populaţiei, accelerarea cheltuielilor de înarmare şi ar genera, în cele din urmă, un grad înalt de nemulţumire în rîndul opiniei publice; *coercitiv*, care vizează demoralizarea populaţiei civile, slăbirea încrederii acesteia în autorităţi şi instaurarea unui sentiment de teamă.

O altă clasificare pe care am considerat-o una importantă, este cea făcută de Departamentul de Stat al S.U.A. in anii '90, conform căreia fenomenul poate fi regăsit sub următoarele forme de manifestare:

- *terorism organizaţional*, materializat prin grupuri mici, omogene politic, însă incapabile să cîştige simpatia şi sprijinul popular în favoarea poziţiilor lor radicale, fiind nevoite să apeleze la acte violente pentru a-şi cîştiga influenţa (de exemplu, 17 Noiembrie din Grecia, Grapo, IRA şi ETA din Spania, RAF-ul din Germania, Celulele Combatante din Belgia etc.). Unele grupări au devenit între timp transnaţionale (de exemplu, Abu Nidal din Palestina, Armata Roşie japoneză);

- *terorismul insurgent*, practicat de separatiştii etnici, de rebelii politici etc. Acţiunile acestora sunt de natură paramilitară sau de gherilă. Deseori, prin actele lor, erodează puternic credibilitatea grupului, legitimitatea şi sprijinul acestuia (ex. Armata Populară – aripa comunistă din Filipine);

În concluzie voi menţiona că, noţiunea de terorism este foarte largă, iar conceperea lui într-o singură abordare ar neglija într-un fel analiza caracteristicilor sale, deoarece acestea sunt diferite şi se pronunţă de la caz la caz. Includerea violenţei ca factor sau instrument determinant în evidenţierea şi evaluarea terorismului internaţional este inevitabilă, deoarece în condiţiile actuale acest fenomen se dezvoltă cu o viteză rapidă, schimbîndu-şi caracterul din instabil în cel permanent şi agresiv. Totuși, diferitele tipologizări şi clasificări ale terorismului international prezente în literatura de specialitate dau valoare şi culoare procesului de conceptualizare a a acestui fenomen în teoria și practica politică mondială.

Bibliografie:

1. TOMA, G. Terorismul internațional. Reacții ale actprilor regionali și globali. - Iași, Ed. Institutul European, 2013.

2. RICHICINSCHI, I. Originea terorismului internaţionalşi posibilitatea combaterii lui la etapa contemporană. // Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice republicane "Aplicarea tehnologiilor moderne în procesul de instruire a funcţionarilor de poliţie şi ofiţerilor trupelor de carabineri în instituţiile de învăţămînt ale MAI privind prevenirea şi contracararea terorismului". - Chişinău: 2002.

3. www.academia.edu/11075537/Terorismul_International

4. STOUT, Ch.E. The Psychology of Terrorism: Theoretical Understandings and Perspectives, New York, Praeger, 2002, pp.21-24 // ww.questia.com (accesat 29.03.2019)

5. YONAH, Al., KILMARX, R.A. Political Terrorism and Business: The Threat and Response. - Oxford, Praeger, 1979, p.64 // la ww.questia.com (accesat 29.03.2019)

6. BODUNESCU, I. Terorismul, fenomen global. - Bucureşti: ed. Odeon, 2007

7. Dicţionar român de drept internaţional public. - Bucureşti: ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, 2009

8. BALAN, O., RICHICINSCHI, I., Pericolul terorismului nuclear // Revista Naţional de Drept, nr.2, 2003

9. CHARTERS, D.A. The Deadly Sin of Terrorism: Its Effect on Democracy and Civil Liberty in Six Countries. - Greenwood Press, 2004

10. RAPOPORT, D.C. Terrorism, în: Hawkesworth M., Kogan M. Encyclopedia of Government and Politics. – London, Routledge, 2002. Vol.2

11. CRENSHAW, M. Terrorism and International Cooperation. – Boulder, Westview Press, 2003, p.59 // ww.questia.com (accesat 24.06.2009)

12. CROZIER, B. The Rebels: A Study of Post-War Insurrections. – Beacon Press, 2001

13. CONDUR, G. În spatele uşilor deschise. In: Contrast. 2008, Nr.7,

14. SCHMID, Al.P. Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media. – Beverly Hills, Cal.: Sage, 2002

15. QURESHI, S. Political Violence in the South Asian Subcontinent. In: International Terrorism: National, Regional and Global Perspectives. – New York, Praeger, 2006

16. SCHAFFERT, R.W. Media Coverage and Political Terrorists a quantitiative analyses. - New York, Praeger Publishers, 2012

17. SLANN, M., Schechterman B. Multidimensional Terrorism. - Lynne Rienner, 2007

18. OOTS, K.L. A Political Organization Approach to Transnational Terrorism. - Greenwood Press, 2003

19. SIEFF, M. Terrorists Can Exploit Internet: New Media Ease Quest for Publicity. In: The Washington Times, June 30, 2007

20. CROITORU, V., Impactul războiului imagologic în era informaţională. In: Materialele Conferinţei Internaţionale 9-13 septembrie 2002 «11 Septembrie Noul Concept de Securitate Internaţională». – Chişinău 2002

21. TELESPAN, C. Războiul Informaţional şi Agresiunea Informaţională. In: Război infromaţional şi Agresiunea informaţională. Actrus. 2010, Buletin Nr.2

22. TURCHETTI, M. Tirania şi Tiranicidul. - Bucureşti, Cartier, 2013

23. MUTU, M. Factorii determinanti ai terorismului international. In: Ordine şi Lege. 2003.V.2

24. CIOBANU, I., Criminalitatea organizată la nivel transnaţional şi unele forme de manifestare în Republica Moldova. - Chişinău, 2001

25. BRAN, C. Terorismul cancerul mileniului III., www.presamil.ro/SMM/2004/05/ (accesat 12.02. 2019)

26. LAZARI, C. Drepturile omului si terorismul. In: Revista Naţională de Drept. 2001, V.10

27. MIROIU, A. Democraţie şi terorism. In: Revista 22. 2009, Nr 762

28. KHATAMI, S.M. Tradiţia şi raţiunea în capcana despotismului. - Iaşi, Ed. Pan Europe, 2012

29. BĂŢ, D. Dimensiunile teoretice ale terorismului . In: Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, Seria „Ştiinţe Socioumanistice”, Vol. II. - Chişinău, USM, 2005

30. ONIŞOR, C. Terorismul politic. Teorie, tactici, contramăsuri. In: Impact Strategic, 2013, Nr.1-2

31. FARCAS, I. Grupări teroriste din Orientul apropiat şi state - sponsor ale acestora. In: Actrus. 2011, Nr.4

32. LUNG, E. Casa Islamului şi Casa războiului. In: Revista 22. 2010, Nr.833

33. DRAGOMAN, I. Terorismul în dreptul internaţional. - Bucureşti: ed. Academiei de înalte studii militare, 2009

34. Geocities, Este Islamul o religie a păcii? // http://www.geocities.com/cortodox/arhiva/2002/11/islamul.htm (accesat 30.03.2019)

35. BESANCON, A., Nenorocirea secolului. Despre Comunism. Nazism şi unicitatea „soah”-ului”. - Bucureşti, Humanitas, 2009

36. HARSAN, C. Teroarea se vinde bine. In: Averea. 08 Octombrie 2005

37. ŞTEFAN, I. Terorismul sau războiul asimetric, http://www.presamil.ro/SMM/2001/6/MRAZBOI.htm (accesat 28.01.2019)

30.06.2019

CZU 323.173[(478)+479+(470+571)]
DOI 10.5281/zenodo.3587365

CAUSES OF THE EMERGENCE AND EVOLUTION OF TERRITORIAL CONFLICTS WITHIN THE COMMUNITY OF INDEPENDENT STATES: THE CASE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND GEORGIA

Alexander KURTSKHALIA
Georgia, Tbilisi. Doctororand la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”C.Stere”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *A.kurtskhalia@gmail.com*

The article reflects the analysis of the phenomenon of "separatism" through the analyses of the causes and the evolution of territorial conflicts in the space of the Community of Independent States: the case of the Republic of Moldova and Georgia, as well as the role of the Russian Federation in this dispute. Taken as a whole, the phenomenon of separatism was determined by the process of the USSR dissolution. The disintegration of the USSR and the emergence on its territory of 15 new independent states created for Russia an absolutely new geopolitical and geostrategic situation. Thus, Russia found itself "pushed into the depths of Eurasia", a fact perceived as inadmissible for the country that for centuries played a major role both in international and European politics. At the same time, the conflict management and conflict resolution in most cases are confined to the conflict management policy promoted by the great powers of this world, which recognize and adhere to international legal norms, but de facto act according to their own interests. The only solution likely to annihilate the effect of such a policy, in our view, is the optimization of the international legal framework and the strengthening of the capacities of the main international structures, which will not admit in any case, respectively, to combat and prevent effectively any unilateral reaction and unauthorized to the possible challenges of the contemporary world.

***Keywords**: separatism, Georgia, Republic of Moldova, Russian Federation, Commonwealth of Independent States, conflict.*

CAUZELE EMERGENȚEI ȘI EVOLUȚIEI CONFLICTELOR TERITORIALE ÎN COMUNITATEA STATELOR INDEPENDENTE: CAZUL REPUBLICII MOLDOVA ȘI GEORGIA

Articolul reflectă analiza fenomenului ”separatismului” prin prisma reflecțiilor asupra cauzelor apariţiei şi evoluţiei conflictelor teritoriale în spațiul Comunităţii Statelor Independente: cazul Republicii Moldova şi Georgiei, precum și a rolului pe care îl are Federația Rusă în aceste dispute. Privit în ansamblu, fenomenul separatismului a fost determinat de procesul destrămării URSS.Dezintegrarea URSS şi apariţia pe teritoriul ei a 15 noi state independente a generat pentru Rusia o situaţie geopolitică şi geostrategică absolut nouă. Astfel, Rusia s-a pomenit „împinsă în adâncul Eurasiei”, fapt perceput ca ceva inadmisibil pentru ţara care timp de secole a jucat un rol de importanţă majoră în politica internaţională, dar şi cea europeană. Totodată, declanşarea şi soluţionarea conflictelor în cele mai multe cazuri se circumscriu politicii de gestionare a conflictelor promovată de marile puteri ale acestei lumi, care recunosc şi aderă la normele juridice internaţionale, dar de facto acţionează potrivit propriilor interese. Unica soluţie de natură să anihileze efectul unei asemenea politici, în viziunea noastră, o constituie optimizarea cadrului juridic internaţional şi fortificarea capacităţilor principalelor structuri internaţionale, care urmează să nu admită în niciun caz şi, respectiv, să combată şi să prevină eficient orice reacţie unilaterală şi neautorizată la posibilele provocări ale lumii contemporane.

***Cuvinte-cheie**: separatism, Georgia, Republica Moldova, Federația Rusă, Comunitatea Statelor Independente, conflict.*

LES CAUSES DE L'ÉMERGENCE ET DE L'ÉVOLUTION DES CONFLITS TERRITORIAUX DANS LA COMMUNAUTÉ DES ÉTATS INDÉPENDANTS: LE CAS DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA ET DE LA GÉORGIE

L'article reflète l'analyse du phénomène du "séparatisme" à la lumière des réflexions sur les causes de l'émergence et de l'évolution des différends territoriaux dans la communauté des États indépendants: les cas de la Moldova et de la Géorgie, ainsi que le rôle joué par la Fédération de Russie dans ce différend. Dans l'ensemble, le phénomène du séparatisme a été déterminé par le processus de désintégration de l'URSS. La désintégration de L'URSS et l'apparition sur son territoire de 15 nouveaux États indépendants ont créé pour la Russie une situation géopolitique et géostratégique absolument nouvelle. Ainsi, la Russie s'est trouvée "poussée au plus profond de l'Eurasie", ce qui est considéré comme inadmissible pour le pays qui, pendant des siècles, a joué un rôle majeur dans la politique internationale et européenne. Dans le même temps, le déclenchement et le règlement des conflits dans la plupart des cas sont limités à la Politique de gestion des conflits promue par les grandes puissances de ce monde, qui reconnaissent et adhèrent aux normes juridiques internationales, mais agissent en fait selon leurs propres intérêts. La seule solution de nature à annuler les effets d'une telle politique, à notre avis, est l'optimisation du cadre juridique international et le renforcement des capacités des principaux organismes internationaux, qui ne permettra pas, en tout cas, et, en conséquence, pour contrer et prévenir toute réaction à l'unilatérale et non autorisé aux défis du monde contemporain.

***Mots-clés**: Séparatisme, Géorgie, République de Moldova, Fédération de Russie, Communauté d'États indépendants, conflit.*

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ В СОДРУЖЕСТВЕ НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ: СЛУЧАЙ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И ГРУЗИИ

Статья отражает анализ феномена "сепаратизма" сквозь призму размышлений о причинах возникновения и эволюции территориальных конфликтов в пространстве Содружества Независимых Государств: случае Республики Молдова и Грузии, а также о роли Российской Федерации в этих спорах.В целом, феномен сепаратизма был обусловлен процессом распада СССР.Распад СССР и появление на его территории 15 новых независимых государств вызвали для России совершенно новую геополитическую и геостратегическую ситуацию.Таким образом, Россия оказалась "толкнутой вглубь Евразии", что воспринимается как недопустимое для страны, которая на протяжении веков играла важную роль в международной, а также европейской политике.В то же время, инициирование и разрешение конфликтов в большинстве случаев вписываются в политику управления конфликтами, продвигаемую крупными державами этого мира, которые признают и придерживаются международных правовых норм, но де-факто действуют в соответствии с собственными интересами.Единственным решением, способным устранить эффекттакой политики, на наш взгляд, является оптимизация международной правовой базы и укрепление потенциала основных международных структур, которые ни в коем случае не допустят и, соответственно, будут эффективно бороться и предотвращать любую одностороннюю и несанкционированную реакцию на возможные вызовы современного мира.

***Ключевые слова**: сепаратизм, Грузия, Республика Молдова, Российская Федерация, Содружество Независимых Государств, конфликт.*

The borders of Russia are now restricted to what they were at the beginning of the 19th century in the Caucasus, in the middle of the same century, in Central Asia, and what was around in 1600 to the West, immediately after the reign of Ivan the Great. At the same time, the Russian Federation aspires to regain the status of superpower. The Russian influence is currently growing in three directions - towards Central

Asia, the Caucasus and the West, respectively to the Baltic States and Eastern Europe.

According to the researcher E.Pain, until 2020 the priority for Russian strategy will be the reconstruction of the Russian state and the reimposition of Russian power on the international arena [1, p.14]. In order to achieve its goal, Russia uses in its relations with the former Union republics various pressures of political, economic and military character. From this perspective, the Republic of Moldova, Georgia, Ukraine, Armenia are the key to the most sensitive regions for Russia's security aspirations. Thus, the Russian Federation puts pressure on its borders for geostrategic, geopolitical and geoeconomy reasons [2, p.23].

On the other hand, the interest of the US, NATO and the EU for the Republic of Moldova, Georgia, Ukraine and other post-Soviet states resides in the fact that they serve as a tool to constrain and stop Russia's interests and influence. The intention of the European Union to integrate into its sphere of influence the Republic of Moldova is determined, first, by the formation of a stable economic and political area, which would ensure the stability at the EU's eastern borders. Adherence to the European and Euro-Atlantic structures of Georgia and Ukraine would mean reducing the influence of the Russian Federation in the area and, respectively, extending the influence of the EU and NATO (which is already not accepted by the Russian Federation) in the East-European and South-Caucasian areas.

The collapse of the USSR was accompanied by a series of ethnical and ideological local armed conflicts. These consequences stem from historical facts (in particular, the national policy of the USSR) and the gradual disintegration of the political, social and economic spheres [3, p.55]. Among the many conflicts of that time, those in Chechnya, Transnistria, South Ossetia, Abkhazia, Nagorno-Karabakh and Tajikistan reached the largest dimensions and had the deepest impact over the changes made to the initial situation [4, p.133].

Each of the conflicts has its own unique characteristics that make it different from the others, and there are quite significant differences between the situations present in the individual conflict zones. Despite these differences, there is a striking similarity between the origins and development of conflicts (starting from the "hot" phase to the normalization and stabilization of the process), the positions they occupy in the regional policy, as well as their short and long term consequences for the affected areas and their surroundings. In connection with this, the doctrine affirmed that the Russian Federation took part in the creation of these conflicts and used them as tools in the fight for influence and control outside its borders [5, p.102].

The causes and nature of the Transnistrian conflict

The study of the Transnistrian conflict in the context of approach to the problem of solving contemporary international conflicts is necessary for several reasons. First of all, this is a relevant example of internal conflict that due to the intervention of the third party has become an internationalized conflict, the intervention being as pronounced (in the course of armed struggles and in the negotiation process), as tolerated and even neglected by the international community [6, p.52]. Secondly, under the pretext of mediating the negotiation process, the third party contributes substantially to the perpetuation of the conflictual state (being its main generator). Thirdly, the Transnistrian conflict emphasizes how powerful states circumvent modern international law in pursuit of their own interests (by registering serious violations of international principles, such as non-interference in the internal affairs of states, sovereign equality of states, non-aggression principle, principles of negotiations, etc.) [7, p.89]. These and other points

emphasize the relevance of the Transnistrian conflict in highlighting the political and legal problems of the process of resolving contemporary international conflicts.

Historically, the Transnistrian conflict has its origins in the phenomenon of separation. Thus, on September 2, 1990, in the city of Tiraspol, the so-called II extraordinary congress of the deputies of the Soviets of different levels from the Dniester localities was held, during which the Pridnestrovian Soviet Socialist Republic was proclaimed. The Congress chose the provisional Supreme Soviet of the Pridnestrovian Soviet Socialist Republic of Moldova in charge with President Igor Smirnov and decided that a portion of territory on the left bank of the Dniester River together with the city of Bender, the right bank and several other villages should be a part of the Soviet Socialist Republic of Dniester in the composition of the Soviet Union.

The anti-constitutional congress in Tiraspol took place despite the fact that its chairmen have been repeatedly accused by the Presidency of the Supreme Soviet of the Moldavian Soviet Socialist Republic that it has personal legal and political responsibility for the possible negative consequences in case of adopting unconstitutional decisions [8, p.241].

As a matter of urgency, also on the same day of September 2, 1990, the Supreme Soviet of Moldavian S.S.R. headed by President Mircea Snegur adopted Decree no.247 “Regarding the extraordinary II congress of Soviet deputies of different levels from certain Dniester localities” [9].

On the basis of article 97 of the Constitution (Fundamental Law) M.S.S.R., the Supreme Soviet of the Soviet Socialist Republic of Moldova declared as an unconstitutional body the so-called Congress II of the deputies of the Soviets of different levels from certain Dniester localities which took place on September 2, 1990 in the city of Tiraspol. Also, the Supreme Soviet of M.S.S.R. has declared invalid all the taken decisions, regarding the proclamation of the Soviet Socialist Republic of Dniester and the formation of its supreme body, adopted at the so-called Congress II of the deputies of the Soviets of different levels from some Dniester localities. As a basis, it was indicated that the aforementioned decisions contradict articles I - 4, 57, 70, 71, 92, 97, 125, 127 of the Constitution (Fundamental Law) of the Moldovan S.S.R and cannot have legal effects.

By the same Decree no. 247 of 02.09.1990, the Supreme Soviet of the Moldovan S.S.R. warned all the leaders and deputies of the local Soviets, the deputies from the districts of Camenca, Dubasari, Grigoriopol, Ribnita and Slobozia, as well as from the cities of Bender, Dubasari, Ribnita, Tiraspol - participants of the Tiraspol Congress, that if the newly formed illegitimate bodies will try to perform their functions, Moldovan S.S.R. will have to apply criminal penalties, declare an exceptional status and introduce a special form of administration of the named territories.

In order to put an end to the conflict, the Supreme Soviet of the Moldovan S.S.R. asked the Government of the U.S.S.R. to take measures to withdraw from the territory of the Moldovan S.S.R. the regiment of the Ministry of Internal Affairs of the U.S.S.R. within 24 hours. At the same time, the Supreme Soviet of the Moldovan S.S.R has obliged the Ministry of Internal Affairs of the Moldovan S.S.R, the State Security Committee of the Moldovan S.S.R and the Moldovan S.S.R Prosecutor’s Office to ensure on the territory of the regions and cities concerned the proper execution of the Moldovan S.S.R. legislation.

Without taking into account the Decree of the Supreme Soviet of the Moldovan S.S.R. no.247 from 02.09.1990, on August 25, 1991, the “The Transnistrian Republic” proclaims its complete independence renaming itself into the Dniester Moldovan Republic [10].

On August 27, 1991, the Parliament of the Republic of Moldova adopted the Declaration of Independence

of the Republic of Moldova [11], which also included Transnistria. At that time, the Republic of Moldova did not have its own army, the Armed Forces of the Republic of Moldova was created by the Decree of the President of the Republic of Moldova no.193 of September 3, 1991. The Parliament of the Republic of Moldova has asked the USSR government to "start negotiations with the Government of the Republic of Moldova to terminate the illegal occupation of the territory of the Republic of Moldova and to withdraw Soviet military troops from the territory of the Republic of Moldova".

Following the Declaration of Independence of the Republic of Moldova, the Fourteenth Army of the military district of Odessa of the Ministry of Defense of the USSR ("Fourteenth Army"), whose headquarters has been situated in Chisinau since 1956, remained on the territory of the Republic of Moldova [12]. Since 1990, however, significant transfers of equipment have been reported: among other things, large quantities of equipment have started to be withdrawn from the territory of the Republic of Moldova.

During 1991, the Fourteenth Army consisted of several thousand soldiers, infantry, artillery units (especially equipped with an anti-aircraft system), armored vehicles and aviation (including aircrafts and combat helicopters) and had several ammunition depots, one of the largest European ammunition depots being located in Colbasna, in Transnistria.

Apart from the armament of the Fourteenth Army, the DOSAAF, "The Voluntary Association for the Assistance of the Army, Aviation and Fleet" (ДОСААФ – Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту), located on the territory of the Republic of Moldova, which was a state organization, created in 1951, with the purpose of preparing the civilian population in case of war, had ammunition deposits too.

After the proclamation of the independence of the Republic of Moldova, the equipment of the DOSAAF located on the part of the territory controlled by the Government of Moldova passed into its possession, and the rest of the goods, located in Transnistria, in the possession of the Transnistrian separatists.

On September 6, 1991, the so-called «Supreme Soviet of the Dniester Moldovan Republic» adopted an ordinance whereby it placed under the jurisdiction of the «Dniester Republic» all public institutions, enterprises, organizations, militia units, the prosecutor's office, judicial bodies, KGB units and other organs located in Transnistria, with the exception of military units of the Soviet Armed Forces. The officers, non-commissioned officers and other soldiers of the military units stationed in Transnistria were called «to demonstrate civic solidarity and to mobilize to defend the so-called» Dniester Republic» along with the workers, in the case of the invasion of the troops of the Republic of Moldova». Subsequently, on September 18, 1991, the «President of the Supreme Soviet of the Pridnestrovian Moldavian Soviet Socialist Republic» decided to place the units of the Soviet Armed Forces located in Transnistria under the jurisdiction of this «Republic».

The Russian Federation plays a major role in the development of Transnistria at different levels: political, military, economic, investment and energy. Thus, in March 1992, the separatists in Transnistria began to fight against the armed forces of the Republic of Moldova and the conflict ended with the ceasefire and the de facto independence of Transnistria in July of the same year. Transnistrian forces were well organized and armed, and they fought under responsible command [13, p.33]. The 4th Army of the former USSR intervened in the conflict in its last stage supporting the separatists and remained in Transnistria ever since.

Although there were confrontations with violence between the separatist forces and the Moldovan police forces, it is only since March 2, 1992, after the attack on the police station in Dubasari, being under the control of the legitimate forces, it is allowed to talk

about a series of hostilities, and namely to classify the situation as armed conflict.

According to the Canadian researchers M. Dembińska and F. Mérand, the Tiraspol enclave is considered by the Russian Federation to be a strategic stronghold near NATO and the Balkan region. It is a warehouse of arms trafficking (and other criminal activities) between this internationally unrecognized entity and other conflict regions, including the Balkans, the Middle East, and the Caucasus. Russia's support plays another role in parallel, but connected - it makes from the region a source of permanent instability and, therefore, it gives the Russian Federation a pretext to intervene through «mediation» in Moldovan affairs [14, p.19].

In another opinion, expressed by the author N. Shevciuk, separatism in the eastern districts of the M.S.S.R. was provoked by the radical policy of the leadership of the People's Front of Moldova and was created at the order of the Union Center to keep the Soviet Socialist Republic of Moldova within the USSR and not to admit the union with Romania [15, p.106].The idea was adopted by N. Danilov, according to which the romanianism and the unionist wishes of certain leaders of the Republic of Moldova poured water at the mill of the separatists causing the conflict between the two banks of the Dniester [16, p.24].

Also, in the East-European specialty literature, there is the opinion that the Pridnestrovian Moldavian Republic appeared as a result of the 1989 Transniestrian regional movement against the desovietisation, romanianization and political independence of the Moldovan people's front in the M.S.S.R. Respectively, separatism was a reaction to the exit of the M.S.S.R. from the U.S.S.R. and to the achievements of the new state of the Republic of Moldova in the plan of national rebirth [17, p.272]. As the "Transnistrian conflict", there were labeled events that took place between the summer of 1989 until March 2, 1992, and when the conflict escalated into a real war, it was also called "armed conflict of 1992" or "war on the Dniester " [18, p.79].

According to the Russian and Transnistrian authors, the conflict in Transnistria was generated by the aggression of the Moldovan armed forces towards the Pridnestrovian Republic of Moldova. It is believed that the Republic of Moldova is guilty of escalating the armed conflict on the Dniester [19, p.85]. Transnistrian forces were assisted by the 14th Army of the former USSR, as a result, Chisinau failed to take control over the cities of Bender and Dubasari [20, p.37].

On July 21, 1992, the fighting ended with Moldova signing a ceasefire agreement (Agreement on the principles of peaceful settlement of the military conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova) [21]., which, paradoxically, was counter-signed by Russia and not by Transnistria. The agreement provided for the establishment of a peacekeeping force including the Moldovan, Russian and Transnistrian forces, the gradual withdrawal of the 14th Army and the establishment of a free economic zone in Bender. As a result of Russia's official intervention, Transnistria became effectively separated from the rest of Moldova, and the conflict turned into a "frozen" one. So far, Transnistria is not recognized by the international community.

Although there have been a number of initiatives that have tried to bring peace in Transnistria, they have failed, and Russian troops are still present in the region in a capacity of peacekeeping forces. Transnistria undertook an initiative to strengthen the statehood, while at the same time having no recognition as a state from the international community and little chance of obtaining such recognition. In the case of the withdrawal of Russian peacekeeping troops, a return to the conflict could be possible. Therefore, a conclusion can be drawn that a situation of armed conflict has existed and continues to exist in the Transnistrian region and that international humanitarian law should be applied.

The doctrine lists the causes that, according to the researchers, determined the leaders of the separatist movement in Transnistria to resist, including the military, to the legal authorities of the Republic of Moldova. These causes are: territorial-statutory, geopolitical, cultural-linguistic, socio-economic, socio-ideological and ethno-demographic.

Thus, the main cause that determined the appearance and evolution of the conflict in Transnistria is the *territorial-statutory* cause. Most authors are of the opinion that the outbreak of the conflict between the leaders of the Transnistrian region and the constitutional authorities of the Republic of Moldova had the main objective the seizure of part of the territory of the Republic of Moldova, in order to create the preconditions for designating the status of the separatist formation as a quasi-independent state [22, p.88]. Another group of researchers emphasized that the emergence and evolution of the conflict in Transnistria is caused by geopolitical causes. These factors were manifested by the creation of a platform of political pressure in order to maintain the Republic of Moldova in the sphere of influence of the Russian Federation, in order to prevent the alleged union with Romania, to create for this purpose the Russian enclave at the Moldovan-Ukrainian border [23, p.31].

The cultural-linguistic causes of the conflict in Transnistria were manifested by the dissatisfaction of the minority (Russian speakers) with the introduction of the Moldovan language as a state language and the need to adapt to the new situation, perceived subjectively as a loss of social status they were accustomed to [14, p.20]. The socio-ideological causes of the emergence and evolution of the conflict consisted of the resistance of the Soviet-type nomenclature to the processes of democratization, as well as their attempts to maintain their status within the old system on the territory of the region [24, p.19]. The ethno-demographic causes were manifested by the tendency to mobilize and engage the labor groups from the large industrial enterprises of the left bank of the Dniester in the struggle against the legal authorities of the Republic of Moldova, that were formed, in general, as a result of the migration of the workforce from the slave republics of the USSR [25, p.426]. Finally, the socio-economic causes were related to the redistribution of economic resources in the Transnistrian region.

The phenomenon of separatism in the Republic of Moldova is different from that of Georgia. The term *Transnistria* itself is more a political notion than geographical. In the specialized doctrine, the researcher *V. Ungureanu* asks the question of whether there would exist ethnic antagonisms between the right and left inhabitants of the Dniester. The same author concludes that some ethnic contradictions are missing and even if some voices promote the idea of contradictions, there is no argument in this regard [26, p.119]. The majority of the Russian-speaking population lives on the right side of the Dniester, which excludes from the beginning the issue of incompatibility of coexistence of ethnic minorities or violation of their rights. There is no religious divergence within the country, because both the inhabitants of the right bank of the Dniester River and those on the left bank are mostly Orthodox Christians.

To implement the reintegration policy of the Republic of Moldova, the Parliament of R.M. adopted the Decree no. 117-XVI of 10.06.2005 “On the initiative of Ukraine in the problem of the settlement of the Transnistrian conflict and on the measures for democratization and demilitarization of the Transnistrian area” [27]. In the nominated decree, the Moldovan legislator stipulated that for the uprooting of the mentioned abuses, a large and complex process of democratization of the monitoring area by the international community is required, which must include the following measures:

- the liquidation of the political police (of the so-called Ministry of State Security);

- the reform of the so-called legislative power in the Transnistrian area;

- the release of political prisoners from prisons in the Transnistrian area, in accordance with the decision of the European Court of Human Rights of July 8, 2004;

- the removal of obstacles for the free activity of political parties, non-governmental organizations and mass-media of the Republic of Moldova on the Transnistrian area;

- the conduction of elections of the Republic of Moldova in Transnistria under the exclusive aegis of an International Election Commission mandated by the OSCE;

- the exercise of the right to participate in the electoral process in the area only on the basis of the confirmation of citizenship of the Republic of Moldova.

Later, in accordance with the Parliament Decree no. 117-XVI of 10.06.2005, the Parliament of R.M. adopted Law no.173 of 22.07.2005 on the basic provisions of the special legal status of localities on the left bank of the Dniester (Transnistria) [28]. According to art. 3 paragraph (1) of the Law of the R.M. no. 173/2005, within the composition of the Republic of Moldova, the autonomous territorial unit with special legal status Transnistria was constituted. In art.4 of the Law of R.M. no. 173/2005 it was stipulated that Transnistria is an inalienable part of the Republic of Moldova and, within the limits of the powers established by the Constitution and other laws of the Republic of Moldova, it solves the problems in compliance with its competence. It was also mentioned that the supreme body of the legislative power in Transnistria is the Supreme Council, empowered with the right to adopt laws of local importance and other normative acts within the limits of its competence. The Supreme Council is elected on the basis of free, transparent and democratic elections. The preparation and conduction of elections in the Supreme Council of Transnistria would be done with the OSCE agreement, by the International Election Commission under the OSCE mandate, monitored by the Council of Europe and in accordance with the legislation of the Republic of Moldova.

A norm of major importance in the Law of R.M. no. 173/2005 provides that the fundamental law of Transnistria cannot contravene the Constitution of the Republic of Moldova. The courts, the prosecutor's offices, the Department of Information and Security and the Department of Internal Affairs of Transnistria are part of the single system of courts and the unique system of law enforcement authorities of the Republic of Moldova and carry out their activity under the legislation of the Republic of Moldova (art.4 of the Law).

The official languages in Transnistria are the Moldovan language, based on the Latin spelling, the Ukrainian and Russian languages (art.7). Transnistria has the right to establish and maintain, in the manner provided by the legislation of the Republic of Moldova, external relations in the economic, technical, scientific and humanitarian fields (art. 9). The adoption of the Law of the Republic of Moldova on the special legal status of Transnistria will be accompanied by the adoption of a system of internal guarantees that will be formed on the basis of the negotiation process (art.12 of the Law R.M. no.173 / 2005).

Methods and means of operation of the secessionists in the Republic of Moldova and Georgia

One of the means of operation of the secessionists in the Republic of Moldova and Georgia is *misinformation*. The right to information is a fundamental one, because the exercise of the freedoms of thought, opinion, belief, implies also the need to ensure the possibilities of receiving data and information on the social, political, economic, scientific and cultural life of the state [29, p.106].

The media are prone to misinformation by their very function. Often, there is disseminated selectively only information that interests, frightens or shocks

the public [30, p.19]. Clearly violating the right of the population to be informed, misinformation became the most powerful weapon of separatist regimes [29, p.111]. All the media are controlled by repressive structures in the territory of the separatist regions. Every attempt to reveal the truth is harshly punished by separatist forces.

Misinformation served as a decisive means in triggering the armed conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova. Starting with 1992, the misinformation process that took place on the two banks of the Dniester River was a major one. The premeditated secessionists were spreading the information about the possible reunification of the Republic of Moldova with Romania or about Chisinau's intention to force the foreign nationals from the country to speak and write only in Romanian [31, p.88], which presents only a few examples from the misinformation arsenal widely used by to the perpetrators for stirring up spirits among the population.

Another form of misinformation in Transnistria was actively promoting the idea that Romania itself intends to aggressively attack the region, which reveals the desire to maintain the active phase of the conflict and to inspire a sense of danger from outside [15, p.107]. Thus, with the beginning of the first military confrontations on the left bank of the Dniester, most of the sources of mass information in Transnistria (television, radio, press, etc.) began to disseminate actively erroneous information about the fact that the armed forces from Chisinau, being equipped with weapons from Romania, will attack the region.

Another means of the secessionists' actions in the viewed regions is the referendum or rather the pseudo referendum. The participation of the population in the decision-making process is an essential feature of a democracy. For these reasons, referendums are widely applied nowadays.

Following the evolution of several separatist movements in the post-Soviet space, it is seen that pseudo referendum is a systematic method applied by secessionists to justify its intentions. Such a practice has also been used in Transnistria, since from 1989 until now, the numerous pseudo referendums have taken place in the Transnistrian region.

The culminating moment is that the idea of achieving a territorial secession on the left bank of the Dniester was conceived in Tiraspol much earlier than the alleged proclamation of the region's independence on September 2, 1990. This fact transforms the pseudoreferendum into a means of separatists in order to achieve their intentions [32, p.409].

Next, it will be refered only to some of the pseudo referendums, which, in our opinion, have been the basis of the secession of the districts on the left bank of the Dniester. The first referendum in this regard was aimed at forming the "Dniester Soviet Socialist Republic of Moldova", being held in 1989. According to the data presented by the separatist leaders in the region, 95.8% of the participants voted in favor of forming such an entity.

On July 1, 1990, a "local referendum" was held in Bender, where two topics were addressed: " On the national flag of the Moldovan Soviet Socialist Republic in Bender; Regarding the entry of Bender city in the composition of Transnistria (in case of its separation from the rest of the territory of the Republic of Moldova)".

The third election in Transnistria took place on December 1, 1991, considered the first "referendum" on the alleged independence of the "The Pridnestrovian Moldavan Republic". According to the data published by the event organizers, 97.7% of the participants supported the proposed objective.

The presence of Russian armed forces in the region is another sensitive and decisive issue for the Tiraspol regime. This issue was submitted to a referendum on the left bank of the Dniester on March 26, 1995.

The fifth referendum in the Transnistrian region was held on September 17, 2006, and two issues were put

to the vote: the region's independence abroad and the region's accession to the Russian Federation. 97.2% of the participants voted "pro" the proposed objective.

The doctrine that addresses Transdniestria through the referendum of September 17, 2006 can be known in the doctrine is confusing and a priori does not meet the legal conditions to allow a referendum. Confused, because the population favored to vote for independence care presumes the possibility to decide their own fate without outside involvement and at the same time from a state accession.

There are opinions in the doctrine that the task done through the referendum in Transdniestria on September 17, 2006 is confusing and a priori does not meet the legal conditions to allow a referendum. Confused, because the population favored to vote for independence care presumes the possibility to decide their own fate without outside involvement and at the same time from a state accession.

Regarding the Transnistrian conflict, we underline that, essentially, the cause of the failure to resolve this conflict does not lie in the impossibility of the parties (of the Republic of Moldova and Transnistria) to agree on mutually advantageous solutions, but in implicating Russia as a "third party" and its efforts to realize their own interests in the region. Respectively, the solution of the conflict may consist either of removing Russia from the negotiation process and the peacekeeping mission (at the moment practically unrealistic and impossible), or accepting the model proposed by this country for conflict resolution, which is known to contravene all aspects of interests of the Republic of Moldova as a sovereign and independent (also unattainable) state.

Bibliography:

1. PAIN, E. The Russian-Georgian armed conflict: An acute case of poisoning with imperial illusions // Russian Politics and Law, 2009, no.5, p.14. ISSN: 1061-1940

2. MAGYAR, B. Stubborn Structures: Reconceptualizing Postcommunist Regimes. Budapest: Central European University Press, 2019, p.23. ISBN: 9633862140

3. MÄLKSOO, L. Russian Approaches to International Law. Oxford: University Press, 2017, p.55. ISBN: 0198808046

4. БОЛЬШАКОВ, А.Г. Внутренние вооруженные конфликты в странах Северо-Восточной Евразии в начале XXI в.: трансформация и перспективы завершения // Вестник Санкт-Петербургского университета, 2019, Том 35, Выпуск 1, p.133. ISSN: 2074-1243

5. HOCH, T., KOPEČEK, V. De Facto States in Eurasia, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.102. ISBN: 9780367190

6. GALINSKII, I.N., MACHUGA, V.V. The Moldovan-Transnistrian conflict: features of development in the early XXI century // Bulletin of the Moscow Region State University (Russian Federation), 2018, no.2, p.52. ISSN: 2224-0209

7. GANIN, Yu.G. Trade and economic relations of Moldova and Transnistria in the face of competing integrations // The World of Change: International Scientific and Public Journal (Russian Federation), 2016, no.2, p.89. ISSN: 2015-0307

8. BEJAN, A.M. The status of the peacekeeping operations in the transnistrian conflict // Contemporary Readings in Law and Social Justice (USA), 2017, no.9, p.241. ISSN: 1948-9137

9. Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.Moldova nr.247 din 02.09.1990 „Cu privire la congresul II extraordinar al deputaţilor Sovietelor de diferite niveluri din unele localităţi nistrene" // Veştile Sovietului Suprem al R.S.S.Moldova, 1990, nr.9.

10. Декларация о независимости Приднестровской Молдавской Республики, принято на десятой сессии первого созыва Верховного Совета Приднестровской Молдавской Республики 25 августа 1991 года,

11. Legea privind Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova, nr.691 din 27.08.1991 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr.11-12.

12. Hotărârea Curţii Constituţionale a R.M. nr.14 din 02.05.2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituţia Republicii Moldova (neutralitatea permanentă) (sesizarea nr. 37b/2014) // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.171-180.

13. DE LA PEDRAJA, R. The Russian Military Resurgence: Post-Soviet Decline and Rebuilding, 1992-2018. North Carolina: Jefferson, 2018, p.33. ISBN: 1476669910

14. DEMBIŃSKA, M., MÉRAND, F. The role of international brokers in frozen conflicts: the case of transnistria // Asia Europe Journal (Canada), 2019, Volume 17, p.19. ISSN: 1610-2932

15. SHEVCHUK, N.V. Settlement of „Identity Conflicts": the Case of Transnistria // International Trends (Russian Federation), 2016, no.3 (4), p.106. ISSN: 1728-2756

16. DANILOV, D. Transnistrian settlement: the external context // Modern Europe: Journal of Socio-Political Studies, 2015, no.2, p.24. ISSN: 0278-839X

17. ГОЛОВЧЕНКО, Л.Н. Приднестровье: проблема реализации права на самоопределение народа, проживающего на территории республики // Наука и современность (Российская Федерация), 2014, no.27, p.272. ISSN: 2411-2127

18. ШЕВЧУК, Н.В. Приднестровье и Молдова: европеизация урегулирования // Проблемы стран постсоветского пространства, Центральной и Юго-Восточной Европы, Сборник научных статей. Воронеж, 2018, p.79. ISSN: 2035-2113

19. SHINKARETSKAIA, G. International obligations of unrecognized state. The Case of Transnistrian Moldavian Republic // Proceedings of the Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, 2019, no.14, p.85. ISSN 2073-4522

20. ПЛАВИНСКИЙ, В.Б. Вопросы международного признания государственного суверенитета Приднестровской Молдавской Республики // Мировая политика, 2016, no.4, p.37. ISSN: 2409-8671

21. Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova, signed on July 21, 1991, https://peacemaker.un.org/moldova-peacefullsettlementdniestr92 (accessed on 03.09.2019).

22. GERMAN, T., KARAGIANNIS, E. The Ukrainian Crisis. The Role of, and Implications for, Sub-State and Non-State Actors, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.88. ISBN: 1138735205

23. VORONOVICI, A. Internationalist Separatism and the Political Use of „Historical Statehood" in the Unrecognized Republics of Transnistria and Donbass // Problems of Post-Communism (Great Britain), 2019, no.5, p.31. ISSN: 1075-8216

24. GRIGORYAN, M., CARDAIS, S., MADELEINE, S. Around the Bloc: Military Shakeup in Ukraine, Transdniester and Moscow Ink Trade Dea // Journal Transitions Online (Czech Republic), 2014, no.7-8, p.19. ISSN 1214-1615

25. O'LOUGHLIN, J., KOLOSSOV, V., TOAL, G. Inside the Post-Soviet De Facto States: A Comparison of Attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria // Eurasian Geography and Economics, 2014, no.5 (55), p.426. ISSN: 1538-7216

26. UNGUREANU, V. A Geopolitical Approach to the National Security of the Republic of Moldova in the Context of the Interferences of the Geostrategic Relations of the Great Powers // Cross Border Journal for International Studies (Romania), 2017, no.1, p.119. ISSN: 2537-3676

27. Hotărârea Parlamentului R.M. nr.117-XVI din 10.06.2005 „Cu privire la iniţiativa Ucrainei în problema reglementării conflictului transnistrean şi la măsurile pentru democratizare şi demilitarizarea zonei transnistrene"// Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.83-85.

28. Legea nr.173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităţilor din stînga Nistrului (Transnistria) // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.101-103.

29. HOCH, T., KOPEČEK, V. De Facto States in Eurasia, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.106. ISBN: 9780367190

30. DEMBIŃSKA, M., MÉRAND, F. The role of international brokers in frozen conflicts: the case of Transnistria // Asia Europe Journal (Canada), 2019, Volume 17, p.19. ISSN: 1610-2932

31. IAŢCO, M., PUTINA, N. An analysis of the impact generated by the russian factor in the information space of the Republic of Moldova // Annals of University of Oradea, Series „International Relations & European Studies" (Romania), 2017, no.9, p.88. ISSN: 2067-1253

32. LÓPEZ JIMÉNEz, J.Á. The dissolution of the Soviet Union and complex state construction processes. Two differentiated secession models in the Republic of Moldova: Gagauzia and Transnistria // Spanish Yearbook of International Law, 2018, Volume 22, p.409. ISSN: 1708-2241

24.11.2019

CZU 314.15:327.58
DOI 10.5281/zenodo.3587371

ITINERARUL DEFINIRII UNUI CONCEPT: GENERAȚII SECUNDE DE MIGRANȚI

Victor MORARU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir",
doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent
e-mail: *prof.moraru@gmail.com*

Gheorghe RUSNAC
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere",
doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician
e-mail: *gh.profesor@gmail.com*

Ecaterina DELEU
Republica Moldova, Chișinău,Institutul de Cercetări Juridice, Politice şi Sociologice
doctorandă
e-mail: *ecaterina.deleu@yahoo.it*

Scopul acestui articol este de a aduce în atenţie fenomenul generaţiilor secunde, formate în contextul proceselor migraţionale, de a releva contradicţiilelegate de definirea acestor generaţii, categoriile de vârstă pe care le include, abordările ştiinţifice cu privire la copiii imigranţilor, rolul acestor generaţii în cadrul transformărilor sociale provocate de migraţie, stadiul actual de cercetare a generaţiilor secunde, precum şi relevanţa acestora pentru domeniul ştiinţei politice.

***Cuvinte-cheie**: procese migraţionale, generaţii secunde, copiii imigranţilor, implicaţii socio-politice, transformări sociale.*

ITINERARY OF DEFINITION OF A CONCEPT: SECOND GENERATION OF MIGRANTS

The purpose of this article is to bring to the attention the second generations formed in the context of the migration processes, the contradictions related to the definition of these generations, the age categories they include, the scientific approaches regarding the children of immigrants, their role in the social transformations caused by migration, the current state of research of the second generations, their relevance to the political sciences.

***Keywords**: migratory processes, second generations, children of immigrants, socio-political implications, social transformations.*

L'ITINÉRAIRE DE DÉFINITION D'UN CONCEPT: DEUXIÈME GÉNÉRATION DE MIGRANTS

Le but de cet article est de porter à votre attention le phénomène des générations aux secondes, fait dans le contexte des processus de migration, pour détecter le contradictoire pour la définition de ces générations, groupes d'âge, qui comprennent des approches scientifiques, en ce qui concerne les enfants des immigrants, le rôle de ces générations dans le cadre de la transformation sociale provoquée par la migration de l'état actuel de la recherche des générations des secondes, ainsi que leur pertinence dans le domaine de la science politique.

***Mots-clés**: Processus de migration, deuxième génération, enfants immigrés, implications socio-politiques, transformations sociales.*

МАРШРУТ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ: ВТОРОЕ ПОКОЛЕНИЕ МИГРАНТОВ

Цель этой статьи-привлечь внимание к феномену второго поколения, сформированному в контексте миграционных процессов, выявить противоречия в определении этих поколений, возрастные категории, которые он включает, научные подходы к детям иммигрантов, роль этих поколений в социальных преобразованиях, вызванных миграцией, текущее состояние исследований второго поколения, а также их актуальность в области политической науки.

***Ключевые слова**: миграционные процессы, вторые поколения, дети иммигрантов, социально-политические последствия, социальные преобразования.*

Procesele migraţionale afectează de la un an la altul un număr tot mai mare de populație a globului, iar implicaţiile sociale şi politice pe care le generează sunt tot mai diferite. În opinia experților,în sec. XXI migraţiile în masă reprezintă „faţa umană a globalizării", iar „oamenii moderni sunt de fapt copiii migraţiilor" [1, pp. 1-40]. Apropierea unei noi epoci a migraţiei, impulsionată de globalizare, în special, a fost anunţată încă la sfârșitul secolului trecut de Stephen Castles şi Mark J. Miller în prima ediție (și în cele ulterioare) a lucrării„Age of Migration" [2]. Ca și oricare alt fenomen important, migrația în contextul globalizării produce „o serie de consecințe care necesită o atenție particulară" [3, p. 22]. Un rol aparte în cadrul acestor schimbări majore pe plan mondial revine generaţiilor secunde de migranți, formate în cadrul proceselor migraţionale.

În prezent, la o distanţă de câteva decenii de ani de când Alejandro Portes semnala dificultăţile privind cunoaşterea situaţiei reale a generaţiilor secunde [4, pp.IX-X], lucrurile s-au schimbat semnificativ.Monitorizarea situaţiei privind generaţiile secunde se află în atenția cercetătorilor, în vizorul public, dar și în centrul dezbaterilor politice, inclusiv în cazul instituţiilor europene sau americane. Site-ul Comisiei Europene conţine o pagină dedicată generaţiilor secunde, realizată de Eurostat, cu date despre integrarea în instituţii de învăţământ, pe piaţa muncii, dificultăţile pe care le întâmpină imigranţii [5]. Biroul statistic american, pe site-ul său, conţine mai multe precizări privind generaţiile formate în urma migraţiilor [6], delimitarea fiind stabilită prin indicarea locului de naştere a persoanei şi a părinţilor acesteia. Cercetările privind generaţiile de migranţi din SUA, dar şi statisticile europene iau în considerare imigranţii din prima generaţie ca persoane născute în afara ţării de reşedinţă (peste hotare), reprezentanţii generaţiilor secunde fiind născuţi în ţara de migraţie - cu cel puţin unul din părinţi născut peste hotare, cei din generaţia a treia având ambii părinţi născuţi în ţara de migraţie/de reşedinţă [7, pp. 4-5]. Opiniile cercetătorilor în privinţa definirii generaţiilor secunde sunt împărţite, locul naşterii copiilor imigranţilor fiind însă nucleul abordărilor diferite. Unii cercetători tind să considere până în prezent în această categorie şi copiii imigraţi [8].

Literatura ştiinţifică despre generaţiile secunde de migraţie este extrem de bogată şi diversă. Are o istorie de cercetare de peste o sută de ani, dar nu este doar o chestiune de timp, dar şi de o anumită complexitatea tematicilor legate de formarea generaţiilor care succedă celor imigraţi. Mai mulţi autori au analizat numeroase subicte legate de specificul evoluţiei generaţiilor formate în urma proceselor migraţionale. Termenul „generaţii secunde de migraţie" (en. *second generation immigrants*, it. *seconde generazioni*, fr. *seconde génération d'immigrés*) este mediatizat intens peste hotare, în special în SUA, în Italia, Germania, Franţa, şi a suscitat atenţia sociologilor şi politologilor din întreaga lume. O experienţă mult mai îndelungată şi bune practici în acest domeniu au înregistrat SUA, unde au şi apărut primele teoretizări la începutul sec. XX, în cadrul Şcolii de la Chicago [9, pp. 28-29]. Lui

Gabriel A. Almond îi aparţin câteva referinţe relevante despre rolul pe care l-a avut Şcoala de ştiinţă politică de la Universitatea din Chicago în cercetarea proceselor politice, punând accent pe studiul interdisciplinar şi relevanţa datelor empirice (indispensabile în cazul studierii generaţiilor secunde) [10].

Unii autori afirmă că termenul „generaţii secunde" a fost utilizat pentru prima dată la începutul sec. XX, fiind propus de un jurnalist cunoscut din acea perioadă - Hutchins Hapgood [11, p. 455]. Există însă mai multe exemple care indică folosirea termenului cu mult timp înainte. Referinţe şi cercetări cu privire la prima şi cea de-a doua generaţie de migraţie se regăsesc şi în lucrări publicate la sfârşitul sec. XIX. În acea perioadă, în SUA au apărut mai multe lucrări referitoare la procesele migraţionale, disponibile în prezent cercetătorilor şi online, datorită eforturilor de digitalizare. În parte, au fost vizaţi imigranţii originari din nordul Europei, din cauză că aceştia au fost principalii protagonişti ai valului de imigraţie din perioada 1840-1889 în Statele Unite. Reprezentanţii *Pew Research Center* din SUA menţionează alte două valuri de imigraţie care au urmat – în perioada 1890-1919 (cu imigranţi sosiţi preponderent din Europa de Sud-Est) şi, mai apoi, din 1965 până în prezent, numită şi „perioada epocii moderne" [12, p. 15].

Mai mulţi cercetători americani fac referire, încă la sfârşitul sec. XIX, la aspecte legate de prezenţa în SUA a imigranţilor originari din Europa, abordând problema din diferite perspective, inclusiv a generaţiilor secunde. În anul 1887 o revistă ştiinţifică a publicat un articol al lui Daniel Kilham Dodge [13] care analizează posibilităţile imigranţilor scandinavi de a studia în SUA cultura şi limbile nordice europene. D. Dodge face referire în studiul său la câţiva profesori care predau în Statele Unite limbile scandinave, între care profesorul norvegian Hjalmar H. Boyesen [14] de la Universitatea Cornell (New York, SUA). Un alt autor, Albert E. Egge, deşi apreciază articolul lui Dodge, susţinând că acesta prezintă informaţii utile pentru cei interesaţi, contrazice unele afirmaţii privind „americanizarea" sau asimilarea tinerilor imigranţi, prezentând câteva exemple din presa vremii[15].

Termenii „prima generaţie de migraţie" (en. *First generation*) şi „generaţie secundă" apar în publicaţiile vremii încă în anul 1896, într-un articol al lui J. H. Senner, comisar american pentru imigrare în acea perioadă [16]. Tot aici poate fi remarcată expresia referitoare la imigranţi - *„birds of passage"* (*rom.* păsări în trecere), care a devenit în 1979 titlul cărţii lui Michael J. Piore, despre incertitudinile vieţii de imigrant şi condiţia lor pe piaţa muncii [17]. J. Senner precizează că imigranţii din prima generaţie sunt atraşi la început de libertate şi de bunăstare, iar la a doua şi a treia generaţie ei se „americanizează". Articolul lui Senner prezintă intreres din mai multe considerente. Analizând datele privind migraţia în SUA în perioada 1887–1894, cercetătorul a remarcat prezenţa scăzută a femeilor şi a minorilor în cadrul noilor comunităţi constituite, în prima etapă de formare (fenomen confirmat şi în prezent, în ţările de destinaţie a migranţilor). Senner a notat că în cazul copiilor născuţi în Statele Unite, ca şi în cazul celor care au emigrat în SUA la o vârstă fragedă şi au avut o bună educaţie nu există mari deosebiri faţă de americani (băştinaşi). În aceste cazuri, gradul de cunoaştere a limbii engleze era foarte bun. Senner aduce drept argument afirmaţia unui preot dintr-o mare comunitate religioasă din New York, care a spus că pentru a se face înţeles de generaţiile secunde trebuie neapărat să vorbească în engleză (cu imigranţii din prima generaţie era suficient să vorbească în limba ţării lor de origine). În contextul dezbaterilor existente în acea perioadă privind introducerea aşa-numitului „test educaţional pentru migranţi", Senner a menţionat că acţiuni de acest gen nu ar putea contribui la rezolvarea problemei imigraţiei, mult mai eficientă fiind o eventuală „repartizare a imigranţilor dezirabili în localităţile care au nevoie de aceştia, pentru ca ţara să poată beneficia de lucrurile pozitive care rezultă în urma migraţiei" [18, p. 657].

Această idee, enunţată de Senner, este vehiculată şi în prezent de unii politicieni şi jurnalişti.

După declaraţiile lui Senner, dar şi ale altora care au reacţionat la dezbaterile aprinse din presă şi din societate despre introducerea unui test educaţional pentru imigranţi, la această iniţiativă s-a referit Prescott F. Hall, secretar al Ligii pentru Restricţionarea Imigraţiei (en. *Immigration Restriction League*), care justifica introducerea unui astfel de test ca instrument necesar pentru neacceptarea imigranţilor indezirabili [19]. De aceeaşi părere era şi senatorul american Henry Cabot Lodge [20, pp. 602-612], membru al Comisiei pentru Imigraţie (en. *Immigration Commission*). Sub egida acesteicomisiiau apărut în anul 1911 o serie de rapoarte, cuprinzând date statistice despre imigranţi şi analize detaliate pe domenii. Cel puţin 5 volume din cele 42 au fost dedicate analizei situaţiei copiilor imigranţilor integraţi în şcoală (vol. 29-33), între care erau şi copii români, ruşi, evrei etc. Un alt raport a abordat problema ocupării pe piaţa muncii a imigranţilor din prima generaţie şi a celor din generaţiile secunde (vol. 28) [21]. Dezbaterile din Senat, care au fost urmate de reacţii aprinse în presa americană, au dus la adoptarea în anul 1917 a unei legi restrictive privind imigraţia în SUA, prevederile acestei fiind modificate sau abolite ulterior. De-a lungul anilor, în diferite ţări, au fost notate mai multe iniţiative de a introduce diverse teste pentru imigranţi, numite fie teste lingvistice, fie teste de integrare.

La începutul sec. XX, odată cu cercetările din cadrul Şcolii de la Chicago a sporit atenţia faţă de specificul şi evoluţia generaţiilor secunde. Au fost delimitate diferite categorii de vârstă în cadrul acestor generaţii formate în urma migraţiei. Termenul „generaţii secunde" a fost utilizat de către William I. Thomas şi Florian Znaniecki în lucrarea lor „*The Polish Peasant in Europe and America*" (rom. Țăranul polonez din Europa și America) [22], dar şi de alţi reprezentanţi ai Şcolii de la Chicago. Thomas şi Znaniecki subliniau necesitatea delimitării generaţiilor secunde (copiii imigranţilor născuţi în ţara-gazdă) şi cele intermediare (en. *half second generation*), deşi în lucrarea lor ei analizează împreună aceste două grupuri [23, p. 455].

O clasificare mai complexă a generaţiilor formate în urma migraţiei a fost propusă şi argumentată de cercetătorii William Lloyd Warner şi Leo Srole, pe care au numit-o „scara generală de clasificare a generaţiilor etnice". După cum susţin Warner şi Srole, imigranţii constituie Generaţia „P" sau parentală (en. *Parental, „P" generation*). Cei doi autori făceau o delimitare clară între adulţii migranţi (P1) şi minorii sosiţi în ţara-gazdă până la vârsta de 18 ani (P2), pe care îi consideră o generaţie intermediară între imigranţii adulţi şi copiii lor născuţi în ţara de reşedinţă. Descendenţii imigranţilor, născuţi pe teritoriul Statelor Unite, formează generaţia F1 (en. *Filial first*), copiii acestora, la fel născuţi în SUA– F2, iar nepoţii lor – F3etc. [24, pp. 30-33] Fiecare dintre grupurile sau generaţiile delimitate de Warner şi Srole -adulţi migranţi (P1) şi copii imigraţi (P2, F1) - cuprinde mai multe categorii, în funcţie de vârsta şi perioada emigrării.

Autorii fac referire la un articol publicat în 1939 de Magner White, „Between Two Flags", în revista *Saturday Evening Post*,pentru a demonstra că există termeni diferiţi, în cadrul comunităţilor etnice de imigranţi, pentru definirea respectivelor categorii. După cum notează autorii, generaţia definită de ei ca P1 este numită în comunitatea de etnici japonezi cu un termen care s-ar traduce prin „imigrant", P2 – cu un termen care ar însemna în engleză „*half immigrant*" (rom. pe jumătate imigrant), F1 – prima generaţie născută peste hotare etc. Reprezentanţii acestor generaţii au înregistrat un nivel diferit de integrare şi, ulterior, de asimilare, la fel cum a fost foarte diferit nivelul educaţiei, gradul de cunoaştere a limbii engleze, al integrării pe piaţa muncii, legăturile pe care le aveau cu ţara de baştină şi cultura de origine sau de participare în comunităţile etnice şi în asociaţiile create de acestea. Fiind o primă formă de organizare la nivel de comu-

nităţi, asociaţiile erau create în special de imigranţi (10-15 persoane), în mare parte bărbaţi, cu scopul de a menţine legături cu un cerc de persoane originare din acelaşi spaţiu geografic, cu aceeaşi cultură şi obiceiuri. Erau extrem de puţine, aproape inexistente, asociaţii informale care includeau femei sau conduse de femei. De regulă, la câţiva ani după crearea asociaţiilor de către imigranţi (P1), apăreau şi asociaţii ale tinerilor imigranţi (P2). Pentru consolidarea unei asociaţii formale era nevoie de aproximativ 20 de ani, iar în cadrul acestora existau diferenţe de gen, de vârstă, de generaţii, de statut social. Descendenţii migranţilor au tendinţa de a creşte pe plan social, cel puţin în raport cu prima generaţie de migraţie, deşi au fost notate şi destule excepţii. Analiza acestor procese de constituire de către migranţi a asociaţiilor în SUA, la care fac referire Warner şi Srole, oferă un teren propice de cercetare comparativă (în plan diacronic), a proceselor similare înregistrate în Europa la sfârşitul anilor '90 ai secolului trecut şi, în mod particular, a specificului conturării mediului asociativ în ţările de emigraţie a cetăţenilor originari din Republica Moldova.

De la formularea propusă de W. Thomas şi F. Znaniecki (*half second generation*) s-au dezvoltat ideile cu privire la Generaţia 1.5 (en. *one-and-a-half*) sau clasificarea graduală, argumentată mai târziu de Ruben G. Rumbaut [25], care face referire în cercetările sale la Warner şi Srole. Rumbaut face distincţie între prima generaţie de migraţie care ajungea în ţara de destinaţie la maturitate şi cei care emigrau fiind copii sau adolescenţi. După cum susţine Rumbaut, este indicat ca termenul 1.5G (en. *one-and-a-half*) să se aplice în cazul copiilor de 6-12 ani, care au început şcoala (parcursul şcolar şi educaţional) în ţara lor de baştină, după care au ajuns în ţara de migraţie. Adolescenţii (în vârstă de 13-18 ani) şi preşcolarii (0-5 ani) se află la alte etape specifice de dezvoltare, la momentul emigraţiei, astfel încât se raportează diferit la experienţele trăite de prima şi, respectiv, cea de-a doua generaţie. Prin urmare, au fost numite generaţia 1.25 şi, respectiv, generaţia 1.75. Ambele tipuri de clasificare (P1, P2 sau delimitarea zecimală – 1.25G, 1.5G, 1.75G) duc, în accepţia lui Rumbaut, spre termenul 1.5G[26, p. 1166]. În limba italiană, aceste generaţii sunt numite „*generazioni frazionarie*" (fracţionate, formate în urma delimitării zecimale). Copiii migranţi care au ajuns în ţara-gazdă la vârsta de 0-4 ani au mai multe caracteristici lingvistice, culturale şi de dezvoltare comune cu colegii lor băştinaşi, pe când generaţia 1.5 este mai apropiată de specificul de integrare a adulţilor din prima generaţie de migraţie [27, p. 507].

Conceput în sens larg, termenul „generaţii secunde" include fiii migranţilor, născuţi în ţara de origine a acestora, dar şi pe cei născuţi în ţara-gazdă. În sens restrâns, generaţiile secunde reprezintă aşa-numiţii migranţi fără experienţa migraţiei - copiii născuţi şi crescuţi dincolo de hotarele ţării de origine a părinţilor. În opinia cercetătoarei Min Zhou, pe lângă examinarea situaţiei adulţilor migranţi este necesară şi analiza situaţiei minorilor implicaţi în migraţie, pentru că lipsa datelor despre aceştia vine în contradicţie cu importanţa strategică a prezenţei acestor copii în societatea ţării-gazdă. Min Zhou subliniază că literatura privind generaţiile secunde se referă nu doar la copiii născuţi în SUA – „adevărata generaţie secundă" – dar şi la cei care au sosit în Statele Unite până la vârsta adolescenţei [28]. Acest lucru a fost afirmat şi de alţi cercetători, inclusiv de Herbert J. Gans, în1992 [29, p. 65].

Aceeaşi problemă a fost abordată de Alejandro Portes, în anul 1996, menţionând câteva categorii distincte în cadrul acestor generaţii: copiii imigraţi, copiii imigranţilor şi cei născuţi în ţara de migraţie(urmaşii sau descendenţii persoanelor din prima generaţie de migraţie)[30]. Pentru a argumenta această clasificare, cercetătorul precizează specificul fiecărei categorii în parte. Cei din prima categorie sunt tineri/adolescenţi care au ajuns în ţara de migraţie la o vârstă timpurie, urmând să crească şi să urmeze acolo şcoala.

Ei reprezintă categoria minorilor implicaţi activ în procesele migraţionale. În cazul copiilor imigranţilor există totuşi deosebiri de vârstă. Copiii imigranţilor au ajuns peste hotare, împreună cu părinţii lor, la o vârstă foarte fragedă, anume ei fiind numiţi uneori Generaţia 1.5. Conform definiţiei pe care o propune Portes, Generaţia 1.5 este formată din persoane născute peste hotare care au ajuns în SUA la o vârstă fragedă şi ale căror experienţe se aseamănă mult cu cele ale copiilor născuţi în SUA cu părinţi imigraţi.

În opinia lui Portes, anume categoria copiilor imigranţilor reprezintă de fapt generaţia secundă, în sens restrâns, un segment de populaţie de referinţă, care a trecut prin experienţe importante şi problematice, în acelaşi timp. Procesul lor de evoluţie în cadrul instituţiilor de învăţământ şi de creştere/maturizare în familii trebuie analizat ţinând cont de experienţele colegilor lor băştinaşi, dar şide cele trăite anterior de copiii imigranţilor din Europa de Est [31, pp. X, 1-7]. Specificul formării noilor generaţii secunde nu poate fi fundamentat doar pe experienţele trăite de părinţii migranţi [32]. Acest proces este întotdeauna solicitant, indiferent dacă este o ţară foarte industrializată, cu o economie puternică, aşa cum este cazul Statelor Unite. O altă idee exprimată de Portes este convingerea sa că,deşi generaţiile secunde reprezintă de fapt cheia înţelegerii consecinţelor pe termen lung a imigraţiei, cursul adaptării lor este încă nesigur. Pe lângă schimbările de limbaj şi identitatea etnică, notate în cazul descendenţilor imigranţilor,în raport cu predecesorii lor, un rol important îl reprezintă modul în care aceştia vor continua să aspire spre clasa de mijloc.

Portes a atras atenţia asupra carenţelor în cercetarea generaţiilor secunde, în acea perioadă, deoarece se ştia foarte puţin despre situaţia acestora, în pofida importanţei pe care o implica prezenţa lor în societatea ţării-gazdă. În studiul publicat în 1993 de Portes şi Zhou [33] este citat, în această problemă, Lief Jensen, care accentuează că generaţiile secunde se referă atât la copiii născuţi în SUA (cu cel puţin unul din părinţi originar din altă ţară), cât şi la minorii care au ajuns în SUA până la vârsta de 12 ani. În unele studii se menţionează expres că generaţiile secunde înseamnă nu doar copiii născuţi în ţara de migraţie [34, p. 75], chiar dacă se face referire la perceperea termenului în sens restrâns sau larg, pentru că pe lângă această categorie mai sunt foarte mulţi minori imigraţi, care ar rămâne în afara ariei de cercetare [35, pp. 31-34].

La copiii imigraţi a făcut referire şi cercetătorul italian Maurizio Ambrosini [36, pp. 169-191], subliniind că aceştia au emigrat pentru reîntregirea familiei şi au făcut acest parcurs nu din proprie voinţă, ci urmându-şi părinţii, la etape diferite de vârstă. Perceperea exactă a problematicilor legate de aceste categorii poate ajuta autorităţile şi instituţiile de stat la elaborarea şi aplicarea unor politici precise, cu obiective clar stabilite. Copiii născuţi peste hotare, imigraţi pentru reîntregirea familiei, cei adoptaţi, minorii migranţi neînsoţiţi sau cei imigraţi pentru protecţie internaţională păstrează anumite caracteristici specifice, de aceea au fost numite „generaţii intermediare", cu caracteristici similare sau apropiate ţării de baştină, dobândite în procesul de integrare în grădiniţa, şcoala şi societatea din ţara de origine: limba maternă, limba de comunicare în familie, percepţii culturale, tradiţii etc. Prezintă interes delimitarea categoriilor de minori migranţi, realizată de cercetătoarea italiană Graziella Favaro – minorii străini născuţi în Italia; minorii stabiliţi în Italia în urma reîntregirii familiei; minorii neînsoţiţi (preluaţi de către proiecte educative din Italia); minorii refugiaţi; minorii sosiţi prin adopţie internaţională şi copiii din familiile mixte [37, p.172]. În cazul cetăţenilor moldoveni, aceste categorii scot în evidenţă de fapt etape ale integrării graduale (specifice fiecărei categorii în parte) a minorilor moldoveni în Italia, dar şi prezenţa lor în cadrul comunităţilor cetăţenilor moldoveni, impactul lor considerabil la formarea Diasporei (în special, în cazul categoriilor de vârstă 18-24 ani şi 25-29 de ani). Generaţia 1.5 a fost numită, de unii cercetători italieni, „migranţi in-

voluntari", termenperceput în legislaţia din Republica Moldova drept migraţie forţată, aici fiind consideraţi refugiaţii şi solicitanţii de azil.

Studii şi cercetări mai recente au vizat noile evoluţii ale formării generaţiilor secunde, în contextul migraţiei.Ample cercetări au fost efectuate în Statele Unite, dar şi în ţările europene, în Italia, Franţa, în Germania [38]. În perioada 1991-2006, Alejandro Portes şi Ruben G. Rumbaut au realizat un studiu longitudinal privindcopiii imigranţilor (CILS) [39]. Ulterior au fost iniţiate mai multe proiecte internaţionale. În anii 2003-2010 s-a desfăşurat un proiect de cercetare a integrării generaţiilor secunde în Europa (TIES), care a cuprins 15 oraşe din 8 ţări A urmat realizarea unor studii comparative privind generaţiile secunde din Estonia, din Australia (proiectul TIAS), cu sprijinul IMISCOE. Noutatea acestor studii, de ex. TIES, potrivit coordonatorilor volumului, Maurice Crul şi Jens Schneider, consta în coroborarea a trei dimensiuni, fiind de fapt un studiu internaţional, comparativ şi empiric. Maurice Crul şi Hans Vermeulen, autorii studiului „Second Generation in Europe", publicat în 2003, au menţionat creşterea generaţiilor secunde şi importanţa reuşitei proceselor de integrare [40]. În 2008, un grup de cercetători americani, printre care John Mollenkopf, care a colaborat cu echipa proiectului TIES, a publicat rezultatele unei cercetări realizate la începutul anilor 2000 [41].

În 2009 au apărut o serie de studii de cercetare despre situaţia copiilor din familiile imigranţilor şi formarea generaţiilor secunde, publicate de UNICEF, Innocenti Research Centre. În total au fost elaborate 7 astfel de rapoarte, care au inclus Franţa, Germania, Italia, Olanda, Elveţia, Marea Britanie şi Australia [42].

Unii autori au abordat problema emancipării generaţiilor secunde, din perspectiva schimbărilor intervenite în procesul de integrare[43]. În raportul său elaborat în cadrul proiectului NESET II, publicat în 2016, Jens Schneidera întreprins o amplă analiză a terminologiei utilizate în cazul generaţiilor secunde (cu accent pe aspectele critice şi contradictorii), menţionând specificul american şi european al termenilor utilizaţi, dar şi relevanţa datelor acumulate în cadrul cercetărilor realizate, cu referire la aspectele politice ale fenomenului şi consecinţele asupra societăţii [44].

Modul în care politicile educaţionale, de integrare pe piaţa muncii şi de sprijinire a tinerilor în diferite ţări au avut consecinţe directe asupra generaţiilor secunde, transformând cariera unora în istorii de succes a fost o temă propusă în 2011, iar proiectul de cercetarea durat până în 2015, fiind coordonat de Maurice Crul. Rezultatele proiectului *ELITE Pathways to Succes*au fost publicate, pe etape, până în anul 2017, pe site-ul Consiliului European pentru Cercetare şi au vizat Germania, Franţa, Olanda şi Suedia [45].

Migraţia şi formarea generaţiilor secunde în contextul proceselor migraţionale reprezintă un spaţiu de cercetare tot mai extins pentru ştiinţele politice, luând în considerare relaţia dintre stat (instituţiile publice şi de stat) şi migraţie, politici şi migraţie, accesul la cetăţenia ţării-gazde, discriminările şi inegalităţile de şanse cu care se confruntă descendenţii celor implicaţi în migraţie, formarea diasporei, cultura politică şi activismul politic, participarea politică şi cea electorală etc. În acest spaţiu de cercetare, abordarea interdisciplinară este indispensabilă, pentru că asigură analiza datelor acumulate din perspective multiple.

Mai mulţi autori de referinţă au abordat probleme legate de fenomenele migraţionale. Stephen Castles, Hein De Haas, Mark J. Miller au analizat aspecte privind mobilitatea umană internaţională şi migraţia globală, privind globalizarea şi transnaţionalismul, accesul la cetăţenia ţării de destinaţie şi formarea noilor identităţi, politicile migraţionale şi dinamicile interne ale proceselor migraţionale. La migraţia internaţională şi provocările cu care se confruntă ţările lumii s-au referit Douglas Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo etc. Abdelmalek Sayad a evidenţiat, în

lucrările sale, vulnerabilităţile condiţiei de imigrat, iar Michael J. Piore şi Robert E. Park – incertitudinile, marginalizarea şi factorii de risc pe care le implică de multe ori migraţia. Abdelmalek Sayad a colaborat şi cu Pierre Bourdieu, care s-a referit la clasele sociale, la capitalul social, cultural şi economic, în contextul migraţiilor. Un alt autor, Luca Queirolo Palmas, a aprofundat examinarea modalitățilOR în care generaţiile secunde depăşesc „dubla absenţă" resimţită de imigraţi(nu simt că ar fi prezenţi nici în ţara de origine, nici în ţara de adopţie, o anumită stare de suspendare), trecerea de la invizibilitatea trăită de părinţii imigraţi la „vizibilitate dublă" a urmaşilor acestora, în ţara de unde îşi revendică rădăcinile şi în ţara de adopţie. La problema generaţiilor, semnalândun termen-cheie în sociologia migraţiilor, s-a referit Karl Manheim, ambiguităţile legate de denumirea generaţiilor secunde au fost scoase în evidenţă de Catherine Wihtol de Wenden, Maurizio Ambrosini etc. „Declinul" generaţiilor secunde a fost argumentat de cercetătorul Herbert Gans. Reflectarea în mass-media a subiectelor legate de procesele migraţionale şi integrarea imigranţilor, formarea generaţiilor secunde, relaţiile dintre ţara de origine şi noile diaspore rămân a fi elemente fundamentale în studiile de cercetare în domeniu.

În Italia, ţară de tranzit şi de destinaţie pentru sute de mii de persoane implicate în procesele migraţionale, un număr mare de autori au abordat probleme legate de imigraţie, integrare şi adaptare: Enzo Colombo, Stefano Molina, Aldo Skoda, Giovani Giulio Valtolina, Graziella Favaro, Maria Immacolata Macioti, Giovanna Gianturco, Enrico Pugliese, Roberta Ricucci, Paola Falteri, Fiorella Giacalone, Giorgia Papavero, Luca Corchia, Nicoletta Pavesi,Monia Giovanetti, Camilla Orlandiș. a.

Procesul de integrare a copiilor imigranţilor a atras atenţia mai multor autori: Marcelo Suàrez-Orozco, Claudio Bolzman, Laura Bernardi, Jean-Marie Le Goff, Ajay Chaudry şi Karina Fortuny, David Little etc. Literatura despre generaţiile secunde cuprinde mai multe nume de referinţă: Alejandro Portes şi Ruben G. Rumbaut, Douglas Massey, Maurice Crull şi Jens Schneider, Patricia Fernandez-Kelly şi William Haller, Min Zhou, Julia Sensenbrenner, Charles Hirschman, Lief Jensen, Mary C. Waters etc. Cercetătorii Richard Alba, Victor Nee, Milton Gordon s-au referit, în special, la teoriile privind asimilarea şi aculturaţia în contextul proceselor migraţionale. Trecerea de la situaţia de imigrant la cea de transmigrant şi transnaţionalism a fost reflectată, de asemenea, în lucrările mai multor autori: Nina Glick Schiller, Linda Basch, Cristina Szanton-Blanc etc. Aspecte politice legate de migraţie şi formarea Diasporei au fost abordate de Robin Cohen, Steven Vertovec, Rafaela M. Dancygier, Karl-Oskar Lindgren, Salvatore Palidda, Gabriel Sheffer, Rainer Bauböck, Thomas Faist, Stéphane Dufoix, Rogers Brubaker, James Clifford etc. Ei s-au referit la relevanţa politică a diasporei, integrarea politică a grupurilor de imigranţi (aceştia fiind priviţi ca şi actori politici), aspectele critice privind reprezentarea imigranţilor în politică şi implicarea în dezvoltarea politicilor ce vizează diaspora etc. Abordarea migraţiei din perspectiva cetăţeniei active şi a participării politice, rolul imigranţilor în procesele politice, comportamentul lor politic sunt tematici pe care se regăsesc în lucrările lui Sidney Verba, Aida Just şi Christopher J. Anderson, Göran Adamson, Henry Bäck, Maritta Soininen, S. Karthick Ramakrishnan, Thomas J. Espenshade etc.

În Federaţia Rusă au fost publicate numeroase studii şi cercetări despre procesele migraţionale şi integrarea copiilor migranţi în şcoli, realizate de Vladimir Malahov, Oleg Huhlaev, Galina Griţenko, Anatoli Dmitriev, Tatiana Maslova etc. Cercetătorul rus Vladimir I. Mukomel, cunoscut în Republica Moldova datorită proiectelor de colaborare bilaterală, a fost preocupat de aspecte privind politicile migraţionale, procesele de integrare şi identificarea etnica. Alţi cercetători, printre care Veronika V. Kostenko, au scos în evidenţă, în cadrul teoriilordespre migraţie, aspecte

legate de asimilare la transnationalism. În contextul proceselor migraţionale şi aculturaţiei care survine după anumite etape, Nasrudi U. Iarîcev a subliniat rolul cetăţeniei active şi al socializării. O atenţie sporită spre particularităţile procesului de formare şi evoluţie a generaţiilor secunde în Federaţia Rusă a survenit recent, datorită proiectelor de cercetare realizate de Evgheny Varshaver (RANEPA), Anna Roceva etc. Cercetătorii ruşi au publicat date privind integrarea migranţilor din cea de-a doua generaţie, în vârstă de 18-30 de ani, remarcând rolul pe care-l poate avea statul în procesul de integrare a migranţilor, rolul asociaţiilor de migranţi etc.

Ucraina este o ţară puternic afectată de emigraţie, ale cărei începuturi datează încă din anii '90, odată cu destrămarea blocului ex-sovietic. Tendinţele de emigrare aici, vizibile şi mai înainte, au fost impulsionate în urma schimbărilor social-politice din anii 2014-2015 şi conflictul militar din regiune. Mai mulţi experţi din regiune au analizat în ultimele două decenii impactul migraţiei asupra situaţiei demografice din ţară, a pieţei muncii, a familiilor, relevând noi aspecte privind migraţia transnaţională: Ihor Markov, Petro Chorniy, Hanna Zaremba-Kosovych, Oksana Ivankova-Stetsyuk, Svitlana Odynets, Danylo Sudyn etc.

Fenomenul emigraţiei a afectat extrem de mult România, ţară-membră a Uniunii Europene, ţară în care rata de emigraţie este considerabilă. Între autorii români care au cercetat fenomenul migraţiei şi impactul asupra adulţilor migranţi, dar şi asupra copiilor, se numără Dumitru Sandu, Mădălina Constantinescu, Cristina Mereuţă, Simona Stănică, Camelia Beciu, Viorela Ducu, Aron Telegdi-Csetri,Mihaela Nedelcu, Dina Ionescu, Elena Simona Vrânceanu, Silvia Marcu, Andra Iacob Larionescu, Mihaela Hărăguşş. a.

În ultimul deceniu, în Republica Moldova au fost publicate un şir de lucrări importante care au abordat aspecte legate de noile tendinţe ale proceselor migraţionale. Migraţia externă, fiind una din problemele cele mai stringente din Republica Moldova, care a afectat toate domeniile vieţii sociale, a determinat plasarea tot mai insistentă în vizorul cercetătorilora problemelor ce țin de proceseler migraționale. Astfel,elaborarea Profilului Migraţional Extins s-a dovedit a fi un instrument de lucru indispensabil pentru cercetătorii interesaţi de procesele migraţionale. În 2012 şi 2017 au fost realizate cicluri de studii în scopul cartografierii diasporei moldoveneşti - Italia, Portugalia, Franţa, Marea Britanie, Germania, Israel, Italia, Portugalia şi Federaţia Rusă, care au inclus analiza situaţiei comunităţilor cetăţenilor moldoveni, în baza unor date empirice colectate pe teren, privind motivaţiile, tendinţele şi aşteptările migranţilor, pregătirea profesională şi integrarea pe piaţa muncii, sprijinul din partea asociaţiilor, precum şi perspectivele de revenire în ţara deorigine. Cercetările au vizat procesul de consolidarea comunităţilor de migranţi („noile comunităţi etnice"), păstrarea identităţii etnoculturale, rolul instituţiilor diasporei (asociaţii şi organizaţii) în relaţiile cu ţara de origine etc. Acest amplu proces, continuu, de formare şi consolidare a Diasporei, prezintă un interes ştiinţific şi politic major, subliniază stringenta actualitate a studierii subiectului migraţiei şi a diasporei, în cazul Republicii Moldova, necesitatea analizei acestor procese, a dezvoltării politicilor în domeniu.

În ultimele decenii au fost realizate o serie de cercetări importante şi au fost publicate numeroase lucrări la tema generaţiilor formate în urma proceselor migraţionale, eforturi care au dus la noi abordări teoretico-pactice, la un nivel calitativ nou de cercetare, mult mai aprofundat, cu tematici bine argumentate şi statistici actualizate la nivel european. Acest fapt ilustrează un interes sporitfaţă de problemele nu doar din partea cercetătorilor, dar şi a autorităţilor politice, naţionale şi internaţionale, denotă voinţa politică de a crea şi implementa diferite programe şi instrumente dedicate reprezentanţilor generaţiilor secunde.

Cele mai multe cercetări s-au făcut din perspectiva ţărilor de destinaţie a migranţilor, reprezentanţii generaţiilor secunde fiind parte a societăţii din aceste

ţări. Ţările de origine a migranţilor au demonstrat un interes mai scăzut faţă de descendenţii cetăţenilor lor stabiliţi peste hotare, neglijând, în oarecare măsură, rolul pe care generaţiile secunde îl au la constituirea comunităţilor din străinătate, a asociaţiilor din diasporă, menţinerea relaţiilor cu ţara de baştină a părinţilor, a caracteristicilor legate de transnaţionalism, atât de vădite în sec. XXI.

Din perspectiva ţării de origine, este necesar să fie monitorizate tendinţele legate de constuirea comunităţilor cetăţenilor săi peste hotare, specificul lor, caracteristicile, legăturile cu ţara de origine, gradul de participare politică, economică şi culturală în ţara de reşedinţă, dar şi în ţara de origine.

Bibliografie:

1. SUÀREZ-OROZCO, M. (coord.) Humanitarianism and Mass Migration: Con-fronting the World Crisis. - Oakland: University of California Press, 2019.
2. CASTLES, S., DE HAAS, H., MILLER, M. J. The Age of Migration: International Population Mouvements in the Modern World. ediţia a V-a. - London: Palgrave Macmillan, 2014.
3. MORARU, V. Migrația în contextul globalizării. În: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice,2018, #1, pp.20-30.
4. PORTES, A. (coord.) The New Second Generaton. - New York: Russell Sage Foundation, 1996.
5. Eurostat. First and second-generation immigrants - a statistical overview. [On-line]: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=First_and_second-generation_immigrants_-_a_statistical_overview [Vizitat 15.02.2019].
6. U.S. Census Bureau. [On-line]:https://www.census.gov/topics/population/foreign-born/about/faq.html [Vizitat 15.02.2019].
7. Pew Research Center. Second-Generation Americans: A Portrait of the Adult Children of Immigrants, 2013. [On-line]:https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/3/2013/02/FINAL_immigrant_generations_report_2-7-13.pdf[Vizitat 11.08.2018].
8. BOLZMAN, C., BERNARDI, L., Le Goff J.M. (Eds.) Situating Children of Mi-grants across Borders and Origins: a Methodological Overview / Life Course Research and Social Policies, Vol. 7. Dordrecht: Springer, 2017.
9. МОРАРУ, В., ДЕЛЕУ, Е. Роль вторых поколений миграции в формировании диаспоры Республики Молдова политические и социальные последствия. In: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. 2018, nr.2 (177), pp.25-30.
10. ALMOND, G.A. Ştiinţa politică: istoria disciplinei. În: Goodin R.E., Klingermann H.-D. Manual de ştiinţă politică. - Iaşi: Polirom, 2005, pp 60-97.
11. International journal of migration studies. - Roma: Centro Studi Emigrazione, 2014, nr.195.
12. Pew Research Center. Second-Generation Americans: A Portrait of the Adult Children of Immigrants, 2013. [On-line]:https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/3/2013/02/FINAL_immigrant_generations_report_2-7-13.pdf [Vizitat 11.08.2018].
13. DODGE ,D.K. Scandinavian Studies in the United States. In: Science, 1887, Vol.9, nr.223, pp.476-478. [On-line]: https://www.jstor.org/stable/pdf/1762164.pdf?refreqid=excelsior%3Ad2947858a225c48649298414310bfd77 [Vizitat la 17.06.2018].
14. BOYESEN, H.H. The Growth of the Modern Language Question in Great Britain and America during the Last Half a Century. In: Proceedings of the, Modern Language Association of America. - New-York, 1884, Vol.1, pp.34-38. [On-line]:http://www.jstor.org/stable/455989 [Vizitat la 17.06.2018].
15. EGGE, A.E. Scandinavian Studies in the United States. In: Modern Lan-guage Notes, 1888, Vol.3, nr.3, pp.66-68. [On-line]:http://www.jstor.org/stable/2918350 [Vizitat la 17.06.2018].
16. SENNER, J.H. Immigration from Italy. In: The North American Review, 1896, Vol. 162, nr.475, pp.649-657. [On-line]: https://www.jstor.org/stable/25118655 [Vizitat la 17.06.2018].
17. PIORE, M. Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
18. SENNER, J.H. Immigration from Italy. In: The North American Review, 1896, Vol. 162, nr.475, pp.649-657. [On-line]: https://www.jstor.org/stable/25118655 [Vizitat la 17.06.2018].
19. HALL, P.F. Immigration and Educational Test. In: The North American Review, 1897, Vol.165, pp.393-402. [On-line]: https://archive.org/details/jstor-25118890/page/n1 [Vizitat 17.06.2018].

20. CABOT, L.H. Lynch Law and Unrestricted Immigration. The North American Review (University of Northern Iowa), 1891, Vol.152, nr.414, pp.602-612. [On-line]: https://www.jstor.org/stable/25102181?seq=1#metadata_info_tab_contents [Vizitat 25.08.2019].

21. Reports of the Immigration Commission. Washington Government Printing Office, 1911. [On-line]: https://ia800503.us.archive.org/1/items/reportsofimmigra31unitrich/reportsofimmigra31unitrich.pdf [Vizitat 02.03.2019].

22. THOMAS, W.I., ZNANIECKI, F. The Polish Peasant in Europe and America. Monograph of an Immigrant Group. Vol. I. Primary Group Organisation. Boston: Gorham Press, 1918-1920. [On-line]: https://archive.org/details/polishpeasantine01thomuoft [Vizitat 15.03.2018]

23. International journal of migration studies. Op. cit.

24. WARNER, W.L., SROLE, L. The Social Systems of American ethnic groups. - New Haven: Yale University Press, 1949.

25. RUMBAUT, R.G. Paradoxes (and Ortodhoxies) of Assimilation. În: Sociological Perspective, 1997, Vol.40, nr.3, Immigration and Incorporation, 1997, pp.483-511.

26. RUMBAUT, E.G. Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generations in the United States. În: International Migration Review, 2004, Vol. 30, nr. 3, p. 1160-1205.

27. RUMBAUT, R.G. Paradoxes (and Ortodhoxies) of Assimilation. În: Sociological Perspective, 1997, Vol.40, nr.3, Immigration and Incorporation, 1997, pp.483-511.

28. ZHOU, M. Growing Up American: The Challenge Confronting Immigrant Children and Children of Immigrants. In: Annual Review of Sociology, 1997, Vol.23, pp.63-95.

29. ZHOU, M. Growing Up American: The Challenge Confronting Immigrant Children and Children of Immigrants. In: Annual Review of Sociology, 1997, Vol. 23, pp. 63-95.

30. GANS, H.J. Second Generation Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of the Post-1965 American Immigrants. In: Ethnic and Racial Studies, 1992, Vol.15, nr.2, pp.173-192.

31. PORTES, A. (coord.) The New Second Generaton. - New York: Russell Sage Foundation, 1996.

32. PORTES, A. (coord.) The New Second Generaton. - New York: Russell Sage Foundation, 1996.

33. PORTES, A., ZHOU, M. The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants. În: Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1993, Vol.530, pp.74-96.

34. PORTES, A., ZHOU, M. The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants. În: Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1993, Vol.530, pp.74-96.

35. Vita e percorsi di integrazione degli immigrati in Italia. - Roma: Statistiche Report, 2018.

36. AMBROSINI, M. Sociologia delle migrazioni. - Bologna: Il Mulino, 2005.

37. FAVARO, G., NAPOLI, M. Ragazze e ragazzi nella migrazione. Adolescenti stranieri: identita, racconti, progetti. - Milano: Guerini e Associati, 2004.

38. WIHTOL DE WENDEN, C. Giovani di seconda generazione: il caso francese". In: Ambrosini M., Molina S. Seconde generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia. - Torino: Edizione Giovanni Agnelli, 2004, pp.107-128.

39. PORTES, A., RUMBAUT, R.G. Children of Immigrants Longitudinal Study (CILS), - San Diego, California, Ft. Lauderdale and Miami, Florida, 1991-2006. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research. [On-line]:https://cmd.princeton.edu/publications/data-archives/cils (Vizitat 10.11.2019)

40. CRUL, M., SCHNEIDER, J., LELIE, F. (coord.) The European Second Generation Compared: Does the Integration Context Matter? IMISCOE Research. - Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012.

41. KASINITZ, PH., MOLLENKOPF, J., WATERS, M.C., HOLDAWAY, G. Inheriting the City: the Children of Immigrants come on Age. - New York: Russel Sage Foundation, 2008.

42. KIRSZBAUM, TH., BRINBAUM, Y., SIMON, P., GEZER, E. The children of immigrants in France: The emergence of a second generation. Innocenti working paper, N 13. - Florence: UNICEF Innocenti Research Centre, 2009.

43. CRUL, M., SCHNEIDER, J., LELIE, F. Superdiversity. A new perspective on integration. - Amsterdam: Amsterdam University Press. 2013.

44. SCHNEIDER, J. First/Second Generation Immigrants. NESET N 4/2016. [On-line]:https://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2019/06/NESET2_AHQ4.pdf [Vizitat 12.03.2018].

45. Pathways to success for second-generation migrants. https://erc.europa.eu/projects-figures/stories/pathways-success-second-generation-migrants [Vizitat 10.10.2019]

16.11.2019

УДК 331.556.4
DOI 10.5281/zenodo.3587381

ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ И ФОРМИРОВАНИЕ НОВОГО ВОСПРИЯТИЯ СЕБЯ И ДРУГИХ: CASE STUDY - РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА

Валерий МОШНЯГА
Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет,
Факультет международных отношений, политических и административных наук,
Департамент политических и административных наук
Доктор хабилитат политических наук, профессор
e-mail: *vals6412@yandex.ru*

Татьяна ТУРКО
Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет,
Факультет международных отношений, политических и административных наук,
Департамент политических и административных наук
Доктор политических наук, доцент
e-mail: *turco@inbox.ru*

Со второй половины 1990-х годов начинается международная трудовая миграция молдавского населения. В 2000-е годы она приобретает массовый характер. Если первоначально основная масса молдавских трудовых мигрантов ехала на заработки в Россию (в 2008 г. – 63%), то с 2016 года тенденция меняется. 56% трудовых мигрантов едет в Европейский Союз. В то же время доля России понизилась до 44% и продолжает снижаться.

В процессе трудовой миграции у молдавских граждан происходит формирование нового восприятия себя и других, разрушаются существующие стереотипы. Сравнивая себя с другими людьми, с ценностями, культурой стран приема, они начинают менять свои представления о жизни, окружающей действительности. Этот процесс рассматривается по ряду направлений: во-первых, осознание себя, своих ценностей, стилей общения в системе новых координат страны назначения. Люди начинают лучше представлять достоинства и недостатки своей страны. Во-вторых, на основе реальной практики молдаване узнают других и другую страну. При этомформируется и критический взгляд на страну приема, понимание того, что и эти страны (Россия или ЕС) также не являются раем на земле, у них также есть свои собственные проблемы. В-третьих, повседневное общение меняет представление о молдаванах и у граждан стран приема, разрушает их стереотипы.В-четвертых,общение в стране приема способствует обогащению молдавских трудовых мигрантов, они начинают перенимать ценности, стиль поведения страны пребывания. В-пятых, в то же время молдавские граждане приносят новые представления, ценности в те страны, где они живут и работают.

***Ключевые слова**: молдавская трудовая миграция; новое восприятие себя и других, преодоление стереотипов; обогащение себя и других новыми ценностями материальной и нематериальной культуры.*

MIGRAȚIA DE MUNCĂ ȘI FORMAREA NOII PERCEPERIFAȚĂ DE SINE ȘI DE ALȚII: STUDIUL DE CAZ – REPUBLICA MOLDOVA

Migrația de muncă din Republica Moldova se începe în a doua jumătate a anilor 1990. În anii 2000 migrația moldovenească devine masivă. La început majoritatea migranților plecau la muncă în Rusia (în anul 2008 – 63%). Din 2016 tendința se modifică: 56% de migranți de muncă pleacă în Uniunea Europeană. Ponderea Rusiei constituie 44%. Exodul migranților moldoveni din Rusia continuă.

În procesul migrației de muncă la cetățenii moldoveni se formează o nouă percepție față de sine și de alții, se distrug stereotipurile existente. Comparându-se cu alte persoane, cu valorile, cultura țărilor de admitere, oamenii încep să-și schimbe atitudinea despre viața și realitatea în țara de destinație. Autorii examenează acest proces pe mai multe direcții: în primul rând, conștientizarea de sine, valorile sale, stilurile de comunicare în sistemul de coordonate noi ale țării de destinație. Oamenii încep să înțeleagă mai bine avantajele și dezavantajele patriei. În al doilea rînd, în baza practicii reale, moldovenii incep să cunoască mai bine și țările de destinație. În același timp, se formează și o viziune critică asupra țării de destinație, conștientizarea faptului că și aceste țări (Rusia sau UE) nu sunt, de asemenea, un paradis pe pământ, ele au proprii probleme. În al treilea rând, comunicarea cotidiană schimbă perceperea a moldovenilor și a cetățenilor din țările de destinație, depășesc stereotipurile lor. În al patrulea rând, comunicarea în țara de destinație contribuie la îmbogățirea lucrătorilor migranți moldoveni. ei încep să preia valorile, stilul de comportament al țării de ședere. În al cincilea rând, în același timp, cetățenii moldoveni aduc noi reprezentări, valori în țările în care trăiesc și muncesc.

***Cuvinte-cheie**: migrația forței de muncă din Moldova; o nouă percepție a sine și a altora, depășirea stereotipurilor; îmbogățirea culturii și valorilor proprii, altor valori cu elemente noi ale culturii materiale și non-materiale.*

LABOR MIGRATION AND TRAINING OF THE NEW PERCEPTIONOF ONESELF AND OTHERS: CASE STUDY - THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In the second half of the 1990s, started the international labour migration of the Moldovan population. In the 2000s, it became massive. While initially the majority of Moldovan migrant workers went to Russia for earnings (63% in 2008), since 2016 the trend has changed. 56% of migrant workers go to the European Union. At the same time, Russia's share has fallen to 44% and continues to decline.

In the process of labor migration Moldovan citizens are developing a new perception of themselves and others, all the while the existing stereotypes are being destroyed. By comparing themselves to other people, to their values, and culture of the receiving countries, they begin to change their perceptions of life and surrounding reality. This process is considered in a number of directions: first, the awareness of themselves, their values, styles of communication in the system of new coordinates of the destination country. People are beginning to better represent the virtues and disadvantages of their country. Second, on the basis of real practice, Moldovans get to know others and another country. At the same time, a critical view of the receiving country is also formed, the understanding that these countries (Russia or the EU) are also not paradise on earth, that they also have their own problems. Third, daily communication changes the perception of Moldovans and citizens of receiving countries, destroys their stereotypes. Fourth, communication in the receiving country contributes to the enrichment of Moldovan migrant workers, they begin to adopt the values, style of behavior of the host country. Fifth, at the same time Moldovan citizens bring new ideas, values to the countries where they live and work.

***Keywords**: Moldavian labour migration; new perception of themselves and others, the destroying of stereotypes; the awareness of themselves, their values; the enriching themselves and others with the new values of material and intangible culture.*

LES MIGRATIONS DE MAIN-D'ŒUVRE ET LA FORMATION D'UNE NOUVELLE PERCEPTION DE SOI ET DE L'AUTRE: ÉTUDE DE CAS-RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Dans le processus de migration du travail vers les citoyens moldoves, une nouvelle perception de soi et des autres se forme, les stéréotypes existants sont détruits. En se comparant avec d'autres personnes, avec les valeurs, la culture des pays d'admission, les gens commencent à changer leur attitude sur la vie et la réalité dans le pays de destination. Les auteurs examinent ce processus dans plusieurs directions: d'abord, la conscience de soi, ses valeurs, les styles de communication dans le système de nouvelles coordonnées du pays de destination. Les gens commencent à mieux comprendre les avantages et les inconvénients de la patrie. Deuxièmement, sur la base de la pratique réelle, Les moldoves commencent à mieux connaître les pays de destination. Dans le même temps, une vision critique du pays de destination est également formée, la conscience que ces pays (la Russie ou L'UE) ne sont pas non plus un paradis sur terre, ils ont leurs propres problèmes. Troisièmement, la communication quotidienne change la perception des moldoves et des citoyens des pays de destination, surpasse leurs stéréotypes. Quatrièmement, la communication dans le pays de destination contribue à l'enrichissement des travailleurs migrants moldoves. ils commencent à prendre en charge les valeurs, le style de comportement du pays de résidence. Cinquièmement, dans le même temps, les citoyens Moldaves apporter de nouvelles représentations, de valeurs, dans les pays où ils vivent et travaillent.

Mots-clés: *Migration de la main-d'œuvre en provenance de Moldova; nouvelle perception de soi et des autres, élimination des stéréotypes; enrichissement de sa propre culture et de ses valeurs, autres valeurs avec de nouveaux éléments de culture matérielle et non matérielle.*

Введение

Взаимоотношения между странами во многом определяются ценностями и нормами жизнедеятельности различных народов, этнопсихологическими установками в отношении «других», политиками государств. Многие проявления социальной, политической и культурной жизни других стран оцениваются через ценностные установки собственной культурной традиции. Чем более непохожими являются социокультурные проявления в какой-либо стране пребывания по сравнению со страной происхождения, тем более сложной для объяснения происходящих в ней событий становится исследуемая проблема. Ее решением довольно часто становится стереотипный взгляд на население той или иной страны, его традиции и обычаи. Но в стереотипе можно выделить не только черты деформации и упрощения, но и некой адекватности, то есть стереотип не только и не столько извращает социальные отношения, сколько суммирует исторический опыт социальной, этнической группы, отдельного человека [3, с.143] в отношении «других» - народов, государств, культур. Это помогает ориентироваться в сложном социальном пространстве, упрощая процесс осмысления поступающей информации, часто встраивая ее в привычный (стереотипный) взгляд на окружающую действительность и заменяя дефицит знаний сложившимися схемами [1, с.156].

В данной статье на основе углубленных интервью с молдавскими мигрантами и экспертами мы рассмотрим, как в процессе трудовой миграции происходит формирование нового восприятия себя и других, как молдавские мигранты воспринимаются населением принимающих стран, что они берут от них и что нового приносят в страны приема.

Молдавская трудовая миграция в зарубежье

Со второй половины 1990-х годов в Молдове начинается массовая международная трудовая миграция. Это произошло в силу ряда причин. Она стала возможной в условиях падения «же-

лезного занавеса» и либерализации политики въезда и выезда из страны, устранения внутренних препятствий для выезда молдавских граждан за рубеж. Разрушение огромного государства с милитаризованной и централизованной экономикой, основанной на административно-командной системе, переход к рыночной экономике в малой стране породили структурную безработицу. Неэффективность экономических и социальных реформ, проведенных в стране на протяжении трех десятилетий, ухудшили материальное положение людей. Общая ситуация в экономике содействовала массовому оттоку рабочей силы из Молдовы. Фактически трудовая миграция явилась не только средством выживания молдавского населения, но и социальной (а через денежные трансферты от трудовых мигрантов и финансовой) ценой, платой за осуществленные и осуществляемые социально-экономические реформы.

Согласно статистическим и социологическим данным за пределами страны работает, и проживает около 1 миллиона человек. Исследования показывают, что в процессы современной трудовой миграции затрагивают и пронизывают все молдавское общество, все населенные пункты страны. На начальном этапе более активными в трудовой миграции были представители национальных меньшинств. Сегодня же в нее включены прндставители всех этнических групп, в том числе и титульной нации. Хотя большинство трудовых мигрантов является мужчинами, доля женщин достаточно велика, составляет от четверти до трети всех молдавских трудовых мигрантов. В международных трудовых миграциях принимают участие различные половозрастные и профессионально-образовательные группы страны. Наиболее активна молодежь и люди средних возрастов (более 70% в возрасте до 40 лет и почти 40% в возрасте до 30 лет). Средний возраст трудового мигранта составляет 35-36 лет.

В трудовой миграции широко представлена как высококвалифицированная, так и неквалифицированная рабочая сила, представители бюджетной сферы (учителя, инженеры, врачи), индустрии, транспорта, строительства, сельского хозяйства. Основная масса молдавских трудовых мигрантов достаточно быстро и успешно интегрируются в трудовое и правовое поле принимающих стран. Люди решают свои проблемы с трудоустройством в зарубежье, рассчитывая только на себя.

Если ранее ведущей была тенденция трудовой миграции молдавского населения в государства СНГ, в первую очередь, в Россию (в начале 2010 годов их доля приближалась к 2/3 от общей численности трудовых мигрантов), то сегодня основной вектор молдавской трудовой миграции направлен на запад, в Европейский Союз (ЕС28+). Согласно данным социологических исследований, в 2016 году в ЕС работало 56% молдавских трудовых мигрантов, в России – 44%. Современная российская статистика показывает, что молдавские трудовые мигранты продолжают «уходить» с российского рынка труда. Темпы падения их численности превосходят показатели трудовых мигрантов из Украины. Среди наиболее привлекательных для молдавских мигрантов стран выделяются Италия, Португалия, Испания, Германия, Франция, Великобритания, Греция.

Выдвижению на передний план западного вектора трудовой миграции благоприятствовала практически равноудаленность Молдовы как от средиземноморских стран, так и от Москвы, России, близость романской языковой группы для молдаван, тюркской языковой группы для гагаузов, славянской языковой группы для русскоязычных граждан Молдовы, сложившаяся сеть знакомых через еврейско-молдавскую диаспору в Германии, Израиле, других странах. Следует также учесть и то, что оплата труда на Западе выше, чем в России. Кроме того, отметим кризисные явления в эконо-

мики России начала 2010 годов, изменения в российской миграционной политике середины 2010 годов и др. Этому также содействовала политика упрощенного предоставления гражданства («восстановления исторической справедливости»), проводимая Румынией и Болгарией. Согласно экспертным данным, более 700 тысяч молдавских граждан обладают румынским гражданством и более 50 тысяч человек болгарским гражданством. Данное гражданство как гражданство ЕС позволяет без ограничений жить и работать в Европейском Союзе.

Кроме того, отметим и влияние безвизового режима, предоставленного ЕС Республике Молдова в 2014 году. Конечно, безвизовый режим не разрешает трудоустройства в ЕС, ограничивает пребывание молдавских граждан в странах ЕС 90 днями в течение полугода. Однако люди нашли выход в нелегальном трудоустройстве по модели «вахтового метода». В основном они заняты в оказании домашних услуг по уходу за больными и стариками. Работают 2-3 месяца, выезжают из страны. Вместо них въезжает другой трудовой мигрант… Через 2-3 месяца они меняются местами. Трудовой конвейер продолжает действовать.

Формирование нового восприятия себя и других

В цивилизационном и культурном отношении современный мир разнороден и многообразен. Парадокс состоит в том, что чем более тесны и интенсивны связи между странами и народами, тем более многообразным, более «мозаичным», более «сегментизированным» становится мир. Нарастающая в современном мире мобильность населения способствует сокращению социальных дистанций между различными социально-экономическими, этническими, конфессиональными, группами, что в отсутствии должного серьезного управления, увеличивает вероятность возникновения социальных рисков и интолерантных установок [5, с.73].

В процессе массовой трудовой миграции молдавским гражданам приходилось встраиваться в систему отношений, существующую в том или ином обществе, испытывать на себе далеко не всегда позитивное отношение со стороны жителей стран назначения. С другой стороны, молдавские мигранты осознали, что у них есть свои ценности, стили общения, сложившиеся стереотипы, отличные от тех, что существуют у местного населения. В ходе миграции молдавские граждане лучше узнавали людей и страны, в которых им приходилось жить и работать, брали что-то новое для себя. В то же время распространение молдавской трудовой миграции способствовало знакомству жителей стран пребывания с гражданами Молдовы, их культурой и традициями. Мигранты стремились не только интегрироваться в культуру и общество принимающей страны, но и внести наши национальные символы, традиции. И как ни странно это прозвучит, но в процессе миграции люди начинают лучше узнавать и ценить себя и свою родину, происходит осознание того, что именно здесь, в Молдове, есть то мироощущение, которое не может дать ни одна другая страна.

Молдавские мигранты лучше узнают себя и свою страну

Молдова – страна происхождения молдавских мигрантов, место рождения, родина предков. Страна со своими достоинствами и недостатками. Кажется, что все в ней знаешь, все тебе знакомо. Вроде бы учил и историю, и географию, и литературу, и культуру… И люди здесь трудолюбивые, общительные, гостеприимные. Но иногда происходит так, что для того, чтобы лучше осознать это, необходимо уехать из страны, много и тяжело трудиться за рубежом.

Основная цель трудовых мигрантов – заработать. Но постепенно происходит понимание, что

отъезд на заработки за границу, стремление получать достойную заработную плату за рубежом, выполняя неквалифицированную работу, приведет к понижению имевшегося в Молдове социального и профессионального статуса, деградации как дипломированного специалиста. Послушаем, что говорят мигранты по этому поводу.

Интервью 1: *«Мы деградируем в Италии. Зачем надо было учиться, получать профессию? Чтобы работать на малоквалифицированной, тяжелой, пусть и хорошо оплачиваемой работе? Что интересно, сами итальянцы эту работать делать не хотят. Деградируем не только как специалисты, но и как люди, становишься каким-то механизмом, функцией. Не человек, а тягловая лошадь, рабочая сила, без человеческих интересов»* [6, с.215]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Об этом же говорит и медицинская сестра: **Интервью 2:** *«Жаль, конечно, своей специальности. Я по специальности медицинская сестра, проработала в районной больнице более 20 лет»* [6, с.218]. (Женщина, мигрант в Италии).

Выпускница университета УЛИМ, факультета иностранных языков, свободно владеет шведским языком, имеет опыт работы в шведской благотворительной организации в Молдове.

Интервью 3: *«Я не хочу уехать в Швецию и быть на правах беженца или мигранта, который работает с понижением своего профессионального и социального статуса. То есть, мне хотелось бы, если ехать, то, как минимум, сохранить свой нынешний социальный статус. И для меня, в условиях, когда у меня в Кишиневе есть работа, есть зарплата, которая позволяет безбедно жить мне и маме, этот плюс перевешивает все остальное.*

Сейчас я лечу в Норвегию к мужу… Думала ли я относительно последующей жизни и работы в Норвегии? ... Я была бы не против устроиться на работу по специальности. Тем более, что в Норвегии имеются представительства нашей шведской фирмы и я хотела бы там устроиться и продолжить свою трудовую деятельность…» [6, с.216]. (Женщина, мигрант в Норвегии).

Такое отношение к себе, своему образованию, социальному и профессиональному статусу не единично.

Интервью 4: *«Я была в Италии на заработках полгода. У меня там муж, который работает в Италии уже 5 лет. Работает на стройке. Сначала ему было очень сложно – не мог найти работу, получал мало. Я ему помогала из Молдовы, посылала деньги на проживание. Я окончила Экономическую Академию и работала в нескольких фирмах бухгалтером. Получала неплохо, так что могла его содержать.*

В конце концов муж легализовался. Стал получать нормально. Я поехала полгода назад к нему. Устроилась на работу. Естественно, не по специальности. Ухаживала за стариками. Платили неплохо, но очень уж тяжело. Зависишь от настроения, прихотей стариков. Должна постоянно быть рядом. Да и работа однообразная, малоинтересная. Одним словом, уставала страшно и физически, и психологически. Скучала по ребенку.

Не смогла я приспособиться. Не захотела подтирать задницу итальянским старикам. Пусть сами итальянцы ухаживают за своими стариками и больными. Я и дома могу заработать свои деньги и нормально жить.

Я же вернулась домой. Опять устроилась работать по специальности. Не жалуюсь на недостаток денег. Чувствую себя нормально. Дочка рядом. Правда, муж за границей. Но поживем-увидим…. Но я ехать в Италию не хочу» [6, с.217]. (Женщина, мигрант в Италии).

Как показывают исследования, в миграции статус профессиональной идентичности во всех группах респондентов претерпевает существен-

ные изменения (Таблица 1). Группа с низким профессиональным статусом увеличивается с 5.4% до 38.9%. Средняя группа количественно изменилась мало: с 42% в своей стране снизилась до 40% в стране миграции. Однако в ее составе произошли качественные изменения: часть респондентов из этой группы перешли в низшую, а в нее перешла часть из высшей группы. Результаты исследования показывают, что миграция в основном негативно влияет на профессиональную идентичность респондентов с достаточно высоким уровнем самоидентификации в сторону понижения.

*Таблица 1***.** Сравнение статуса профессиональной идентичности молдавских трудовых мигрантов в стране выхода (Молдова) и в стране назначения (по результатам социологического исследования 2016-2017 гг.), в процентах

Статус профессиональной идентичности	***страна выхода (Молдова)***	***страна назначения***
низкий (1)	**5.4**	**39.8**
средний (2)	**42.0**	**40.0**
высокий (3)	**24.3**	**8.9**
другие (студенты, безработные, незанятые, военнослужащие и т.д.)	28.3	11.1

Источник: [8, с.53].

Таблица 2. Распределение статуса профессиональной идентичности в странах миграции (%):

Страны миграции	***Статус профессиональной идентичности***			***итого***
	1	***2***	***3***	
Россия	33,3%	54,7%	12,0%	100,0%
Италия	63,3%	29,4%	7,3%	100,0%
Португалия	40,0%	42,9%	17,1%	100,0%
Германия	43,7%	52,1%	4,2%	100,0%
Израиль	57,1%	35,7%	7,1%	100,0%
Великобритания	42,9%	39,3%	17,9%	100,0%

Источник: [8, с.54].

Немаловажным фактором является не только сохранение полученного и наработанного в Молдове статуса, но и связанного с этим стереотипа поведения и общения. В первую очередь это касается людей, которые занимались учительством, преподавательской деятельностью и обладают четко выраженными качествами лидера. Для них ограничение общения является в буквальном смысле трагедией.

Бывшая учительница, приехав в Италию, нашла работу по уходу за 85-летним стариком. **Интервью 5:** *«Самым тяжелым для меня в моей второй работе было отсутствие общения, рутинная отупляющая работа, которой, кажется, не было ни конца, ни края. Прямо хоть волком вой.*

Другие женщины-мигрантки из Молдовы, с которыми я встречалась во время редких выходных дней, когда шла на автовокзал получить или послать посылку домой, говорили, что они это отсутствие общения как-то легче переносят. Может быть, сказывается моя прошлая профессия, когда ты был в постоянном общении, в окружении детей, может быть мое высшее педагогическое образование. Может быть, мне мешает привитое долгой педагогической практикой чувство лидера. Педагог ведь должен быть лидером, утвердиться в той среде, где он работает, учительствует....

Мне не хватает социальной активности, простого общения с людьми, новизны впечатлений и полноты переживаний. Мне иногда кажется, что я добровольно сама себя закрыла в одиночной

камере тюрьмы. И мое общение со стариком это общение с тюремщиком. При этом тюремщик – он, а я - заключенная» [6, с.218]. (Женщина, мигрант в Италии).

Об отсутствии общения говорит в своем интервью и другой молдавский мигрант в Италии. **Интервью 2:** *«Ухаживать за тяжелобольными я умею. По большому счету, это одна больная, а не 20, как в отделении, где я работала. Тяжело морально, сидишь в четырех стенах, общаешься только со старухой, редко - с ее родственниками».* (Женщина, мигрант в Италии).

Наше исследование показало, что среди мигрантов есть активные, инициативные, предприимчивые и успешные люди, которые своими успехами в ведении бизнеса могут способствовать увеличению богатства страны пребывания, созданию новых рабочих мест в этой стране. Вопреки сложностям, опираясь на собственные силы, знания, опыт, капитал, молдавские мигранты реализуют свои предпринимательские проекты, открывают свой бизнес.

Наши интервью с бизнесменами, молдавскими иммигрантами, позволяют отметить, что бизнес, при несомненной помощи со стороны государства, это непросто и затратно. **Интервью 6.** *«Нужно иметь большое терпение. Процедура очень строгая и затратная. С точки зрения закона, это очень серьезное дело. Здесь все приходится делать самому. Если чего нет, то доставай деньги и плати. Короче, не углубляясь в детали, очень строго. И очень дорого. Хочу вам сказать, что очень нелегко. Это абсолютное заблуждение думать, что здесь легко существовать. Да, здесь идея, желание, мечта реализуемы. Но, в любом случае, здесь нужно закатать рукава выше локтя»* [7, с.106].

Молдавский предприниматель должен знать процесс не только в общих чертах, но и в деталях, владеть не только производственным процессом, но и существующей ситуацией на бизнес-рынке, видеть себя, свою продукцию на этом рынке. **Интервью 7.** *«Я хотела открыть бизнес… У меня были идеи, был и опыт работы в этой области. И поэтому была убеждена, что смогу сделать это. И начала здесь. Открыла это ателье по ремонту и пошиву одежды. Это ателье я открыла на свои деньги»* [7, с.106]. (Женщина, мигрант в Италии).

Об этом же говорят и другие эксперты. **Интервью 8.** *«Я поработал в разных местах, в разных фирмах. Увидел больше подходов, накопил различный опыт. Увидел, как делается бизнес, как нанимаются работники, откуда берут заказы, как их выполняют, как работает бухгалтерия. И решил открыть собственное дело. Сегодня сам осуществляю проект, который предлагает инновации малому бизнесу. Сейчас работаю на себя»* [7, с.106]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Представляет интерес мотивация открытия бизнеса, которую дает эксперт из Великобритании. **Интервью 9.** *«Там, в Великобритании я понял, что, если буду продолжать работать по найму, то у меня будет достойная жизнь. Если же буду инвестировать в себя и открою собственное дело, то у меня будет жизнь, какую я захочу, без ограничений»* [7, с.106]. (Мужчина, мигрант в Великобритании).

Владелец крупного агентства недвижимости в Риме говорит о сложностях и трудностях восхождения к высотам бизнеса, многообразии приложенных форм и усилий для достижения результата, открытия и процветания собственного бизнеса. Знание иностранных языков, опыт работы в ресторане, салоне мод, в банке, в агентстве по недвижимости. **Интервью 10.** *«И я определилась в сторону работы с недвижимостью… Таким образом, я начала продажи самым серьезным людям… Я была очень ответственной – нас в агентстве было много сотрудников. Но меня*

назначили старшей – я работала с директорами банков, посольствами... ...И тогда я сказала – «Пойду я учиться и открою собственное дело», потому что у меня уже был пакет клиентов. Потому что это очень важно, десять лет работы в агентстве меня этому научили. Я решила открыть собственное дело. Было непросто. Все 10 лет, что я работала в Италии, я инвестировала, вкладывала. Но мне не жалко этого. Я увидела (поняла), что клиенту не столь важно, на какое агентство ты работаешь. Ему важен ты как человек, личность. "Я доверяю тебе, и это значит, что ты есть". И это придало мне смелости" [7, с.107]. (Женщина, мигрант в Италии).

Однако молдавские мигранты узнают себя не только с позитивной стороны. Отметим также и неготовность к иному, более интенсивному ритму трудовой деятельности, что также выступило в качестве фактора, вынудившего трудового мигранта вернуться домой.

Интервью 1: *Так вот работа и была той первой причиной, почему я вернулся. Понимаете, лучше жить в Молдове, дома. Да может, и нет у нас такой зарплаты, но и работать можно свободнее, посачковать, пофилонить. Не тягловая же мы лошадь, чтобы всю жизнь, соки положить на эту работу. Да у них есть различного рода механизмы, которые облегчают труд человеку…, но все равно и вкалывать там надо серьезно за тысячу евро.*

Дома все как-то проще, и общаться есть с кем. И впечатления постоянно новые, хотя вроде все знаешь и исторических памятников не так много как у итальянцев или других народов. Дома как-то комфортнее себя чувствуешь. Только побывав там, в другой среде, сравнив их жизнь, образ жизни и нашу жизнь на собственной шкуре, на своем опыте, начинаешь это все понимать и ценить [6, с.214-215]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Трудовые мигранты, проведшие многие годы за рубежом, оказываются во многом неподготовленными к новым реалиям в Молдове. Это порождает серьезные препятствия и сложности.

Интервью 11: *«Если уедем, то очень буду скучать по Португалии, особенно по ее природе. По нашему молдавскому землячеству, нашим друзьям. Очень волнуюсь, как будет у нас дома с работой. С будущим.*

Все-таки за столько лет в Португалии мы привыкли к этой жизни. К молдавской еще привыкнуть надо. Да, мы молдаване и практически каждый год ездим в отпуск. Однако, одно дело отпуск и совсем другое дело, вернуться... Мы и так видим, находясь в отпуске, что жизнь в Молдове стала другой, часто нам непонятной. Да и люди стали другими. То ли мы привыкли к Португалии, к ее жизни, поведению людей, то ли наши молдаване, дома, в Молдове стали другими. Видимо и мы изменились, и в Молдове жизнь поменялась. Надо будет привыкать заново, как когда-то привыкали к Португалии. В общем, тревоги и опасений много» [6, с.226]. (Женщина, мигрант в Португалии).

Проведя многие годы на заработках за рубежом, люди восхищаются новой родиной, однако не видят или не понимают достоинств своей родной страны. Один из авторов данной статьи приводит случай из своей социальной практики. 45-летняя учительница из райцентра в 20 километрах от Кишинева, трудовой мигрант в одной из стран Южной Европы (более 10 лет пребывания вместе с мужем и детьми), как оказалось, совершенно не знала молдавской столицы. Все ее общение в доэмигрантское время с Кишиневом было прозаически простым и материально понятным: рынок, универмаг, железнодорожный или автовокзал. И все! Что она знала и сегодня, после стольких лет пребывания там, заграницей, знает о Молдове, о ее природе…?

Услышав такое, мы с моим коллегой решили провести для нее экскурсию по «нашему» Кишиневу. Вспоминаю ее неподдельное восхищение при знакомстве с кишиневскими церквями, архитектурой старого города, зеленью улиц и парков, развивающейся инфраструктурой кафе и террас...

Подобное восприятие вызывало двойственное чувство. Было удивительно приятно слышать и видеть радость открытия человеком старой родины, своей Молдовы («мы не хуже, у нас есть, что посмотреть и чем гордиться»). И, в то же время, было горько сознавать, что до сих пор человек восхищался только той, новой родиной, которую и я видел, и которая действительно достойна восхищения и любви. Но он не видел и не понимал достоинств своей родины, потому что их или не знал, или знал плохо, слабо, недостаточно.

Завершить этот раздел хотелось бы высказыванием **Интервью 12:** *«Когда вернулся домой и увидел дочку, расплакался и отчетливо понял, что не нужен мне берег киприотский и прочий. Чего я, дурак, ищу в краю чужом? Не могу без семьи, там невозможно работать. Больше туда не поеду. Понял, что лучше своего дома, своей родины ничего нет. Представляете, среди позитива от поездки на Кипр отмечу рост моего молдавского патриотизма. Вот так-то!»* [6, с.213]. (Мужчина, мигрант на Кипре).

Патриотизм, любовь к родной стране, является ценностью, более того, ценностью универсальной. К сожалению, сегодня в Молдове о патриотизме говорить не принято, а отсутствие миграционных намерений рассматривается как слабость. Тем большую значимость приобретает позиция молдавского мигранта, вернувшегося с Кипра. Патриотизм начинает проявляться не только через воспитание, образование и систему коммуникаций, но и через сравнение своей страны со страной приема.

Молдавские мигранты лучше узнают других людей (местное населениие) и другую страну

Пребывание за границей предоставляет мигрантам возможность узнать новую страну, познакомиться с ее историей, культурой, архитектурой, традициями и обычаями. Но во многом это осложняется тяжелой работой, отсутствием времени и денег.

Интервью 1: *Страна красивая, богатая на историю, памятники. Согласен с этим, посмотреть есть что. А что мы их видели? Ездили по стране? Да, нет. Языка не знаешь, денег нет, на работе устаешь безмерно. Какие тут достопримечательности?»* [6, с.215]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Как показывают исследование, одна и та же страна может восприниматься по-разному, что обусловливается индивидуальными и институциональными факторами. Приведем сравнительный case study двух молдавских трудовых мигрантов на Кипре. Оба мигранта находились там в одно и то же время, имели легальный статус пребывания, обусловленный гражданством одной из стран Европейского Союза. Оба работали по специальности, не владели языком страны пребывания (и в этом не было большой потребности), общение с местными жителями носило ограниченный, непостоянный характер. Общение осуществлялась на английском языке с местными жителями, с соотечественниками на молдавском / румынском или русском языках. Близким по смыслу является и восприятие природы Кипра, включенности его населения в английские культурные традиции.

В то же время институциональные различия носили существенный характер и касались евросоюзного признания диплома о высшем образовании, что влияло на легальность трудовой деятельности и ее статус; размер заработка; правовой статус, имидж и размещение фирмы-нанимателя; место и характер проживания и работы мигранта,

интенсивность его общения с земляками. Немаловажный фактор, о котором нельзя не сказать – семейный статус трудового мигранта, реальное (в ближнем круге общения) наличие семьи. Все это, в конечном счете, обуславливало восприятие мигрантом страны пребывания, своего места и перспектив в этом обществе, на Кипре.

Интервью 13: *В Лимасоле я живу и работаю уже 5 лет. Лимасол это, по моему мнению, своего рода оффшор. Работаю в международной фирме по производству компьютерных программ (софта).*

Летом здесь жарко и без кондиционера сложно. Правда, я летом не отдыхаю, работаю. А на работе есть кондиционер. Так что утром иду на работу – еще не очень жарко, возвращаюсь с работы вечером – уже не очень жарко. Жару «пересиживаю» на работе с кондиционером. Дома также кондиционер. Так что с жарой терпимо и переносимо. Правда, море рядом и это смягчает жару. В море, конечно, купаюсь, тем более что живу рядом с морем. Мой дом в 150-200 метрах от пляжа.

Кипр недаром считается местом, где много солнца. Дожди здесь в основном проходят в зимнее время. Зимой дожди идут часто. В остальные времена года дождь - это редкость. Поэтому и растительность на острове бедная. Все выгорает уже к лету. Зелено только там, где заботятся о зеленых насаждениях, цветах, - поливают. В горах, на турецкой части острова, зелени больше, леса. Ну, это и понятно, потому что там горы, повыше и климат прохладнее.

Лимасол - город небольшой: население около 400 тысяч человек... Город, да и вообще весь остров спокойный, размеренный, неторопливый. Здесь все делается не спеша. Не потому что население, люди ленивые, а потому что жарко и запаришься бегать. Ритм жизни обусловлен климатом...

В стране чувствуются британские традиции. Остров долгое время был колонией Великобритании. И сегодня еще от англичан осталось, что движение автомобилей правостороннее, руль справа…

С местными населением проблем у меня нет. Потому что практически с ними не общаюсь. Греческого не знаю, потому что язык достаточно сложен, да и времени особо нет для его изучения. По правде говоря, и необходимости большой в знании греческого языка не вижу. Я владею и работаю на английском, да и киприоты владеют английским. И в школе учат. И традиция многовековая – все-таки бывшая английская колония. Так что без проблем [6, с.211]. (Мужчина, мигрант на Кипре).

Интервью 12: *Жил я на Кипре в селе, в 20 километрах от Никосии. Родственники моего студента, который мне предложил приехать на Кипр и работать ветеринаром, открыли селе собственную ветеринарную клинику. Врачами-ветеринарами в этой клинике были я и мой бывший студент. Работали мы с утра до вечера. Работы было много. Что интересно, на Кипре очень много собак охотничьих пород, очень дорогих, стоимость щенка в 2-3 тысячи евро. Народ любит охотиться и охотится. Думаю, что это также английская традиция...*

Чтобы легализовать диплом на Кипре надо серьезно постараться. И, в первую очередь, надо знать греческий язык… У них, в первую очередь, надо сдать экзамен на знание греческого языка. При этом язык надо знать в совершенстве. А потом уже можно реально решать проблему легализации молдавского диплома. Надо досдать определенную разницу по диплому и только тогда твой диплом, полученный, к примеру, в Молдове, может быть легализован.

О населении Кипра у меня впечатление неважное. Народ грубый, агрессивный, жадный, малообразованный. Людей с высшим образова-

нием, интеллигентных очень мало, практически нет. Сами киприоты стараются не учиться на Кипре… Суть в том, что у них университетское образование, учеба очень дорогие.

Люди очень неприветливые и туповатые... Я с киприотами, местным населением, клиентами ветеринарной клиники общался на английском. Греческий язык трудный для изучения. И я его не изучал, тем более в свете такого отношения со стороны моих работодателей ко мне, моей работе» [6, с.212-213]. (Мужчина, мигрант на Кипре).

В процессе миграции формируется и критический взгляд на страну приема, понимание того, что она (страна Европейского Союза) также не является раем на земле, у нее есть масса своих собственных проблем.

Интервью 14: *«Почему не хотим остаться в Италии? Понимаете, Италия она ведь разная. Есть и красота природы, и море, и история, культура многовековая. Много чего интересного и полезного. Но в то же время есть и шесть миллионов неграмотных, полтора миллиона людей, у которых вши… Это не мои выдумки. На днях по итальянскому телевидению я услышала эту информацию.*

И итальянцы, - они всякие. Вы знаете, я насмотрелась на наших молдаванок, которые стремятся выйти замуж за итальянца, лишь бы остаться в Италии, получить гражданство. А среди итальянцев много таких, замуж за которого итальянка не пойдет. Или характер у него плохой, или работать не хочет, или еще какой-то изъян. А наша женщина выйдет за него замуж и работает на него, содержит, кормит, одевает, обстирывает. А он ее еще постоянно попрекает, что он ей дал гражданство, Европу. А она терпит…» [6, с.224]. (Женщина, мигрант в Италии).

Имеется и определенная специфика, обусловленная культурной традицией народа. Немцы, как отмечают эксперты, достаточно холодны в отношениях с другими, не приближают к себе. Если работаешь, платишь налоги, ведешь себя в рамках закона, то нет к тебе вопросов. Британцы принимают профессиональную интеграцию и продвижение, но более скрыты в социальном плане. И это сближает их с немецким восприятием иностранца, мигранта [7, с.96].

Молдавские мигранты глазами других (местного населения)

Одной из важнейших характеристик восприятия межгруппового и межличностного является стереотипизация мигрантов. Она отражает схематизированность и аффективную окрашенность, свойственную этой форме восприятия. Именно поэтому стереотипизация представляется как процесс приписывания сходных характеристик абсолютно всем членам какой-либо социальной группы, в данном случае мигрантов, без достаточного осознания возможных различий между ними [2, с.24].

С увеличением периода нахождения молдавских мигрантов в странах пребывания формируется определенное отношение к ним, окрашенное в достаточно позитивные «цвета». Исследования показали, что отношение населения принимающих стран к молдавским мигрантам, в основном, хорошее. Они ценят молдаван за добросовестность, порядочность, трудолюбие. К примеру, итальянцы понимают, что молдавские граждане приехали честно работать и зарабатывать на свою жизнь, на будущее своих детей, то есть решать близкие и понятные простому итальянцу проблемы. **Интервью 15:** *«В принципе, молдаване в Италии имеют положительный имидж. Имидж людей честных и работящих. Особенно высоко ценятся наши женщины, которые в большинстве своем работают в итальянских семьях. Они обладают способностью интегрироваться в итальянские семьи и даже*

становятся очень интегрированными членами семьи» [7, с.96]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Интервью 16: *«Молдаване, как и другие выходцы из бывшего СССР, воспринимаются как бывшие сограждане. Тем более, знающие русский язык, близкие по менталитету и очень добросовестные рабочие и ответственные (в строительной сфере или социальном служении пожилым людям). В основном, вне всякого приукрашивания, более позитивно воспринимаются. Очень уважаются и всегда чистоплотные, добросовестные. Пожилые люди довольны социальными служащими, молдавскими гражданами»* [7, с.59]. (Эксперт, Израиль).

Эксперт в Великобритании акцентирует внимание и на других аспектах проблемы отношения местного населения к молдавским мигрантам, их имиджа в стране пребывания. **Интервью 17:** *«Я не слышал о стереотипах, сформировавшихся в отношении молдавских мигрантов в Объединенном Королевстве. Наверное, потому что их число невелико. Люди уважают тех, кто начал с нуля и добился серьезных результатов в карьере в банковско-финансовой сфере. Здесь тебе предоставляют кредит доверия, и, если ты добиваешься результата, профессиональная среда тебя ценит»* [7, с.96]. (Мужчина, мигрант в Великобритании).

Но на отношении местного населения к молдавским гражданам, иммигрантам сказываются и случаи криминального поведения тех или иных молдавских граждан. Особое внимание эксперты и респонденты обращают на случай кражи картин в музее Вероны, среди участников которой были отмечены и молдавские граждане. Несомненно, утратить доверие местного населения легко, а восстановить значительно сложнее. И для этого необходимы корректные, взвешенные усилия, действия как представителей молдавских дипломатических кругов в стране, так и представителей молдавской диаспоры.

Эксперты отмечают, что молдавские власти в Молдове приложили все усилия для розыска преступников, возврата картин в Италию, молдавские дипломаты нашли правильный тон и слова в этой ситуации, выступили на телевидении, извинились за поведение своих граждан, и это получило позитивную оценку и властей, и общественного мнения страны [7, с.97-98].

В то же время, люди отмечают, что в поведении СМИ не всегда доминируют акценты, настроенные на интеграцию, толерантное отношение местного населения к мигрантам. **Интервью 18:** *«Но думаю, что надо говорить и о хороших делах, поступках. Например, о двух молдавских мальчишках, которые вместе с итальянкой (все из Падуи), выиграли национальный конкурс "Galileo Galilei". Однако нигде не было написано, что они молдаване. Когда же пишут о кражах, правонарушениях, средства массовой информации указывают, кто они, говорят об их национальной принадлежности»* [7, с.98]. (Женщина, мигрант в Португалии).

В этом отношении следует отметить, что в Португалии, при освещении событий, связанных с недостойным поведением мигрантов, никогда не отмечается национальность правонарушителя, чтобы не создавать отрицательного отношения ко всем мигрантам, людям данной национальности.

Отметим, что оценки со стороны молдавских мигрантов отношения местных жителей к ним, к другим группам мигрантов различны, встречаются как взвешенные, так и экстремистские позиции. И в этом отношении приведем высказывание участника фокус-группы, которое, на наш взгляд, очень верно, справедливо и многопланово ответил на этот вопрос, отметил, что нельзя считать себя хранителем истины, нужно уметь взглянуть и на себя критическим взглядом. И это является единственно верным и успешным путем к подлинной

толерантности и интеграции и себя, и других людей, как в стране пребывания, так и на родине, в Молдове.

Интервью 19: *«Здесь другая ментальность, другой мир. Представьте себе, что итальянец приехал в Молдову. Для него многие вещи будут выглядеть странно. Что люди стоят в баре и пьют водку, что пьют вино в 6 утра или даже в обед. Есть много моментов, когда ему покажется, что у нас нет культуры, что так не делается, что так не говорится. Когда идешь у нас в магазин и покупаешь хлеб, когда выражаются нецензурно. То есть, есть много странных для него моментов. Я не думаю, что мы молодцы, а они не молодцы. Или мы – плохие, а они – хорошие. Есть разные люди.*

Однако, замечаю одну важную вещь, потому что я работаю в школе, преподаю английский язык ... Да, есть расизм. Есть. Но есть не только здесь. Есть и во Франции, и в Англии, есть и в Молдове (русские с молдаванами). Есть такая проблема. Мой папа, к примеру, против русских. Каждый выбирает свою улицу, делает свой выбор в жизни» [7, с.99]. (Женщина, мигрант в Италии).

Эксперты обращают внимание на специфику Германии для молдавских мигрантов. Немецкий язык для молдавских граждан более сложен, чем языки романской группы, поэтому основная проблема, с которой сталкиваются мигранты, – языковая. **Интервью 20:** *«Молдаване трудолюбивы, исполнительны, не задают много вопросов, но незнание языка сказывается и на возможности найти работу, и на самой работе. Мой знакомый владеет фирмой, которая занимается доставкой почтовой корреспонденции, и у него работают два молдавских мигранта. По его словам, они исполнительны, ответственны, но выучить стандартные фразы для общения с клиентами представляет для них большую проблему»* [7, с.100]. (Мужчина, мигрант в Германии).

По мнению экспертов, молдавские трудовые мигранты не создают какие-то особые проблемы для германского общества и властей, правоохранительных органов. Они настроены на интеграцию, хотят работать и работают. **Интервью 21:** *«И, это главное, они перенимают немецкий образ жизни, культуру. В этом, конечно, есть и некоторые нюансы. Немецкое общество достаточно холодное в общении. Никто никому в душу не стремится влезть. Выполняй работу, плати налоги, не нарушай законов, и никому нет до тебя дела. И они, из моих наблюдений, становятся такими. Общение в основном на работе или после работы в ресторанчике, кафе за кружкой пива. Если хочешь…»* [7, с.101]. (Эксперт, Германия).

Что молдавские мигранты берут от стран пребывания

Находясь в другой стране, молдавские мигранты сталкиваются с необходимостью учить язык страны приема. Практика показала, что молдаване достаточно легко усваивают язык страны пребывания, в особенности, языки латинской группы (Италии, Португалии, Испании, Франции, других стран). Этому способствует как исторически сложившийся билингвизм молдавского населения, владеющего румынским и русским языком, принадлежность молдавских граждан к романской / славянской / тюркской и др.) языковой группе, обучение иностранным языкам в системе школьного (лицеистского) образования, стремление молдавских граждан говорить на языке страны приема. Этому помогает, конечно, и высокий образовательный уровень молдавских трудовых мигрантов. Молдавские граждане, не посещая специальных языковых курсов, практически через три месяца начинают говорить на языках романской языковой группы. Однако это не свидетельствует о знании литературного языка или о владении

официальным диалектом языка, поэтому спектр приложения достаточно ограничен.

Но в странах не романской языковой группы проблема языка нередко выступает сложным барьером в процессе интеграции. Речь идет о Германии, Великобритании, Израиле, Кипре и др.

Интервью 22: *«Насколько молдаване овладевают ивритом? Иврит язык очень сложный. Я знаю по себе. Некоторые из них уже разговаривают на иврите»* [7, с.87]. (Эксперт, Израиль).

Молдаване, работающие в государственных структурах Канады, в банках США, на стройках в Испании, шоферами в Португалии и т.д., обладают серьезным профессиональным опытом. Кроме профессионального опыта, они овладели новыми ценностями и практиками, характерными для стран пребывания.

Интервью 23: *«Молдаване провели определенное время в развитой стране и сумели воспринять в социальные ценности и практики, характерные этим странам. Таким образом, в случае возвращения наших соотечественников домой, они могут сформировать ударную армию, которая поможет быстрее осуществить качественное изменение молдавского общества. Эти молдаване уже не будут терпимы к издевательствам чиновников или политиков, будут больше интересоваться политикой и попробуют внедрить в наше общество опыт общностей, в которых они жили. Другими словами, эти почти полмиллиона молдаван, которые находятся за границей, являются потенциальной критической массой и которые, однажды, вернувшись домой, могут выступить катализатором процесса изменения»* [6, с.198-199]. (Мужчина, мигрант в Ирландии).

Возможность работы в разных местах позволяет мигрантам приобрести новый профессиональный опыт, овладеть новыми навыками, что позволяет реализовать собственные жизненные и профессиональные планы.

Интервью 24: *«Я поработал в разных местах, в разных фирмах. Увидел больше подходов, накопил различный опыт. Увидел, как делается бизнес, как нанимаются работники, откуда берут заказы, как их выполняют, как работает бухгалтерия. И решил открыть собственное дело. Сегодня сам осуществляю проект, который предлагает инновации малому бизнесу. Сейчас работаю на себя»* [7, с.106]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Опыт, полученный во время работы за границей, знание языков способствует карьерному росту. **Интервью 25:** *«Вернусь ли я в Молдову? А Вы знаете, я ведь возвращаюсь. Правда, возвращаюсь представителем итальянской фирмы. Фирмы, в которой я работал все эти годы (за исключением периода моего сельскохозяйственного опыта). Шеф решил расширить контакты за пределами Италии, и в частности с Молдовой, открыть здесь филиал, который бы работал не только с Молдовой, Румынией, но и в СНГ, на постсоветском пространстве. Мне предложили быть здесь руководителем этого филиала, использовать, в том числе, и мое знание и румынского, и русского языков, психологии, традиций нашего региона* [6, с.207]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Мигранты перенимают и те социальные качества, которые присущи стране пребывания. Эксперт в Германии отмечает «*традиционную «холодность» немецкого общества и меньшую открытость к общению «по душам»*. **Интервью 26:** «*Они* [молдавские мигранты] *не стремятся к созданию молдавских сообществ и поддержанию связей, совместному времяпрепровождению, помощи друг другу. Это я видел в Италии, когда собиралось на какие-то мероприятия 200 и более молдаван. В Германии это невозможно. Кстати, это во многом характерно для немцев. Они достаточно холодны в общении. Видимо, и мы перенимаем у них такую манеру поведения»* [7, с.53-54]. (Эксперт, Германия). На смену ком-

муникабельности и открытости, характерных для страны происхождения, приходит сдержанность и закрытость страны пребывания.

Что молдавские мигранты привносят в страны пребывания

Мигранты рассказывают, что они стремятся не только интегрироваться в культуру и общество принимающей страны, но и внести наши национальные символы, традиции. На фокус-группе в Португалии рассказывали, с каким интересом был воспринят наш символ весны «мэрцишор» и в школе, и в детском саду. **Интервью 27:** *«Они очень хотели больше узнать о Республике Молдова. Мы устроили открытый урок и рассказали о нашей стране, культуре, «мэрцишоре», людях. Им очень понравился «мэрцишор». Пригласили провести урок и в другом классе. На лекции присутствовали три старушки, которые умели плести. Они из интернета выяснили как сделать «мэрцишор», из каких материалов. Они попросили меня рассказать историю «мэрцишора». Они же за 45 минут, сколько длился урок, сделали «мэрцишоры» всем детям в классе. И мы их торжественно вручили каждому»* [7, с.102]. (Женщина, мигрант в Португалии).

Хотя у Республики Молдова нет исторических традиций в развитии бизнеса за рубежом, тем не менее в ряде стран молдавские мигранты открывают свое дело. Например, в Италии на конец 2015 года было зарегистрировано более 5 тысяч «молдавских» предприятий. **Интервью 28:** *«Есть молдаване, которые сумели очень хорошо себя зарекомендовать, открыв небольшие кулинарии, кондитерские, швейные производства. Люди знают, что они молдаване, и сумели собственными силами начать бизнес. У них здесь бизнес передается из поколения в поколение. Здесь мало кто сумеет без полученного наследства открыть свое дело»* [7, с.104]. (Фокус-группа, Италия).

Эксперты отмечают, что растет число предприятий в различных областях, в том числе и в сфере обслуживания, транспорта. **Интервью 29:** *«Сейчас есть и рестораны, и агентства, молдавские салоны в Падуе. Есть семья, которая открыла свою пиццерию. Есть семья, которая открыла свою парикмахерскую. Есть женщины, которые открыли эстетические салоны. Есть люди молодцы, они уже начали свой бизнес»* [7, с.105]. (Мужчина, мигрант в Италии).

Для успеха мало только желания, знаний, опыта и начального капитала. Успех будет ближе, если начинающий бизнесмен найдет себе опору, поддержку со стороны других структур, которые усилят его устойчивость. Кто-то использует неформальные связи в государственных структурах, контакты в бизнес-среде, молдавском сообществе, которое имеет выход на лиц, принимающих решение и др. Это, к сожалению, реальность, и с этим приходится считаться… Это, в большей степени, характерно для России (да и Молдовы), где в советский период многие молдаване и уроженцы республики достигли ощутимых высот, профессиональной и административной карьеры. **Интервью 30:** *«Установление отношений с влиятельными людьми (работаем по принципу – «ты – мне, я – тебе»)»* [7, с.110]. *«В какой-то момент решился на создание собственного бизнеса. В строительной сфере. Сегодня я работаю по специальности в строительной кампании. На открытии бизнеса сказались мои связи с Г.И., родственные связи, знакомства. Люди помогли советом, контактами, на определенном этапе и финансами. В общем-то, все было по-людски. За что я всем людям, которые мне помогли, очень благодарен. Я создал небольшую фирму в области строительства»* [7, с.110]. (Фокус-группа, Россия).

Кто-то привлекает в бизнес и содействие в открытии собственного бизнеса людей, которым

можно доверять и на кого можно опереться в случае помощи, необходимости – родственники, близкие друзья. **<u>Интервью 31:</u>** *«Возможности зарабатывать деньги и предоставить место работы и заработок для моих родственников, близких. Сегодня у меня работает много людей из Республики Молдова. Я помог и своим братьям открыть собственный бизнес, иметь хороший доход. И они мне помогали не раз, так что я могу на них положиться. Думаю, что благодаря тому, что я вовлек и их в бизнес, и они работают здесь, рядом со мной, заботятся, чтобы все было хорошо, мне сопутствует успех»* [7, с.110]. (Мужчина, мигрант в России).

Популяризация молдавских национальных традиций и символов, развитие «молдавского» бизнеса в странах пребывания способствует продвижению имиджа своей родины, страны происхождения [9]. Кроме того, этнический бизнес стимулирует приток мигрантов из своей страны, способствует встраиванию мигрантского труда в структуру экономики и тем самым становится частью общего механизма формирования устойчивого миграционного взаимодействия между странами. [4, с.24].

Заключение

В процессе трудовой миграции у молдавских граждан происходит формирование нового восприятия себя и других, разрушаются существующие стереотипы. Сравнивая себя с другими людьми, с ценностями, культурой стран приема, они начинают менять свои представления о жизни, окружающей действительности, перестают воспринимать себя и других в «черно-белом» измерении. Этот процесс рассматривается по ряду направлений.

Во-первых, осознание себя, своих ценностей, стилей общения в системе новых координат страны назначения. Среди молдавских мигрантов в отношении своей страны преобладает мнение, что в Молдове всё проигрывает Италии, Франции, Испании, Португалии, России… Но, как показывает опыт мигрантов, и в Молдове можно зарабатывать деньги, может быть, меньше, чем за границей, зато это компенсируется наличием рядом семьи, близких, друзей. Люди начинают лучше представлять достоинства и недостатки своей страны.

Во-вторых, на основе реальной практики молдаване узнают других и другую страну. При этом формируется и критический взгляд на страну приема, понимание того, что и эти страны (Россия или ЕС) также не являются раем на земле, у них также есть свои собственные проблемы.

В-третьих, повседневное общение меняет представление о молдаванах и у граждан стран приема, разрушает их стереотипы. Отношение населения принимающих стран к молдавским мигрантам окрашено в достаточно позитивные «цвета». Молдавских мигрантов ценят за добросовестность, порядочность, трудолюбие.

В-четвертых, общение в стране приема способствует обогащению молдавских трудовых мигрантов, они начинают перенимать ценности, стиль поведения страны пребывания. Мигранты приобретают новый лингвистический и профессиональный опыт, овладевают новыми навыками, что позволяет реализовать свои профессиональные и жизненные планы.

В-пятых, в то же время молдавские граждане приносят новые представления, ценности в те страны, где они живут и работают. Мигранты продвигают культуру, традиции, язык своей родной страны, способствуя формированию позитивного имиджа Республики Молдова в странах назначения.

Библиография:

1. ГУБАНЕНКОВА, С.М. Запад о России, Россия о Западе: политические стереотипы прошлого и на-

стоящего. // Межкультурный диалог и вызовы современности: другость и инаковость в своём и родном. Сборник научных статей по материалам Международной научной конференции (19-21 апреля 2019) Орёл, Российская Федерация – Комрат, АТО Гагаузия, Республика Молдова. – Орёл, 2019, с.155-163.

2. ДМИТРИЕВ, А.В. Конфликтогенность миграции: теоретические и практические проблемы // Социологическая наука и социальная практика, 2015, № 1(9), с.16-28.

3. ДМИТРИЕВ, А.В. Миграционные стереотипы в коммуникациях. // Коммуникология, 2015, №3 том 3, с.140-146. [Electronic resource]. Access mode: https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnye-stereotipy-v-kommunikatsiyah/viewer

4. ИВАХНЮК, И.В. Некоторые методологические и практические вопросы политики интеграции мигрантов в России. // Интеграция мигрантов: возможна ли она в современном обществе? - Москва: Экономический факультет МГУ имени М.В. Ломоносова, 2015. с.8-28.

5. КОЛАЦКИ, А. Толерантность, патриотизм и интеграция: социокультурное измерение. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2018, nr.3 (LXXXII), с.66-77.

6. МОШНЯГА, В., БУРДЕЛЬНЫЙ, Е., ВАСИЛЬЕВА ,Л., МАЛИНОВСКАЯ, Е. Проблемы реинтеграции и возвращения трудовых мигрантов из Европейского Союза в страны Пограничья. – Вильнюс, ЕГУ, 2012. - 344 с.

7. МОШНЯГА, В. Картографирование молдавской диаспоры в Германии, Великобритании, Израиле, Италии, Португалии и России). – Кишинэу: Б. и., 2017. - 222 с.

8. ЦУРКАН, В., МОШНЯГА, В. Профессиональная идентификация молдавских трудовых мигрантов: проблемы и решения (по результатам социологического исследования шести стран). // Мошняга В. (коорд.) Политика и практика регулирования миграции в условиях современных вызовов Международная научно-исследовательская конференция, Тирасполь. 27 января 2017 г. – Кишинэу, Международная организация по миграции, Миссия в Молдове, 2017, с.50-61.

9. CARACENTEV, S. Unpacking the future: is there more to material culture exchange in transnational families? // Мошняга В. (коорд.) Политика и практика регулирования миграции в условиях современных вызовов. Материалы международной научно-исследовательской конференции. Тирасполь, 27 января 2017 года – Кишинэу, Международная организация по миграции, Миссия в Молдове, 2017, с.281-284

30.11.2019

CZU 351.86(478)
DOI 10.5281/zenodo.3587389

PARAMETRII MODERNIZĂRII SERVICIULUI DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE A REPUBLICII MOLDOVA

Andrian MUNTEANU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,
Doctorand
e-mail: *andrianmunteanu@gmail.com*

Deși au trecut aproape trei decenii de la dizolvarea URSS până în prezent, în societatea moldovenească se atestă frustrări și percepții eronate despre Serviciul de Informații și Securitate, ca descendent direct al KGB-ului sovietic, ca poliție politică și instituție de constrângere a drepturilor și libertăților cetățenilor. În acest context, este absolut necesară abordarea maturăatît în problematica de securitate națională, cît și a rolului pe care îl are Serviciul de Informații și Securitate în cadrul sistemului de securitatenațională în urmamodernizării acestuia și a comunicării active, în limitele competențelor legale,cu societatea civilă, dar și înlăturarea unor neconcordanţe între abordarea instituţională a SIS şi vectorii de politică internă şi externă ai statului.
Cuvinte-cheie*: modernizare, Serviciul de Informații și Securitate, standard european, organe de securitate ale statului.*

PARAMETERS OF THE MODERNIZATION OF THE INFORMATION AND SECURITY SERVICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Although almost three decades have passed since the dissolution of the USSR, frustration and misperceptions about the Information and Security Service of the Republic of Moldova, as a direct descendant of the Soviet KGB, as a political police and institution for the constraint of citizens' rights and freedoms have been found in the Moldovan society. In this context, it is absolutely necessary to approach mature approach both in the issue of national security and in the role of the Information and Security Service in the national security system following its modernization and active communication, within the limits of the legal competences, with civil society, but also the elimination of some mismatches between the institutional approach of the Information and Security Service and the state and internal policy vectors of the state.
Keywords*: modernization, Information and Security Service, European standards, state security bodies.*

PARAMÈTRES DE LA MODERNISATION DU SERVICE DE L'INFORMATION ET DE LA SÉCURITÉ DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDAVIE

Bien que près de trente ans se soient écoulés depuis la dissolution de l'URSS jusqu'à ce jour, la société Moldave est caractérisée par des frustrations et des perceptions erronées au sujet des services de renseignement et de sécurité, en tant que descendants directs du KGB soviétique, en tant que police politique et institution de restriction des droits et libertés des citoyens. Dans ce contexte, il est absolument nécessaire de traiter de l'tellement grandi dans la question de la sécurité nationale, ainsi que le rôle de l'Intelligence et de la Sécurité dans le cadre du système de la sécurité nationale dans le sillage de la modernisation de ses moyens de communication, dans les limites de la loi, de la société civile, et l'enlèvement d'une partie de la différence entre l'approche institutionnelle du système immunitaire, et les vecteurs de la politique intérieure et extérieure de l'état.
Mots-clés*: modernisation, service d'information et de sécurité, européenne standarte, les organes de sécurité de l'état.*

ПАРАМЕТРЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ИНФОРМАЦИИ И БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Несмотря на то, что прошло почти три десятилетия с момента роспуска СССР до настоящего времени, в молдавском обществе отмечаются фрустрации и ошибочные представления о Службе информации и безопасности, как о прямом потоке советского КГБ, как о политической полиции и учреждении по ограничению прав и свобод граждан.В этом контексте абсолютно необходим зрелый подход как в проблематике национальной безопасности, так и в роли Службы Информации и безопасности в рамках системы национальной безопасности, в результате ее модернизации и активного общения, в рамках юридических полномочий, с гражданским обществом, а также устранения несоответствий между институциональным подходом СИБ и векторами внутренней и внешней политики государства.

***Ключевые слова**: модернизация, служба информации и безопасности, Европейский стандарт, органы безопасности государства.*

Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova joacă un rol important în cadrul organelor de securitate ale statului și este, pe de o parte, o componentă a sistemului securităţii naţionale, pe de altă parte, locul său în sistemul organelor administraţiei publice centrale de specialitate nu este clar determinat. Ajustarea competențelor Serviciului de Informaţii și Securitate la necesitățile mediului actual de securitate și adaptarea legislației în domeniu la standardele europene sunt priorități ale procesului de modernizare a acestei instituții.

Prin Decretul nr.196 al Preşedintelui Republicii Moldova din 9 septembrie 1991 este lichidat Comitetul Securităţii Statului, fiind creat Ministerul Securităţii Naţionale. În decembrie 1999 Ministerul Securităţii Naţionale este reorganizat în Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, coordonarea activităţii lui fiind delegată Preşedintelui Republicii Moldova. Astfel activitatea SIS este coordonată de către Preşedintele Republicii Moldova, în limitele competenţei sale şi este supusă controlului parlamentar.

Un aspect important al modernizării SIS ține de asigurarea independenţei activității sale vizavi de alte instituții statale, în acest scop asigurîndu-se delimitarea clară a funcţiilor de Securitate statală. Astfel, dacă SIS realizează sarcini de asigurare nemijlocită a securităţii naţionale, Preşedintele Republicii Moldova este cel care stabilește sarcinile şi priorităţile SIS, și coordonează elaborarea politicilor de securitate naţională. La rîndul său, Parlamentul, Procuratura şi Curtea de Conturi controlează asupra activităţilor desfăşurate de SIS. Independenţa în activitatea Serviciului presupune libertatea de a acţiona, în limita competenţelor instituţionale, în strictă conformitate cu prevederile legislaţiei în vigoare, fără a fi influenţat de factori subiectivi atît externi, cît şi instituţionali. În calitate de factori subiectivi de influenţă externă pot fi considerate constrîngerile exercitate de exponenţii clasei politice, ai mediului de afaceri şi ai societăţii civile etc. Din categoria factorilor subiectivi instituţionali de influenţă internă pot fi menţionaţi: conflictul de interese instituţionale, vulnerabilitatea faţă de fenomenul corupţiei, insuficienţa garantării condiţiilor clare de avansare în carieră, fluxul de cadre etc.

Totodată, cel mai important pas în stabilirea controlului democratic asupra SIS îl reprezintă crearea unui cadru legal, bine definit, în care acesta să funcţioneze, cît și stabilirea relaţiilor dintre factorul politic şi structurile de informaţii; volumul şi structura resurselor alocabile, în funcţie de misiunile pe care le primesc; determinarea unui raport optimal între componentele militare şi civile ale resurselor de informaţii.

Legea nr.753-XIV din 2 decembrie 1999 privind Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova are un caracter ambiguu și generează

premize de incertitudine în legătură cu poziţionarea Serviciului în sistemul naţional de securitate. Aceasta nu stabileşte limitele coordonării activităţii SIS de către Preşedinte şi nu determină expres procedura de efectuare a controlului parlamentar. Potrivit art.1 din lege, activitatea SIS este coordonată de către Preşedintele Republicii Moldova, în limitele competenţei sale şi este supusă controlului parlamentar. În acest sens, se impune reglementarea, prin lege, a limitelor coordonării activităţii SIS de către şeful statului, a procedurii de efectuare a controlului parlamentar asupra activităţii SIS de către o comisie specială a Parlamentului, precum şi reglementarea constituirii, organizării şi funcţionării acestei comisii printr-un regulament aprobat de Parlament.

În prezent avem o confuzie potențială între formele de securitate, precum securitatea rețelei și securitatea cibernetică sau securitate la frontiere și securitate națională. Confuzia se agravează când mai multe idei complexe sunt introduse în contexte contemporane precum securitatea mediului, securitatea reputațională, securitatea culturală, securitatea umană, alimentele securitatea, securitatea apei și securitatea politică, care sunt diferite forme de securitate identificabile, dar nu concepte fundamental diferite [1, p.54].

Drept prerogative ale Serviciului de Informaţii şi Securitate este elaborarea şi realizarea unui sistem de măsuri orientate spre descoperirea, prevenirea şi contracararea acţiunilor ce periclitează securitatea statului; desfăşurarea activităţilor de combatere a terorismului, finanţării şi asigurării materiale a actelor teroriste; protejarea secretului de stat, exercitarea controlului privind asigurarea păstrării şi prevenirii scurgerii informaţiilor ce constituie secret de stat şi altor informaţii importante pentru Republica Moldova; asigurarea funcţionării şi securitatea sistemelor guvernamentale de telecomunicaţii; elaborarea strategiei şi realizarea politicii naţionale în domeniul creării, administrării şi asigurării funcţionării şi securităţii sistemelor speciale de telecomunicaţii [2].

Serviciul de Informaţii şi Securitate stă la baza fundamentării politicilor şi strategiilor naţionale de securitate, cât şi a acţiunilor privind apărarea şi promovarea intereselor de securitate ale statului nostru. SIS desfășoară activitatea de informaţii pentru securitate, ca ansamblul de acţiuni şi operaţiuni desfăşurate permanent de către componentele sistemului securităţii naţionale, pentru informarea factorilor de decizie, investiţi legal cu competenţa de realizare a securităţii naţionale ori de aplicare a legii.

În același context, Serviciul de Informaţii şi Securitate este element al comunităţii naţionale de informaţii, desemnînd funcţionarea coordonată a sistemului securităţii naţionale, unde la nivelul acestuia sunt create şi dezvoltate utilităţi şi facilităţi comune privind coordonarea planificării informative şi elaborarea integrată a estimărilor informative de interes naţional, iniţierea şi dezvoltarea de programe, proiecte sau operaţiuni informative circumscrise susţinerii politicilor şi strategiilor de securitate naţională. Prin activitatea sa SIS RM vine să identifice şi să contracareze acţiunile ilicite, care atentează la libertăţile fundamentale ale cetăţeanului, afectează interesele societăţii şi ale statului. SIS obţine şi valorifică informaţii privind ameninţările şi riscurile în adresa suveranităţii, independenţei, securităţii, ordinii constituţionale şi integrităţii teritoriale a Republicii Moldova.

O sarcină importantă a unui serviciu național de securitate este asigurarea securității informației în instituțiile guvernamentale, avînd la bază patru obiective majore: confidențialitatea informațiilor prin asigurarea că acestea nu sunt dezvăluite unor terțe părți neautorizate; integritatea informațiilor prin prevenirea creării neautorizate sau modificarea datelor și menținerea coerenței datelor; disponibilitatea informațiilor pentru utilizatorii autorizați, avînd acces la informații și resurse; utilizarea legitimă a informațiilor prin garantarea că persoanele autorizate nu folosesc informațiile într-un mod neautorizat [3, p.47].

Managementul securității informațiilor realizat de serviciile naționale de securitate și de SIS, inclusiv, implică vizionarea, planificarea și execuția unui program de gestionare a securității în vederea reducerii la minimum a riscurilor și vulnerabilităților naționale. Managementul securității informației este un proces, un ciclu în care există planificare, execuție, monitorizare și feedback [4, p.29].

Serviciul de Informaţii şi Securitate joacă un prim rol în funcționarea platformei de Securitate și este structura defensivă de securitate de bază, folosind în acest scop tehnologii și produse de securitate existente. Această platformă permite fiecărei componente de securitate să-și sublinieze avantajul comparativ și lucrează în cooperare cu toate organele de Securitate [5, p.24].

Documentele de politici naţionale ale Republicii Moldova determină Serviciul să se adapteze conceptual şi funcţional la modelul structurilor moderne de intelligence, prin perfecţionarea cadrului legislativ, prin aplicarea unor viziuni, practici, procedee şi mecanisme mai performante în activitatea informativă şi contrainformativă [6]. Abordînd cadrul legislativ cu referire la activitatea SIS, ne referim la Constituţia Republicii Moldova, Concepţia Securităţii Naţionale, Strategia securităţii naţionale, Legea cu privire la Serviciul de Informaţii şi Securitate, Legea privind activitatea specială de investigaţii, Legea securităţii statului, Legea cu privire la secretul de stat, Legea privind organele securităţii statului, Legea cu privire la apărarea naţională, Decretul Preşedintelui RM privind Consiliul Suprem de Securitate etc. Aceste legi asigură controlul asupra organelor de securitate, o transparență mai mare în gestionarea resurselor umane și o mai corectă abordare a problematicii riscurilor și amenințărilor de securitate.

Excluderea SIS din componenţa executivului, delegarea funcţiei de coordonare a activităţii către Preşedintele Republicii Moldova, instituirea controlului parlamentar asupra activităţii acestuia, detaşarea din componenţă a Trupelor de Grăniceri, excluderea competenţei de urmărire penală, precum şi demilitarizarea Serviciului au fost etape de reformare, modernizare şi adaptare a instituţiei la rigorile statului de drept. În acelaşi timp, aceste acţiuni au reuşit să asigure echilibrul în exercitarea actului decizional de către instituţiile abilitate [6].

Scopul principal al reformării SIS constă în consolidarea capacităţilor de asigurare eficientă a securităţii naţionale a Republicii Moldova. Strategia de reformare a SIS este axată pe amplificarea dimensiunii calitative a activităţii acestuia, pe optimizarea funcţională şi pe ameliorarea proceselor de management, cu delimitarea clară a competenţelor şi responsabilităţilor instituţionale, atît în plan naţional, cît şi departamental, exercitarea eficientă şi transparentă a atribuţiilor. Pentru aceasta, SIS îşi propune realizarea următoarelor obiective generale: asigurarea independenţei în activitate a SIS; eficientizarea capacităţilor instituţionale în principalele domenii de activitate; responsabilizarea SIS în raport cu societatea şi consolidarea controlului democratic asupra SIS [6]. La acest ultim obiectiv putem menționa că prezenţa serviciilor de informaţii în domeniul public, în scopul de a influenţa opinia publică la nivel global are un rol crucial, dar este şi un factor controversat [7, p.71].

Analiza situaţiei actuale conturează existenţa unor practici pozitive de deschidere a SIS şi anume publicarea proiectelor de acte normative şi discuţiile cu societatea civilă pe marginea acestora. Astfel, spre exemplu, la 5 decembrie 2017 SIS a purtat un dialog cu societatea civilă privind proiectul Concepţiei securităţii informaţionale a Republicii Moldova. Au fost abordate aspecte privind îmbunătăţirea proiectului şi ajustarea acestuia în conformitate cu realităţile constatate. Reprezentanţii societăţii civile au evocat unele exemple de bune practice internaţionale şi au adus argumente privind propunerile înaintate, astfel ca documentul de politici să fie compatibil cu cele din legislaţia comunitară dar, în acelaşi timp, să răs-

pundă riscurilor şi ameninţărilor la adresa securităţii informaţionale în spaţiul mediatic [8].

Lipsa clarităţii în stabilirea priorităţilor în activitatea SIS şi a procedurilor de raportare obligă la perfecţionarea formei de comunicare cu societatea civilă şi cu beneficiarii produselor informaţionale oferite de către SIS, prin sporirea gradului de transparenţă şi receptivitate faţă de aceştia, în scopul conjugării eforturilor în problemele de securitate naţională. În acelaşi timp, cadrul de interacţiune a SIS cu societatea civilă este condiţionat de specificul activităţii acestuia şi de necesitatea limitării rezonabile a accesului la unele informaţii despre măsurile desfăşurate şi rezultatele obţinute, evitînd categoric scurgerile de informaţii referitoare la surse, personalul propriu, operaţiuni, forme, metode şi mijloace de activitate ale SIS.

Transparența Serviciului de Informații și Securitate față de societate se exprimă și prin transmiterea unei părţi impunătoare de dosare ce vizează represiunile politice din timpul regimului totalitar (Anii 1920–1959) către Arhiva Naţională, asigurarea accesului succesorilor (rudelor) persoanelor supuse represiunilor la informaţia din dosarele personale cu privire la condamnările / represiunile politice din timpul regimului totalitar, asigurarea accesului la informaţia de interes public, precum şi la modul de depunere şi examinare a petiţiilor etc.

Direcţiile de reformare a SIS se axează, în special, pe dezvoltarea abilităţii instituţional funcţionale de a preveni şi a contracara acţiunile cu potenţial de periclitare a intereselor de securitate naţională. Necesitatea reformării SIS ține de un șir de circumstanţe interne, precum imperfecţiunea cadrului normativ, care determină locul, rolul, competenţa şi responsabilitatea Serviciului în sistemul de securitate naţională; încercările de influenţare politică; modificarea cadrului normativ la iniţiativa unor autorităţi, altele decît Serviciul, fără a lua în calcul necesitatea relaţionării cu cerinţele procesului de asigurare a securităţii naţionale, ceea ce poate afecta reforma demarată şi succesul altor activităţi de importanţă statală.

Perfecţionarea cadrului normativ în vederea integrării politicilor de dezvoltare instituţională cu cele naţionale de securitate prevede:

a) delimitarea competenţelor SIS şi ajustarea lor la standardele serviciilor speciale din ţările cu democraţie consolidată (inclusiv prin elaborarea şi adoptarea unui cadru normativ distinct, stabilirea concretă a misiunii SIS, revizuirea structurii, denumirii, simbolicii acestuia etc);

b) neadmiterea implicărilor din exterior în activitatea SIS, precum şi prevenirea antrenării angajaţilor SIS în manifestări cu caracter incompatibil funcţiei exercitate;

c) definirea clară a funcţiilor de coordonare şi evaluare a activităţii SIS, exercitate de către Preşedintele Republicii Moldova şi eficientizarea controlului parlamentar;

d) revizuirea mandatului conducerii SIS în vederea asigurării stabilităţii acestuia.

Printre subiectele sensibile ale SIS, care necesită o abordare separate este interferenţa de competenţe cu alte autorităţi publice în anumite domenii de activitate (securitate economică, corupţie, terorism etc.); suprapunerea acţiunilor, coordonarea deficientă a lor, prevalarea intereselor instituţionale, conflictul de interese; apariţia unor noi obligaţii în procesul de integrare europeană; posibilităţile operaţionale reduse, condiţionate de capacităţile umane, profesionale, financiare, materiale, tehnice limitate; protecţia socială şi asigurarea financiară insuficientă ale personalului în raport cu condiţiile specifice de activitate, cu interdicţiile şi restricţiile ce survin în exercitarea unor drepturi şi libertăţi; finanţarea bugetară insuficientă a SIS, absenţa de mecanisme care să asigure direcţionarea resurselor financiare în virtutea principiului eficienţei, decalajul dintre necesităţile financiare şi acoperirea reală a acestora; aşteptările ascendente ale cetăţeanului, ale societăţii şi ale statului faţă

de SIS, care necesită reacţii prompte şi calitative; transparenţa insuficientă a SIS, precum şi percepţia eronată a opiniei publice cu privire la rolul, locul şi competenţa SIS; încrederea scăzută a cetăţeanului în instituţiile statului [6].

Politizarea are efecte speciale asupra relațiilor de serviciu de informații-politică. În primul rând, acesta conturează conținutul și tonul estimărilor, deoarece informațiile politizate tind să reducă date ambigue sau contencioase și prezintă constatări cu un sentiment neobișnuit de certitudine. Procesul de politizare inhibă, de asemenea, reevaluarea informațiilor. Episoadele de politizare pot otrăvi relațiile de informații-politică pentru mult timp. O reflecție finală ia în considerare maturarea relației dintre comunitatea de informații și conducerea politică. Guvernele consecvente consideră întotdeauna că securitatea este prioritatea principală [9, p.96]. Defalcările severe tind să agraveze neîncrederea reciprocă și să consolideze stereotipurile vechi, care divizează oficialii de informații și politici [10, p.260].

Obiectivul reformării Serviciului se regăseşte în diverse documente de politici naţionale, cum ar fi: Programul de activitate al Guvernului "Integrarea Europeană: Libertate, Democraţie, Bunăstare" 2009–2013, Programul de activitate al Guvernului "Integrarea europeană: Libertate, Democraţie, Bunăstare" 2011–2014, Planul individual de acţiuni al parteneriatului Republica Moldova – NATO actualizat.

Un aspect important al modernizării SIS ține de statutul ofițerului de informații și principiul meritocrației utilizat în procesul de selecție a acestora. Lipsa personalului specializat pe domenii separate de activitate sau insuficienţa personalului existent impune necesitatea completării statelor de personal ale SIS cu specialişti calificaţi în diferite domenii şi antrenarea acestora în activitatea de asigurare a securităţii naţionale în bază contractuală. Pentru asigurarea procesului de selectare a cadrelor competente se impune responsabilizarea serviciului resurse umane. Statutul profesional şi de carieră a personalului serviciilor de informaţii, contrainformaţii şi securitate recunoaşte importanţa socială deosebită a ofiţerilor de informaţii - militari sau civili - le conferă drepturile şi protecţia necesară îndeplinirii îndatoririlor şi obligaţiilor, le garantează stabilitatea profesională şi continuitatea în carieră, independenţa economică şi faţă de orice imixtiuni politice. Definirea unui Ghid al carierei pentru ofițerul de informatii este numai un exemplu de modificare structurală în acest domeniu, extrem de important pentru orice serviciu de informatii, cel al resurselor umane.

Într-o societate modernă, serviciul de securitate asigură funcţii importante pentru democraţie, legate de informarea instituţiilor statului cu privire la ameninţări interne şi externe. Informaţiile din domeniul securităţii naţionale sunt folosite pentru a servi nevoilor factorilor politici, adică a reprezentanţilor legitimi ai poporului şi sunt circumscrise interesului naţional.

Modernizarea SIS ar implica luarea în calcul a anumitor factori analizați de Adriean Pârlog [11, p.294], precum creşterea în dimensiune, scop, autoritate şi putere a structurii naţionale de informaţii; restructurarea şi reorganizarea comunităţii de informaţii; stabilirea unei poziţii coordonatoare sau schimbări majore în structură, cum este o "structură de informaţii în reţea". Evident, toate aceste aspecte privind organizarea activităţii de informaţii au la bază: - nevoia naţională de informaţii (strategice, operative şi tactice); - obligaţiile asumate, în acest domeniu, prin tratate; - obligaţiile asumate faţă de parteneri în cooperarea bilaterală; - resursele de care dispune SIS.

Bibliografie:

1. THOMPSON, M.A., RYAN, M.J., SLAY, J., MCLUCAS, A.C. Harmonized taxonomies for security and resilience, Information Security Journal: A Global Perspective, 2016, 25:1-3, 54-67, DOI:

10.1080/19393555.2016.1145772 ISSN: 1939-3555 (Print)

2. Lege Nr.53 din 23.12.1999 privind Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova, Publicat: 31.12.1999 în Monitorul Oficial Nr.156 art Nr:764

3. Neelam Bhalla Information Security: A Technical Review, IETE Technical Review, 19:1-2, 47-59, DOI: 10.1080/02564602.2002.11417010, 2002, ISSN: 0256-4602 (Print)

4. NYANCHAMA, M. Enterprise Vulnerability Management and Its Role in Information Security Management, Information Systems Security, 14:3, 29-56, DOI:10.1201/1086.1065898X/45390.14.3.20050701/89149.6, 2005, ISSN: 1065-898X (Print)

5. CHESLA, A. Information Security: A Defensive Battle, Information Systems Security, 12:6, 24-32, DOI: 10.1201/1086/44022.12.6.20040101/79783.5, 2004, ISSN: 1065-898X (Print)

6. Hotărîre privind aprobarea Strategiei de reformare a Serviciului de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova şi a Planului de acţiuni pentru implementarea Strategiei de reformare a Serviciului de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova pentru anii 2014-2018 nr.230 din 10.10.2013 In: Monitorul Oficial nr.243-247/696 din 01.11.2013

7. NATE, S. Intelligence şi securitate societală. Provocările unei tranziţii comune. - Bucureşti: Editura Academiei Naţionale de Informaţii „Mihai Viteazul", 2014, ISBN 978-606-532-104-5 004.056 355.4

8. SIS, în dialog cu societatea civilă privind proiectul Concepţiei securităţii informaţionale a Republicii Moldova, https://sis.md/comunicare/noutati/sis-dialog-societatea-civila-privind-proiectul-conceptiei-securitatii, (accesat la 20.11.2019).

9. LASOEN, K.L. 185 years of Belgian security service, Journal of Intelligence History, 15:2, 96-118, DOI: 10.1080/16161262.2016.1145854, 2016, ISSN: 1616-1262 (Print)

10. ROVNER, J. Intelligence in the Twitter Age, International Journal of Intelligence and Counter Intelligence, 26:2, 260-271, DOI: 10.1080/08850607.2013.757996, 2013, ISSN: 0885-0607 (Print)

11. PÂRLOG, A. Activitatea de informaţii în era cunoaşterii. Securitatea şi apărarea spaţiului sud-european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III: Sesiunea anuală de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională. - Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2006 15 vol. ISBN (10) 973-7854-35-7.

25.11.2019

CZU 32
DOI 10.5281/zenodo.3587402

ROLUL CULTURII POLITICE, VALORILOR DEMOCRATICE ȘI IDEOLOGIEI ÎN PROCESUL MODERNIZĂRII POLITICE A STATULUI

Natalia STERCUL
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale
Doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar
e-mail: *naliast@gmail.com*

Articolul conceptualizează problema răspândirii democrației în procesele de modernizare. Modernizarea politică devine una dintre cele mai eficiente modalități de dezvoltare a societății și a statului. Modernizarea politică contribuie la stimularea tendințelor de dezvoltare a culturii politice nu doar al structurilor de putere, ci și al societății. Aceasta presupune diseminarea pe scară largă valorilor de vizualizare a lumii politice, a ideilor despre politică și a puterii politice, precum și implicarea activă a populației în procesele politice. Maturitatea sistemului politic depinde în mare măsură de nivelul culturii politice. Nivelul scăzut de cultură al elitei politice creează instabilitate în procesul de transformare, ceea ce duce inevitabil la creșterea unei tensiunii în societate și stat. Procesele de modernizare promovează valorile democratice și respectarea drepturilor omului. Un rol special în procesul de modernizare politică a statului îl are și componența ideologică. În contextul dezvoltării democratice, ideologia umanismului, care are capacitatea de a exercita o influență constructivă în rezolvarea problemelor politice contemporane,este de o importanță deosebită.
Cuvinte-cheie: *modernizare politică, valori democratice, cultură politică, societate, stat, acțiuni politice.*

THE ROLE OF POLITICAL CULTURE, DEMOCRATIC VALUES AND IDEOLOGY IN THE PROCESS OF POLITICAL MODERNIZATION OF THE STATE

In the article is conceptualized the problematic of the spread of democracy in modernization processes. Political modernization becomes one of the most effective ways for the development of society and the state. Political modernization contributes to the activation of trends in the growth of political culture not only of power structures, but also of society. This implies the widespread dissemination of political world-view values, ideas about politics, power, and active inclusion of the population in political processes.The maturity of the political system largely depends on the level of political culture. The low level of culture of the political elite implies instability in the process of transformation, which inevitably leads to an increase in tension in society and the state. Modernization processes promote democratic values and respect for human rights. The ideological component in the process of political modernization of the state also has a special role. In the context of democratic development, the ideology of humanism, which has the ability to exert a constructive influence in solving the political problems of our time, is of particular importance.
Keywords: *political modernization, democratic values, political culture, society, state, political actions.*

LE RÔLE DE LA CULTURE POLITIQUE, DES VALEURS DÉMOCRATIQUES ET DE L'IDÉOLOGIE DANS LE PROCESSUS DE MODERNISATION POLITIQUE DE L'ÉTAT

L'article conceptualise le problème de la propagation de la démocratie dans les processus de modernisation. La modernisation politique devient l'un des moyens les plus efficaces de développer la société et l'état. La modernisation politique contribue à stimuler les tendances dans le développement de la culture politique non seulement des structures de pouvoir, mais aussi de la société. Cela implique la diffusion à grande échelle des valeurs de visualisation du monde politique, des

idées sur la Politique et le pouvoir politique, ainsi que la participation active de la population aux processus politiques. La maturité du système politique dépend largement du niveau de culture politique. Le faible niveau de culture de l'élite politique crée une instabilité dans le processus de transformation, ce qui entraîne inévitablement une tension accrue dans la société et l'état. Les processus de Modernisation favorisent les valeurs démocratiques et le respect des droits de l'homme. La composition idéologique joue un rôle particulier dans le processus de modernisation politique de l'état. Dans le contexte du développement démocratique, l'idéologie de l'humanisme, qui a la capacité d'exercer une influence constructive dans la résolution des problèmes politiques contemporains, revêt une importance particulière.

***Mots-clés**: modernisation politique, valeurs démocratiques, culture politique, société, état, action politique.*

РОЛЬ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ, ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ И ИДЕОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВА

Статья концептуализирует проблему распространения демократии в процессах модернизации. Политическая модернизация становится одним из наиболее эффективных способов развития общества и государства.Политическая модернизация способствует стимулированию тенденций развития политической культуры не только силовых структур, но и общества.Это предполагает широкое распространение ценностей визуализации политического мира, идей о политике и политической власти, а также активное участие населения в политических процессах. Зрелость политической системы во многом зависит от уровня политической культуры.Низкий уровень культуры политической элиты создает нестабильность в процессе трансформации, что неизбежно приводит к повышению напряженности в обществе и государстве.Процессы модернизации способствуют демократическим ценностям и соблюдению прав человека.Особую роль в процессе политической модернизации государства играет и идеологический состав.В контексте демократического развития, идеология гуманизма, которая обладает способностью оказывать конструктивное влияние на решение современных политических проблем, имеет особое значение.

***Ключевые слова**: политическая модернизация, демократические ценности, политическая культура, общество, государство, политические действия.*

Cultura politică este o parte a culturii juridice generale a statului, a societății, a persoanei, bazată pe norme juridice și combinată cu cultura juridică a unui singur sistem juridic. În general, cultura politică a oricărui stat este compusă din elementele sale individuale: partidele politice, ideologia statului, forma guvernării, alegerile, opoziția, acțiunile politice. Existența drepturilor electorale active și pasive permite asigureacetățenilorcă ei fac parte integrantă din structura politică a țării. Politologii consideră că tradițiile și obiceiurile politice ale statului ar trebui incluse aici. Toate aceste elemente sunt concepute pentru a răspunde diferitelor nevoi ale cetățenilor. Prezența unor astfel de componente ne permite să vorbim despre cultura politică a societății.

Ambiguitatea conceptului de cultură politică, multilateralitatea și subiectivitatea contextului înțelegerii sale au fost premisele fundamentale ale aparatului categoric științific categoric elaborat de acest termen. Conceptele culturii politice au fost propuse în lucrările lui G. Almond, S. Verba, D. Popa, U. Rosenbaum. Particularitățile influenței culturii politice asupra dezvoltării civile și politice a statelor au fost supuse analizei de mai mulți autori care s-au bazat pe abordări interdisciplinare, comparative, interculturale și altele [5; 1; 2]. O atenție deosebită în lucrările lor este acordată interacțiunii dintre politică și moralitate în implementarea culturii politice, problemele de risc politic și cultura soluționării conflictelor politice. În baza sintezei istorice și sociale sunt luate în considerare geneza și tipologia sa. Pentru noi, pare important să arătăm importanța culturii politice pentru transformările de modernizare, procesul de reformare internă a statului și schimbarea orientării politicii externe a dezvoltării.

Procesul de modernizare a unei societăți determină schimbarea culturii sale politice. Chiar dacă inițiativele de reformă vizează doar îmbunătățirea sau împrumutul a aspectului tehnologic al vieții sociale, aceste schimbări afectează întreaga cultură a societății și, în special, partea sa politică. În cel mai general sens, cultura politică este un sistem de producere şi reproducere a relațiilor politice care domină într-o anumită societate. Aceasta nu este o politică sau un proces politic, ci mai degrabă un complex de percepții despre politică, stat, guvern etc. a unei sau alteicomunități naționale sau sociale. Aceste idei ar putea să nu fie pe deplin implementate în procesul politic, dar ele joacă un rol de îndrumare. Și, prin urmare, orice acțiune sau fenomen politic este evaluată de subiecții și obiectele sale din poziția unor astfel de reprezentări.

Cultura politică acționează ca o sinteză a politicii și culturii și astfel reprezintă un set de cunoştințe, credințe, principii politice, manifestate în metodele și rezultatele comportamentului politic și ale activității politice a oamenilor [5, p.212]. Interacțiunea acestor categorii se manifestă în influența culturii asupra politicii și a efectului opus al politicii asupra culturii, adică este vorba de interdependența lor.

Modernizarea politică contribuie la intensificarea tendințelor în dezvoltarea culturii politice nu numai a autorităților, ci și a societății. Aceasta presupune o largă diseminare a valorilor politice și ideologice, idei despre politică, putere și implicarea activă a populației în procesele politice. În același timp, orientările de valoare și gradul de dezvoltare a culturii politice vor determina natura transformărilor politice și a caracteristicilor procesului politic. Maturitatea unui sistem politic depinde în mare măsură de nivelul culturii politice.

Nivelul scăzut al culturii elitei politice implică instabilitate în procesul de transformare, ceea ce duce în mod inevitabil la o creştere a tensiunilor în societate și în stat. Acest lucru se datorează în mare măsură culturii organizării și desfășurării activităților politice, precum și culturii guvernării politice. O analiză detaliată a acestor concepte ne va permite să reflectăm în mod holistic conținutul semantic al termenului de cultură politică și semnificația ei în procesul de modernizare, ținând cont de întreaga gamă de aspecte socio-culturale care îi influențează dezvoltarea.

Activitatea politică implică acțiunile din care este compusun proces politic. Acțiunile politice servesc drept linii directoare pentru un sistem politic care vizează atingerea unor obiective care exprimă interesele diferitelor grupuri. Tipologia acțiunilor politice permite să se facă distincția între: acțiunile politice pozitive și negative; raționale și iraționale; spontane şi organizate. În același timp, tipurile acestora depind de modelul transformărilor sociale și de atitudinea forțelor politice față de realitatea existentă. Printre acestea se numără mai multe grupuri.

Primului grup îi sunt atribuite acțiunile politice care au un caracter radical: revoluții politice, insurecții, răzvrătiri, contrarevoluții, războaie. Rezultatele lor conduc la transformarea sistemelor politice. De exemplu, în cazul succesului, revoluția se încheie cu crearea unor noi instituții politice și de stat, a unor noi forme de viață protejate de către noua elită, inclusiv prin folosirea violenței. Contrarevoluțiile condiționează începutul unei noi etape a restaurării deschise a puterii fostelor grupuri dominante.

Este important de reținut că actualmente, revoluția a suferit unele modificări în comparație cu cele care au avut loc înainte de mijlocul secolului al XX-lea. Așa-numitele "revoluții de culoare" erau noi forme de dezmembrare a regimurilor politice în condiții socio-politice specifice. Acest termen este folosit pentru a descrie un singur fenomen - proteste nonviolente, care au reușit să răstoarne regimurile autoritare. Spre deosebire de formele clasice, unde s-au folosit metode tradiționale de forță, "revoluțiile culorilor" permit schimbarea structurilor puterii de stat într-un mod paşnic, fără a schimba baza legitimității

întregii statalități. De exemplu, A. Neimatov, având în vedere revoluțiile culorilor primăverii arabe, le-a definit drept tehnologii pentru organizarea de torturi și dezmembrarea regimurilor politice. Prin prisma "revoluțiilor culorilor", este posibil să se studieze nu numai transformările politice și tehnologiile de modificare a regimului, ci și să se dezvăluie factori speciali ascunși ai luptei politice mondiale de diferite nivele pentru a vedea adevăratele interese și motive ale celor mai importanți jucători ai timpului nostru. În plus, în condițiile actuale, fenomenul "revoluțiilor colorate" este considerat un instrument pentru formarea unei noi ordini mondiale.

Al doilea grup de acțiuni politice constă în reforme care duc la schimbare fără a submina fundamentele sistemului de stat existent. Strategia reformistă nu vizează reorganizarea statului și a societății în ansamblul său, ci numai înlăturarea obstacolelor care împiedică funcționarea sa pentru a-și spori nivelul de bunăstare. Un exemplu elocvent pentru acest grup este politica de reformă menită să atingă țările din Europa Centrală și de Est, care a creat premisele pentru dezvoltarea acestor țări în trei domenii: adaptarea instituțională, integrarea economică și asistența financiară din partea Uniunii Europene. Al treilea grup include tentative politice care duc la schimbări în sfera puterii, inclusiv prin folosirea violenței. Există diferite forme și metode de protest. În prezent, ele sunt destul de serios studiate de instituții care se specializează în studiul așa-numitei rezistențe non-violente ca tehnologie politică. Astfel, trebuie remarcat Institutul Albert Einstein J. Sharp și Centrul Internațional pentru Conflicte Nonviolente, care oferă asistență în formarea instructorilor abilitați cu utilizarea strategiilor civile nonviolente pentru stabilirea și protejarea democrației și a drepturilor omului în întreaga lume, precum și cu pregătirea materialelor didactice pentru participanții la mișcarea de protest.

Următorul grup constă în acțiuni politice specifice: mitinguri, demonstrații, greve, picheturi, procesiuni, etc. Cu ajutorul lor, societatea civilă din țările democratice își exprimă atitudinea față de actualul guvern și răspunde problemelor existente în stat și societate, atrăgând atenția cercurilor de elită asupra necesității de a dezvolta acțiuni practice imediate pentru a le rezolva.

Al cincilea grup include tipuri specifice de acțiuni politice. Dintre care pot fi evidențiate: alegeri, campanii electorale, referendumuri, vizite oficiale ale delegațiilor de stat, negocieri diplomatice - cele mai importante instituții ale democrației directe.

Rezultatele acțiunii politice sunt exprimate în acele schimbări ale structurii socio-politice, care au fost rezultatul acțiunilor întreprinse, atât la nivel general, cât și la nivel local. Mai exact, ele pot fi exprimate în funcție de tipul acțiunilor politice existente - revoluție, reformă sau lovitură de stat - rezultatele lor pot fi diferite în ceea ce privește gradul de schimbare în sistemul de organizare a puterii: înlocuirea unui subiect de putere (revoluție); schimbări în puterea puterii (reformă); creșterea volumului de putere, schimbări personale în putere (lovitură de stat).

În procesul de modernizare, o atenție specială este acordată, în special, culturii guvernării politice. Căutarea unor noi baze de paradigmă pentru analiza problemelor managementului social și politic este asociată cu o restructurare calitativă a obiectivelor managementului însuși. Procesele sociale și politice au devenit dinamice, neliniarizate, foarte greu de prevăzut. Instituțiile publice se caracterizează printr-o pluralizare sporită a structurilor în care legăturile formale și informale sunt interconectate, ceea ce provoacă interdependența lor. Nivelul crescând al nevoilor și așteptărilor sociale conduce la complicarea interacțiunii dintre diferite grupuri ale populației, precum și între cetățeni și autorități, la creșterea comportamentului deviant, a diferitelor forme de activități de protest. Opacitatea relațiilor de reprezentare a intereselor și a managementului (birocrația, corupția) creează terenul pentru scăderea încrederii

publice în structurile puterii și administrației, pierderea controlabilității societății, creșterea incertitudinii și a riscurilor dezvoltării sociale și politice. Toate acestea demonstrează importanța ridicării nivelului culturii guvernării politice, crearea condițiilor pentru un dialog continuu între autorități și populație, deschiderea și conștientizarea largă a publicului cu privire la planuri, starea actuală, rezultatele obținute și problemele existente ale reformei statului.

În mod tradițional, cultura politică a fost privită prin prisma diferitelor abordări științifice. Una dintre cele mai frecvente abordări este axiologică și antropologică. Reprezentanții abordării axiologice au interpretat cultura ca sistem de valori, în timp ce avocații antropologi au privit-o din punctul de vedere al produsului activității umane în toate sferele.

Abordarea valorică a studierii acestui fenomen ne permite să arătăm că cultura politică face parte dintr-o cultură națională din punctul de vedere al ierarhiei valorilor în cultură. În schimb, valorile fundamentale ale unei culturi naționale formează cultura politică a lumii. Cultură politică este un sistem normativ de valori, iar abordarea bazată pe valoare ne permite să înțelegem relația dintre cultura politică și cultura societății.

Conceptele naționale ale politicii culturale pot fi privite ca sisteme dinamice, cu o dimensiune clară a timpului. Formarea și dezvoltarea politicii culturale de stat nu depinde atât de mult de sistemul politic stabilit în societate, ci de tipul de valori culturale. Dezvoltarea acestor valori este determinată de ideile despre natura proceselor culturale în societate, despre influența lor asupra dezvoltării societății, despre rolul subiecților care constituie și conservă valorile culturale, despre interacțiunea acestor subiecte cu statul, statul individual instituțiile și comunitatea în ansamblu.

Situația socială modernă face imperativă creșterea atenției asupra culturii ca factor de dezvoltare socială. Schimbările sociale sunt cel mai des motivate din punct de vedere cultural. Mulți experți europeni subliniază faptul că situația actuală este caracterizată de o “întoarcere spre cultură” [6, p.1203-1204].

În acest fel vom analiza rolul valorilor democratice în procesul de modernizare politică. Formarea democrației moderne ca o condiție a participării politice la masă este strâns legată de modernizarea diferitelor sfere ale vieții publice, inclusiv politice. Pe această bază, există schimbări în tipul de legitimitate și în mecanismul de legitimare a puterii. Sistemul administrației de stat este revizuit și elitele se transformă. Crește considerabil rolul și importanța dreptului. Concomitent cu centralizarea, există o tendință de descentralizare a puterii, care este asociată cu un rol din ce în ce mai mare al organismelor reprezentative, creșterea gradului de transparență, deschiderea informațională a structurilor puterii, liberalizarea legislației electorale, dezvoltarea instituțiilor nestatale și interacțiunea dialogului între guvern și societate.

Rolul funcțional al democrației depinde în mod direct de prevalența valorilor democratice. Dacă valorile democratice nu sunt larg răspândite în stat și în societate, democrația va fi formală [7, p.79-80]. Pentru instituirea cu succes a instituțiilor democratice și a funcționării lor reale în stat, este necesar ca populația acestei entități politice să împartă categorii de valori care promovează (nu contrazic) principiile democratice [3, p.94]. Există un anumit set de astfel de valori. Conform teoriei emancipatoare a democrației, dezvoltate de R. Inglehart și C. Welzel, aceste valori se formează în orice societate, dacă există un confort economic (dezvoltare socio-economică) în ea pentru o perioadă destul de lungă. Cu toate acestea, în diferite culturi, aceste valori nu sunt distribuite uniform, ceea ce explică diferențele dintre rezultatele democratizării și instituționalizarea democrației în diferite comunități în condiții socio-economice aproximativ egale. Prin urmare, unele culturi sunt mai favorabile înființării democrației decât altele.

Pentru a analiza starea și nivelul democrației recurgem la analiza datelor prezentate de Freedom

House, cunoscuta organizație non-guvernamentală care studiază starea democrației în lume. Apărând principiile democrației libertății, aderând la valorile democratice și criticând radicalismul de extremăstâng și de extremă drept, această organizație publică rapoarte anuale și rapoarte despre starea de lucruri în domeniul democrației și libertăților civile. În baza unei metodologii de evaluare destul de vaste și detaliate este cercetat nivelul drepturilor și libertăților politice, organizarea sistemului electoral, transparența birocrației de stat, precum și drepturile și libertățile civile. Conform raportului din anul 2018 al Freedom House în ultimul deceniu, situația instituțiilor democratice în majoritatea țărilor lumii sa deteriorat [4]. Există o tendință de creștere a autoritarismului și de scădere treptată a nivelului drepturilor civile. Se remarcă faptul că printre țările cele mai afectate în această privință sunt - Turcia, unele țări africane, precum și Ungaria, Azerbaidjan și Rusia. În fruntea clasamentului se plasează țările UE, în special țările scandinave. Cu toate acestea, procesele care au loc în Ungaria și Polonia în legătură cu creșterea populismului și a naționalismului sunt alarmante. Printre statele din Europa de Est, Ucraina, Moldova, statele din Caucaz și unele țări balcanice sunt enumărate în grupul statelor "parțial libere".

Valoarea comună care unește oameni de diferite orientări politice este văzută în căutarea unei "democrații" reale. Această imagine care sa dezvoltat în societate, este diferit de ceea ce se întâmplă în procesul politic de zi cu zi, în care imaginea sistemului politic existent este destul de neclară, nu există nici o înțelegere a principalei sarcini în aspect ideologic.

Componenta ideologică în procesul de modernizare politică a statului joacă, de asemenea, un rol special. Ideologia este un sistem de opinii și idei politice și legale, morale, religioase, estetice, filosofice, care la un anumit grad sau altul este reflectată în gândirea politică.

În funcție de diversitatea interpretărilor oferite de diferiți autori, sensul acestui termen se schimbă într-o oarecare măsură. În studiile actuale, acesta este definit ca "un set de idei și concepte prin care o persoană înțelege societatea, ordinea socială și el însuși în această societate și în lume". Ideologia este un fenomen social activ care catalizează procesul istoric, destinat să stimuleze și să implementeze anumite acțiuni pentru realizarea intereselor și obiectivelor politice. Adesea este privită ca o declarație în viața societății a sistemului de idei, atitudini, norme și principii dominante.

Orice ideologie urmărește să explice și să susțină ordinea socială și politică pe care o protejează prin apel la legile naturale. Acest lucru este văzut mai ales dacă recurgem la analizaevenimentelor istorice. În toate țările occidentale, unde au avut loc revoluții burgheze, oamenii de știință, filozofii, umaniștii, politicienii au contribuit la procesul de convingere a maselor printr-o ideologie bazată pe legi naturale. Ideile privind îmbunătățirea sau reorganizarea societății ca rezultat al condensării intereselor din jurul diferitelor idei politice cheie formează diferite direcții ideologice și politice.

Având la bază studiul experienței anterioare și a posibilităților anumitor direcții ideologice, ideologii dezvoltă concepte - idei despre căile și mijloacele de implementare a intereselor politice respective în orice condiții specifice. Astfel, au apărut mai multe tipuri de tendințe ideologice și politice, precum liberalismul, idealismul, realismul, neomarxismul, social-democratismul și multe altele. Combinația lor constituie ideologia politică a societății și asigură dezvoltarea ei progresivă. Ideologia politică în studiile actuale i se acordă o atenție specială, aceasta este studiată cu atenție, analizată, evidențiind noi forme, metode și tehnologii de diseminare în societate. Nivelurile organizării sale interne sunt analizate. O astfel de abordare integrată face posibilă identificarea principalelor contradicții ideologice ale secolelor XIX, XX și începutul secolului XXI. Problema rolului ideologiei umanismului în rezolvarea principalelor

probleme politice ale timpului nostru este discutată în contextul modernizării politice a statelor. Principiile umaniste sunt încă adesea privite ca simboluri încurajatoare ale schimbărilor viitoare, în ciuda faptului că în lumea modernă influența proceselor negative, opuse față de cele umaniste, este în creștere. Aceasta implică întreaga comunitate internațională în vremuri dificile, discuția dramatică curgător care reflectă complexitatea și contradicțiile aspectele socio-culturale ale globalizării, care au un impact direct asupra modificărilor de transformare.

În acest fel, analiza realizată permite să evidențiem următoarele concluzii:

- Cultura politică este supusă modificărilor aduse de procesul de modernizare. Cultura politică sub influența proceselor de modernizare nu numai că poate întări tendințele de creștere, dar, într-o anumită măsură, determină natura transformărilor politice și particularitățile schimbărilor care au loc.
- Valorile democratice în contextul modernizării politice apar ca una dintre condițiile participării politice în masă, care sunt direct legate de procesul de modernizare. În ciuda prezenței anumitor dificultăți în funcționarea valorilor democratice, precum și a stării drepturilor și libertăților civile, procesele de modernizare contribuie la promovarea valorilor democratice și la respectarea drepturilor omului.
- În condițiile dezvoltării democratice, ideologia umanismului, care are capacitatea de a exercita o influență constructivă în rezolvarea problemelor politice ale timpului nostru, dobândește o semnificație deosebită. Procesele de modernizare politică au loc sub influența ideologiei răspândite a umanismului și dobândesc din ce în ce mai mult sens din punctul de vedere al umanității transformărilor, precum și asigurarea dezvoltării progresive a statelor.

Bibliografie:

1. BRASOVANU, V. Calitatea democratiei şi cultura politica în Romania. – Adenum. 2015. - 164p.
2. MUNTEANU, I. Dezvoltare democraţiei locale: privire de ansamblu. Cartea albă. Situaţia autonomiei locale în Republica Moldova. – Chişinău, CARTIER, 2000. – 175p.
3. REABCINSCHII, V., MALCOCI, L. Politicile culturale: aspecte conceptual şi tipologii In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2016. №3 (LXXIV). P.93-116.
4. Democracy in Crisis. Freedom in the World 2018 [on-line] https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018(Цит. 02.03.2018).
5. WELCH, S. The theory of the political culture. – UK: Oxford University Press. 2013. – 304 p.
6. МИЛЕНИН, А.М. Современные формы политической и гражданской активности Европейской молодежи В: Вопросы политологии. Выпуск 6 (46). Том 9. 2019, с.1203-1210.
7. САКА, В. Тенденции и проблемы консолидации демократии в Республике Молдова в контексте евроинтеграционных процессов / Детерминанты и перспективы политики европейской интеграции Республики Молдова. – Краков: Societas, 2015, с.79-88.

02.12.2019

CZU 351/354:061.1 EU
DOI 10.5281/zenodo.3587408

KNOWLEDGE MANAGEMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION IN EUROPEAN UNION

Marek SZAJCZYK
Poland, Siedlce University,
PhD.
e-mail: *marek.szajczyk@uph.edu.pl*

Public administration institutions like other organizations are functioning in dynamically changing realities, moreover, the development of the information society accelerates the increase of people's awareness and their expectations related to the provision of public services. In such circumstances the activities of public administration units are more and more often assessed by their clients. As a result, local government units cannot be resistant to such influence - on the contrary - as service organizations, they must follow the general trends of changes in the economy, transferring solutions and patterns appropriate for the private sector to the ground of public administration activity. However, for implementation of further reforms a wide range of knowledge is needed. The creation of knowledge, and its collection, organization, dissemination, using and exploitation is becoming the biggest challenge for the efficient and successful functioning of local community. Efficient knowledge management in local government units requires the use of appropriate instruments, which nowadays very often rely on new information and communication technologies. The article presents selected issues concerning knowledge management in local government units and example solutions and tools used in knowledge management in public administration in the European Union.

***Keywords**: information, knowledge, knowledge management, public administration*

MANAGEMENTUL CUNOAȘTERII ÎN ADMINISTRAREA PUBLICĂ A UNIUNII EUROPENE

Instituțiile administrației publice precum celelalte organizații funcționează în schimbare dinamică; în plus, dezvoltarea societății informaționale accelerează creșterea gradului de conștientizare a populației și așteptările acesteia legate de furnizarea de servicii publice.În astfel de circumstanțe, activitățile unităților administrației publice sunt evaluate din ce în ce mai des de clienții lor. Drept urmare, unitățile administrației publice nu pot fi rezistente la o astfel de influență - dimpotrivă - ca organizații de servicii, ele trebuie să urmeze tendințele generale ale schimbărilor în economie, transferând soluțiile și modelele adecvate sectorului privat către administrația publică. Cu toate acestea, pentru punerea în aplicare a reformelor suplimentare este necesară o gamă largă de cunoștințe.Acumularea cunoștințelor, colectarea, organizarea, diseminarea, utilizarea și exploatarea acestora devin cea mai mare provocare pentru funcționarea eficientă și cu succes a comunității locale. Gestionarea eficientă a cunoștințelor în unitățile administrației publice locale necesită utilizarea unor instrumente adecvate, care se bazează, în prezent, adesea pe noile tehnologii de informare și comunicare. Articolul prezintă aspecte selectate privind gestionarea cunoștințelor în unitățile administrației publice locale și exemple de soluții și instrumente utilizate în managementul cunoașterii în instituțiile administrației publice din Uniunea Europeană.

***Cuvinte-cheie**: informații, cunoștințe, managementul cunoștințelor, administrația publică.*

GESTION DES CONNAISSANCES DANS L'ADMINISTRATION PUBLIQUE DE L'UNION EUROPÉENNE

Les institutions de l'administration publique telles que les autres organisations opèrent dans des réalités en évolution dynamique; en outre, le développement de la société de l'information accélère la prise de conscience de la population

et de ses attentes en matière de prestation de services publics. Dans ces circonstances, les activités des services de L'Administration publique sont de plus en plus évaluées par leurs clients. Par conséquent, les unités de l'administration publique ne peuvent résister à une telle influence - au contraire - que les organisations de services, elles doivent suivre les tendances générales de l'évolution de l'économie, en transférant les solutions et les modèles appropriés au secteur privé à l'administration publique. Pour la mise en œuvre des réformes futures et un large éventail de connaissances est nécessaire. Il est la ressource la plus importante utilisée par les fonctionnaires. La création, la collecte, l'organisation, la diffusion, l'utilisation et l'exploitation des connaissances constituent le plus grand défi pour le fonctionnement efficace et fructueux de la communauté locale. La gestion efficace des connaissances dans les administrations locales exige l'utilisation d'outils appropriés, qui sont maintenant souvent fondés sur les nouvelles technologies de l'information et de la communication. L'article présente certains aspects de la gestion des connaissances dans les unités locales de l'administration publique et des exemples de solutions et d'outils utilisés dans la gestion des connaissances dans les institutions de l'administration publique de l'Union européenne.
***Mots-clés**: information, la connaissance, la connaissance de la gestion, de l'administration publique.*

УПРАВЛЕНИЕ ЗНАНИЯМИ В ОБЛАСТИ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Учреждения публичного управления, такие как другие организации, работают с динамическими изменениями; кроме того, развитие информационного общества ускоряет повышение осведомленности населения и его ожиданий, связанных с предоставлением государственных услуг.В таких обстоятельствах деятельность учреждений публичного управления все чаще оценивается их клиентами.В результате подразделения публичного управления не могут быть устойчивыми к такому влиянию-наоборот-как сервисные организации, они должны следовать общим тенденциям изменений в экономике, передавая соответствующие решения и модели частному сектору государственному управлению.Однако, для осуществления дальнейших реформ необходим широкий спектр знаний.Накопление знаний, их сбор, организация, распространение, использование и эксплуатация становятся самой большой проблемой для эффективного и успешного функционирования местного сообщества. Эффективное управление знаниями в подразделениях местного самоуправления требует использования соответствующих инструментов, которые в настоящее время часто основаны на новых информационных и коммуникационных технологиях.В статье представлены выбранные аспекты управления знаниями в подразделениях местного публичного управления и примеры решений и инструментов, используемых в управлении знаниями в учреждениях публичного управления Европейского Союза.
***Ключевые слова**: информация, знания, управление знаниями, государственное управление.*

The role and importance of knowledge in organization management has been mentioned for many years. Nowadays we are observing that it is becoming a dominant resource of the organization including the public administration institutions. Such institutions like other organizations are functioning in dynamically changing realities, moreover, the development of the information society accelerates the increase of people's awareness and their expectations related to the provision of public services. In such circumstances the activities of public administration units are more and more often assessed by their clients. As a result, they cannot be resistant to such influence - on the contrary - as service organizations, they must follow the general trends of changes in the economy, transferring solutions and patterns appropriate for the private sector to the ground of public administration activity. However, such an adaptation will be possible only when the traditional approach to administration is replaced by a pro-development approach in which public administration and especially local governments are not only dealing with regulated by the law

official matters requested by their clients, but also take proactive actions for the benefit of the local community. For both, provisions of public services and proactive operations a wide range of knowledge is needed. Moreover, knowledge is the most important resource used by the staff of public administration. Therefore, intellectual capital should be treated as strategic, resource [12]. Employees with appropriate knowledge and qualifications should never be treated as objects. It is their competences - knowledge, skills and experience that contribute to the success of the organization. Therefore, all possible efforts should be made, to keep valuable employees in organization.

In basic approach, the knowledge is connected with data and information. According to A.Brooking and D.J.Skyrme, in this way of understanding all facts and images and numbers are treated as data; afterwards data presented in a specific context is forming the information; subsequently this information and understanding of how to use it creates knowledge. Information therefore should be considered as building blocks of knowledge. Furthermore, knowledge together with intuition can be used for creation of wisdom in the organizational lives [1, p.71]. Thus, information and knowledge are different entities and these two constructs should not be equated. Equating them oversimplifies and even may confounds researchers and managers.

The second approach to defining the knowledge emphasizes its immateriality. According to P.J.Buckley and M.J.Carter in this way of understanding knowledge belongs to people and it is people who are the carrier of specific and particular knowledge. Knowledge is a quality, that people have got and it makes them conscious how to use it. In this approach the information is not an element of knowledge, but a tool for building a knowledge, which rather concerns beliefs, expectations, actions and meanings. [1, p.71]. Nonaka and Takeuchi in their book „Creating knowledge in organization" [2] widely presents immaterial character of knowledge which means, that it is elusive and cannot be presented in the traditional form of accounting measures or other measures used by organizations.

According to OECD classification, there are four areas of knowledge:

– *„Know-what"* - the knowledge about facts; such a knowledge is closed to what is called information;

– *„Know-why"* - the knowledge which is explaining the relations between phenomena and processes; „it is about principles and laws of motion in nature, in human life mind and in society. It is important for technological development in certain science-based areas"

– *„Know-how"* - the knowledge, which is reflected in practical activities; the ability to do something (skills); it is the knowledge typically developed and maintain within the individual organization. Network of organizations are often formed in order to share and combine element of know-how.

– *„Know-who"* - this knowledge involves information about who knows what and who knows what to do. It is related also to social ability to co-operate and communicate with different kind of people and experts [3, pp.14-15].

It is difficult to indicate, which of these four areas is of greatest importance to the public sector organizations, because it is dependent on people, who are its carriers, the type, level and application properties of knowledge. Nevertheless, public administration units are functioning nowadays in the new conditions and need to reorient its operations, which are conditioned through the nature of a knowledge. In such reorientation of the organization, it is useful, when the staff is acquainted with some characteristics of knowledge, such as:

– Domination of knowledge – the future of the organization depends on effective management of the knowledge. Knowledge has a superior role in relation to all other resources.

– Inexhaustibility - in contrast to other factors, the value of knowledge and information is not decreasing, on the contrary - the more often knowledge is used, its value increases.

– Simultaneity - the same knowledge can be used simultaneously by many people in many organizations and in many places.

– Nonlinearity - the amount of knowledge does not indicate its usefulness. In many cases a small portion of it can change significantly situation of a given organization. In other situation, even an enormous amount of information and knowledge can be useless. Non-linearity means also that the same amount of knowledge used in one organization can cause completely different consequences, as in the situation of using it in another organization [4, p.20].

Besides the above noted traits, there can be added some characteristics of knowledge, such as: dynamics - meaning that capturing only a small part of it can lead to its large increase; fast de-update; relativity - meaning that it can be interpreted differently by individuals and may represent a completely different quality for people who study it with different methods. Moreover, through codification, knowledge can be structured in procedures, documentation, organizational skills, human competences and databases; can be materialized in services or products, which makes it possible to imitate it and it can become a product itself [1, p.72-73].

Apart from the above characteristics of knowledge, several knowledge layers in organizations may be pointed out: customer knowledge, stakeholder relationships, knowledge in processes, knowledge in products and services a knowledge in people [6].

The concept of knowledge management is most often presented as the process concerning the stages of acquiring and sharing knowledge. The most common definition of knowledge management was presented by P.Murray and A.Myers as „processes enabling the creation, dissemination and use of knowledge to implement the organization's goals" [5, p.7]. The second well-known definition of knowledge management was given by D.J.Skyrme as "precise and systematic management of key knowledge and related processes of creating, collecting, organizing, disseminating, using and exploiting knowledge during the functioning of the organization" [1, p.73]. From the above definitions, it follows that the knowledge management concept is based on three main processes: creation, dissemination and use of knowledge. In addition to these processes, in knowledge management system there are three important elements:

– technology (Internet, Intranet, Extranet, group work systems), or decision support systems or tools developed for individual needs;

– systems, tools and methods for measuring the effectiveness of the use of knowledge and intellectual capital;

– Organizational culture, which is oriented towards people, which favours sharing knowledge and enables the realization of common interests [5, p.7].

In knowledge management system, there are several key processes, however the initial phase which guides the overall activities is the phase of setting goals and overall objective. Key processes include [10]:

– Knowledge Identification –the process consists in recognizing what knowledge and expertise exist both inside and outside organization. Effective knowledge management creates sufficient internal and external transparency and supports employees in their knowledge-oriented ventures.

– Knowledge Acquisition - development of mechanism for continuous knowledge exploitation from multiple sources.

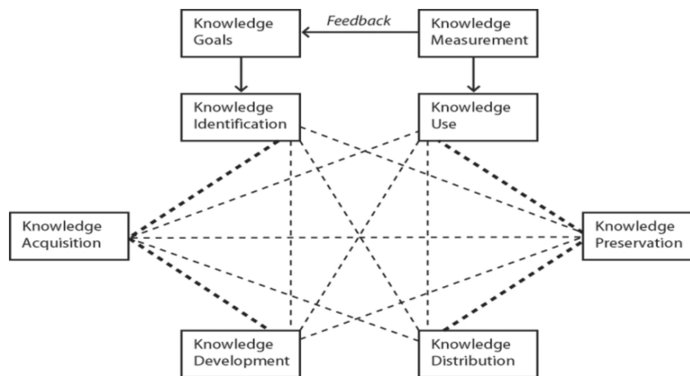
– Knowledge Development: the process consists of all the management activities intended to produce new internal or external knowledge on both the individual and the collective level.

– Knowledge Distribution: the process consists in making knowledge available and usable across the whole organization. To do this it is important check it out who should know what and to what level of detail.

– Knowledge use – the process consists in ensuring that the knowledge generated in the organization is properly utilized.

– Knowledge Preservation - The process consists in preventing the loss of valuable expertise. Organizations should take action toward selection of valuable knowledge for preservation, ensuring its suitable storage, and regularly incorporating it into the knowledge base.

Figure 1. Constructive elements of knowledge management

Source: [10, p.30].

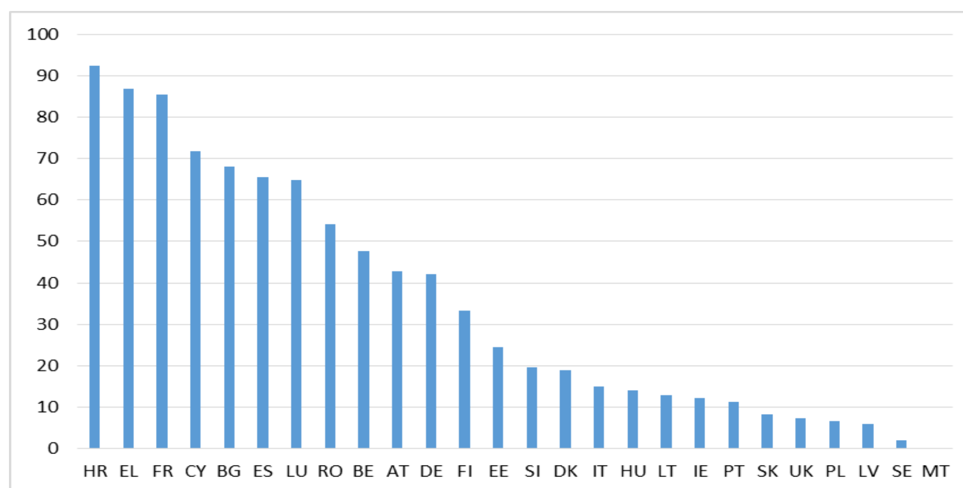
Among challenges the public administration in European Union Member States face currently are: „delivering better with less - meeting societal & business needs in times of tighter budgets; adapting service provision to demographic, technological and societal changes; and improving the business climate through fewer and smarter regulations and better services in support of growth and competitiveness" [7, p.2].

Reforms implemented in different EU countries to make the administration more efficient bring different results. The results of these reforms depend to a large extent on the development of human capital and on the approach to knowledge management. Among many features that differentiate public administration in the EU countries, several have a significant impact on knowledge management systems. One is the structure of countries and number of administrative tires. Most EU Member States have a unitary state structure. Only five countries have federal structure. Austria, Belgium, Germany Spain, the United Kingdom. However, fully-fledged federal structure is only in Germany and in other countries there are quasi-federal structures, characterised by asymmetries between the regional/state governments in terms of competences.

Regarding the number of administrative tires – the large majority of EU Member States has two or three administrative tiers, while seven Member States (Austria, Belgium, France, Germany, Italy, Poland and Spain) have four administrative tiers, Portugal five [7, p.13].

The most important role in knowledge management system is played by human resource management system. It has the greatest impact on knowledge management and is essential for the capacity and effectiveness of public administration. In practice, it is reflected in shape and functioning of civil service systems, which differ significantly among the EU member states. In all EU countries there are two main categories of employment in public administration. First is a traditional type of civil service, based on a specific and more protected public law status with unilateral appointment and the second is public employment, based on civil law with employment conditions more similar or identical to private sector employment [7, p.22]. The Figure 2 shows the differences in share of civil servants in public employment among EU countries.

Figure 2. Share of civil servants in public employment

Source: [7, p.23].

The highest share of public employment based on civil servants is in South-Eastern Europe (Croatia, Greece, Bulgaria, Cyprus, Spain and Romania) and the lowest in North and Eastern European countries where contractual employment is dominant.

In civil service systems the distinction between career-based and position-based system is also important for knowledge management. Career-based system is characterised by a clear separation between public service and general labour law, closed recruitment policy, seniority-based promotion and low accessibility for lateral entrants. Career-based system is dominant in continental and Southern Europe countries such as: Austria, Belgium, Cyprus, Germany, Denmark, Greece, France, Italy, Luxembourg, Lithuania, Spain, Portugal. In turn, in Northern and Eastern Europe (Estonia, Finland, Hungary, Latvia, the Netherlands, Sweden, Slovakia, Slovenia and United Kingdom) position-based system is dominant. It is more performance-based and flexible system - more similar to private sector. There are also dual system in some countries such as: Bulgaria, Czech Republic, Ireland, Malta, Poland and Romania [7, p.24].

A very important feature for knowledge management systems is also openness or closeness of civil service systems. In open system there is open access to public service and greater exchange and mobility with the private sector. Open systems facilitate the access to solutions functioning in private sector and thus a transfer of knowledge from this sector. In closed systems, external entry to the system is restricted and might even be limited for lower jobs. Although there is a clear connection between career-based system and closeness and between position-based system and openness in some countries there are differentiations in this respect. The open system are dominant in Denmark, Estonia, Finland, Latvia, Sweden and Slovenia and closed system are dominant in Austria, Germany, Greece, Spain, France, Croatia, Italy, Luxemburg and Portugal. In other countries there are hybrid systems combining features of open and closed systems [7, p. 25].

Taking into account the fact that employees are the carriers of knowledge in the organization, the

turnover of employees may be an important factor for the disappearance of knowledge. Usually, the turnover of employees in public administration is low, however there are few countries with medium employee turnover rate (Estonia, Denmark, France-low for civil servants and medium for public employees, Latvia, Slovenia and United Kingdom) and few with high (Bulgaria, Hungary, Romania, Sweden and Slovakia). A turnover of civil servants may be also linked to the politicisation of the administration. However, in most of the EU countries only limited turnover of civil servants after a change of government is observed [7, p.26].

From knowledge management system point of view, the key role is also played by top public managers. More and more complex and global issues conducted by public administrations caused that specific Top Public Management Systems (TPMS) have been set up in some countries. Among EU Member States such systems of personnel for high management positions in the national civil service was set up in 15 countries, with sometimes restricted number of senior executives, while in other 13 countries having no specific senior civil service. Top civil servants, in most of the EU countries are one of the most important sources of policy advice. However, in most cases policy advice is also taken from external experts such as consultants, academics, international organisations and think-tanks and in case of Ministers - direct personal advisors [7, p.29].

Considering that public administration units depend heavily on individual and institutional knowledge, the knowledge must be better understood and managed. There are no specific guidelines for the implementation of knowledge management systems. Each organization has its own specificity, so the solution used in one organization cannot be copied to another one. Moreover, European Union Member States have different historical traditions and different legal and institutional foundations.

However, there is a set of tools and techniques of knowledge management, that may be used by organizations. Such tools are definitely useful in supporting the transformation of the organization towards "learning organization" where education at the individual, team and organization level is continuously increasing their capacities to create results they care about [8], but in case of public sector it means the increasing the capacities to create results, which have got the greatest value for the community in favour of which the public administration unit works.

Through learning and use of knowledge resources the organization achieves a number of benefits such as:

– avoiding errors and preventing their occurrence;

– monitoring and analysis of phenomena replacing reactions to them;

– making quick changes of structures and adapting to customer preferences and market trends;

– introducing quick corrections by taking small steps instead of waiting for big jumps;

– avoiding waste and unnecessary efforts;

– increasing efficiency and productivity, reducing the number of "typical" defects;

– inclusion organizational units to search for innovations, research and development works and experiments;

– improvement through common, systematic actions;

– increased competitiveness due to flexible adaptation to the requirements of different markets and different customer groups [9, pp.11-12].

Knowledge management tools undoubtedly support organizational culture for competitive benefit of local governments. A significant number of tools are based on supporting the cooperation of organizational units by organizing and systematizing the way of collecting, storing, indexing and disseminating information; while most knowledge management techniques

are associated with motivating and building awareness among employees. One of the most often used tool supporting knowledge management is Intranet. It is an internal network based on internet technology, which only members of the organization have access to. Protection of resources available in the intranet is carried out by using software that blocks unauthorized access from outside. The intranet is particularly useful in gathering and transferring knowledge. Its main task is to shorten the time employees spend to seeking the necessary information needed to conduct current affairs. Data on the Intranet may include: current legal acts; internal regulations and procedures; data on contractors and suppliers or data on contact coordinates. The key benefits of Intranet include reducing the time of searching for information through easy and fast access; simultaneous access to information for all employees; improving the communication of the offices, as well as reducing the costs of the institution's functioning. The second most popular tool for knowledge management is Electronic Documents Management System (EDMS). The main function of such system is to provide a flow of electronic documents. Such systems support the processes of transferring documents between organizational units; improve the availability of documents; make it easier to monitor the changes made to the documents and the progress of dealing with the cases. The system gives the opportunity to track the history of documents and deadlines for their implementation; the system contain document templates of the most frequently used letters and forms; include schedules for individual users; it has got the cases search function, in which the assumed time of execution has been exceeded, with the possibility of viewing the history of the document and reconstructing its status; e-mail support and electronic Inbox. The most important benefits of implementing the Electronic Documents Management System include improving the efficiency of the public administration office by providing quick and easy access to the documents held by an institution; better supervision and more effective control and order in the collected resources. As a result, EDMS systems also improve communication with stakeholders and increase client satisfaction with the quality of services provided by the public administration

The knowledge management tools in particular can be helpful in capturing individual knowledge and transforming it into „institutional" knowledge. The process is of great importance, because despite the fact, that an organization involves a lot of resources and spend a lot of time for developing knowledge and capability, only some of it gets translated into procedures and policies. The majority of it resides in the heads and hands of individual managers and functional specialists. Over time, much of this institutional knowledge moves away, because the focus of managers had shifted and the original training had been forgotten, but more because of the people take on new positions, relocate to another organization or retire. Knowledge may also degrade when a new Top civil servant introduces a different agenda that doesn't build on earlier knowledge, but it also disappears when an institution reorganizes and there is a reshuffling of the staff.

Unluckily, the dynamics of the changes described above in the public administration sometimes is not lower than in the private sector. Elections and four or five-years cadencies cause that many public institutions experience this dynamic. The result is that the informal, people-based institutional knowledge that is so critical to organizational effectiveness seems to have a shorter shelf life.

Due to the above-mentioned problems with vanishing knowledge, it is essential that each institution makes every possible effort to capture and transfer individual knowledge into „institutional" knowledge, so that it can be somehow reused in the institution for the benefit of local community. In order to overcome such losses of knowledge, institutions can take a

number of actions. There are several essential steps that an organization should perform to keep the minimum care for preserving knowledge. For the beginning it is necessary to build an explicit strategy for maintaining institutional memory. This should take place regardless of the size of the organizational unit. Managers cannot assume that it will happen spontaneously. On the contrary, if they do not pay attention, the knowledge base of a staff will gradually disappear. Moreover, it is necessary to identify the key things that every member of a team or department should know or be able to do and figure out how to turn this from an implicit assumption to an explicit expectation. Incorporation of requirements and controlling of core knowledge into the adaptation process of a new employee at a workplace can be a good example. Doubtless, the use of information and communication technologies (ICT) will be helpful in this process. ICT enable the creation of a specific process by which a group of employees will be able to continuously acquire, accumulate, modify and codify institutional knowledge. This approach will make the information, which is necessary for the proper development of the organization, available to new people joining the team. Nowadays, specialized software is available, thanks to which employees can create easily accessible databases, repositories or knowledge metrics that can be used by other participants in the organization. The knowledge metrics – the documents containing information about the characteristics and origin of some knowledge - may be particularly important, when an institution is carrying out the investment projects. Public administration and especially local government units implement a large number of infrastructure projects of public purpose, for example projects related to transportation infrastructure, water supply, sanitary sewerage and various constructions in the area of education, sport facilities and many others. The processes related to such infrastructure investments are filled with knowledge, that can have a certain value. The value of this knowledge is transferrable to the success or failure of projects. Incorrectly estimated investment costs, the scope of investment not fully adjusted to the needs of the recipients of the project results, or in particular the delay in project implementation, which in some cases takes many months or even years - all such problems are caused by at least partially lack of adequate knowledge and skills in managing infrastructural projects. Therefore, should not the costs of knowledge management be treated as an investment? Thanks to this, many problems could be avoided and a lot of money could be saved in the future. But, also the stress related to non-compliances regarding the implementation of investment projects could be avoided.

In order to create knowledge management system in organization it is necessary, that the information obtained by the organization come from trusted sources. Some of the information available on the Internet, which employees of the institution use can become a tricky trap because quite often they are manipulated or simply they are false information. When, information come from reliable sources, it should not be a problem to collect, process and share this information from a technical point of view. It is also important to distinguish irrelevant information that should disappear or be forgotten. Then, an organization should not allocate resources to collect such unnecessary information. However, it is necessary to realize what we do not know yet, what are the competency gaps in the organization and then actively seek for the missing information.

Conclusions

The aim of the article was to develop an overview of knowledge management system in public administration in European Union countries taking into account selected features of public administration. A key conclusion is that nowadays, more often and more consciously there are undertaken activities aimed at

increasing knowledge in public administration. In case of local government units, the knowledge possessed, distinguishes them from other units and it is the most important factor in achieving success. It is a key element contributing to receiving new high quality investments and quality of public services related to many areas, for example education, environment protection, health care services, social assistance, transport infrastructure, renewable energy sources and many others. It is therefore a source of competitive advantage.

Therefore, knowledge management in public administration is becoming a backbone around which diverse institutional cultures should be combined. Knowledge management systems are difficult to implement because institutions deal with cooperation contexts that are not well modelled and implicitly relate to hidden knowledge to a large extent. When knowledge is not sufficiently related to the services provided by the local government unit and strategic planning is not sufficiently related to operational activities. This situation can often lead to unsatisfactory strategic decisions. It is therefore important to constantly refine the systems of knowledge management, in particular the tacit knowledge and anchoring it in the everyday work of the institution and dealing with the context of knowledge.

Values important for the public institution, including knowledge, should be of particular interest to the executive and supervisory authorities. Training of employees of public administration units constituting the basic source of knowledge growth, often does not translate into the development of this institutions. It is necessary to include superiors in the process of training, as coaches, trainers and instructors. They should have appropriate skills in the field of knowledge transfer, motivating employees to learn and improve in the field of solving organization problems. In modern knowledge management systems, it is necessary to perceive an employee as a partner, and not only as a subordinate employee, that is why it is necessary to use such styles of management that would allow simultaneous satisfaction of personal and professional aspirations of managers and employees. Intellectual capital should be treated as a strategic resource. Employees with appropriate knowledge and qualifications should never be treated as items. It is their competence: knowledge, skills and experience mainly contribute to the organization's success. Therefore, every effort should be made to keep valuable employees in the organization. It can therefore be said that knowledge, its generation, updating, dissemination and use are now a key success factor for every public administration unit. However, this approach requires many efforts. As practice shows, implementation of reforms in public administration in the European Union countries often causes many problems. The best way to avoid them is to take care of employees' knowledge, its use and how quickly public administration employees can learn something new.

References:

1. MIKUŁA, B. et al. Zarządzanie przedsiębiorstwem XXI wieku. Wybrane koncepcje i metody. – Warszawa, Wydawnictwo Difin, 2002.
2. NONAKA, I., TAKEUCHI, H. Kreowanie wiedzy w organizacji. – Warszawa, Wydawnictwo Poltext, 2000.
3. Knowledge Management in the Learning Society, Educations and Skills. OECD, Centre for Educational Research and Innovation, Paris: 2000, [On-line] https://read.oecd-ilibrary.org/education/knowledge-management-in-the-learning-society_9789264181045-en#page15 (accessed, 06.07.2019)
4. STROJNY, M. Zarządzanie wiedzą. Ogólny zarys koncepcji, „Przegląd Organizacji", 2/2000. - Warszawa, 2000.
5. STROJNY, M. Teoria i praktyka zarządzania wiedzą, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa" 2000, nr.10, following P. Murray, A. Myers, The Facts about Knowledge, Information Strategy – Special Report, 1997.

6. SKYRME, D.J. Capitalizing on Knowledge: From E-business to K-business. - UK, Butterworth-Heinemann, 2001

7. THIJS, N. et al. A comparative overview of public administration characteristics and performance in EU28. European Commission, Brussels, 2017 [On-line] https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3e89d981-48fc-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en) (accessed, 12.07.2019)

8. SENGE, P.M. The Fifth Discipline. - London, Century Business, 1990.

9. PENC, J. Nowe oblicze organizacji, „Przegląd Organizacji”, nr.3, Warszawa, 2004,

10. PROBST, G. at al. Managing knowledge: Building Blocks for Success. - UK, John Wiely & Sons, 2000.

11. MIR, F. at al. Integrating Knowledge Management and Human Resource Development: A knowledge based HRD process model. In: Journal of Management and Research (JMR) Volume 4 (2): 2017 [On-line] https://admin.umt.edu.pk/Media/Site/SBE1/SubSites/jmr/FileManager/Volume4Issue2/4-%20Integrating%20Knowledge%20Management%20and%20Human.pdf (accessed, 12.07.2019).

12. POPESCU, G.H., at al. The Role of human capital in the knowledge-networked economy. Psychosociological Issues in Human Resource Management, 4(1), 2016, pp.168-174.

10.09.2019

CZU 327:061.1 EU
DOI 10.5281/zenodo.3587414

PROVOCĂRI ACTUALE ALE POLITICII DE INTEGRARE A REFUGIAȚILOR ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Angela TONJOC
Republica Moldova, Chișinau, Universitatea de Stat de Medicină și Farmaceutica Nicolae Testemițianu
Doctorandă la Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: *angelatonjoc@gmail.com*

Problema integrării refugiaților este una fundamentală pentru viitorul Europei unite. Uniunea Europeană va rezista și va continua să se integreze, numai dacă va rezolva această provocare. Creșterea numărului de refugiați a fost realizată chiar și în condițiile implicării active a marilor puteri în războaiele civile din Orientul Apropiat.De asemenea, mai mulți refugiați provoacă modificări structurale în cadrul UE. Acesta este cazul Brexit, precum și creșterea popularității partidelor de dreapta și a euroscepticilor, care pare a fi o consecință directă a creșterii numărului de refugiați. Articolul prezintă situația actuală, dar vine și cu propuneri pentru îmbunătățirea politicilor de integrare a refugiaților.

Principalele obiective ale politicii statelor UE privind refugiații sunt: facilitarea integrării refugiaților, asigurarea frontierelor externe ale UE, distribuirea refugiaților între statele UE, lupta împotriva cauzelor militare și economice ale emigrării.

***Cuvinte-cheie**: refugiat, politică de integrare, provocare, distribuirea refugiaţilor, asigurarea frontierelor exterioare.*

CURRENT CHALLENGES OF THE REFUGEE INTEGRATION POLICY IN THE EUROPEAN UNION

The issue of refugee integration is a fundamental one for the future of the united Europe. The European Union will resist and continue to integrate, only if it solves this challenge. The increase of the number of refugees was carried out even under the conditions of active involvement of the great powers in the civil wars in the Near East. More refugees are also causing structural changes within the EU. This is the case of Brexit, as well as the rise of the popularity of right-wing parties and Eurosceptics seems to be a direct consequence of the increase in the number of refugees. The article presents the current situation, but also comes with proposals to improve refugee integration policies.

The main objectives of the EU states policy on refugees are: to facilitate the integration of refugees, to secure the EU's external borders, to distribute refugees between EU states, to fight against military and economic causes of emigration.

***Keywords**: refugee, integration policy, challenge, distribution of refugees, securing external borders.*

LES DÉFIS ACTUELS DE LA POLITIQUE D'INTÉGRATION DES RÉFUGIÉS DANS L'UNION EUROPÉENNE

La question de l'intégration des réfugiés est fondamentale pour l'avenir de l'Europe Unie. L'Union européenne ne résistera et ne continuera de s'intégrer que si elle relève ce défi. L'augmentation du nombre de réfugiés a été réalisée même avec la participation active des grandes puissances aux guerres civiles au Proche-Orient. L'augmentation du nombre de réfugiés entraîne également des changements structurels au sein de l'UE. C'est le cas du Brexit, ainsi que de la popularité croissante des partis de droite et des eurosceptiques, qui semble être une conséquence directe de l'augmentation du nombre de réfugiés. L'article présente la situation actuelle, mais il présente également des propositions visant à améliorer les politiques d'intégration des réfugiés.

Les principaux objectifs de la politique des états de l'UE en matière de réfugiés sont les suivants: faciliter l'intégration des réfugiés, garantir les frontières extérieures de l'UE, répartir les réfugiés entre les états de l'UE, lutter contre les causes militaires et économiques de l'émigration.

***Mots-clés**: réfugiés, Politique d'intégration, défi, répartition des réfugiés, sécurisation des frontières extérieures.*

НЫНЕШНИЕ ВЫЗОВЫ ПОЛИТИКИ ИНТЕГРАЦИИ БЕЖЕНЦЕВ В ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ

Проблема интеграции беженцев является фундаментальной для будущего объединенной Европы.Европейский союз будет сопротивляться и продолжать интегрироваться, только если он решит эту проблему.Рост числа беженцев был достигнут даже в условиях активного участия великих держав в гражданских войнах Ближнего Востока.Кроме того, несколько беженцев вызывают структурные изменения в ЕС. Это относится кБрексит, а также к увеличению популярности правых партий и евроскептиков, что, по-видимому, является прямым следствием увеличения числа беженцев.В статье представлена нынешняя ситуация, но также представлены предложения по улучшению политики интеграции беженцев.

Основными задачами политики стран ЕС в отношении беженцев являются: содействие интеграции беженцев, обеспечение внешних границ ЕС, распространение беженцев между странами ЕС, борьба с военными и экономическими причинами эмиграции.

***Ключевые слова**: беженец, политика интеграции, вызов, распространение беженцев, обеспечение внешних границ.*

Politica marilor puteri și problema refugiaților

Războiul civil din Siria declanșat în 2011 a avut repercusiuni neimaginabile la acea perioadă asupra situației din Uniunea Europeană (UE). Cu toate că a început în calitate de război civil, ulterior, în 2015 și 2016 statele influente ale lumii precum și puterile regionale, cum ar fi SUA, Rusia, Turcia sau implicat activ în regiune de partea beligeranților. Printre efectele importante, dar și cu impact major ale conflagrației se numără: impulsionarea mișcării teroriste, în special fiind vorba de organizația Statul Islamic (IS), pauperizarea populației, distrugerea statului sirian în hotarele sale postbelice etc. În articolul de față de vom referi la o consecință extrem de gravă pentru securitatea UE – creșterea valului de imigranți, care au subminat nu doar social și economic societatea europeană, ci și mai mult – au pus sub semnul întrebării durabilitatea coeziunii europene.

După cum se exprimase Klaus von Beyme [3] ”anul 2015 pentru majoritatea țărilor europene părea a fi anul unui dezastru istoric”. ”Ceea ce a început ca o demonstrație pașnică în miezul promisiunii așa-numitei primăveri arabe a devenit curând un război civil de uriașă amploare în Siria, care a ucis peste 400 000 de persoane, a dus la strămutarea a peste 11 milioane de oameni și a făcut ca aproape 19 milioane de sirieni să aibă nevoie de ajutor” [9]. Majoritatea din ei luând calea anume a UE, și nu aStatalelor Unite ale Americii (SUA). Amintim că anume SUA fost statul cel mai activ din punct de vedere militar în regiune. Și aici e vorba nu doar de cazul sirian, SUA având tradiție în efectuarea de intervenții militare în statele orientale cauzând prăbușirea unora dintre statele artificiale ca produse ale colonialismului și postului –colonialism[1].

Cu siguranță că intervențiile străine în conflictele din statele din Orientul Apropiat aveau cu totul alte consecințe scontate. Cu regret însă avem de afacere de multe ori cu un șir de efecte adverse, care nu au

[1] *Facem referință la intervenția cu mai bine de jumătate de secol prin răsturnarea Mosaddegh în Iran, în 1953, cu ajutorul Agenției Centrale de Informații (CIA). Pe termen lung, ea a contribuit la crearea unui sistem dogmatic religios sub Khomeini. Revoluția islamică din Iran a fost un răspuns tardiv la lovitura de stat din 1953.*

fost socotite din timp, ba mai mult, unele cu efect de bumerang ce se răsfrâng nu întotdeauna asupra subiecților ce au provocat lovitura. În acest fel, chiar dacă printre actorii de bază a intervenției în Siria au fost SUA, Rusia și Turcia, anume UE a fost cea care a suportat valul cel mai mare de imigranți.

Politica de intervenție a SUA, dar și în general a puterilor occidentale, inclusiv membre-UE, în Orientul Apropiat (avem în vedere toate tentativele de acest gen, nu doar cazul nemijlocit al Siriei) s-a bazat în opinia noastră pe trei raționamente de bază:

1) Susținerea democrației și securității.Anume aceste idei au stat la baza justificării intervențiilor externe ale statelor occidentale. Propaganda pentru democrațiea fost cartea de vizită a politicilor de implicare.

2) Interesele economice ale asigurării aprovizionării cu petrol și gaze. Dacă chiar nu erau partea vizibilă a aisbergului, cu siguranță interesele economice au fundamentat în mare parte intervențiile în orientul apropiat, dar nu neapărat obligatoriu și în cazul Siriei.

3) Pentru a proteja Israelul. Această țintă a fost o prioritate permanentă a SUA, fapt ce a adus la o scădere a reputației pentru Europa și Statele Unite în întreaga lume arabă.

Eșecurile intervențiilor occidentale din Afganistan, Irak și Libia, iar la moment și din Siria, au contribuit la dezintegrarea statului în Irak și Siria. Uneori, acest proces este comparat cu prăbușirea Iugoslaviei. Există totuși o diferență importantă: în Iugoslavia, chiar și în perioada comunistă, existau „comunități naționale" pe baza structurilor federale, cu elemente de integrare, precum limba și religia.

În statele arabe din Orientul Apropiat, pe care colonialismul britanic și francez le-a lăsat după primul război mondial, structurile lingvistice, confesionale și etnice erau foarte puțin coagulate. Statele post-coloniale de genul Siriei sau Irakului au fost construite în mare parte artificial. În plus, în urma intervențiilor s-a demonstrat că procesele centrifuge au avut teren prielnic. Diferitele comunități etice și religioase în scurt timp după căderea sau slăbirea puterii centrale au revendicat independența, și au început construcția propriilor construcții politice și paterne culturale.

De exemplu în cazul Siriei, este dificil de a identifica o diviziune clară între adepții președintelui Assad, cei ai IS și a grupărilor de opoziție anti-Assad pe diferite aspecte, gen: apartenență etică, religioasă, orientare politică etc. Multe grupări de opozițieneislamice luptă cu președintele și, în același timp, colaborează ocazional cu sistemul SI. Uneori, aceste grupări sunt ținta bombardamentelor rusești, în special, menite să lupte împotriva SI în sprijinul lui Assad. Cooperarea dintre grupurile arabe este afectată și de faptul că ele sunt susținute din exterior de diferiți actori regionali importanți ai lumii islamice din regiune, în special: Iranul și Turcia. Aceste diviziuni neclare în războaiele civile contribuie la exilul și la emigrarea multor cetățeni care au fost sacrificați între primele linii și au scăpat de teroare și de amenințarea la viață. O parte dintre aceștia, cca. 2,3 milioane de emigranți au ajuns în Turcia, pe care Occidentul a încercat să-i rețină în regiune în schimbul unor concesii riscante din partea UE pentru reînnoirea negocierilor cu Turcia pentru accesul la UE.

În general, în centrul sistemului european comun de azil se află regulamentul de la Dublin, care determină țara responsabilă cu prelucrarea fiecărei cereri de azil - în general prima țară a UE în care a intrat solicitantul. Sistemul de la Dublin a făcut ca țările de frontieră, cum ar fi Italia, Cipru sau Grecia, să fie puse sub presiune de criza migrației.

În noiembrie 2017, Parlamentul European a confirmat un mandat pentru negocierile interinstituționale cu guvernele UE privind o revizuire a normelor de la Dublin. Cu toate acestea, guvernele naționale nu au reușit să ajungă la o poziție cu privire la propuneri, prin urmare încă nu au început discuțiile dintre Parlament și Consiliu. Statele UE încă luptă pentru redistribuirea refugiaților [8].

Orientul Apropiat în calitate de sursă de refugiați

Analiza conflictelor din Orientul Apropiat ne permite de a deduce că aceste incidente militare nu trebuie tratate neapărat ca o luptă între orient și occident, între islam și lumea occidentală. Atragem atenția că mai degrabă putem vorbi despre niște războaie civile, interetnice sau interconfesionale, inclusiv în cadrul islamului, cum ar fi între șiiți și sunniți, de exemplu [1].

”Confesionalismul” și ”gândirea tribală” au creat și mențin o intoleranță tot mai mare anume în mediul oriental. Alawițiiîl susțin pe Assad pentru supraviețuirea lor ca grup minoritar și chiar și unii creștini din Siria fac acest lucru.Creștinii din Liban sunt de asemenea împărțiți în grupuri care cooperează cu Iranul sau cu Occidentul. Uneori, țările occidentale își aleg parteneri chiar din rândul grupărilor islamice: frații musulmani, de exemplu, nu au fost acceptați, dar wahhabismul, unul dintre cele mai dogmatice grupuri, a fost tolerat pentru a se menține cooperarea cu dinastia saudită.

Puterea în Orientul Apropiat nu este înțeleasă în termenii „statului legal” al Occidentului ca o posibilitate de mediere între grupuri, ci mai degrabă ca un instrument de păstrare a puterii. În acest sens, dictatorii, precum Saddam Hussein sau Assad, sunt similari cu islamiștii radicali. Ambele versiuni au creat refugiați în număr mare.

SI în Occident este înțeles frecvent ca un grup religios tradițional [5]. Această percepție trece cu vederea faptul că agenții SI, în ciuda fundamentalismului lor, sunt buni capitaliști cu activități în domeniul petrolului și a comercializării operelor de artă furate. Au fost destul de modernizați în modul lor de organizare a puterii militare și birocratice în teritoriile lor cucerite, care au ajuns la în perioada de apogeu până în suburbiile Alepului, aproape de Bagdad. Modernismul este totuși disprețuit atunci când argumentează împotriva „sharia" – a legilor islamice. În universitățile ce erau sub dominația SI, au fost închise facultățile în domeniile dreptului, științelor politice și artelor.

Deși politicienii occidentali la timpul lor savurau cu plăcere, în mare parte secretă, faptul că Uniunea Sovietică a eșuat în intervenția sa din Afganistan, lor le este greu să recunoască că SUA împreună cu aliații săi, inclusiv statele UE, cu un contingent la fel de mare de ostași a realizat intervenția din Afganistan cu puține cunoștințe despre societatea eterogenă pe care dorea să o influențeze.

Recent, țările occidentale au trebuit să renunțe la retragerea completă din Afganistan când au recunoscut că guvernul central din Kabul nu mai controla multe zone marginale ale țării - o imagine slabă a sprijinului acordat democrației.

Intervenția din Afganistan și Irak, ulterior din Siria, a demonstrat că promovarea democrației de tip occidental și a societății de piață a fost lipsită de sens în țările cu structuri arhaice tribale și clan. Occidentul nu a înțeles continuitatea politică și tradiția istorică în societățile respective, chiar și în țările est-europene. După cum statul sovietic intenționa să construiască comunism în statele feudale din Africa și Asia.

Politici de integrare a refugiaților.

Imigrația nu este un proces a zilelor noastre doar. Da, este de amploare și provocator pentru unitatea UE. Însă la moment statele UE redescoperă amploarea unui fenomen care a existat în multe perioade din istoria europeană. Printre problemele și provocările de bază ale politicilor în domeniul integrării refugiaților se numără:

- cunoașterea limbii statului gazdă;
-utilitatea economică a refugiaților.

În politica UE, principalele ținte ale politicilor în domeniul migrației sunt următoarele [2]:

- Facilitarea integrării refugiaților.
- Securizarea frontierelor exterioare ale UE.
- Distribuirea refugiaților între statele UE.

- Lupta împotriva cauzelor militare și economice ale emigrării.

În privința facilitării integrării refugiaților, subliniem că politica multiculturalismului promovată în democrațiile occidentale la răscrucea secolelor XX-XXI a eșuat în anumite privințe [10]. Evenimentele de ultimă oră ce țin de valul mare de refugiați ne demonstrează că păstrarea statului-național va fi posibilă doar prin politici de integrare. Învățarea limbii statului gazdă este un element cheie a politicii de integrare culturală. Integrarea economică este cea de a doua fațetă a procesului, fără de care refugiatul nu se va putea adapta, și care va exclude marginalizarea acestuia. Statele UE în mare parte sunt state constituite pe principiul statului-național, în care contează apartenența și coeziunea etnică. În cazul SUA, amintim situația este diferită, or SUA s-a constituit ca un stat al imigranților, coeziunea fiind una civică și nu una etnică. Din care cauză politicile de integrare din UE pot fi diferite de acela din SUA.

În privința securizării frontierelor externe, amintim că UE este în proces de distrugere și ridicare a barierelor interne, a frontierei din interiorul Uniunii. Din care cauză, securizarea frontierelor externe este o provocare și necesitate a securității și siguranței statelor europene. Doar prin aceste măsuri de fortificare a frontierelor externe se va putea de menținut spiritul unității interne a comunității și asigurată integrarea în continuare.

Distribuirea refugiaților între statele UE, este o abordare nouă, inedită pentru statele UE, utilizată anume în contextul crizei refugiaților după exodul din Siria a acestora. Este pentru prima dată când refugiații s-a încercat a fi distribuiți în mod solidar între statele-membre. Acest proces a fost unul foarte dificil, or anumite state, în special cele estice, au refuzat să primească refugiați, iar statele mai dezvoltate economic și mai atractive pentru refugiați nu sunt de acord să-și asume toate riscurile aferente procesului de primire a refugiaților. A fost o adevărată provocare, care nu a fost depășită totalmente, pe motiv că majoritatea statelor din estul Europei au refuzat acceptarea cotei de refugiați. În plus, nici refugiații nu au dorit să rămână în acestea, ei preferând alte destinații, mai occidentale.

Lupta împotriva cauzelor militare și economice ale emigrării, se referă în special la politica externă a UE. Or la începutul articolului am venit cu argumente potrivit cărora valurile de refugiați sunt determinate de acțiunile, deseori prost calculate ale marilor puteri, în special SUA. Prin intervenția și implicarea în războaiele civile din Orientul Apropiat și Afganistan, intensitatea conflictelor a crescut și mai mult, respectiv valurile de emigranți s-a majorat semnificativ. Diplomația europeană trebuie să insiste pe o mai puțină implicare militară în regiunile fierbinți. Dacă SUA este peste ocean, atunci UE este în apropiere de zonele de conflict. Intervențiile de natură financiară efectuate până la moment în zonele de conflict nu au fost în măsură să stabilizeze situația.

Concluzionând, trebuie să constatăm că în aceste domenii s-au întreprins multe acțiuni, însă UE este încă departe de a depăși toate problemele și de a face față provocărilor ce țin de creșterea numărului de refugiați.

Integrarea refugiaților depinde de cât timp stau în Europa. Cu siguranță, în viitor, mulți se vor întoarce, parțial dezamăgiți de condițiile de viață din tabere și de alte facilități de cazare din spațiul european, parțial pentru că condițiile de acasă se vor îmbunătăți - fie din punct de vedere economic, politic sau altfel. Generația mai veche de refugiați a demonstrat această presupunere. În 2016, mai mulți turci, care trăiesc în condiții decente în Germania, au revenit în Turcia decât numărul acestor turci care au venit în Germania [7].

Pentru *asigurarea frontierelor exterioare* ale Europei, membrii UE au avut multe probleme cu Marea Britanie, Grecia și Turcia, precum și cu unele țări din Europa de Est, în special Polonia. Există speranța unor politicieni că, dacă Marea Britanie va ieși din

UE în urma Brexit-ului, regulile UE vor fi schimbate în dispoziții mai rigide [4].

Repartizarea refugiaților între membrii UE funcționează foarte dificil. Cancelarul german, Angela Merkel, a înstrăinat mulți membri ai UE prin optimismul ei și prin sloganul „O vom face" [3]. Aceste obiective au fost onorabile, dar deloc negociate cu vecinii Germaniei. Polonia și alți membri ai Europei de Est acceptă doar un număr mic de refugiați. Polonia chiar vrea să restricționeze acest lucru la „creștini" - o poziție care nu este în concordanță cu valorile democratice europene. Chiar și distribuirea refugiaților în cazul Germaniei este deja destul de dificilă, iar statul federal are multe certuri cu Bavaria în privința diferitelor forme de politici de refugiați.

Lupta împotriva cauzelor militare și economice ale emigrării este cu siguranță cea mai complicată sarcină. Cooperarea puterilor în intervenția asupra Siriei rămâne extrem de controversată în statele UE. Astfel, Germania nu s-a alăturat coaliției îndreptate împotriva Siriei și a regimului Assad, iar Franța și Marea Britanie s-au implicat de partea SUA în atacurile militare directe asupra obiectivelor din Siria. Indiferent de aceasta, toate statele UE au trebuit să accepte consecințe negative ale participării anumitor state în intervențiile militare. Suplimentar, nu doar colonialismul, ci și dominația recentă a economiilor occidentale, care au slăbit performanțele economice africane, au determinat valuri mari de refugiați. Este din ce în ce mai clar că războiul civil nu poate fi încheiat prin bombe și chiar intervenția directă a trupelor occidentale pe teren ar crea noi ostilități în rândul populațiilor din Orientul Apropiat.

Recent, politicile de integrare a refugiaților în multe țări europene s-au îmbunătățit. Totuși sunt un șir de probleme nesoluționate. Printre problemele principale ale politicilor de integrare a refugiaților în UE la etapa actuală sunt:

-Închiderea frontierelor pentru refugiați în multe țări europene. Accentuăm că chiar și în cazul Suediei, care până nu demult accepta cel mai mare număr de imigranți proporțional cu propria populație, are loc refuzul de a accepta refugiați. Conducerea UE încearcă să diminueze diferențele, dar a eșuat în cazul Ungariei, țară care a renunțat chiar la subvențiile de la Bruxelles, care aveau menirea de a motiva statele. În cazul Poloniei, UE speră să aibă mai mult succes. Polonia ar avea nevoie de UE mult mai mult decât Ungaria cu numeroasele sale grupări populiste și neofasciste de dreapta și, în plus, țara are o proporție pro-europeană mai mare în populația sa, așa cum au arătat mitingurile împotriva guvernului conservator de la Varșovia în perioada anilor 2014-2016 pe subiectul independenței justiției, de exemplu.

-Tendința de a părăsi Comunitatea Europeană devine o problemă majoră în unele țări, cum ar fi Marea Britanie. Cu siguranță politica UE în domeniul refugiaților a fost unul din motivele de ieșire a Marii Britaniei, or guvernul de la Londra nu a susținut politica de acordare a cotelor pentru fiecare țară, considerând că doar Londra poate decide pe subiectul dat. Pentru a evita alte cazuri de genul celui britanic, Bruxelles ar trebui să întreprindă un șir de măsuri ce țin de păstrarea suveranității naționale și a puterii de decizie privind acceptarea / neacceptarea refugiaților.

-Creșterea numărului de refugiați provoacă creșterea importanței mișcărilor naționaliste de dreapta [6]. Acestea nu sunt doar anti-refugiați, dar și anti-europene. În sensul, că se pronunță împotriva adâncirii proceselor integraționiste, alimentând spiritele eurosceptice. În ultimii ani asistăm la creșterea popularității partidelor și politicienilor de dreapta, care se lansează în politică cu mesaje naționaliste și eurosceptice.

-Pe fundalul creșterii numărului de refugiați, se intensifică cazurile de perturbare a ordinii publice cu participarea imigranților. Creșterea violenței necesită investiții tot mai mari în autoritățile publice responsabile de asigurarea ordinii publice și a celor

responsabile de politicile imigraționiste. Măsurile represive vor fi solicitate din ce în ce mai mult, de exemplu, pentru a trimite refugiații mai repede în țara de origine.

-Contribuabilii din statele UE nu mai doresc să susțină financiar, nu doar intervențiile militare, dar și economiile statelor din lumea a treia. Realitatea a demonstrat că e o eroare faptul că mai multe ajutoare pentru dezvoltare acordate statelor din lumea a treia vor opri exodul din acestea. Or atât timp cât economiile autohtone sunt subminate valurile de emigranți nu vor scădea.

Sugestii privind îmbunătățirea politicilor în domeniul integrării refugiaților.

În contextul celor analizate, precum și reieșind din necesitatea conștientizării necesității de a efectua modificări în domeniul politicilor de integrare a refugiaților propunem următoarele sugestii:

1) Limitarea numărului de refugiați ce ar putea fi acceptați anual. Cotele să fie diferențiate pe state, în dependență de capacitățile și gradul de acceptanță a fiecărui stat în mod separat.

2) Instituirea sau continuarea cursurilor de integrare pentru imigranți. Acestea trebuie să fie obligatorii pentru toți refugiații care doresc să rămână în statul gazdă.

3) Reducerea subvențiilor sociale pentru imigranți. În cazul în care refugiatul nu își găsește loc demuncă pe parcursul unui an, el ar trebui să fie lipsit de alocații sociale. Realitatea este destul de dură, foarte puțini (circa 10%) dintre solicitanții de azil își găsesc un loc de muncă în primul an.

4) Este necesar de a modifica anumite prevederi legale prea permisive, cum ar fi cele cu privire la dreptul solicitanților de azil de a-și invita familiile să se alăture lor în Europa.

Bibliografie:

1. ALEXE, D. Sunniți, șiiți, alawiți, sufiți. Taxonomia Islamului în contextul Orientului Apropiat. https://moldova.europalibera.org/a/27281802.html
2. BAUBOCK, R. Refugee Protection and Burden-Sharing in the European Union. În: JCMS 2018 Volume 56. Number 1. pp.141-156.
3. BEYME, von, K. Refugees and Migration in Europe. În: European Policy Analysis. Volume 2, Number 1. Spring 2016, p.7-13.
4. CAPORASO, J.A. Europe's Triple Crisis and the Uneven Role of Institutions: the Euro, Refugees and Brexit. În: JCMS 2018 Volume 56. Number 6. pp.1345-1361.
5. COCKBURN, P. Epoca jihadului. Statul Islamic și marele război pentru Orientul Mijlociu. - București: Polirom, 2019, 496 p.
6. HERZOG, B. Between nationalism and humanitarianism: the global discourse on refugees. În: Nations and Nationalism 15 (2), 2009, p.185-205. ASEN / Blackwell Publishing Ltd 2009.
7. KOSER, K., BLACK, R. Limits to Harmonization: The "Temporary Protection" of Refugees in the European Union. În: International Migration, #37 (3), March 2003, pp.521-543.
8. Normele UE privind azilul: reforma sistemului de la Dublin. https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/world/20180615STO05927/normele-ue-privind-azilul-reforma-sistemului-de-la-dublin
9. Siria: Declarația Înaltului Reprezentant Federica Mogherini în numele UE. https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2018/03/15/syria-declaration-by-the-high-representative-federica-mogherini-on-behalf-of-the-eu/
10. SARTORI, G. Ce facem cu străinii? Pluralism si multiculturalism. - București: Humanitas, 2007. 176 p.

9.10.2019

COMPARTIMENTUL

SOCIOLOGIE

CZU 364.265.048.6
DOI 10.5281/zenodo.3587420

ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE AUTO-REPREZENTĂRII PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Natalia COJOCARU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Școala Doctorală Științe Sociale
Doctorandă
e-mail: *nataliacojocaru1978@gmail.com*

Prezentul articol oferă o prezentare succintă a abordărilor conceptuale asupra auto-reprezentării ca mișcare socială pentru asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități intelectuale în condiții de egalitate cu ceilalți membri ai societății.

Participarea civică reprezintă un drept fundamental al oricărui cetățean, indiferent de identitatea sau capacitățile sale.Totuși, unii oameni, printre care persoanele cu dizabilități intelectuale, suntexcluși de la mecanismele democratice de participare în viața socială. Majoritatea lor nu-și percep propria valoare umană sau identitatea socială, nu-și cunosc drepturile și nu știu cum să se bucure de acestea, iar aspectele cele mai importante ale vieții lor sunt decise de alte persoane – părinți, rude, specialiști din servicii sociale, reprezentanți ai autorităților statului etc.

În acest context, auto-reprezentarea se prezintă ca un instrument care împuternicește persoanele cu dizabilități intelectuale să articuleze propriile interese și necesități atât la nivelul traiului cotidian (personal), cât și la nivelul unor procese mai complexe, precum formularea de politici publice (ca mișcare socială).

Cuvinte-cheie*: auto-reprezentare, persoane cu dizabilități intelectuale, drepturi, incluziune socială, paradigme de abordare a dizabilității, autodeterminare.*

CONCEPTUAL APPROACHES OF SELF-REPRESENTATION OF DISABLED PERSONS

This article provides a brief presentation of the conceptual approach of self-advocacyas a social movement that ensures the rights of people with intellectual disabilities on an equal basis with other members of society.

Civic participation is a fundamental right of any citizen regardless of his or her identity or capabilities. However,some people such as people with intellectual disabilitieshavebeen excluded from the democratic mechanisms of participation in social life. Most of them do not perceive their own human value and social identity, do not know their rights and know how to enjoy them, while the most important aspects of their lives are decided by other people – parents, relatives, social services specialists, statebodies' representatives etc.

In this context self-advocacybecomesan important tool for empowering people with intellectual disabilities in articulating their own interests and needs both at the level of daily lives(personal level)and at the level of more complex processes, such as the formulation of public policies (as a social movement).

Keywords*: self-advocacy, personswith intellectual disabilities, rights, social inclusion, disability paradigms, self-determination.*

APPROCHES CONCEPTUELLES DE L'AUTO-REPRÉSENTATION LES PERSONNES HANDICAPÉES

Cet article donne un bref aperçu des approches conceptuelles de l'auto-défense en tant que mouvement social visant à protéger les droits des personnes handicapées sur un pied d'égalité avec les autres membres de la société.

La participation civique est un droit fondamental de tout citoyen, indépendamment de son identité ou de capacités. Toutefois, certaines personnes, y compris les personnes handicapées mentales, sont traditionnellement exclues des mécanismes démocratiques de participation à la vie sociale. La plupart d'entre eux ne perçoivent pas leur propre valeur pour l'identité humaine ou sociale, ils ne connaissent pas leurs droits, et je ne sais pas comment les utiliser, et que les aspects les plus importants de leur vie sont déterminés par d'autres – les parents, les membres de la famille, les professionnels des services sociaux, les représentants des Autorités de l'état.

Dans ce contexte, la représentation de soi est présentée comme un outil qui permet aux personnes handicapées d'exprimer leurs propres intérêts et besoins, tant au niveau des dépenses quotidiennes (pour le personnel), ainsi qu'au niveau de certains processus sont plus complexes, ainsi qu'à la formulation de la politique publique (en mouvement).

Mots-clés*: auto-représentation, personnes handicapées mentales, droits, inclusion sociale, paradigmes de l'approche du handicap, autodétermination.*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К САМОСТОЯТЕЛЬНОМУ ПРЕДСТАВЛЕНИЮ ЛИЦА С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

В настоящей статье представлен краткий обзор концептуальных подходов к самооценке как социальному движению для обеспечения прав лиц с интеллектуальными ограниченными возможностями в условиях равенства с другими членами общества.Гражданское участие является фундаментальным правом любого гражданина, независимо от его личности или возможностей. Тем не менее, некоторые люди, в том числе люди с ограниченными интеллектуальными возможностями, исключаются из демократических механизмов участия в социальной жизни. Большинство из них не воспринимают собственную человеческую ценность или социальную идентичность, не знают своих прав и не знают, как им пользоваться, а наиболее важные аспекты их жизни решаются другими людьми-родителями, родственниками, специалистами в области социальных услуг, представителями государственных органов и др.

В этом контексте самооценка представляет собой инструмент, позволяющий людям с интеллектуальными нарушениями сформулировать собственные интересы и потребности как на уровне повседневной (личной) жизни, так и на уровне более сложных процессов, таких как формулировка государственной политики (как социальное движение).

Ключевые слова*: самооценка, люди с интеллектуальными ограниченными возможностями, права, социальная интеграция, парадигмы подхода к инвалидности, самоопределение.*

Introducere

Discursul paradigmatic contemporan în materie de drepturi ale persoanelor cu dizabilități pune un accent deosebit pe rolul și importanța auto-reprezentării în realizarea drepturilor și în asigurarea incluziunii sociale a acestui grup de oameni.

Persoanele cu dizabilități, îndeosebicu dizabilități intelectuale, au fost întotdeauna și continuă să fie percepute ca fiind ”anormale”, inferioare persoanelor fără dizabilități, incapabile și neputincioase în majoritatea aspectelor vieții, fără vise și aspirații, fără nevoia de a comunica, relaționa și a avea prieteni, neavând nevoie de standarde minime specifice unei vieți de calitate, fiind considerate violente și

periculoase, nedemne să trăiască în comunitate și necesar a fi izolate etc.

Toate aceste etichete sociale au contribuit la faptul că cele mai multe dintre persoanele cu dizabilități intelectuale nici nu-și percep propria valoare umană sau identitatea socială, nu-și cunosc drepturile și nu știu cum să se bucure de acestea, iar aspectele cele mai importante ale vieții lor sunt decise de alte persoane – părinți, profesioniști din servicii sociale, reprezentanți ai autorităților statului etc.

Din aceste considerente, persoanele cu dizabilități intelectuale reprezintă, la scară mondială, unul dintre grupurile cele mai afectate de sărăcie, discriminare și de o perpetuare continuă a dependenței de deciziile și resursele altor actori sociali. Această stare de lucruri vorbește despre un dezechilibru de putere între persoanele cu și cele fără dizabilități, cu toate consecințele aferente.

În acest context, auto-reprezentarea apare ca un răspuns la acest dezechilibru de putere și, respectiv, ca un instrument de prevenire / ameliorare a tuturor consecințelor negative. Auto-reprezentarea reprezintă un instrument prin care persoanele cu dizabilități (intelectuale în mod special) luptă pentru autonomie, recunoaștere și resurse. Auto-reprezentarea este mișcarea socială prin care persoanele cu dizabilități intelectuale solicită regândirea statutului lor social.

Prezentul articoloferă o prezentare succintă a abordărilor conceptuale asupra auto-reprezentării ca mișcare socială pentru asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități intelectuale în condiții de egalitate cu ceilalți membri ai societății.

Auto-reprezentarea – istoric și context

Premisele pentru îmbunătățirea situației persoanelor cu dizabilități se configurează după al doilea război mondial. Perioada postbelică aduce cu sine reacții sociale împotriva rasismului, eugeniei și altor forme de opresiune și discriminare. Declarația universală a drepturilor omului (ONU 1948) [17] a constituit un prim pas în demersul către recunoașterea egalității tuturor ființelor umane.

Mișcarea persoanelor cu dizabilități s-a inspirat din diverse alte mișcări sociale care au fost inițiate și/sau luau amploare în această perioadă, precum mișcarea anti-rasială, feminismul. Astfel, reprezentanții anumitor grupuri de populație care împărtășesc aceeași identitate și care sunt,tradițional, opresate (de exemplu: afro-americanii, femeile, persoanele cu dizabilități)își unesc eforturile pentru a susține o cauză comună [6].

Mișcarea socială apersoanelor cu dizabilități a început prin proteste care urmăreau să elimine barierele de accesibilitate fizică a infrastructurii sociale pentru persoanele cu dizabilități, a continuat în timp cu pledoaria pentru eliminarea barierelor de informare și de atitudine în raport cu persoanele cu dizabilități, culminând cu includerea pe agenda drepturilor civile a demersurilor de egalitate, ”normalitate”, echitate, non-discriminare, drepturiegale pentru acest segment de populație.

La origini, inițiativele persoanelor cu dizabilități se focusează pe explicarea dizabilității prin prisma unor noi paradigme – socială și cea bazată pe drepturile omului (în contrast cu paradigmele medicală și de caritate) – Tabel 1. Persoanele cu dizabilități conștientizează din ce în ce mai mult că problemele cu care se confruntă nu sunt, de fapt, cauzate de deficiențele pe care le au (fizică, senzorială, intelectuală), ci de barierele create de societate.

Această perioadă este caracterizată inclusiv de creșterea gradului de conștientizare asupra promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități intelectuale – categoriede persoane care a fost întoate timpurile cel mai puternic expusă excluziunii sociale, discriminării, abuzurilor etc. tocmai din cauza specificului dizabilității. Primii care au pledat pentru egalitatea în drepturi a persoanelor cu dizabilități intelectuale au fost părinții acestora [5]. Această inițiativă a fost ulterior preluată de persoanele cu dizabilități intelectuale

însele, mobilizându-se în grupuri pentru a face campanii de promovare a drepturilor lor și de pledoarie pentru a obține controlul asupra propriilor vieți.

Primele cazuri documentate cu referire la grupuri organizate de auto-reprezentare fac referință la Suedia anilor 1960 – acesta fiind cadrul de referință cu privire la originilemișcării de auto-reprezentare în rândul persoanelor cu dizabilități [12]. Mișcarea s-a extins rapid în Statele Unite ale Americiiși Marea Britanie, și este, actualmente, prezentă în țările din întreaga lume. Multe dintre grupurile de auto-reprezentare sunt instituite de persoanele cu dizabilități dezinstituționalizate din sisteme rezidențiale [13].

Astfel, mișcarea de auto-reprezentare a apărut ca o forță politică coerentă, prin care persoanele cu dizabilități intelectuale (în mod special) luptă pentru autonomie, recunoaștere și resurse [16].

Insistența și vigoarea mișcării la scară mondială a reușit să contribuie la schimbări de paradigme în abordarea dizabilității. ”Invizibilitatea” persoanelor cu dizabilități a ajuns pe agenda publică. Astfel, implicarea / participarea persoanelor cu dizabilități în formularea politicilor, accesibilizarea serviciilor și infrastructurii sociale, combaterea atitudinilor discriminatorii și stereotipice ale populației generale în raport cu persoanele cu dizabilități etc. au fost apreciate de către reprezentanții organismelor internaționale în cadrul Sesiunii a 26-a a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului (Evaluarea periodică universală 2016) și în cadrul Sesiunii a 17-a a Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (audierea Raportului de țară privind implementarea Convenției ONU din 2017).

Auto-reprezentarea în contextul paradigmelor dizabilității

Mișcarea de auto-reprezentare se dezvoltă (totodată impulsionează) schimbarea în paradigmele de abordare a fenomenului dizabilității (Tabel 1). În contextul paradigmelor de caritate și medicală dizabilitatea este privită ca o problemă a persoanei, persoana nu se încadrează în ”normalitate” și, prin urmare, trebuie izolată de mediul ”normal”; persoana cu dizabilități este o povară pentru sistemul social în general. În contextul paradigmelor socială și bazată pe drepturile omului, dizabilitatea este un construct social care creează bariere pentru oameni; toate drepturile omului sunt asigurate și în cazul persoanelor cu dizabilități; legislația trebuie să garanteze persoanei cu dizabilități șanse egale de participare în societate.

Tabel 1. Paradigmele dizabilității

PARADIGME ALE ABORDĂRII DIZABILITĂȚII				
	De caritate	Medicală	Socială	Bazată pe drepturi
Cum sunt văzute persoanele cu dizabilități:	Se află într-o situație tragică; nu pot avea grijă de sine; inspiră milă, compasiune; depind de acte de binefacere.	Au o problemă medicală; au rol pasiv de pacienți; nu pot și nu trebuie să trăiască independent;	Pot și trebuie să participe în societate. Dizabilitatea este rezultatul unei organizări eronate a societății. Dizabilitatea nu este problema persoanei, dar reiese din caracteristicile de mediu, care pot limita sau, dimpotrivă, împuternici persoana	Deținători de drepturi; cu șanse egale de a participa în societate; nu sunt discriminate în viața de zi cu zi. Toate drepturile omului sunt asigurate și în cazul persoanelor cu dizabilități

Cum este abordată dizabilitatea	Prin acte de caritate și binefacere. Calitatea "grijii" manifestate contează mai puțin	Persoanele cu dizabilități au nevoie de cât mai multă reabilitare medicală, ca să poată atinge nivelul maxim de "normalitate". Persoana trebuie tratată, "reparată"	Barierele de mediu și de atitudine care limitează participarea persoanelor cu dizabilități în viața socială trebuie limitate. Toate serviciile și politicile publice trebuie să fie accesibile și incluzive	Legislația este respectată și aplicată; Persoanele cu dizabilități se implică în toate procesele decizionale
Responsabilitatea pentru persoanele cu dizabilități aparține...	Persoanelor generoase, centrelor de caritate, fundațiilor, instituțiilor religioase	Medicilor și autorităților medicale	Statului, tuturor ministerelor, societății	Statului, tuturor ministerelor, societății

În modelele de caritate și medical, persoana cu dizabilități este constrânsă de limitele propriei funcționalități; accentul se pune pe ce *nu poate* persoana. Persoanele cu dizabilități au rol pasiv de consumator al unor servicii gândite și create pentru ele, fără a fi întrebate dacă au nevoie de ele sau cum ar trebui să fie acestea pentru a le satisface mai bine necesitățile. Se prezumă incompetența, limitările, inadecvarea și insuficiența persoanei cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități reprezintă un grup minoritar, invizibil.

Auto-reprezentarea vine să schimbe accentele, contribuind la schimbarea de paradigme. Noile paradigme – socială și, ulterior, bazată pe drepturi – pledeazăpentru eliminarea barierelor (fizice, informaționale și de atitudine) care sunt create și impuse de societate. Accentul se pune pe *ce poate* persoana. De aceea, mișcarea de auto-reprezentare militează pentru prezumția competenței și pe promovarea eforturilor de împuternicire (empowerment) a acestui segment de populație. Persoanele cu dizabilități se poziționează în rol activ și participativ în dezvoltarea constructului social (mediu, servicii etc.), deci sunt parte a procesului (și nu simpli beneficiari). Mesajul auto-reprezentanților este că persoanele cu dizabilități trebuie să fie privite nu ca un grup minoritar, ci ca parte a populației generale.

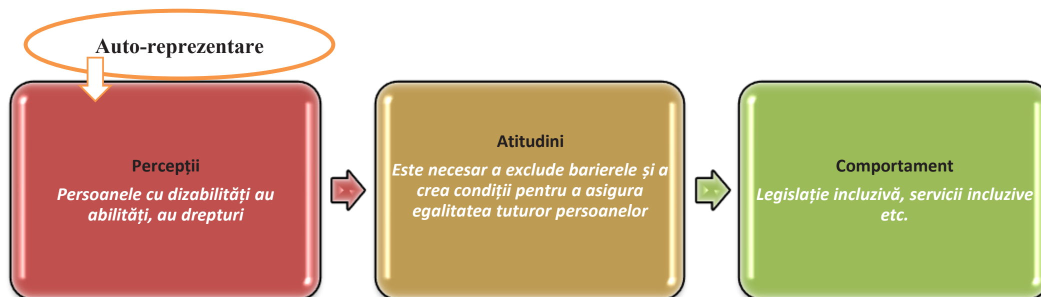
Conceptul de auto-reprezentare: aspecte definitorii

Literatura de specialitate operează cu o varietate de definiții ale sintagmei "auto-reprezentare". Definițiile acoperă multiple aspecte: de la auto-determinare – la influențarea politicilor publice în domeniul dizabilității, de la capacitatea de a identifica propriile nevoi – la schimbări calitative ale vieții persoanei etc. O caracteristică comună a acestor abordări este faptul că prin auto-reprezentarepersoana cu dizabilități (intelectuale) este capabilă să vorbească pentru sine și să-și articuleze nevoile. Or dacă pentru majoritatea oamenilor (tipici) aceasta este o abilitate firească, în cazul persoanelor cu dizabilități intelectuale abilitatea de a vorbi în nume propriu și de a-și articula nevoile este cel puțin o provocare.

Literatura de specialitate operează cu diferite definiții ale auto-reprezentării. Unele se axează pe experiențele individuale ale persoanelor cu dizabilități de a vorbi în nume propriu, de a-și revendica drepturile, de a lua propriile decizii și de a-și asuma responsabilitatea pentru propriile acțiuni și vieți. Altele se referă la auto-reprezentare ca o

acțiune colectivă, prin care grupuri ale persoanelor cu dizabilități acționează împreună pentru justiție socială [5].

Auto-reprezentarea creează oportunități pentru persoanele cu dizabilități (intelectuale) să vorbească în nume propriu și în numele altor persoane aflate în situații similare. Acest fapt scoate în evidență prezumpția incompetenței persoanelor cu dizabilități de a-și reprezenta interesele, necesitățile, visele etc. – prezumție bazată pe percepțiile unui deficit cognitiv cu care se confruntă aceste persoane. Această prezumție condiționează o cultură a etichetării persoanelor cu dizabilități ca fiind neputincioase, inapte, incapabile, anormale etc., iar această cultură a etichetării are drept consecințe negarea drepturilor acestui grup de populație și subminarea valorii umane a acestora. Prin urmare, prin auto-reprezentare persoanele cu dizabilități încearcă să aducă schimbările necesare în cultura și percepția generală a populației asupra lor. La rândul ei, schimbarea în percepții, contribuie la schimbarea în atitudini; acestea, la rândul lor, condiționează intențiile și determină comportamente noi ale populației generale în raport cu persoanele cu dizabilități.

Scopul auto-reprezentării este de a îmbunătăți calitatea vieții persoanelor cu dizabilități intelectuale, reducerea nivelului de discriminare și opresiune în raport cu acestea, asigurarea egalității și echității în raport cu ceilalți membri ai societății (fără dizabilități).

Discursul despre auto-reprezentare se ancorează între două tendințe: modul în care persoanele *fără* dizabilități construiesc eticheta „dizabilitate intelectuală" și modul în care persoanele *cu* dizabilități intelectuale luptă pentru a combate efectele dezastruoase ale acestei etichete și își construiesc și valorifică identitatea socială.

Prin auto-reprezentare, un grup minoritar luptă pentru a-și demonstra competențele într-un context cultural în care incompetența este prezumată apriori. Auto-reprezentarea construiește un nou context cultural – unul de renegare a etichetelor social devalorizante în raport cu persoanele cu dizabilități, unul de promovare a imaginilor pozitive [8].

Prin acțiuni de auto-reprezentare un grup minoritar de persoane, puternic devalorizat, discriminat, expus multiplelor abuzuri etc., demonstrează că poate opune rezistență unor servicii de calitate proastă care-i sunt prestate, poate opune rezistență atitudinilor dezumanizante și practicilor opresive din partea societății [11].

Auto-reprezentanții au avut / au o contribuție semnificativă în schimbările sociale care afectează viețile persoanelor cu dizabilități. Sunt de menționat în acest sens pledoaria mișcării de auto-reprezentare pentru dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități și promovarea traiului în comunitate; demersurile împotriva abuzurilor și violenței în raport cu acest grup

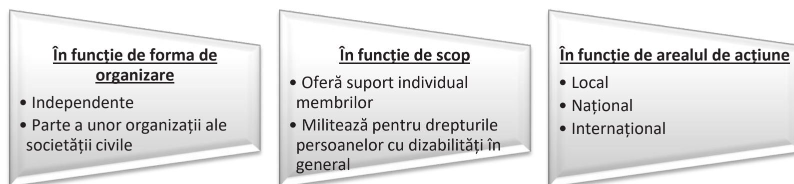
de populație; demersurile de înlăturare a tutelei[1] și de creare a unor mecanisme de suport în luarea deciziilor şi exercitare a capacităţii juridice destinate persoanelor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale; pledoariapentru asigurarea unui mediu informațional accesibil pentru persoanele cu dizabilități intelectuale; dezvoltarea de politici de o manieră participativă, cu implicarea și consultarea persoanelor cu dizabilități intelectuale; eforturile împotriva intimidării și discriminării acestui segment de populație.

Literatura de specialitate prezintă dovezi ample cu referire la diversitatea grupurilor de auto-reprezentare [7]. Potrivit unor surse, unele grupuri sunt complet independente și auto-suficiente, în timp ce altele sunt instituite de furnizorii de servicii sau sunt parte a unor organizații ale societății civile.

Scopurile grupurilor de auto-reprezentare sunt diferite: unele se axează pe a oferi suport individual membrilor săi, în timp ce altele militează pentru drepturile persoanelor cu dizabilități în general.

Există grupuri de auto-reprezentare care operează doar la nivel local, altele – la nivel național, iar o a treia categorie își extinde aria de acțiune la nivel internațional. Prezentarea grafică a tipologiei grupurilor de auto-reprezentare este exprimată în Diagrama 1:

Diagrama 1. Tipologia grupurilor de auto-reprezentare

Sursa: [5].

[1] *Sistemul de tutelă este unul de substituire a deciziei pentru că limitează sau anulează drepturile persoanelor lipsite de capacitate juridică în loc să le promoveze şi protejeze.*

Grupurile de auto-reprezentare oferă membrilor o încredere sporită în sine, le permite să dezvolte un simț puternic al identității colective ca membri valoroși și egali ai societății. Grupurile oferă oportunități pentru dezvoltarea abilităților, creează medii pentru stabilirea de prietenii și sprijin reciproc. Prin grupuri(mai degrabă decât la nivel individual) oamenii se pot angaja în parteneriate cu factorii de decizie sau diverși actori comunitari. O problemă enunțată de un grup de persoane are întotdeauna mai multe șanse să fie auzită și soluționată decât dacă ar fi enunțată de o singură persoană. Astfel, persoanele cu dizabilități pot fi parte a proceselor de elaborare a politicilor care le vizează, făcându-le mai reprezentative pentru domeniul pentru care fac pledoarie.

Beneficiile auto-reprezentării pentru incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități

Prin auto-reprezentare persoanele cu dizabilități intelectuale obțin propria voce și se fac auzite. Dincolo de acestea, există și alte beneficiipe care le are auto-reprezentarea pentru persoanele cu dizabilități. Astfel, auto-reprezentarea asigură persoanelor cu dizabilități intelectuale dreptul de a vorbi pentru sine, de a face alegeri, de a fi independent și de a-și asuma responsabilitatea pentru sine [4].

Acest *instrument* încurajează și împuternicește persoanele cu dizabilități intelectuale să se implice și să aibă un rol (mai) activ în societate [18].

Auto-reprezentarea favorizează noi oportunități, oferă noi abilități și creează noi roluri sociale pentru persoanele cu dizabilități intelectuale [7].

La nivel individual, persoanele cu dizabilități care au făcut parte din grupuri de auto-reprezentare și-au făcut prieteni noi, și-au dezvoltat stima și încrederea în sine,și-au asumat identități și roluri noi (părinte, soț/soție, angajat, student etc.).

Astfel, auto-reprezentarea configurează o imagine nouă a persoanelor cu dizabilităţi intelectuale: de la cea a unor indivizi care nu pot participa pe deplin în societate – la imaginea lor decetăţeni de valoare care pot avea talente, capacităţişiabilităţi pentru a contribui la comunitatea lor; de la imaginea de beneficiari –laimaginea de cetăţeni cu drepturi.

Auto-reprezentarea și auto-determinarea

Auto-reprezentarea și auto-determinarea sunt două concepte distincte, dar în același timp înrudite.

Auto-determinarea este procesul de luare a deciziilor legate de viața unei persoane și de preluare a controlului asupra propriei vieți. O persoană auto-determinată poate face alegeri, poate lua decizii, identifica și rezolva probleme, stabili și atinge obiective, se poate auto-reprezenta. Abilitățile de auto-determinare sunt necesare pentru a-și gestiona propria viață. Persoanele cu dizabilități intelectuale,ca și ceilalți oameni din societate, au capacitatea de a alege și de a exprima preferințe, a rezolva probleme, a se implica în luarea deciziilor, a stabili și atinge obiective, au capacitatea autocunoașterii și dezvoltării personale. Acțiunile de auto-determinare se manifestă pe parcursul întregii vieții la ambele categorii de persoane. Deosebirea dintre persoanele cu și fără dizabilități se exprimă prin faptul că primle, de regulă, au nevoie de (mai mult) suport pentru dezvoltarea abilităților de auto-determinare.

Există câteva principii ale auto-determinării:

1. Libertate - libertatea unei persoane de a face propriile alegeri în viață.

2. Autoritate - control asupra propriei vieți. Progresul tehnologic și resursele existente în zilele noastre oferă diverse modalități care să ajute persoana să exercite control asupra diverselor aspecte ale vieții, printre care pot fi specificate activitățile cotidiene, activitățile de gestionarea propriilor finanțe etc.).

3. Suport – sprijin din partea unor terțe persoane în a trăi viața într-un mod care să aibă sens pentru persoana cu dizabilități. Nimeni nu are o viață absolut independentă. Recunoscând valoarea relațiilor interdependente, persoanele cu dizabilități ar trebui să controleze, pe cât de mult posibil, cine le oferă suport și modul în care este oferit acest suport.

4. Responsabilitate – odată cu libertatea și autoritatea vin responsabilitatea și răspunderea. A avea o dizabilitate nu ar trebui să absolve o persoană cu dizabilități să-și asume responsabilitatea pentru acțiunile sale.

5. Confirmare - dovadă a importanței persoanei, a rolului pe care îl are aceasta în viața proprie și în viețile altora.

Auto-reprezentarea este o componentă a auto-determinării. Odată identificate propriile nevoi, dorințe, vise, obiective etc., acestea trebuie să poată fi aduse la cunoștința altor oameni [10]. Atunci când o persoană vorbește în nume propriu, în numele altor persoane, sau pledează pentru o cauză – aceasta face auto-reprezentare. Omul folosește și învață această abilitate de-a lungul vieții.

Pentru persoanele fără dizabilități, a-și exprima necesitățile și interesele este o abilitate firească. Spre deosebire de acestea, persoanele cu dizabilități (mai ales intelectuale) întâmpină dificultăți în acest sens: pe de o parte – din cauza capacităților limitate de a se auto-reprezenta, condiționate de specificul dizabilității, pe de altă parte – din cauza reacțiilor și etichetelor pe care le impune societatea acestui grup de persoane. Or, în cele mai bune cazuri, persoanele cu dizabilități sunt pur și simplu ignorate.

O prezentare schematică a conceptelor auto-determinare și auto-reprezentare este oferită mai jos:

AUTO-DETERMINARE	AUTO-REPREZENTARE
Definiție	
Capacitatea unei persoane de a conştientiza propriile puncte forte şi slabe, abilitatea de a stabili scopuri şi obiective pe termen scurt şi lung, capacitatea de a interacţiona cu alţi oameni. Auto-determinarea = nivel de autonomie a persoanei	Capacitatea unei persoane de a vorbi şi a acționa în nume propriu şi/sau în numele altor persoane cu dizabilități Auto-reprezentare = lupta pentru o schimbare socială
Caracteristici	
▪ Cunoaştere de sine ▪ Alegere si Luarea deciziilor ▪ Identificarea şi soluţionarea problemelor ▪ Stabilirea scopurilor	▪ Apărarea propriilor interese ▪ Promovarea propriilor interese

În contextul schimbării de paradigmă socială (de la modelul social la cel bazat pe drepturile omului), valoarea dezvoltării abilităților de auto-determinare şi auto-reprezentare printre persoanele cu dizabilități (inclusiv intelectuale) este exprimată în politicile publice privind educația, sănătatea, ocuparea forței de muncă şi traiul în comunitate [15].

Concluzii

În lumea întreagă, persoanele cu dizabilități (mai ales cele cu dizabilități intelectuale) reprezintă unul din grupurile sociale puternic stigmatizate, devalorizate, discriminate şi expuse riscului de excluziune socială. Acest fapt este condiționat de etichetarea lor ca fiind persoane bolnave, incapabile, anormale şi inferioare în raport cu populația tipică. Pentru a schimba lucrurile, sunt necesare schimbări în paradigmele de abordare a dizabilității, iar aceasta presupune schimbări în legislație, servicii, atitudini ale societății generale în raport cu acest segment de populație, dar şi în percepțiile pe care le au persoanele cu dizabilități însele în propriul potențial.

În acest context, auto-reprezentarea se prezintă ca un instrument important de influențare şi modelare a politicilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, care ar aduce schimbări calitative în viețile acestor persoane. Responsabile pentru declanşarea acestor schimbări sunt persoanele cu dizabilități însele, întrucât sunt afectate viețile lor şi nimeni nu ştie mai bine decât ele cum să răspundă necesităților lor.

Prin auto-reprezentare persoana cu dizabilități își exercită drepturile de cetățean reprezentându-se pe sine însuși sau, după caz, cu suport din partea altor persoane. În acest fel aceste persoane au un cuvânt de spus în procesul de luare a deciziilor în toate domeniile vieții lor – atât viața privată, de zi cu zi, cât și decizii de politică publică [14].

Prin auto-reprezentare persoanele cu dizabilități militează pentru aceleași șanse în viață, aceleași drepturi și aceleași alegeri ca toți ceilalți oameni. Eforturile de auto-reprezentare presupun a vorbi în nume propriu și în numele altor persoane cu dizabilități, a face propriile alegeri și a lua decizii care afectează propriile vieți, a stabili parteneriate cu actorii comunitari și factorii de decizie, a identifica și a se implica în soluționarea problemelor care îi vizează, a promova și revendica drepturile persoanelor cu dizabilități, a sensibiliza opinia publică cu privire la persoanele cu dizabilități ca cetățeni cu drepturi egale.

Bibliografie:

1. MALCOCI, L., BARBĂROȘIE, A. Studiu comparativ Fenomenul discriminării în Republica Moldova: percepțiile cetățeanului. - Chișinău: IPP, 2015. 100 p.

2. MALCOCI, L., MUNTEANU, P. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi: Studiu sociologic. - Chişinău, 2017.

3. MUNTEANU, P. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova din perspectiva valorizării rolurilor sociale – Teză de doctor. - Chișinău, 2019.

4. ANDERSON, S., BIGBY, C. Self-Advocacy as a Means to Positive Identities for People with Intellectual Disability: 'We Just Help Them, Be Them Really'. In: Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities. 2015, nr.1-12.

5. CALLUS, A.-M. Becoming self-advocates. People with intellectual disability seeking a voice. - Peter Lang AG, 2013.

6. BARNES, C., OLIVER, M., BARTON, L. Disability Studies Today. - Cambridge, 2002.

7. POETZ, C.L. Reflections on 30 years of involvement in self-advocacy. In: Journal of intellectual and developmental disabilities. 2003.

8. GOODLEY, D., LAWTHOM, R., CLOUGH, P., MOORE, M. Researching life stories: Method, Theory, and Analyses in a Biographical Age. - Psychology press. 2004.

9. ANDERSON, S., BIGBY, C. Self-Advocacy as a Means to Positive Identities for People with Intellectual Disability: 'We Just Help Them, Be Them Really' . In: Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities. 2015, nr.1-12.

10. ROBERSON, K., BLUMBERG, R., BAKER, D., Parents' Module for Keeping It Real: How to Get the Support You Need for the Life You Want. A University Center for Excellence In Developmental Disabilities Education, Research, and Service, 2005.

11. MITCHELL, D., et al. Exploring Experiences of Advocacy by People withLearningDisabilities. Testimonies of Resistance. - Jessika Kingsley Publishers, 2006.

12. SHOULTZ, B. More thoughts on self-advocacy: themovement, thegroup, andthe individual. - Syracuse University, NY: The Centre on Human Policy, 1997.

13. TRAUSTADÓTTIR, R., Learning about self-advocacy from life history: a case study from the United States. In: British Journal of Learning Disabilities, 2006. https://www.academia.edu/7087780/Learning_about_self-advocacy_from_life_history_a_case_study_from_the_United_States

14. Universitatea din Minessota, SUA, https://cl.ici.umn.edu/our-work/self-advocacy,

15. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, https://rtc.umn.edu/national-goals/docs/Self-Determination_and_Self-Advocacy_by_People_with_IDD.pdf

16. Platformă informațională internațională, https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02674649366780261.

17. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf

03.12.2019

УДК 004.73
DOI 10.5281/zenodo.3587426

ТРАНСЛЯЦИЯ ДЕСТРУКТИВНОГО КОНТЕНТА В СОЦИАЛЬНЫХ МЕДИА

Наталья ЗИМОВА
Российская Федерация, Москва, Московский государственнй университет им. М.В.Ломоносова,
Высшая школа современных социальных наук (факультет)
Доцент, кандидат социологических наук,
e-mail: *nzimova@mail.ru*

Егор ФОМИН
Российская Федерация, Москва, Московский государственнй университет им. М.В.Ломоносова,
Высшая школа современных социальных наук (факультет)
Аспирант
e-mail: *fominegor1@mail.ru*

В статье рассматривается современная тенденция трансляции деструктивного контента в социальных медиа. Социальные медиа на сегодняшний день не только не снижают уровень напряженности и конфликтности в обществе как предполагал теоретик масс-медиа М.Маклюэн, но выступают основным каналом трансляции деструктивного контента в текстовом, аудио и видео формате.С помощью идеи основателя актер-сеть теории Б.Латура о разделении вещей на посредники и проводники в статье доказывается, что социальные медиа выступают в качестве посредников персональных страниц пользователей в социальных медиа (фотографии, личные анкеты, геолокации, список друзей и др.) и представляют образ пользователя в искаженном виде. Также показывается антропологизациясоциальных медиа и трансформация природы человека, часто получающего деструктивный контент в сети интернет. Результаты исследования демонстрируют, что деструктивные группы тесно связаны между собой, и, попав в одну из них, пользователь оказывается втянут в другие группы схожей деструктивной тематики. Социальные медиа реагируют на информационные поводы, и увеличение деструктивного материала связано с событиями в реальной жизни.

Ключевые слова*: деструктивный контент, социальные медиа, социальные сети, «глобальная деревня», акторно-сетевая теория.*

RETRANSLAREA CONTENTULUI DISTRUCTIV ÎN MASS-MEDIA SOCIALĂ

Articolul abordează tendința modernă de difuzare a conținutului distructiv pe social media.Mass-media socială până în prezent nu numai că nu reduce nivelul de tensiune și conflict în societate, așa cum a sugerat teoreticianul mass-media M. McLuhan, dar acționează ca principalul canal de difuzare a conținutului distructiv în text, audio și video.Potrivit B. Latur, fondatorul teoriei actor-rețea,privind separarea lucrurilor în mediatori vs intermediari, este dovedit faptul că social media acționează ca intermediari de paginile personale ale utilizatorilor în social media (fotografii, profiluri personale, geolocations, lista de prieteni, etc.) și prezintă o imagine de utilizator în mod distorsionat.De asemenea, este prezentată antropologizarea social media și transformarea naturii umane, adesea obținând conținut distructiv pe internet.Rezultatele studiului demonstrează că grupurile distructive sunt strâns legate și, odată ajuns într-una dintre ele, utilizatorul este implicat în alte grupuri de subiecte distructive similare.În cele din urmă, articolul arată că rețelele sociale reacționează la știri, cu creșterea materialului distructiv asociat cu evenimentele din viața reală.

Cuvinte-cheie*: conținut distructiv, social media, rețele sociale, "global village", teoria actor-rețea.*

RETRANSLATION OF THE DESTRUCTIVE CONCEPT IN SOCIAL MEDIA

The article considers the current trend of destructive content transmission through social media. The paper critically evaluates the assumption of M. McLuhan, the theorist of mass media, who believed that the development of e-media would reduce tension in society. However, social media do not reduce tension in society, on the contrary, they represent the main channel distributing destructive content in text, audio and video forms. According to B. Latur, the founder of the actor-network theory on the separation of things into mediators vs. intermediaries, it is proved that social media act as intermediaries of users' personal pages in social media (photos, personal profiles, geolocations, friends list, etc.). Moreover, they represent the image of a user in a distorted form. Furthermore, the article shows the anthropologization of social media and the transformation of human nature, that is often subject to destructive content distributed via the Internet. The results of the study demonstrate that destructive groups are closely interconnected, and, having got into one of them, the user gets involved into other groups of similar destructive topics. Finally, the article shows that social media react to newsbreaks, with the increase in destructive material associated with events in real life.

***Keywords**: destructive content, social media, social networks, "global village", actor-network theory.*

RETRANSMETTRE DES CONTENUS DESTRUCTEURS DANS LES MÉDIAS SOCIAUX

L'article traite de la tendance moderne à diffuser des contenus destructeurs sur les médias sociaux. Les médias sociaux, à ce jour, non seulement ne réduisent pas le niveau de tension et de conflit dans la société, comme l'a suggéré le théoricien des médias M. McLuhan, mais servent de canal principal pour la diffusion de contenu destructeur dans le texte, l'audio et la vidéo. Selon B. Latur, le fondateur de la théorie acteur-réseau, sur la séparation des choses dans les médiateurs vs intermédiaires, il est prouvé que les médias sociaux agissent comme intermédiaires des pages personnelles des utilisateurs dans les médias sociaux (photos, profils personnels, géolocalisations, liste d'amis, etc.) et présente une image d'utilisateur déformée. Il montre aussi l'anthropologisation des médias sociaux et la transformation de la nature humaine, obtenant souvent des contenus destructeurs sur internet. Les résultats de l'étude démontrent que les groupes destructifs sont étroitement liées, et une fois dans l'un d'entre eux, l'utilisateur est impliqué dans d'autres groupes de même destructrice sujets. Enfin, l'article montre que les réseaux sociaux réagissent aux nouvelles, avec la croissance du matériel destructeur associé aux événements de la vie réelle.

***Mots-clés**: contenu destructeur, médias sociaux, réseaux sociaux, "village global", théorie acteur-réseau.*

Одной из самых обсуждаемых тем в современной гуманитарной науке является проблема цифровизации и технологизации повседневной жизни. Ведутся дискуссии о том, произошла ли четвертая технологическая революция, или еще нет. Одно можно сказать с уверенностью – возможности технических средств достигли величайших высот и продолжается ихсовершенствование. С каждым годом они все теснее вплетаются в наши рутинные социальные практики: мы заказываем такси в Uber; ищем нужное нам место в Google-картах; отслеживаем прибытие автобуса в Яндекс-транспорте; продаем вещи на Авито; записываемся к доктору через портал государственных услуг. Не являются исключением изменения в сфере человеческого общения. За последнее десятилетие произошли колоссальные трансформации способа ежедневного взаимодействия людей.Значительная часть коммуникации происходит посредством социальных медиа, под которыми мы будем понимать «массовые средства информационных связей, отличающиеся особой атрибутикой и функциями» [1, с.200]. Уточняя, определим под социальными медиа «категорию веб-сайтов, предоставляющих возможность публикации, обмена и обсуждении контента широким кругом пользователей» [2].

В социальных медиа кристаллизуются и тиражируются нормы, система ценностей, представления, модные веяния, объединенные понятием массовой культуры и присущие большинству членов общества. В этом отношении посредством медиа дополняются и расширяются поведенческие практики. Это значит, что они (*социальные медиа*) помимо преимуществ, таких как упрощение общения, знакомств, ускорение обмена информацией, стирание географических границ, имеют и негативные черты, которые остаются непознанными и скрытыми от глаз простых обывателей. В конце XXвека социальные ученые уповали на то, что технологии привнесут в наш мир исключительно положительные моменты. Один из теоретиков М.Маклюен идеализировал электронные СМИ. Он писал, что если в обществе, в котором доминирует печатная, типографская культура бурное развитие получает национализм, разобщение людей, этноконфликты и войны, то в мире электронной культуры, по его прогнозам, военные и бытовые конфликты происходить не будут, потому что весь мир станет «глобальной деревней» [3]. Это мысль, как мы видим, не подтвердилась.

Вместе с положительными характеристиками социальные медиа переняли некоторые антропологические черты человека – гнев, жестокость и другие пороки, то есть сеть наполнилась негативом. Социальные медиа сегодня являются искривленным отражением природы человека, они транслируют как высокую, элитарную культуру, так и массовую, и низкую. Как точно замечает А.В.Костина: «социальное неравенство и дифференциация трансформируются в виртуальное неравенство в поле социальных сетей» [4, с.256].

Здесь представляется уместнымобратиться к различению посредников и проводников, предложенным представителем акторно-сетевой теории Б.Латуром. Латур считает, что все вещи могут быть либо посредниками, либо проводниками, в том числе социальные медиа. Латур пишет:«проводник» (intermediary) – это то, что переносит (transport) значение или силу, не преобразуя их: определения его входов достаточно для определения его выходов»[5, с.58]. Посредник же меняет сигнал: «исходя из того, что имеется на входе посредника, никогда нельзя предвидеть, что будет на выходе» [5, с.58].Из-за вмешательства самого посредника, из-за создаваемых им помех нельзя точно знать, что будет на выходе. В этом смысле, любые технические устройства выступают как черные ящики, посредники.Гаджеты, через которые люди пользуются социальными медиа, принято считать проводниками, хотя на самом деле, говорит Латур, мы делегируем им свои функции, например, ведение календаря, хранение заметок, работу будильника, отправку сообщений и т.д. Поэтому гаджеты и социальные медиа следует считать не проводниками, а посредниками. Гаджеты и социальные медиа – вещи, которые меняют наше существование. Мыделегируем навигатору построить маршрут вместо нас или доверяем телефону сохранять номера, которые без него нам бы пришлось держать в голове. Поэтому телефон представляет нас лучше даже родственников и близких друзей.

С социальными медиа похожая ситуация – они, во-первых, являются посредниками, а во-вторых, представляют нас в сети интернет в виде профилей в социальных сетях или личных блогов. Они содержат наши фотографии, знают, с кем мы переписываемся, какие книги читаем, какие фильмы смотрим, какую музыку слушаем, где находимся, какие тексты, картинки и видео одобряем лайками и неодобряем дизлайками, и даже с кем и как провели вчерашний вечер.

Все что однажды попало в сеть, остается там навсегда.

Социальные медиа представляют нас, и здесь уместно говорить сразу о двух функциях, выражающих значение этого слова – представлять в смысле «делегировать», и представлять в смысле «воображать». Возвращаясь к антропологизации социальных медиа, отметим, что они представляют нас и нашу человеческую природу со всеми ее положительными и негативными качествами. Социальные медиа являются площадкой создания многочисленного деструктивного, а зачастую экстремистского контента, который мгновенно тиражируется. В группы деструктивной направленности, как в воронку, засасывает огромное количество людей, которые распространяют деструктивный контент по сети (фото, видео, аудио, текстовые материалы): группы «скулшутинга» (школьные расстрелы); АУЕ (романтизирующие тюремную жизнь); сатанинской направленности; ненависти к обществу; обмена оружием; также существуют группы смерти и группы насилия; группы, которые распространяют идею привлекательности суицида и т.д. На поверхности оказываются материалы, транслирующие «шок-контент» – несовершенство человеческого тела, болезни, трупы, человеческие останки. Эти темы раньше были сакрализованы, скрыты, недоступны для наблюдения в повседневной жизни, поэтому им придавался особый статус «табуированных» понятий. Сегодня доступ к данному контенту имеют миллионы пользователей, и он активно распространяется тематическими деструктивными сообществами, в итоге внося изменения в нашу повседневную социальную реальность. В этом смысле социальные медиа действительно представляют нас, отражая настроения общества.

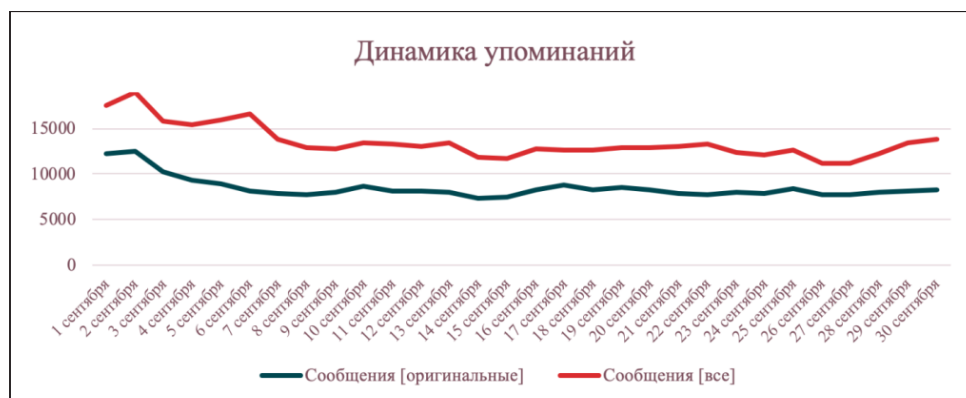
С помощью специальных технических инструментов сегодня можно оценить масштабы распространения деструктивного контента, например, Платформа «Крибрум» (система многофакторного мониторинга и анализа социальных медиа в режиме реального времени) позволяет проанализироватьрусскоязычный сегмент социальных медиа и интернет-СМИ.

Для демонстрации того, в каком количестве, каким образом и где распространялись деструктивные материалы, для анализа выбран временной период с 1 по 30 сентября 2019 г. [6].

За анализируемый период в социальных медиа было опубликовано 405141 сообщение, 58% из которых представляют собой авторский контент, то есть оригинальные сообщения, созданные пользователями, еще 42% деструктивного материала было растиражировано (репосты, перепечатки ориганального контента).

Динамика распространения деструктивной темы в сентябре является стабильной. Максимальное значение числа публикацийза день – 18963 (02.09.2019). Рост числа публикаций в начале месяца объясняется началом учебного года, активизацией в сети подростков – значительнойчасти аудитории социальных медиа, распространяющей деструктивный контент.Активно распространяется в социальных медиа ненависть к самой школе, одноклассникам, учителям. Деструктивные группы тесно переплетены между собой, это означает, что, попав в одну из групп, транслирующих деструктивный контент, школьник оказывается втянут в другие группы схожей деструктивной тематики. Например, группы скулшутинга связаны с группами, посвященными нацизму, экстремизму, сатанизму, пропаганде суицида, алкоголизма, наркомании.

График. Динамика упоминаний демонстрирует колебание количественных показателей в течение всего анализируемого периода.

Вовлечение в тему деструктивного поведения (как и в любую другую) предполагает не только непосредственное реагирование на публикацию (лайк) или участие в обсуждении (пост, комментирование, репост), но и просмотр тематических записей. За исследуемый период охват аудитории социальных медиа составил более 270 млн.по количеству просмотров. Это число показывает, сколько раз были просмотрены публикации деструктивного содержания.

Все источники в социальных медиа делятся на категории: социальные сети, микроблоги, видеохостинги, интернет-СМИ, тематические порталы, форумы, мессенджеры, блоги, сайты отзывов и т.д.Анализ ключевых источников показал, что наиболее часто публикации с деструктивным текстовым содержанием появляются в социальных сетях, реже тематические сообщения обнаруживаются в микроблогах. Значительное число публикаций обнаружено на видеохостингах и в интернет-СМИ.

Диаграмма. Соотношение источников информации.

Помимо категорий источников можно выделить непосредственно платформы социальных медиа (сайты), на которых пользователи оставляют сообщения. Соотношение платформ демонстрирует, что самой популярной площадкой является соци-

альная сетьВКонтакте (50% сообщений). На втором месте – Twitter (20%), на третьем - Instagram (12%), далее Facebook (9%) и YouTube (4%).

Основными каналами, распространяющими деструктивный контент на данных площадках, представляют собой так называемые имиджборды, например, 4ch, 2ch, MDK, где текстовая публикация сопровождается графическим изображением. В данных сообществах звучат призывы к насилию над животными, детьми, пожилыми людьми, инвалидами.

Интересно, что ориентированный на старшее поколение Фейсбук, жестко модерирует контент, блокируя его, поэтому распространения деструктива в целом для данной платформы менее свойствено, чем для остальных. При этом самая популярная в России и странах СНГ социальная сеть ВКонтакте – лидер среди платформ-распространителей деструктивного контента.

Необходимо также учитывать, что данный анализ произведен только на массиве публикаций, содержащих текстовое наполнение, в то время как контент в виде медиа-файлов, не сопровождающихся текстом, представляет собой не менее значительную долю во всем массиве деструктивных материалов.

Подводя итоги, можно сказать, что социальные медиа стали неотъемлемой частью нашей жизни и представляют собой проекцию общества в сети, вобрав при этом в себя как положительные черты, так и отрицательные, свойственные человеческой природе. В социальных медиа находят отражение темы, неприемлемые для обсуждения в обычной жизни, табуированные и часто запретные.В основе распространения такого деструктивного контента лежит цель вовлечь в тему и привлечь к распространению как можно большее количество пользователей социальных медиа.При этом оказываясь ежедневно в новостной ленте, деструктивная информация начинает влиять на человека изнутри, пользователь перестает считать этот контентнедопустимым, и начинает воспринимать его как знакомое, обыденное, а возможно даже привлекательное явление. Если культура и образование воспитывают и учат человека обуздывать свои пороки, то в социальных медиа никакой культуры нет, и человеческие пороки «проникают сквозь трещины души и ранят сознание» [7]. Это приводит к профанизации ранее сакрализованных сторон человеческой жизни, а также появлению новых форм взаимодействия людей не только в социальных медиа, но и в реальной жизни.

Список литературы:

1. НЕЯСКИН, Г.Н. Влияние социальных медиа на бизнес-коммуникации. // Диалогические коммуникации в бизнесе: материалы интернет-конференции. – Москва. 2010.

2. ЗЕМЛЯНОВА, Л.М. Коммуникативистика и средства информации: Англо-русский толковый словарь концепций и терминов. - Москва: Изд-во Московского университета, 2004.

3. МАКЛЮЭН, М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего. - Москва: Академический проект. – 2005.

4. КОСТИНА, А. В., КОЖАРИНОВА ,А. Р. Конструктивный социальный потенциал массовой культуры: специфика проявления в информационном обществе. - Москва: ЛЕНАНД, 2015.

5. ЛАТУР, Б. Пересборка социального: введение в акторно-сетевую теорию. - Москва: Изд. дом Высшей школы экономики. 2014.

6. Платформа Крибрум, https://www.kribrum.ru

7. ФЛОРЕНСКИЙ, П.А. Вступительное слово пред защитою на степень магистра книги «О Духовной Истине». // Флоренский П.А. Столп и утверждение истины. - Москва. 1990. Т.1.

21.10.2019

COMPARTIMENTUL

MASS-MEDIA ȘI ȘTIINȚE ALE COMUNICĂRII

CZU 070(478):004
DOI 10.5281/zenodo.3587434

CONVERGENȚA MEDIA ÎN PERCEPȚIA JURNALIȘTILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Maria GUGULAN
Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova,
facultatea de jurnalism și științe ale comunicării
Lector
e-mail: *mariacelac@yahoo.com*

Fenomenul convergenței este unul relativ nou pentru jurnalismul din Republica Moldova. La etapa actuală, în puține redacții sunt implementate tehnicile de lucru specifice noului sistem. Cu toate acestea, în linii generale, jurnaliștiirăspund adecvat la schimbările ce au loc în domeniu în ultimii ani, la nevoile informaţionale reale și la așteptările societăţii. Modul în care aceștia percep și acceptă schimbarea, precum și rolul lorîn această realitate este un indice al culturii profesionale pe care o împărtășesc și al nivelului de convergență din mass-media autohtonă. Obiectivul general al prezentului studiu este identificarea, prin intermediul sondajului,a percepțiilor și opiniilor jurnaliștilor privind jurnalismul convergent ca proces și ca produs mediatic, precum și privind cadrul lor relațional și acțional.

Cuvinte-cheie: *mass-media, tehnologie digitală, convergența media, chestionar, redacție convergentă, Republica Moldova.*

MEDIA CONVERGENCE IN THE PERCEPTION OF JOURNALISTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The phenomenon of convergence is a relatively new one for journalism in the Republic of Moldova. At the present stage, in few newsrooms, the working techniques specific to the new system are implemented. However, in general, journalists respond adequately to the changes that have taken place in the field in recent years, to the real information needs and society's expectations. The way they perceive and accept change, as well as their role in this reality, is an indication of the professional culture they share and the level of convergence in the local media. The general objective of the present study is to identify, through the survey, journalists' perceptions and opinions on convergent journalism as a process and as a media product, as well as on their relational and action framework.

Keywords: *media, digital technology, media convergence, survey, convergent newsroom, Republic of Moldova.*

CONVERGENCE DES MÉDIAS DANS LA PERCEPTION DES JOURNALISTES DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDAVIE

La convergence phénomène est relativement nouveau pour le journalisme en Moldavie. À l'heure actuelle, peu de salles de rédaction appliquent les techniques de travail propres au nouveau système. Toutefois, en général, les journalistes répondent de manière adéquate aux changements qui se produisent sur le terrain ces dernières années, aux besoins et aux attentes réels de la société en matière d'information. La façon dont ils perçoivent et acceptent le changement, ainsi que

leur rôle dans cette réalité, est un indice de la culture professionnelle qu'ils partagent et du niveau de convergence dans les médias nationaux. L'objectif général de cette étude est d'identifier, à travers le sondage,les perceptions et les opinions des journalistes concernant le journalisme Convergent en tant que processus et produit médiatique, ainsi que leur cadre relationnel et actif.
***Mots-clés**: médias, technologie numérique, convergence des médias, questionnaire, salle de presse convergente, République de Moldavie.*

КОНВЕРГЕНЦИЯ СМИ В ВОСПРИЯТИЕ ЖУРНАЛИСТОВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Феномен конвергенции является относительно новым для журналистики в Республике Молдова.Однако в целом журналисты адекватно реагируют на изменения, происходящие в этой области в последние годы, на реальные информационные потребности и ожидания общества.То, как они воспринимают и принимают изменения, а также их роль в этой реальности, является показателем профессиональной культуры, которую они разделяют, и уровня конвергенции в отечественных СМИ.Общая цель настоящего исследования заключается в выявлении посредством опроса представлений и мнений журналистов о конвергентной журналистике в качестве процесса и в качестве медиа-продукта, а также об их реляционных и акционных рамках.
***Ключевые слова**: средства массовой информации, цифровые технологии, конвергенция средств массовой информации, вопросник, конвергентная редакция, Республика Молдова.*

Introducere

Fenomenul convergenței este unul relativ nou pentru jurnalismul din Republica Moldova. La etapa actuală, în puține redacții sunt implementate tehnicile de lucru specifice noului sistem. Cu toate acestea, în linii generale, jurnaliştii răspund adecvat la schimbările ce au loc în domeniu în ultimii ani, la nevoile informaţionale reale și la aşteptările societăţii. „Profesioniştii din mass-media, prin cultura profesională şi prin ideologia ocupaţională, răspund adecvat la nevoile informaţionale reale şi la aşteptările societăţii, ca o condiţie de valorizare a sistemului social şi, drept consecinţă logică, ca o garanţie de legitimitate socială a însăși mass-mediei” [1, p.131]. Modul în care jurnaliştii percep și acceptă schimbarea, precum și rolul lor în această realitate este un indice al culturii profesionale pe care o împărtășesc și al nivelului de convergenţă din mass-media autohtonă.

Obiectivul prezentului studiu este identificarea, prin intermediul sondajului, a percepțiilor și opiniilor jurnaliştilor privind jurnalismul convergent ca proces și ca produs mediatic, precum și privind cadrul lor relațional și acțional.Studiul a fost realizat în baza a 60 de chestionare în rezultatul căruia au fost colectate date esențiale ce ilustrează transformările din valorile, rutinele, ocupațiile și identitatea profesională a jurnaliștilor ce activează, mai mult sau mai puțin, în mediu convergent. În calitate de respondenți pentru chestionare au fost selectați jurnaliști din cadrul holdingurilor *General Media Group* și *Jurnal Trust Media*, a *IPNA Compania* „*TeleradioMoldova* ”, a postului de televiziune *TV8* și a ziarului *Observatorul de Nord*, de pe diferite segmente (reporteri, redactori, realizatori de emisiuni televizate).

Chestionarul constă dintr-o listă de 15 întrebări axate pe două aspecte de bază. Primul aspect a pus în relief opiniile jurnaliștilor privind jurnalismul convergent ca proces. Acesta se referă la determinarea nivelului de conștientizare a fenomenului convergenței, percepția jurnaliștilor față de calitatea și credibilitatea produselor de tip convergent, evidenţierea avantajelor și dezavantajelor convergenței, precum și dificultățile cu care se confruntă jurnaliștii care lucrează în redacție convergentă. Cel de-al doilea aspect se referă la opinia jurnaliștilor privind gradul de implementare a tehnicilor convergente în instituțiile de presă autohtone, a

efectelor asupra domeniului jurnalismului autohton și implicarea publicului în activitatea jurnalistică odată cu trecerea la sistemul convergent.

După colectare, datele au fost transcrise și examinate potrivit codării deschise axiale și selective, principiu de lucru elaborat de A.Strauss și J.Corbin [2].

Așadar, cercetarea opiniilor jurnaliștilor autohtoni despre convergența mediatică a fost realizată în perioada 1 decembrie 2018 - 30 aprilie 2019.

Prima întrebare a primului aspect al chestionarului s-a referit la natura producției de tip convergent. Dintre cei 60 de respondenți, 51 consideră că producția jurnalistică de tip convergent este o industrie mediatică și doar 9 – proces de creație. Acest rezultat certifică constatările noastre anterioare că adoptarea și implementarea convergenței mediatice este în primul rând o strategie economică [2]. Organizațiile mediatice obțin beneficii financiare datorită posibilității de a produce mai mult conținut cu aceleași resurse. De obicei, un singur reporter furnizează conținut mediatic pentru toate platformele instituției.

Următoarea întrebare s-a referit la competențele pe care trebuie să le dețină un jurnalist care lucrează într-o redacție convergentă. Cercetarea a scos în evidență faptul că operativitatea, pentru care au optat 53 de jurnaliști, este o cerință esențială pentru lucrul în sistem convergent. Aceasta este urmată de responsabilitate, care a fost indicată de 31 de respondenți, abilități de a realiza produse de tip convergent, menționate de 27 de jurnaliști, creativitate – de 23 și talent – de 21 de respondenți. Acest rezultat confirmă constatarea exprimată anterior că, în sistem convergent, jurnaliștii nu mai au la dispoziție o zi întreagă pentru a lucra la o știre [3]. Aceștia trebuie să adune cât mai repede imaginile, sunetul și informația pentru a o transmite pe diverse platforme mediatice. Or, în secolul vitezei, acordând prea mult timp unui articol, acesta își pierde actualitatea și nu mai este citit de nimeni.

Cea de-a treia întrebare a avut misiunea să clarifice cine, în opinia respondenților, identifică și propune subiectul care urmează a fi mediatizat. Din totalul de 60 de respondenți, 17 au specificat că reporterii propun subiectele pentru mediatizare, 15 au indicat patronul, 12 – redactorul șef, 9 – șefii de secție/departamente și 7 dintre respondenți au indicat că subiectele sunt sugerate de către public. Astfel, conform rezultatelor, cea mai mare libertate în alegerea subiectelor o au reporterii. Faptul că patronii sunt menționați în acest clasament de 25 la sută din jurnaliști, poate fi un indice că, în multe cazuri, convergența mediatică merge mână în mână cu concentrarea proprietății mediatice, creându-se, uneori, confuzie în jurul acestor două fenomene.

Următoarea întrebare s-a referit la aprecierea dată de către jurnaliști calității produselor de tip convergent. Cercetarea a evidențiat faptul că mai mult de jumătate dintre respondenți – 34 din cei 60 – susțin că aceasta este mai curând bună, 11 consideră că este mai curând proastă, 7 – că este foarte bună, 2 – foarte proastă, iar 6 – nu știu. Constatăm faptul că, în viziunea jurnaliștilor autohtoni, convergența mediatică are, preponderent, efecte pozitive asupra produsului mediatic. Aprecierea cu calificativul „mai curând bună / foarte bună" a calității produselor de tip convergent a fost dată de reporterii începători, stagiul de muncă al cărora este până la trei ani. Aceasta poate fi un indice al faptului că jurnaliștii din noua generație sunt mai deschiși implementării tehnologiilor digitale și noilor practici de lucru specifice sistemului convergent. Totodată, am constatat faptul că jurnaliștii mai în vârstă (45-59 ani) sunt mai sceptici în privința calității produselor mediatice de tip convergent. Explicația ar putea fi că aceștia și-au început cariera și au activat mai mulți ani în massmedia tradițională unde obiectivitatea, corectitudinea, acuratețea și verificarea surselor erau primordiale, valori pe care continuă să le pună în capul listei și în noile condiții de muncă. Or, în mediu convergent, unde știrile sunt difuzate simultan pe mai multe platforme, 24 de ore din 24, 7 zile pe săptămână și unde

viteza devine o valoare, celelalte menționate mai sus sunt puse în pericol.

Ca o continuare logică a întrebării de mai sus, întrebarea a cincea a pus în relief opiniile jurnaliștilor privind credibilitatea informaţiilor care circulă online. Cei mai mulți dintre respondenți – 42 din cei 60 – consideră că aceasta este afectată în măsură mare (23) sau foarte mare (19), 13 susțin că este afectată în măsură mică (8) sau foarte mică (5), iar 5 nu știu. Explicația privind vulnerabilitatea informațiilor online ar putea fi că digitalizarea a generat un număr mare de producători de conținut, care nu se supun regulilor jurnalistice sau principiilor etice şi deontologice. Din dorinţa de a avea cât mai mulţi vizitatori, cei care scriu pentru presa online uită, uneori, de acuratețe, obiectivitate, echidistanță și diversitatea opiniilor, focusându-se, în principal, pe aspectele senzaţionale.

Următoarea întrebare s-a referit la avantajele implementării convergenței media. Dintre cei 60 de respondenți, reducerea costurilor prin posibilitatea de a produce mai mult conținut cu aceleași resurse a fost menționată de 42 de persoane ca fiind principalul avantaj, 16 au pus-o pe locul doi, unul – pe locul 3, iar un jurnalist nu-l consideră avantaj. Veniturile din publicitate prin difuzarea simultană pe mai multe tipuri de media au fost plasate pe prima poziție de 16 respondenți, pe a doua – de 33, pe a treia – de 8 respondenți chestionați, iar 3 – nu l-au indicat ca avantaj. Alte avantaje indicate de jurnaliști au fost: „economia de resurse umane” – un respondent, „banii” – un respondent și „se manipulează mai uşor”, care a fost indicat de un respondent chestionat. Astfel, analiza cantitativă demonstrează că, din perspectivă organizațională, avantajul principal al convergenței, pentru care au optat 59 de jurnaliști, este, reducerea costurilor de producție datorită reducerii personalului. Or, în noul mediu de lucru sunt angajați jurnaliști capabili să producă știri pentru mai multe tipuri de media la aceleași costuri.

Convergenţa însă comportă și unele dezavantaje cum ar fi lipsa diversităţii de opinie în știri și reportaje, superficialitatea produselor jurnalistice, erori factuale sau încălcarea normelor etice, așa cum rezultă din analiza întrebării a șaptea a chestionarului. Dintre cei 60 de respondenți, 23 au indicat superficialitatea materialelor jurnalistice ca fiind un dezavantaj în primul rând, 19 – în al doilea rând, 6 – în al treilea rând, iar 12 nu au considerat-o un dezavantaj.

Lipsa de timp a jurnaliştilor pentru verificarea surselor a fost plasată pe prima poziție de 23 de respondenți, pe a doua – de 15, pe a treia – de 7, iar 15 persoane nu au considerat aceasta un dezavantaj.

Lipsa de interes a jurnaliştilor pentru corectitudinea expunerii faptelor este un dezavantaj în primul rând pentru 14 respondenți, pentru alți 14 – subiect secund, pentru 6 jurnaliști – subiect terțiar, iar pentru 26 – nu constituie un dezavantaj.

Marginalizarea jurnaliștilor pregătiți pentru a lucra în mediu tradițional este un dezavantaj prioritar pentru 18 respondenți, pentru 7 jurnaliști – dezavantaj secund, pentru 14 respondenți – dezavantaj terțiar, iar 21 nu consideră aceasta un dezavantaj.

Diminuarea diversității opiniilor a fost indicată drept dezavantaj prioritar doar de 5 jurnaliști, 19 dintre respondenți au pus-o pe poziția a doua, 10 – pe a treia, iar cei mai mulți dintre jurnaliști – 26 din cei 60 – nu o consideră dezavantaj.

Limitarea conținutului tematic a fost menționată drept dezavantaj principal de 11 respondenți, alți 17 – au plasat-o pe poziția a doua, 10 – pe a treia, iar pentru 22 de jurnaliști nu constituie un dezavantaj.

Nerespectarea principiilor deontologice este un dezavantaj prioritar pentru 11 jurnaliști, secundar– pentru 15, terțiar – pentru 11, iar 23 nu văd aceasta drept un dezavantaj.

Astfel, analiza cantitativă demonstrează că principalele dezavantaje ale convergenței mediatice, pentru care a optat un număr aproximativ egal de respondenți, sunt:

- superficialitatea materialelor jurnalistice, care a acumulat 48 de răspunsuri;
- lipsa de timp a jurnaliştilor pentru verificarea surselor, indicată de 45 de persoane;

Pe poziţia a doua s-au clasat următoarele dezavantaje:

- marginalizarea jurnaliştilor pregătiţi pentru a lucra în mediu tradiţional, pentru care au optat 39 de jurnalişti;
- limitarea conţinutului tematic, care a acumulat 38 de răspunsuri;
- nerespectarea principiilor deontologice, care a fost indicată de 37 de persoane.

Pe locul trei s-au situat lipsa de interes a jurnaliştilor pentru corectitudinea expunerii faptelor şi diminuarea diversităţii opiniilor, pentru care au optat 34 de jurnalişti.

Cercetarea a confirmat, în mare măsură, declaraţiile noastre anterioare că principalele dezavantaje ale convergenţei mediatice sunt superficialitatea materialelor jurnalistice (ca urmare a dorinţei de a transmite informaţia cât mai rapid pe toate platformele disponibile), creşterea numărului de materiale jurnalistice de tip copy-paste, timp limitat pentru producerea materialelor jurnalistice, dificultăţi de adaptare pentru jurnaliştii care au lucrat anterior în presa tradiţională [3]. Curios însă este rezultatul privind diminuarea opiniilor, care a fost indicată drept dezavantaj principal doar de 5 jurnalişti, deşi analiza cantitativă şi calitativă a materialelor jurnalistice de tip convergent, pe care am realizat-o şi am expus-o în capitolul precedent, scoate în evidenţă faptul că acest dezavantaj este unul alarmant.

A opta întrebare a primului aspect cercetat a vizat dificultăţile cu care se confruntă jurnaliştii care lucrează în redacţie de tip convergent. Pentru aceasta am propus patru variante de răspuns: cunoştinţele tehnice limitate, presiunea de a lucra pentru mai multe platforme simultan, adoptarea unei mentalităţi noi şi volumul mai mare de lucru din cauza diminuării numărului de angajaţi. Analiza răspunsurilor a demonstrat următoarele rezultate:

- Cunoştinţele tehnice limitate sunt o dificultate *în primul rând* pentru 19 dintre cei 60 de jurnalişti, *în al doilea rând* – pentru 17 respondenţi, *în al treilea rând* – pentru 12 persoane, iar alţi 12 junalişti nu consideră aceasta o dificultate.
- Presiunea de a lucra pentru mai multe platforme simultan constituie o dificultate prioritară pentru 29 de respondenţi, secundară – pentru 18, terţiară – pentru 9, iar 4 jurnalişti nu consideră o dificultate lucrul pentru mai multe platforme.
- Adoptarea unei mentalităţi noi a fost selectată de 24 de respondenţi ca fiind dificultate prioritară, 17 jurnalişti o consideră dificultate secundară, 15 – terţiară, iar 4 – nu o consideră dificultate.
- Volumul mai mare de lucru din cauza diminuării numărului de angajaţi este o dificultate *în primul rând* pentru 24 dintre cei 60 de jurnalişti, în al doilea rând – pentru 18, în al treilea rând – pentru 5, iar 13 jurnalişti nu-l consideră o dificultate.

Analiza cantitativă a rezultatelor demonstrează că principalele dificultăţi ale jurnaliştilor care lucrează în mediu convergent, pentru care a optat un număr egal de respondenţi, sunt presiunea de a lucra pentru mai multe platforme simultanşi adoptarea unei mentalităţi noi, care au acumulat câte 56 de răspunsuri fiecare. Pe poziţia a doua, cu un număr aproape egal de respondenţi, s-au clasat cunoştinţele tehnice limitate, care au acumulat 48 de răspunsuri, precum şi volumul mai mare de lucru din cauza diminuării numărului de angajaţi, care a acumulat 47 de răspunsuri.

Cel de-al doilea aspect al chestionarului a pus în relief opiniile jurnaliştilor privind gradul de implementare a tehnicilor convergente în instituţiile de presă autohtone, efectele acestui fenomen asupra domeniului jurnalismului autohton şi implicarea publicului în activitatea jurnalistică odată cu trecerea la sistemul convergent. La întrebarea a noua, ce se referă la măsura în care instituţiile mediatice autohtone au

implementat practicile convergente, doar 2 din cei 60 de respondenți susțin că într-o măsură foarte mare, 20 – în măsură mare, 29 – în măsură mică, 7 – în măsură foarte mică sau deloc, iar 2 din cei 60 de respondenți nu știu. Astfel, conform răspunsurilor, cei mai mulți dintre jurnaliști – 36 din cei 60 – consideră că practicile convergente sunt implementate într-o măsură mică sau foarte mică de instituțiile media autohtone. Acest rezultat confirmă constatările noastre exprimate anterior că, în Republica Moldova, pentru majoritatea instituțiilor mediatice, fenomenul convergenței nu este încă la ordinea zilei. Unele forme sau modele de convergență întâlnite în unele instituții de presă au mai mult conotații politice, fiind în strânsă legătură cu fenomenul concentrării proprietății media. Mai mult decât atât, până în prezent, domeniul mediatic, în general, s-a dezvoltat haotic și disproporțional, fiind marcat de o concentrare excesivă a instituțiilor de presă în Chișinău (aproximativ 60 %) și lipsa de canale mediatice locale în aproape o treime dintre raioanele țării.

Următoarea întrebare s-a referit la efectele convergenței asupra domeniului jurnalismului autohton. Din totalul de 60 de respondenți, 29 sunt de părere că acest fenomen influențează pozitiv acest domeniu, ceea ce constituie 48 la sută, 18 dintre ei (30 %) – negativ, 12 respondenți (ce constituie 20 %) – neutru, 1 – nu știe. Observăm că aproximativ jumătate din jurnaliștii chestionați privesc cu optimism adoptarea practicilor convergente considerându-le o parte importantă a viitorului profesiei. De menționat că din cei 29 de respondenți care consideră că fenomenul convergenței are efecte pozitive asupra domeniului jurnalismului, 28 au vârsta cuprinsă între 18-29 de ani, iar unul – vârsta cuprinsă între 30-44 de ani, ceea ce confirmă afirmațiile noastre anterioare că generației tinere de jurnaliști, care este mai familiarizată cu tehnologiile informaționale, îi este mai ușor să se adapteze schimbărilor produse de convergență, decât celor care au trecut de la un tip de media la altul, fiind nevoiți să învețe noi tehnologii, să-și schimbe rutinele de lucru și să se adapteze noilor formate de scriitură și prezentare a informațiilor [3].

Cea de-a unsprezecea întrebare s-a adresat respondenților care consideră că implementarea convergenței de către organizațiile media influențează pozitiv domeniul jurnalismului, referindu-se la beneficiile trecerii la un astfel de sistem de lucru. Cercetarea a scos în evidență faptul că principalul beneficiu al convergenței, pentru care au optat 18 respondenți din cei 29, sunt noile oportunități de exprimare. Noile oportunități de autopromovare și cooperarea mai intensă între jurnaliști și publicul lor au fost indicate de 16 jurnaliști, cooperarea mai intensă între membrii redacției – de 13 respondenți, dobândirea noilor competențe de lucru cu noile tehnologii – 11, interactivitatea produselor mediatice – 10, iar un jurnalist din cei 29 menționează că serviciile media devin mai compacte în cazul adoptării convergenței. Numărul relativ mare al jurnaliștilor care consideră că implementarea convergenței influențează negativ domeniul jurnalismului (luându-i în calcul și pe cei care au indicat „neutru" și „nu știu", deoarece nu văd efecte pozitive ca urmare a adoptării convergenței)– 31 de jurnaliști în total – ar putea fi explicat, în primul rând, prin nivelul scăzut de convergență în instituția de presă în care activează și, prin urmare, teama de necunoscut. În al doilea rând, acest indice demonstrează că, deși aplică unele practici convergente dictate de implementarea tehnologiilor informaționale, o bună parte din jurnaliștii din Republica Moldova nu sunt încă suficient de familiarizați cu această noțiune și nu sunt suficient de pregătiți pentru a activa în mediu convergent și a crea produse media integrate.

Următoarea întrebare se referă la măsura în care organizația media în care activează jurnaliștii chestionați aplică tehnicile convergente. Analiza răspunsurilor a demonstrat următoarele rezultate: în măsură mare a fost varianta selectată de 14 respondenți, în măsură foarte mare a fost selectată

doar de 2, în măsură mică sau de-abia a început să adopte convergența – de 21 de persoane, în măsură foarte mică sau deloc – de 10 persoane chestionate, iar 13 jurnaliști nu știu. Așadar, mai mult de jumătate din jurnaliștii chestionați – 31 din cei 60 – afirmă că, în instituțiile media în care activează, convergența mediatică este implementată în măsură mică sau foarte mică.

La întrebarea în ce măsură le reușește jurnaliștilor să fie obiectivi în procesul de lucru în mediu convergent, 5 din cei 60 de respondenți au indicat în măsură foarte mare, 16 – în măsură mare, 31 – susțin că le reușește în măsură mică, 6 – în măsură foarte mică, iar 2 nu știu. Analiza răspunsurilor la această întrebare scoate în evidență faptul că, în mass-media autohtonă, obiectivitatea jurnalistului, care este un indiciu al profesionalismului și al respectării corectitudinii și eticii jurnalistice, este sub semnul întrebării. Or, mai mult de jumătate din jurnaliștii chestionați – 37 din cei 60 – susțin că le reușește în măsură mică sau foarte mică să fie obiectivi. Aceasta este o consecință a faptului că, în Republica Moldova, după cum ama afirmat anterior, convergența merge mână în mână cu concentrarea proprietății media. Instituțiile de presă sunt controlate în măsură mare de către politicieni sau oameni de afaceri, jurnaliștii fiind astfel sub presiunea de a prezenta faptele subiectiv sau chiar diferit de cum s-au produs.

Analiza răspunsurilor la întrebarea a XIV-a, care se referă la măsura în care jurnaliștii țin cont de principiile deontologice în procesul de lucru în mediu convergent, a demonstrat următoarele rezultate: în măsură mare a fost varianta selectată de 18 respondenți, în măsură foarte mare a fost selectată de 17, în măsură mică – de 11 de persoane, în măsură foarte mică – de 10, iar 4 persoane chestionate nu știu. Conform răspunsurilor, jurnaliștii se declară fideli normelor deontologice, în pofida vicisitudinilor convergenței, or, 35 de jurnaliști din cei 60 chestionați au indicat că țin cont de acestea în măsură mare sau foarte mare. Astfel, constatăm un anumit decalaj între declarațiile jurnaliștilor referitoare la obiectivitate (întrebarea a XIII-a) și cele referitoare la normele deontologice (întrebarea a XIV-a). Pe de o parte, mai mult de jumătate din respondenți (37 din cei 60) susțin că nu prea reușesc să fie obiectivi în procesul de lucru în mediu convergent, iar pe de altă parte, aproximativ același număr de jurnaliștii (35 din cei 60) declară că respectă principiile deontologice.

Ultima întrebare se referă la gradul de implicare a publicului în activitatea jurnalistică odată cu trecerea la sistemul convergent. Din totalul de 60 de respondenți, 32 au răspuns că în măsură mare, 12 – în măsură mică, 8 – în măsură foarte mică, 5 – în măsură foarte mare, iar 3 nu știu. Astfel, observăm că rezultatele sondajului certifică constatările noastre făcute anterior că implicarea publicului în activitatea jurnalistică se accentuează odată cu trecerea la sistemul convergent, acesta devenind atât generator activ de informații, grație noilor tehnologii digitale, cât și consumator cu mai multe pretenții referitoare la formatul și rapiditatea cu care primește informația [4, pp. 133-136].

Analiza respondenților în baza criteriului de vârstă, funcție și stagiu de muncă a scos în evidență următoarele rezultate: din totalul de 60 de respondenți, 43 se încadrează în categoria 18-29 de ani, 14 se încadrează în categoria 30-44 de ani, 3 jurnaliști au vârsta cuprinsă între 45-59 de ani, iar mai mult de 60 de ani nu a avut nici un respondent. Cei mai mulți dintre respondenți – 37 din cei 60 – au declarat că au un stagiu de muncă în mass-media până la 3 ani, pe locul doi cu 17 opțiuni se situează jurnaliștii, stagiul de muncă în mass-media al cărora variază între 4 și 10 ani, iar cei mai puțini respondenți – 6 din cei 60 – lucrează în mass-media mai mult de 10 ani.Aceste date confirmă afirmațiile precum că în jurnalismul dominat de tehnologie sunt antrenați jurnaliști tineri, flexibili schimbărilor, care nu prezintă rezistență față de noul tip de jurnalism.

Din perspectiva ponderii respondenților în ierarhia redacțională, s-a conturat următorul tablou: 43 dintre respondenți ocupă funcția de reporter, 14 – de șefi de secție/departamente iar 3 – sunt redactori-șefi adjuncți. Constatăm că ponderea în ierarhia redacțională depinde, pe de o parte, de vârsta jurnaliștilor, iar, pe de altă parte de stagiul lor de muncă în mass-media și poate evolua concomitent cu aceste două criterii și/sau în funcție de ele.

Așadar, cercetarea a demonstrat, cu variații nesemnificative, o unanimitate a jurnaliștilor referitoare la: a) natura fenomenului convergenței, b) competențele necesare pentru a lucra în sistem convergent, c) calitatea produselor de tip convergent, d)credibilitatea informațiilor care circulă online, e) avantajele și dezavantajele implementării convergenței mediatice, f) dificultățile cu care se confruntă jurnaliștii ce lucrează în redacții convergente și g) rolul publicului în activitatea jurnalistică.

Rezultatele studiului au scos în evidență faptul că, în percepția jurnaliștilor autohtoni, implementarea convergenței este o strategie economică pentru instituțiile mediatice. Acestea din urmă obțin beneficii financiare din posibilitatea de a produce mai mult conținut cu aceleași resurse. Principalele dezavantaje însă sunt superficialitatea materialelor și lipsa de timp a jurnaliștilor pentru corectitudinea expunerii faptelor. Aceștia trebuie să fie operativi și responsabili pentru a face față dificultăților cu care se confruntă în sistem convergent: presiunea de a lucra pentru mai multe platforme simultan și adoptarea unei mentalități noi.

Gradul de percepție și părerile jurnaliștilor sunt diferite în raport cu: a) efectele convergenței asupra domeniului jurnalismului, 2) factorii care stabilesc agenda mediatică și 3) măsura în care le reușește să fie obiectivi și să respecte normele deontologice. Rezultatele au demonstrat că 48% din jurnaliștii chestionați consideră că fenomenul convergenței are efecte pozitive asupra domeniului jurnalismului, iar 30 la sută – efecte negative. Percepțiile jurnaliștilor sunt influențate de vârsta și de stagiul de muncă în mass-media. Jurnaliștii începători, cu vârsta cuprinsă între 18-29 de ani, cu stagiul de muncă în presă de până la 3 ani sunt mai optimiști în privința efectelor pozitive ale acestui fenomen, iar jurnaliștii cu vârsta cuprinsă între 45-59 de ani, care activează în mass-media mai mult de 10 ani, sunt mai sceptici în privința calității produselor de tip convergent.

Referințe:

1. STRAUSS, A., CORBIN, J. Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. - London: Sage Publications, 1990. 272 p. ISBN 10: 0803932510

2. GUGULAN, M. Tranziția la redacția convergentă: provocări, avantaje și dezavantaje. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe Sociale, 2017, nr.8. (108), p.3-8. ISSN 1814-3199.

3. GUGULAN, M. Phenomenon of media convergence in the Republic of Moldova: conditions of affirmationandforms of manifestation. În: International Journal of Communication Research, Volume 9, Issue 4, 2019.

4. GUGULAN, M. Jurnalistul în condițiile convergenței mediatice: cadrul relațional instituțional și practici operaționale. În: Integrare prin Cercetare și Inovare, USM, 8-9 noiembrie 2018. – Chisinau, USM, 2018.

15.10.2019

CZU 070:3163
DOI 10.5281/zenodo.3587445

PRESA ÎNTRE PUTERE ŞI SOCIETATE

Mihail GUZUN
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării, Departamentul Teoria şi Practica Jurnalismului
Doctor în filologie, conferenţiar universitar
e-mail: *msguzun@rambler.ru*

Gheorghe RUSNAC
Republica Moldova, Chişinău, Biblioteca Ştiinţifică (Institut) „Andrei Lupan”
a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Universitatea de Studii Politice şi Europene „Constantin Stere”,
Facultatea Relaţii Internaţionale şi Ştiinţe Socioumane
Doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician
e-mail: *gh.profesor@gmail.com*

Într-un stat modern, cu instituţii publice viabile, mass-media este concepută un instrument vital al democraţiei, un suport şi un stimulator activ al realităţii în desfăşurare. Presa este putere prin informaţia difuzată. În ce relaţie se află instituţiile mediatice cu parlamentul, guvernul, magistratura? Cum îşi justifică presa calificativul de „putere a patra” în societăţile contemporane, în general, şi în Republica Moldova, în particular? Se consideră că puterea ajută presa în măsura în care o poate controla. Este această afirmaţie o axiomă sau o deviere de la normalitate? Presa este partenera celorlalte trei puteri, - legislativă, executivă şi judecătorească, sau este servitoarea lor?

Pe marginea acestor şi altor supoziţii se pronunţă autorii în articolul ce urmează.

***Cuvinte-cheie**: jurnalism, comunicare mediatică, discurs, mass-media, societate, audienţă, putere executivă / legislativă / judecătorească, sistem mediatic, informaţie, metodologie, paradigmă de cercetare.*

NEWS MEDIA BETWEEN POWER AND SOCIETY

In a modern state, with viable public institutions, the media is seen as a vital instrument of democracy, an active support and stimulator of the ongoing reality. The press may be considered powerful through the information disseminated. What kinds of relations have media institutions with the parliament, the government, the judiciary system? How does the press justify the qualification of "fourth power" in the contemporary societies, in general, and in the Republic of Moldova, in particular. The state power is considered that it helps the press as much as it can control it. Is this statement an axiom or a deviation from normality? May be considered the press the partner of the other three powers - legislative, executive and judicial, or is it their servant only?

The authors of the next article try to develop these questions, as well as other assumptions presented here.

***Keywords**: journalism, media communication, discourse, mass-media, society, audience, executive / legislative/ judicial power, media system, information, methodology, research paradigm.*

LA PRESSE ENTRE POUVOIR ET SOCIÉTÉ

Dans un État moderne doté d'institutions publiques viables, les médias sont conçus comme un instrument vital de la démocratie, un soutien actif et un stimulateur de la réalité en cours. La presse est le pouvoir grâce à l'information radiodiffusée. Quelles sont les relations des institutions médiatiques avec le Parlement, le gouvernement, la magistrature? Comment la presse justifie sa note de "quatrième pouvoir", dans les sociétés contemporaines, en général, et dans la République de Moldavie, en particulier. Le pouvoir est pensé pour aider la presse dans la mesure où elle peut la contrôler. Est cette déclaration un axiome ou une déviation de la normalité? La presse est - elle le partenaire des trois autres pouvoirs-législatif, exécutif et judiciaire-ou est-elle leur serviteur?

Sur ces hypothèses et d'autres sont prononcés auteurs dans l'article suivant.

***Mots-clés**: Journalisme; Communication avec les médias; discours; médias; Société; auditoire; pouvoir exécutif / législatif / judiciaire; système médiatique; information; méthodologie; paradigme de recherche.*

ПРЕССА МЕЖДУ ВЛАСТЬЮ И ОБЩЕСТВОМ

В современном государстве с жизнеспособными государственными учреждениями средства массовой информации задуман как жизненно важный инструмент демократии, активная поддержка и стимулятор текущей реальности.Пресса-это сила через широковещательную информацию. В каких отношениях находятся медийные учреждения с парламентом, правительством, магистратурой?Как пресса оправдывает свой рейтинг "Четвертой Власти" в современных обществах в целом и в Республике Молдова, в частности?Считается ли это, что власть помогает прессе в той степени, в которой она может ее контролировать?Является ли это утверждение аксиомой или отклонением от нормальности? Является ли пресса партнером трех других полномочий - законодательной, исполнительной и судебной, или их служанка?

По поводу этих и других представлений выступают авторы в данной статье.

***Ключевые слова**: журналистика, медиа-связь, речь, средства массовой информации, общество, аудитория, исполнительная / законодательная / судебная власть, медиа-система, информация, методология, исследовательская парадигма.*

În 1998 Uniunea jurnaliştilor din Rusia împreună cu Fondul jurnalistic din Rusia editează două volume masive cu titlul „Putere, oglindă sau servitoare?” [1], o enciclopedie a jurnalismului rusesc din acea perioadă. Conţinutul nu este redactat conform unor canoane tradiţionale, dar este prezentat sub forma unui dialog între Yasen Zasurskii, profesor universitar, din 1965 până în 2007 decan, iar din 2007 până în prezent preşedinte al Facultăţii de Jurnalistică a Universităţii de Stat „M.V.Lomonosov” din Moscova, autor al unor cunoscute şi apreciate studii despre jurnalism şi condiţia mass-mediei în societate şi Vsevolod Bogdanov, secretar al Uniunii jurnaliştilor din Rusia. Ambii autori, unul – reprezentant al mediului academic şi al ştiinţei jurnalistice şi altul – reprezentant al jurnalismului practic, - şi-au propus să diagnostigheze starea jurnalismului din acea perioadă într-o manieră mai puţin obişnuită, dar care le-a permis să pună la îndoială corectitudinea şi oportunitatea multor procese în derulare din sfera mediatică până a ajunge la concluzia, soluţia potrivită. Textul cărţilor este „ilustrat” cu opinii, comentarii, analize ale unei întregi galerii de jurnalişti, care s-au impus prin luările lor de atitudine în presa rusească după destrămarea URSS. În debutul acestui amplu dialog autorii îşi nuanţează tema: în perioada care a urmat după anii ”90 presa s-a schimbat în multiple aspecte, dar chestiunea principală nu se rezumă la faptul, – a devenit ea mai puternică sau mai slabă. Pe timpuri a fost acreditată o înţelegere clară a rolului presei, - de instrument, unealtă a partidului, de ajutor al acestuia, adică toate mijloacele de informare în masă se aflau la îndemâna lui. După care a

urmat un moment când a început să se vorbească tot mai insistent despre depolitizarea presei şi în cele din urmă, - despre presa ca servitoare, dar de data aceasta nu a partidului (sau a unui partid), ci a marelui business. Care este totuşi locul mass-mediei în societăţile contemporane? Care este rolul şi ce misiune le revine jurnaliştilor, angajaţilor din câmpul informaţional în condiţiile când totul se schimbă, se modifică, până şi unele principii, valori, care până odinioară păreau a fi de neclintit? Pentru că se crează impresia, că treptat – treptat revenim la o situaţie pa care am trăit-o cândva, că instituţiile mediatice nu-şi onorează, din varia considerente, misiunea ce le revine într-o societate pretins democratică.

De fapt, sunt întrebările pe care şi le-au propus şi autorii prezentului articol, încercând să identifice şi anumite sugestii, soluţii, luându-se în calcul, evident, şi unele *aspecte specifice* statului moldovenesc în care ne aflăm.

Aşa dar, prima întrebare: Este presa putere sau nu? Dacă da, cum se afirmă şi se manifestă? Iar dacă nu, ce o încurcă să devină putere?

Când vorbim de putere în aspect politologic, această noţiune ar consemna influenţă, dominaţie, hegemonie, capacitate de a promova interesele proprii, ignorând orice obstacol apărut în cale. În contextul relaţiilor internaţionale conceptul de putere semnifică abilitatea unui stat de a influenţa şi a controla alte state. Şi probabil că cea mai potrivită definiţie o găsim la Henry Kissinger, formulată încă în 1971, care considera că prin putere se înţelege „capacitatea unei entităţi de a-şi impune voinţa asupra alteia sau de a rezista presiunii exercitate de altă entitate" [2, p.11].

Apare o întrebare firească: poate fi aplicată oare aceeaşi viziune şi asupra examinării relaţiei mass-mediei cu celelalte componente ale puterii? În momentul când ne referim la ierarhia puterii evident că trebuie să supunem judecăţii şi noţiunea de vector de putere, pentru că aşa cum menţionează Ioan Alexandru, orice eşalon intermediar în ierarhia puterii îi conferă deţinătorului o dublă calitate, adică „acesta este actor de putere în raport cu toate poziţiile inferioare sau egale cu cea pe care se află ea în conul puterii, dar devine un simplu vector de putere în raport cu eşaloanele superioare ei, un instrument, o armă, o forţă etc., care poate fi folosită în interesul unei puteri superioare" [2, pp.9-10].

Şi aici e necesar să intervenim cu o precizare ...necesară. Aşa precum ne-am obişnuit, cuvântul „presa" este însoţit de obicei de sintagma „cea de-a patra putere în stat", noţiunea „presa" fiind asociată cu alte ramuri ale puterii: legislativă, executivă şi judecătorească. De fapt, conceptul ca atare, de „a patra putere în stat", apare în sec.XIX, el fiind „inventat" de istoricul britanic Macaulay, care s-a referit astfel la galeria ocupată de presă în Parlament, celelalte „trei puteri în stat", conform viziunii medievale, fiind nobilimea laică, cea religioasă şi poporul. Iar noua expresie „cea de-a patra putere" a fost folosită pentru prima dată de ziaristul F.Knight Hunt în 1850 într-o carte consacrată presei [3, p.177]. Printre altele, poate că trebuie să amintim, că lansarea în spaţiul ex-sovietic a ideii de „presă – a patra putere" se datorează în mare măsură lui Mihail Poltoranin, comentator politic al Agenţiei de presă „Novosti", care se pronunţă în 1990 în paginile săptămânalului „Argumentî i faktî" (nr.30 din 28 iulie – 3 august 1990) asupra presei ca despre puterea a patra în stat. Se accentua asupra faptului că presa este cea care formează opinia publică, că are o mare influenţă asupra mentalităţii maselor largi, în felul acesta ea devenind o forţă demnă de apreciat. În curând dialogul cu Mihail Poltoranin este publicat în traducere şi în presa de la Chişinău, ideea fiind preluată în continuare de mai mulţi ziarişti şi analişti ai spaţiului mediatic de la noi.

Să însemne aceasta că plasăm astfel presa (în eşalonul al patrulea?!) într-o conjunctură competiţională cu celelalte trei puteri? Considerăm că o astfel de abordare ar fi cel puţin discutabilă, cu atât mai mult că acum se vorbeşte tot mai frecvent şi de „puterea a cincea",

cea a comunicării din spaţiul virtual, reţelele sociale, Internetul etc., care, în opinia unora, în anumite situaţii ar crea probleme mult mai mari pentru *primele* trei componente ale puterii decât cea de-a patra [3]. Într-un stat modern, cu instituţii publice mature şi viabile, mass-media a fost şi este concepută un instrument vital al democraţiei, un suport şi un stimulator activ al realităţii în desfăşurare. Presa este putere în parteneriat cu parlamentul, guvernul, magistratura. După cum a menţionat Yasen Zasurskii într-un interviu acordat pentru Serviciul informativ BBCRussian.com, „orice tip de jurnalistică este putere", ea fiind întruchipată şi asigurată prin informaţia difuzată [4].

Relaţiile presa – societate, presa – putere s-au aflat mereu nu numai în atenţia cercetătorilor, specialiştilor în domeniu, dar şi al societăţii. Cu mulţi ani în urmă, în 1787 iluministul american Thomas Jefferson, cel de-al treilea preşedinte al SUA şi autorul proiectului de independenţă a Statelor Unite, avea să afirme: „Dacă ar trebui să aleg între a avea un guvern fără ziare sau ziare fără guvern, aş prefera fără să ezit nici un moment, varianta din urmă". Peste aproape un secol şi jumătate o altă personalitate de notorietate, Tudor Arghezi, mai în glumă, mai în serios, avea să noteze: „Un guvern fără presă e ca o coadă fără câine...".

Literatura de specialitate este destul de generoasă în privinţa caracterizării locului şi rolului mass-mediei în societate, opiniile expuse fiind numeroase. Dacă ar fi să generalizăm punctele de vedere expuse, mijloacelor libere de informare în masă într-o societate democratică le revine următorul rol:

- de aprovizionare a societăţii cu noutăţi în aşa fel încât cetăţenii acesteia să fie bine (suficient) informaţi;
- de monitorizare a activităţii guvernului, structurilor statale în vederea consolidării controlului public asupra lor (adică asupra acţiunilor şi activităţilor întreprinse de putere) [5];
- de asigurare a unui dialog liber în societate, a unui schimb nestingherit de opinii, idei şi valori.

Prima misiune a mass-mediei, recunoscută de majoritatea cercetătorilor şi specialiştilor în domeniu, este cea de informare.

Orice cercetare presupune utilizarea unui anumit aparat conceptual şi noţional cu ajutorul căruia sunt descrise şi analizate procesele, ce au loc în domeniul jurnalismului. Iosif M.Dzyaloshinsky, profesor universitar la Facultatea de comunicare, media şi design a Universităţii naţionale de cercetare „Şcoala superioară de economie" din Moscova, specialist reputat în domeniul metodologiei cercetării sferei mediatice, reliefează următoarele perspective de abordare, dar mai exact, paradigme metodologice de cercetare: (1) **politico-ideologică** (mass-media sunt examinate în calitate de mijloc de atingere a unor scopuri politice şi ideologice); (2) **media-lingvistică** (media ca o totalitate de texte mediatice, ca discurs); (3) **structural-sistemică** (media sunt considerate drept sferă instituţională, câmp social, sistem al mijloacelor de comunicare); (4) **teritorială** (media raportatâ la piaţa mediatică, la spaţiul informaţional dintr-o zonă concretă: oraş, regiune, ţară etc.); (5) **tehnologică** (media sunt tratate în calitate de componentă a bazelor de date, a tehnologiilor de utilizare în sistemele şi reţelele informaţional-comunicaţionale, ce funcţionează în baza unor principii şi reguli comune în vederea satisfacerii nevoilor de informare a instituţiilor şi cetăţenilor); (6) **media-formativă** (media sunt cercetate în calitate de instrumente de formare şi altoire la elevi şi studenţi, la generaţia în creştere a experienţei sociale); (7) **instituţional-comunicaţională** (procedeu generat de noţiunea „universum informaţional-comunicaţional".

Procesele ce au loc în sistemul mediatic se produc, după cum consideră profesorul universitar Iosif M.Dzyaloshinsky, în mod natural-stihiinic sau raţional-uman [6].

În viziunea noastră, relaţia dintre jurnalism şi sfera politicului la etapa actuală, numită şi post-comunistă, dar şi *postadevăr*, poate fi „trecută prin sita" primelor

trei paradigme de cercetare. E logic să ne întrebăm: s-a schimbat ceva în această relaţie comparativ cu perioada premărgătoare „post-comunismului”? Încercăm să găsim în continuare răspunsul, referindu-ne, evident, la situaţia din spaţiul ex-sovietic, o suprafaţă mică revenindu-i şi fostei Republici Sovietice Socialiste Moldoveneşti.

În primul rând să ne clarificăm de ce mass-media? Doar câteva argumente. Informarea, dar mai exact, comunicarea de masă îşi are specificul său şi într-un fel sau altul influenţează asupra activităţii politice. Totodată şi relaţiile politice acţionează asupra comunicării de masă, păstrându-şi intactă natura proprie. Apare întrebarea firească: ***Care*** sau ***Ce*** alcătuieşte zona lor de intersecţie (sau de confruntare? / de interacţiune?).

Mass-media în calitatea sa de „putere a patra” (să acceptăm această abordare şi fără anumite rezerve) dispune de atribute ale puterii sociale. Examinată din această perspectivă, ar fi util să identificăm nu numai ceea ce obţine puterea prin spijinul presei, dar şi ceea **ce ratează**, ceea ce **nu** obţine. Cum ar trebui să optimizăm proprietăţile şi calităţile funcţionale ale mass-mediei, pentru a le pune în serviciul promovării şi consolidării unităţii naţionale, bunăoară?! (Pentru o analiză mai detaliată să ne transferăm pe un domeniu concret, cel al politicii naţionale). Zona de intersecţie (de suprapunere?) a activităţilor puterii şi a comunicării mediatice se axează, în primul rând, pe valorile şi atributele identităţii naţionale, care formează câmpul gravitaţional atât al deciziilor factorilor puterii, al eforturilor instituţiilor societăţii civile, cât şi al politicii editoriale, al resurselor de influenţă mediatică. Anume acest câmp gravitaţional, pe care noi îl numim „câmp identitar”, trebuie să focalizeze preocupările actorilor politici, instituţiilor mediatice, agenţilor sectorului civil în vederea unei manifestări plenare a identităţii naţionale, iar în cele din urmă, consolidării unității naţonale.

Aici se cere a face o precizare de principiu: **nu ne referim la o separare a domeniilor, dar la o coordonare a responsabilităţilor**. Să nu uităm, că Republica Moldova este una din ţările pentru care problema identităţii naţionale s-a transformat într-o zonă destul de sensibilă şi vulnerabilă, ea declanşând dispute controversate nu numai în mediul politicienilor, dar şi al comunităţilor ştiinţifice, literare, mediatice etc. Criza identitară este semnalată în permanenţă în discursurile celor care guvernează aceasta ţară, ea fiind denumită (în dependenţă de opţiunea politică sau de alte împrejurări) sau “stat-deteriorat”, sau “pseudosat”, sau “un produs al politicii staliniste” etc., aceeaşi retorică fiind prezentă şi în discursul celor care se pretind a fi analişti politici. Chiar dacă dezbaterile asupra identităţii naţionale, după cum remarcă Samuel P. Huntington, constituie o caracteristică permanentă a epocii moderne [8, p.16], întrucât pretutindeni oamenii încearcă să-şi reconsidere şi să-şi redefinească ceea ce au în comun şi ceea ce îi particularizează, ceea ce îi diferenţiază de alte popoare, un spaţiu de *conlucrare* trebuie să existe, iar dacă lipseşte, trebuie găsit, trebuie conturat, altfel viitorul rămâne a fi învăluit în ceaţa incertitudinii. Spre deosebire de crizele identitare din alte ţări cea din Republica Moldova diferă ca formă şi ca modalitate de manifestare, ca fenomen ce ar putea genera consecinţe serioase pentru securitatea naţională, în primul rând.

Efectele sociale ale procesului identitar au repercusiuni din cele mai neaşteptate şi nedorite, ele pot să *consolideze*, dar mai pot şi să *disperseze,* pot genera adevărate seisme etnice, consecinţele cărora ar putea afecta pentru mulţi ani progresul economic şi social al ţării. Şi aici se cere un efort consolidat, o conjugare a acţiunilor declanşate din ambele direcţii: ale puterii şi ale mass-mediei.

Urmărind ceea ce publică presa de la noi în problematica naţională, în general, şi a identităţii naţionale, în particular, ne putem lesne convinge că multe fragmente din articolele de ziar la această temă, “trădează” nişte simptome ale unei stări de lucruri în tratarea şi interpretarea fenomenului naţional ce bulversează

societatea, care, evident, implică necesitatea poziţionării mass-mediei pe o platformă mai durabilă, această platformă urmând a fi construită cu aportul direct al actorilor politici. Fiind parlamentar, bunăoară, cum ar fi mai indicat să-ţi afirmi ataşamentul şi dragostea faţă de neam şi faţă de cei care te-au ales: să legi microfonul din faţă cu o cordeluţă în trei culori şi să declari în permanenţă, aflat într-o profundă meditaţie, că statul pe care-l reprezinţi, de fapt, nu mai este ...stat sau să elaborezi programe astfel ca conaţionalii tăi să nu mai plece în străinătăţi pentr a-şi asigura o existenţă mai decentă decentă?! Tocmai este cazul să ne amintim de spusele lui eminescu, că “nu originea face pe un popor să fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu mâna, fie cu mintea” şi că “nu devine cineva scriitor naţional prin aceea că repetă cuvintele patrie, libertate, glorie, naţiune, cu fiecare şir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească deloc vorbele de mai sus şi să fie cu toate acestea un scriitor naţional” [8, p.55].

În momentul când ne propunem să abordăm starea relaţiei putere – mass-media (sau *viceversa*) din Republica Moldova după obţinerea independenţei sale statale trebuie să menţionăm, că această relaţie n-a avut o dezvoltare sperată de societate chiar de la bun început. Să nu uităm, că la fiecare cotitură istorică, mai mare sau mai mică, presa se află de fiecare dată într-o aşteptare cu multe speranţe din partea audienţei... O demonstrează şi tirajele mari din acele perioade. Care a fost evoluţia mass-mediei din Republica Moldova după destrămarea URSS?

În cadrul unui simpozion organizat de Uniunea jurnaliştilor din Moldova la finele anilor ”90 ai secolului trecut, în cadrul căruia au fost examinate măsurile necesare în vederea optimizării sistemului mediatic şi creării condiţiilor necesare dezvoltării lui, (la simpozion au participat şi reprezentanţi ai Guvernului, Parlamentului Republicii Moldova, ai organizaţiilor neguvernamentale nou-create), în luarea de cuvânt al unuia dintre autorii prezentului articol au fost prognozate trei căi posibile ale evoluţiei mijloacelor de informare în masă din ţară:

I-mul scenariu, optimist: Reformele economice vor evolua pe o cale bună, mijloacele de informare în masă vor obţine un suport economic mai durabil, jurnalistica va fi depolitizată. Spaţiul public va cunoaşte o dezvoltare spectaculoasă.

Al II-lea scenariu, pesimist: Ponderea statului va creşte într-atât, încât mass-mediile se vor transforma într-o simbioză de propagandă şi public relations, se va înregistra o dezvoltare masivă a publicaţiilor de bulevard. Spaţiul public va fi în declin.

Al III-lea scenariu: Economia va rămâne într-o permanentă stare de criză, situaţia grea se va extinde şi în zona mijloacelor de informare în masă, ele vor încerca să iasă din situaţia grea pe diferite căi şi aplicând diferite mijloace, tirajele vor scădea, dar şi calitatea textelor la fel. Presa de bulevard se va extinde. Spaţiul public se va răstrânge.

Chiar dacă vicepreşedintele Parlamentului de atunci, gazetar şi el de profesie, a reproşat, că „cel de-al treilea scenariu nu-i pentru noi”, adică pentru Republica Moldova, cu timpul tocmai el s-a dovedit a fi, cu părere de rău, cel mai realist. Este clar, că asupra dezvoltării sistemului mediatic n-a putut să nu-şi lase amprenta evoluţia situaţiei economice, transformările din acest sector. Din momentul obţinerii autonomiei politico-economice tânărul stat a ales calea spre o democraţie consolidată, de promovare a unor reforme economice cardinale în economie pe principiile relaţiilor de piaţă. Calea spre integrarea în Uniunea Europeană a fost determinată ca direcţie prioritară a politicii externe.

Startul reformelor economice, care au demarat odată cu elaborarea Concepţiei de trecere la economia de piaţă şi a Programului de tranziţie la economia de piaţă în Republica Moldova din 1991 a fost unul promiţător. Astfel, conform estimărilor rapoartelor anuale ale FMI, BM şi BERD, Moldova era apreciată mai înalt în comparaţie cu majoritatea ţărilor Comunităţii Statelor Independente şi a vecinilor săi – România, Bulgaria şi

Ucraina în vederea promovării reformelor. Iar revista „Economist" constata, că Moldova este o ţară a reformării corecte, iar faptul că ea este o ţară compactă o transformă într-un laborator perfect pentru desfăşurarea reformelor. Conform estimărilor din acea perioadă, Republica Moldova preconiza să traverseze calea extrem de dificilă de tranziţie spre economia de piaţă într-o perioadă minimă posibilă de circa 1,5-2 ani.

Dar primii paşi, destul de promiţători, făcuţi în domeniul reformelor, nu au continuat cu acelaşi ritm. Republica Moldova în scurt timp de la proclamarea independenţei s-a confruntat cu un şir de probleme de ordin politic, economic şi social, pe fonul cărora au evoluat şi celelalte procese, inclusiv şi schimbările şi transformările din sectorul mediatic.

Să nu uităm şi de faptul, că starea jurnalismului în societăţile contemporane este condiţionată şi de factorii generaţi de sistemul politic din ţara respectivă. Karol Jakubowicz, fostul director al Departamentului de Analiză Strategică din cadrul Consiliului Naţional de radiodifuziune din Polonia, un autor adeseori citat de specialiştii preocupaţi de evoluţia mass-mediei la etapa actuală, situează Republica Moldova, după dezmembrarea Uniunii Sovietice, de rând cu Republica Slovacă, Bulgaria, România, Ukraina, Rusia, Croaţia şi Republica Kârgâstan, în grupul de ţări cu regimuri politice concentrate (*concentrated political regimes*) [9].

În acest context prezintă interes experienţa acumulată de Ţările Baltice, care şi-au luat şi ele startul la confluenţa anilor "80, "90 spre societăţi cu democraţii consolidate, cam de pe aceeasi linie cu Republica Moldova. Şi aici perioada de creştere a autorităţii şi încrederii faţă de mijloacele de informare în masă se atestă în anii 1987, 1988... Pentru ca în chiar primii ani după proclamarea independenţei tirajele publicaţiilor periodice să scadă brusc. Însă începând cu anii 1994, 1995 interesul faţă de mijloacele de informare în masă a început să crească simţitor, aceasta datorându-se şi faptului că în mass-mediile din Lituania, Estonia şi Letonia au văzut lumina tiparului tot mai multe articole despre încălcările autorităţilor.

Spre deosebire de Republica Moldova, guvernele din Ţările Baltice au tratat presa ca pe un instrument important de formare a societăţii civile, iar partidelor politice şi băncilor li s-a interzis crearea unor organe de presă proprii. Dar şi baza economică a mass-mediilor de aici era cu totul alta. Proprietari ai instituiţiilor mediatice au devenit mai multe trusturi din Ţările Scandinave, care nu s-au implicat în politica editorială a redacţiilor. Noii proprietari n-au manifestat vreun interes deosebit faţă de poziţia ideologică a mass-mediilor, dar au fost preocupaţi în primul rând de profitul obţinut.

Şi încă un detaliu semnificativ: 3/4 din estonieni, 2/3 din letoni şi 1/3 din lituanieni urmăreau doar ce se publică în presa locală. Adică informaţia difuzată de instituţiile mediatice din ţările lor era considerată mai credibilă decât cea obţinută din presa străină [10, p.100].

În Republica Moldova lucrurile au evoluat cu totul invers. Dacă în primii ani după obţinerea independenţei ziarul „Ţara", bunăoară, se tipărea într-un tiraj de peste 110 mii de exemplare, în 1994 a ajuns la doar ceva mai mult de 14 mii exemplare. (Azi şi acesta ar fi un tiraj semnificativ!). Ziarul „Pământ şi oameni", organul Partidului Democrat Agrar din Moldova, care apărea în 1993, 1994 cu un tiraj de peste 25 mii de exemplare, în scurt timp a dat faliment. Ca şi partidul care l-a fondat, de altfel.

În 1992 din cele 55 organe de presă, care apăreau în Republica Moldova, doar 6 se considerau independente, restul aflându-se „la cheremul" statului. Tot în acelaşi an, 1992, la cei 4.359,1 mii de locuitori ai Republicii Moldova reveneau (prin abonament):

349 923 exemplare de ziare şi săptămânale (24 denumiri) în limba română;

177 528 exemplare de ziare şi săptămânale (22 denumiri) în limba rusă;

1 073 416 (un milion 073 416!) exemplare de ziare şi săptămânale (178 denumiri) din Rusia;

3 608 (trei mii şase sute opt!) exemplare de ziare şi săptămânale (156 denumiri) din România [11].

Aşa dar, la o publicaţie periodică în limba română reveneau 3,5 în limba rusă. După cum se poate constata, topul publicaţiilor periodice de la începutul anilor ”90 relevă că pe piaţa ziarelor cotidiene aveau preponderenţă gazetele editate în Republica Moldova, în timp ce piaţa publicaţiilor săptămânale era dominată masiv de ediţiile moscovite. Cu alte cuvinte, ştirile operative erau căutate în mass-mediile naţionale, în acelaşi timp cititorii erau ataşaţi „informaţional” de Rusia, comentariile erau căutate în sursele de limbă rusă.

Iată ce scria în acea perioadă într-un articol / editorial cu titlul „SOS”! Se mântuie ziarele!” regretatul ziarist Constantin Tănase în „săptămânalul independent” „Timpul”, al cărui fondator şi este: „Presa la noi, în Republica Moldova, este cea mai falimentară „ramură a economiei naţionale”, cea mai săracă dintre cele patru puteri din stat... În asemenea condiţii, presa este cea mai obidită putere în stat, de aceea e atât de bicisnică, lipsită de caracter şi principii. Ea, beata, pentru a supravieţui, este silită să se prostitueze, să se culce în paturi murdare cu tipi zăbăloşi şi impotenţi.

...Problema se pune foarte simplu: ori ne înecăm definitiv, ori supravieţuim cu un număr mai mic de cititori... Presa independentă este un institut indispensabil al democraţiei... Azi numai spunerea adevărului este singura noastră şansă de a ieşi din marasmul în care am nimerit” [12].

Evident, că o atare stare de lucruri nu putea să favorizeze afirmarea unei democraţii veritabile, iar presa, aflându-se sub controlul statului, era impusă prin intermediul unor pârghii economice, în special, (cenzura politică şi ideologică a fost substituită prin cenzura economică![1]), să activeze după placul guvernanţilor. Iată de ce, la începutul anului 1993 reprezentanţi ai 13 instituţii mediatice mai importante s-au adresat cu un Memorandum [14] Parlamentului Republicii Moldova, ambasadelor ţărilor acreditate în Moldova, unor organisme internaţionale (International Media Fund, Association Europeen des Journalistes) solicitându-le susţinerea în crearea unui cadru legislativ, care ar contribui la apariţia unor publicaţii periodice libere, la deetatizarea presei şi radiodifuziunii.

* * *

În curând Republica Moldova va marca trei decenii de la adoptarea Declaraţiei de Independenţă. Un stat îşi manifestă viabilitatea prin instituţiile care-l reprezintă, prin componentele puterii de care dispune.

...Dar iată că am ajuns la ziua, - 8 iunie 2019, - când Parlamentul a adoptat Declaraţia cu privire la caracterul captiv al statului Republica Moldova. Trebuie să constatăm că această „performanţă” se datorează şi „celei de-a patra puteri”(?!), care, de fapt, se află în captivitate de mulţi ani. Trebuie să recunoaştem: Dacă la începutul anilor ”90 mulţi ziarişti credeau în forţa cuvântului publicistic, sperau că presa, de rând cu alte instituţii publice, va schimba lumea spre bine, cu timpul, în rezultatul comercializării presei şi transformării acesteia într-o servitoare a unor grupuri de interese egoiste, idealismul lor s-a transformat în pragmatism, i-au făcut să înţeleagă profesionalismul ca pe o posibilitate de a îndeplini o anumită sarcină sau comandă. Despre aceasta ne vorbeşte şi migraţia multor jurnalişti buni de la un post de televiziune la altul, pe care, se poate bănui, că noii patroni i-au ademenit cu alte promisiuni, decât cele că în faţa lor s-ar deschide mai multe posibilităţi de a se manifesta în plan creativ.

Vorbind de ponderea eforturilor mediatice în realizarea reformelor, am vrea să amintim de un lucru. În anii ’50, ’60 ai secolului trecut o temă preferată a cercetătorilor occidentali a fenomenului mediatic

[1] *Unul din argumente: Pentru fondarea unei instituţii mediatice este nevoie de capital primar. Dar potrivit legislaţiei în vigoare din acea perioadă creditele bancare se ofereau contra fondurilor fixe de care dispunea viitoarea redacţi, valoarea cărora obiectiv era mult mai mică decât creditele necesare pentru investiţii.*

vizavi de discuţiile despre de-colonizare era desemnarea rolului mass-mediei în acest proces. Motivul discursului era aproape identic cu rolul normativ ce a fost atribuit mediilor de informare în masă în perioada de tranziţie pe care au parcurs-o ţările ex-socialiste în ultimul deceniu al sec. XX. Cu peste o jumătate de secol în urmă cercetătorii occidentali sperau mult, că populaţia din fostele colonii, graţie străduinţelor mijloacelor de informare în masă, vor accepta modul de viaţă occidental şi în acest fel vor fi supuse modernizării.

Iată că şi în noile state apărute după dezmembrarea Uniunii Soviatice mijloacelor de informare în masă le-a revenit misiunea să transmită normele democratice occidentale şi modelele de organizare socială, care ar fi trebuit să se transforme în resursele de bază ale reconstrucţiei ţărilor din spaţiul ex-sovietic.

În loc de comentariu vom formula o întrebare retorică: Poate fi transformat sectorul mediatic după modelul european, fără un suport legislativ şi o practică administrativă identică, ignorând condiţiile locale? (Poţi să-i hrăneşti pe moldoveni numai cu orez şi să-i ţii toată ziua la soare, dar ochii lor mai înguşti nu se fac).

În pofida multor eforturi, activităţi întreprinse de instituţiile europene în vederea organizării şi dezvoltării sectorului mediatic, noi am ajuns în situaţia de astăzi, când mass-mediile, majoritatea dintre ele s-au retras în anticamerele guvernării şi ale partidelor politice, au fost transformate în instrumente de manipulare şi dezinformare.

Să sperăm, totuşi, că clasei politice de la noi, breslei jurnalistice, instituţiilor statului Republica MOLDOVA, societăţii civile reprezentate prin multiplele sale organizaţii şi formaţiuni, le va reuşi să transforme presa într-o veritabilă putere. Fie şi în servitoare... Dar a societăţii. Fie şi oglindă... Dar a realităţii.

Bibliografie:

1. Власть, зеркало или служанка? (Энциклопедия жизни современной российской журналистики). Т.1-2. – Москва: Союз журналистов России, 1998.
2. IOAN, A. Între putere şi democraţie. Presa în politica internă şi internaţională. – Bucureşti: Editura Centrului tehnic-editorial al armatei, 2017.
3. BRIGGS, A., BURKE, P. Mass-media. O istorie socială. De la Gutenberg la Internet. – Iaşi: Polirom, 2005.
4. CREŢU, I.N., GUZUN, M., VASYLYK, L. Crossmedia. Un ghid pentru studenţii specializărilor de jurnalism. – Bonn,Germania / Sibiu, România: Schiller Publishing House, 2015.
5. http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr-hi/russian/russia/newsid_7061000/7061588.stm (Accesat 23.07.2019).
6. КАПЛУН, В. Перестать мыслить «власть» через «государство»: gouvernementalité, Governmentality Studies и что стало с аналитикой Мишеля Фуко в русских переводах // Логос, vol.29, nr.2, 2019, pp.179-220.
7. DZYALOSHINSKY, I.M., DZYALOSHINSKY, M.I. Towards the Conceptual Framework of Media Research. În: Mediascope, Ediţia nr.4, 2014 // www.mediascope.ru/1658 (Accesat 08.04.2017).
8. HUNTINGTON, S.P. Cine suntem? Provocările la adresa identităţii americane. – Bucureşti: Editura Antet XX press, 2004.
9. EMINESCU, M. Despre cultură şi artă. Ediţie îngrijită de D. Irimia - Iaşi: Junimea, 1970.
10. JAKUBOWICZ, K. Post-Communist Media Development in Perspective. In: Europäische Politik / Politikinformation Osteuropa, 2005, nr.3. // library.fes.de/pdf-files/id/02841.pdf (Accesat 14.09.2016).
11. СИМОНЯН, Р.Х. Балтийские масс медиа: динамика последнего десятилетия. In: Социологические исследования, 2004, nr.2.
12. Informaţie pentru meditaţii. In: Viaţa satului, 1992, 27 mai.
13. Timpul, 2002, 21 iunie.
14. Sfatul Ţării, 1993, 17 martie.

22.09.2019

MOLDOSCOPIE

PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ

2019, nr. 4 (87)

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 18.12.2019. Formatul 60x80 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 19,9. Coli editoriale 13,0.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009